Հայկական գիտահետազոտական հանգույց
Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonComercial 3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) **license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով

ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

3671

ՏԻՏՈՍ

ԽԱՉԻՆ ՄԷԿ ԸՆԿԵՐԸ

(ԱՒԵՏԱՐԱՆԻ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ)

82
Ք 56

20 OCT 2009

82
f-56
28 JUN 2005

ՏԻՏՈՍ

ԽԱՉԻՆ ՄԷԿ ԸՆԿԵՐԸ

(Անգղիերէնէ թարգմանութիւն)

ԳՐԵՑ

ՖԼՕՐԷՆՍ Մ. ՔԻՆԶԼԻ

معارف عمومیه نظارت جلیلەسنك ٢٠ ربیع الاول ٣٢٤ و ١ مایس ٣٢٢ تاریخلی و ٦٤ و ١٩٣٢ نومرولی رخصتنامەسیله نشر اولنمشدر

مصارفی آمریقان مسیونر شركتی طرفندن تسویه اولنەرق طبع اولنمشدر

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ

Ի ՏՊԱՐԱՆԻ Ա. ՅԱԿՈԲ ՊՕՅԱՃԵԱՆ

1906

30 JUL 2013
3671
ՀՍՍՌ-Арм ССР
им. А. Мясникяна
63873-67

ՆԵՐԱԾԱԿԱՆ ԾԱՆՕԹՈՒԹԻՒՆ

Այս գիրքը Անգղիերէն լեզուով գրուած է, ակնածու հոգիով մը, եւ Աւետարանի պատմութիւնը աւելի կենդանի եւ յանկուցիչ ընծայելու փափաքով։ Ջանք մըն է լուսաբանելու նշանաւոր միջադէպը ապաշխարող աւազակին, որ խաչելութեան չարչարանքները կրեց Յիսուսի մէկ քովը։ Այս ջանքը երեւակայութեան վրայ հիմնուած է, եւ անտարակոյս, Տիտոս, ինչպէս նաեւ Թիւմաքըս, Ստեփանոս եւ ուրիշ անձնաւորութիւններ պարզապէս երեւակայական են, թէեւ նախնի եկեղեցիին աւանդութիւններէն ոմանք ի նպաստ են անոնց իրականութեան։ Գիրքին նպատակն է ընթերցողներուն ուշադրութիւնը հրաւիրել նոյն ինքն Յիսուսի, անոր խօսքերուն եւ անոր կեանքին վրայ։ Ուստի, ինչպէս պիտի տեսնուի, Աւետարանէն բազմաթիւ վկայութիւններ կան գիրքին մէջ՝ ծայրէ ծայր։ Այս գիրքը դեռատիներու ուշադրութիւնը մեծապէս գրաւած է Ամերիկայի մէջ, եւ կը կարծուի թէ այս երկրին մէջ Կիրակնօրեայ Դպրոցի եւ Ս. Գրոց դասի կարգերու անդամները պիտի սիրեն այս պատմութիւնը եւ օգտուին անկէ։

Ձ. Ց. Հ.

ՏԻՏՈՍ

ԽԱՉԻՆ ՄԷԿ ԸՆԿԵՐԸ

ԳԼՈՒԽ Ա

Այս պատմութեան սկսելէն իբր տասնըեօթը տարի առաջ, խոր սուգ կը տիրէր Երուսաղէմի էն գեղեցիկ տուներէն մէկուն մէջ։ Տանը բակին մէջ ծառաները հաւաքուած էին կեդրոնը գտնուող մեծ աղբիւրին բոլորտիքը։ Ոմանք բարձրաձայն կու լային, ուրիշներ ալ կը խօսէին ու շարժումներով կը յայտնէին իրենց զգացումները։

“Ա՛լ բնա՛ւ, բնա՛ւ չպիտի տեսնենք զանիկա,” ըսաւ ծերունի կին մը, կուրծքը ծեծելով։

“Ա՛ն ի՜նչ աննման զաւակ էր․ անուշի՜կս,” հեկեկաց ուրիշ մը, “և ի՜նչ գեղեցիկ էր իր սիրուն աչուըներովը և նուռի պէս կարմիր այտերովը։”

“Ո՛հ, Դաւի՜թս, Դաւի՜թս,” գոչեց ուրիշ մը, և գետինը նստաւ, գլուխը աղբիւրին եզերքին կռթնցուց, և իր արցունքները կը խառնուէին աղբիւրին ջուրերուն հետ։ “Քեզ մօրմէդ յափշտակելու որո՞ւն սիրտը կը դիմանար։”

“Մայրը պիտի մեռնի,” ըսաւ այն կինը որ ամէնէն առաջ խօսած էր․ “Ռեբեկայէն, մեր

տիրուհիին սպասուհիէն լսեցի որ քանի անգամ վրան մարելիք եկեր է տղուն գողցուիլը իմանալէն ի վեր։"

"Պրիսկիղան ալ մէջտեղ չկայ. կը կարծե՞ս որ ան գողցած ըլլայ պզտիկը։"

"Չէ՛, կնիկ, ի՛նչ կ՚ըսես. Պրիսկիղան իր հոգիին պէս կը սիրէր տղան. անոր գլխուն մէկ մազին չպիտի վնասէր։"

"Գիտեմ որ կը սիրէր զանիկա, բայց կարծեմ աս գարշելի Ցոյնը աւելի կը սիրէր։ Կը կարծե՞ս որ Ցոյնը առաւ տարաւ երկուքն ալ։"

"Ինտո՞ր կրնար," ընդմիջեց ուրիշ մը։ "Ատանկ միտք ունենար ալ միջոց չկար։"

"Դուն ամէն բան չես գիտեր," ըսաւ ծեր կին մը, որ դեռ խօսած չէր։ "Մեր տէրոջը անձնական ծառայէն, Մաղքոսէն, լսեցի որ անգամ մը մեր տէրը դրանը մէջ տեսեր է Ցոյնը որ Պրիսկիղային հետ կը խօսի եղեր, և 'կորսուէ գնա,' ըսեր է։ Մարդը անծանօթ լեզուով պատասխան մը տուեր է, յանդուգն դէմքով մը. և մեր տէրը հրաման ըրեր է որ բռնեն ու խարազանով ծեծեն զանիկա, և հրամանը անմիջապէս կատարուեր է։ Եւ Հրեայ չըլլալուն համար սաստիկ ծեծեր են։ Անկէ ի վեր տասը օր է, և հիմա Պրիսկիղան ու փոքրիկ Դաւիթը երկուքն ալ մէջտեղ չկան։"

Ասոր վրայ բոլոր կիները նորէն բարձրաձայն լալ ողբալ սկսան։

Նոյն միջոցին շատ աւելի վշտագին տեսարան մը կը պարզուէր ապարանքին ներսը։ Արևուն լոյսը կ՚անցնէր ծառերուն ճիւղերուն մէջէն, ձևացնելով պայծառ ծածանող պիսակներ թաւշանման մարգին վրայ։ Վարդեր, շուշաններ և գաւինեվարդեր կը փայլէին առատ և ճոխ կերպով մարմարեայ աղբիւրներու աւազաններուն բոլորտիքը։ Թռչունները քաղցր ճռուողիններով ասդին անդին կը թռչտէին։ Բայց և այնպէս ամէն բան տխուր ու լքեալ կը թուէր, վասն զի այս բոլոր գեղեցկութեան և չքեղութեան տիրուհին պառկած էր, գունատ և վշտաբեկ, իր անկողնին վրայ, վարագոյրները գոց սենեակի մը մէջ։ Անոր մօտը նստած էր ամուսինը, իր երեսը ձեռքերովը ծածկած։

"Ոչ, Աննա," հառաչեց, "հետքը չեմ կրնար գտնել։ Ծառաները ղրկեցի ամէն կողմ, Մաղքոս քաղաքին մէջ խուզարկութիւններ ըրաւ արշալոյսէն ի վեր. ես անձամբ փնտռեցի բոլոր գիշերը։ Բայց և այնպէս պիտի գտնեմ զայն," շարունակեց մոլեգին, սենեակին մէջ պտըտելով։ "Սոսկալի բան է. չեմ կրնար համբերել։ Աբրահամին Աստուածը վկայ ըլլայ որ վրէժս պիտի առնեմ այս չարութիւնը գործողէն։ Եւ սակայն ո՞վ կրնայ իմ թշնամիս ըլլալ։ Ո՞վ պիտի համարձակէր գողնալ Դաւիթը, Կայիափայի միակ որդին։ Աս դաւ մըն է ինծմէ դրամ քաշելու համար իբր փրկանք։ Սակայն բոլոր հա-

ըմբոստութիւնս կու տայի։ Ո՛հ, զաւակս, զաւակս։” Եւ դժբաղդ հայրը պատռեց իր հանդերձները և դառնապէս լացաւ։

“Ջէ՛, ամուսինս, մի յուսահատիր,” ըսաւ Աննայի մեղմ ձայնը։ “Տակաւին յոյս կայ․ երէկ իրիկունէ ի վեր միայն անհետացած է։”

Բայց երբ կը խօսէր՝ իր երեք տարեկան հոգեհատորին դէմքը իր առջևը եկաւ․ և երևակայեց թէ իր մօրը համար կու լար․ կարելի է հիւանդ և միայնակ էր քաղաքին մութ որջերէն մէկուն մէջ․ կարելի է մեռած։ Եւ Աննայի քաջութիւնը նուաղեցաւ, և ինք ալ լացաւ դառնապէս, իր հեծկլտուքները խեղդելով, որպէս զի չըլլայ որ ամուսինին վիշտը աւելցնէ։

Եւ այսպէս ժամերը, տրտմութեամբ ծանրաբեռնեալ, օրեր եղան․ և լուր մը չկար կորսուած տղուն վրայով։ Օրերը շաբաթներ եղան․ դեռ յոյս մը չկար։ Այսպէս անցան ամիսներ, և յամրաքայլ ամիսները տարիներ եղան։ Ծառաներու յարկաբաժնին մէջ ողբը դադրեցաւ, սուգի նշանները մէկդի դրուեցան, և մօրը աչքերուն տառապագին երևոյթէն զատ ոչինչ կը յայտնէր թագուն վիշտը, վիշտ մը որ մահուընէ աւելի դառն էր։

Այլ ևս տղաքներ չէին գար տունը խաղալով ու ծիծաղով լեցնելու, և մինչ ազնիւ Աննան տխուր և լռին էր, Կայիափա, տանը տէրը, հետզհետէ տրտում, թախծալից և լռակաց եղաւ, և խիստ բնաւորութիւն մը

ստացաւ։ Այն տանը վրայ, որ առենօք զուարթ և երջանիկ էր, ինկաւ սև ծածկոյթ մը, որ երբեք չէր կրնար վերցուիլ։

Անգամ մը տօնի մը առեն, Աննա կարծեց թէ կորսուած Պրիսկիղային դէմքը կը նշմարէր։ Կինը ձեռքէն բռնած էր իրր տասը տարեկան տղու մը, որ ունէր սև աչքեր, սև մազեր, կեռաս շրթունքներ և նուռի պէս այտեր։ Բայց ծառայ մը կանչելու չմնաց, երկուքն ալ աներևութացան բազմութեան մէջ, և կարելի չեղաւ գտնել զանոնք․ թէև Երուսաղէմի մէջ խուզարկութիւններ կատարուեցան, պարիսպէ պարիսպ, և պարիսպներէն դուրս ալ, վրանաբնակ ուխտաւորներուն մէջ։

“Կարելի է Պրիսկիղան չէր,” ըսաւ Աննա տխրութեամբ Կայիափայի, երբ պարտէզը նստած էին վերջալոյսին։ “Երեսը չտեսայ իր լաչակին պատճառաւ։ Բայց տղա՜ն։ Ո՛հ, ամուսինս, ի՜նչ գեղեցիկ էր։” Եւ յարտասուս փղձկեցաւ, ու ամուսինին թևին վրայ յենալով երեսը ծածկեց։

“Ջէ, իմ քաջ կինս, մի լար։ Ես քեզի շատ որդիներէ աւելի աղէկ չե՞մ։” Եւ այսպէս Կայիափա ջանաց սփոփել կնոջը կարեվէր սիրտը։

Եւ նորէն դատարկ տարիները կը սահէին կ՚անցնէին։

ԳԼՈՒԽ Բ

Օրը իրիկուն կ՚ըլլար, և գիշերը, որ կըրկնակ ուրախութիւնով պիտի ողջունուէր, իրր թէ

արեւադարձային կլիմայի մը մէջ, հանելու վրայ էր։ Ծովուն ջուրերուն վրայ հազարաւոր գողտրիկ գոյներ կը ցոլանային, շարունակ տեղափոխուելով և իրարու խառնուելով՝ ոսկեգոյն, մութ կարմիր, վարդագոյն և չքնաղ ծիրանիներ վերը երկինքին երեսը, և յետոյ վարը բիւրեղանման ջուրին վրայ, որ նաև կ'անդրադարձնէր ծառազարդ հեռաւոր եզերքները. մինչ ճերմակ պատերով ամարանոցի մը կամ հեռաւոր գիւղի մը մէջ կանուխ վառուած ճրագները հոս հոն կը շողային լուսաւորներու պէս՝ մութ տերևներու մէջէն։ Ջուրին մակերեսը ծածկուած էր տեսակ տեսակ նաւերով. ոմանք, որ կեցած էին ցամաքէն քիչ մը հեռու, ճերմակ և գոյնզգոյն առագաստներով, կարծես կ'աշխատէին բռնել մեղմ սիւքը, որ դեռ հազիւ կը յուզէր ջուրին մակերեսը, ուրիշներ թիավարելով ջուրին վրայէն թեթևօրէն կը սահէին և ծովափին մօտերը կը դեգերէին։ Ցամաքին վրայ կայնողը կրնար լսել երգի ներդաշնակ ձայներ՝ որոնք կը տարուբերուէին ջուրին երեսը, և պոռալ պոռչտալը ձկնորսներուն՝ երբ կը պատրաստուէին ճամբայ ելլել իրենց գիշերուան գործին համար։ Արդարև այս Գեննեսարէթի ծովակը չքնաղ վայր մըն էր։ Եւ Կափառնայում գեղեցիկ քաղաքը, որ այս մանրանկար ծովուն հիւսիսակողմը հաստատուած էր, ընդարձակ առևտուր ունէր իր դրացիներուն հետ։ Մեծ մթերանոցներ, նաւամատոյցներ

և խումբ խումբ նաւեր կը դրաւէին ծովակողմը. մինչդեռ յետսակողմը հաստատուած էր քաղաքը՝ որ կը պարունակէր հոյակապ ժողովարան մը՝ ճերմակ ու վարդագոյն մարմարէ շինուած, հանրային շէնքեր, հրապարակներ և փողոցներ. և կը տարածուէր մինչև ստորոտը լեռնաբլուրներու շղթայի մը որ ամփիթատրի մը պէս ամբողջ ծովակին եզերքը կ'երկարէր։

Ահա այն իրիկունը միայնակ ձկնորս մը զբաղած էր իր նաւը կապելու եզերքը խորշի մը, որ կը թափուէր ծովակին մէջ քաղաքէն իբր կէս մղոն հեռու։ Տեսարանը սովորական էր իրեն համար, և մինչև իսկ շողշողուն փառքը արևամուտին, որ հիմա իր վախճանին կը հասնէր վերջալոյսի մը մէջ, հազիւ արթնցուց անոր մէջ զուարթութեան տարտամ զգացում մը։ Ան գլխաւորաբար իր անօթութեանը վրայ կը խորհէր։ Ծռելով արտորնօք թօթուեց կապած կոշտ հանդոյցը, տեսնելու համար թէ ամո՛ւր է, յետոյ նաւուն յատակէն առաւ իր ուռկանը, և քանի մը ընտիր ձուկեր զորս սկսաւ անցընել յարմար ծառէ մը փրցուած ճիւղի մը վրայ։

Երբ արագ արագ կը քալէր, ուռկանը ուսին վրայ առած, ձուկերը ձեռքէն կախած, տղու մը երևոյթը չունէր, այլ մանաւանդ տասներկը տարեկան աճած, զօրաւոր, ջըղուտ և լաւ կազմուածքով պատանիի մը երևոյթը։ Արևէն սևցած մորթ մը, սև աչքեր

սև տափակ յօնքերու տակ, սև սաթի պէս գանգուր մազեր, արծիւի կտուցի նման կոր քիթ մը և բարեձև շրթունքներ՝ կը կազմէին արտաքոյ կարգի զօրաւոր ու գեղեցիկ դէմք մը։ Անոր բոլոր հագածն էր հաստ ճերմակ քթանէ անթև հանդերձ մը որ մինչև ծունկերը կը հասնէր, և մէջքը կապած էր կարմիր կտաւէ գօտի մը, ուրկէ կախուած էր կոշտ մախաղ մը։

Տասը վայրկեանի չափ արագ քալելէ վերջ պատանին հասաւ քաղաքին դուրսի պարիսպը, ուր տեսաւ թէ պահապանները գիշերը մօտեցած ըլլալուն համար դուռները գոցելու վրայ էին։ Երբ աճապարանօք կ'անցնէր կ'երթար, մարդոցմէ մէկը ձայնեց,

“Է՜յ, տղա՛յ, քիչ մնաց գիշերը պարիսպէն դուրս պիտի մնայիր։”

“Ի՞նչ կ'ըլլայ,” ըսաւ տղան։ “Գիտես որ շատ գիշերներ անցուցած եմ ծովակին վրայ. և կարելի է ճամբայ մը գտնեմ ներս մտնելու։” Եւ խնդալով թռաւ գնաց, երբ մարդոցմէ մէկը զայն բռնելու պէս շարժում մը ըրաւ։

“Կը ճանչնա՞ս տղան,” ըսաւ ուրիշ մը իր ընկերին, որ տղուն հետ կատակ մը խնդացեր էր։

“Հապա՛, կը ճանչնամ։ Անունը Տիտոս է, անառակին մէկը։ Ձկնարանին մօտ կը բնակի իր հօրը Թիւմաքըսի հետ։ Ձկնորս ենք կ'ըսեն։” Հոս մարդը կանգ առաւ և ուսերը թօթուեց։

“Ի՞նչ ըսել կ'ուզես,” ըսաւ միւսը։

Բայց դռնապանը կը կղպէր ահագին կըղ-

պանքները լայն շունչեր առնելով, մեծ ճիգեր ընելով և տքալով. և ընկերոջը ըսածը չլսեց. գէթ չպատասխանեց. և իր ընկերը շուտով մոռցաւ թէ հարցում մը ուղղած էր։

Նոյն միջոցին պատանին իր ճամբան կը շարունակէր նեղ փողոցներու մէջէն, որոնք հիմա բոլորովին մութ էին երկու կողմի պարիսպներուն պատճառաւ։ Երբեմն իր առջև կ'ելլէր սալարկուած հրապարակ մը կամ բաց տեղ մը, ուր բազմաթիւ պզտիկ տաղաւարներ, բոցավառ ջահերով լուսաւորուած շուկայ մը կը կազմէին, և ուր մարդիկ պոռալով կանչելով բան կը ծախէին։ Այս տաղաւարներէն մէկուն առջև վայրկեան մը կեցաւ և նայեցաւ ծախու բաներուն վրայ, որոնք ցուցադրուած էին տափակ սակառներու մէջ։ Կային մեղրաբլիթներ, չոր թուզ, արմաւ, այծի կաթէ շինուած պանիր, տեսակ տեսակ շաքարամիրգեր, կաղին, նուշ. ընկոյզ և շատ տեսակ թարմ պտուղներ։ Քիչ մը մտածելէ վերջ ընտրեց քանի մը համեղ պզտիկ բլիթներ, զորս թարմ կանանչ տերևներու մէջ փաթթեց ազնիւ վաճառորդը. և պատանին մախաղին մէջ դրաւ բլիթները, և անոնց գինը վճարեց պղինձ դրամով մը, զոր մախաղին մէկ անկիւնէն հանեց։ Յետոյ դառնալով իր ճամբան գնաց բազմութեան մէջէն որ գրեթէ կը լեցնէր հրապարակը, և մխրճեցաւ փողոցներու լաբիւրինթոսի մը մէջ որ յայտնի էր թէ կ'առաջնորդէր դէպ ի քաղաքին ստորին

մասը, վասն զի հրապարակները աւելի փոքր և քիչ էին, և պատերը աւելի ցած՝ ու տուները աւելի խիտ։ Վերջապէս խորտուբորտ պատի մը վրայ մութի մէջ տեսաւ դուռի պէս բան մը, որուն առջև կեցաւ․ ներս մտաւ, և դուռը իր ետևէն զգուշութեամբ գոցեց։

“Դո՞ւն ես, մայր,” ըսաւ տկար ձայն մը, ներսէն մութ տեղէն։

“Չէ, Ստեփանոս, ես եմ․ ո՞ւր է մայրը։”

“Չեմ գիտեր,” պատասխանեց ձայնը դըժգոհ եղանակով մը։ “Շատոնց աղբիւր գնաց ջուր բերելու․ ծարաւէս լեզուս չորցաւ, անանկ ալ անօթի եմ որ։ Բակը կրնա՞ս հանել զիս, Տիտոս։”

“Հա, տղայ, կը հանեմ․ քեզի ջուր ալ կու տամ։” Եւ իր ձուկերը և ուռկանը գետինը դնելով, անցաւ բակէն, որ հիմա պայծառօրէն լուսաւորուած էր լուսնի լուսով որ կ'ողողէր երկինքը։

Պզտիկ բակին մէկ կողմը կ'երևնար մութ բացուածք մը ուրկէ կախուած էր կաշիէ վարագոյր մը։ Քիչ մը ծռելով Տիտոս ներս մտաւ, և անմիջապէս նորէն դուրս ելաւ կրելով բազուկներուն մէջ մէկը զոր կամաց մը վար դրաւ ուռկաններու դէզի մը վրայ։

“Նայէ, Ստեփանոս, լուսինը նայէ, ի՜նչ պայծառ է․ և ահա ջուր, բայց մայրիկին հիմա քեզի բերելիք ջուրին չափ թարմ ու պաղուկ չէ։” Եւ Տիտոս պզտիկ կլկլացող փարչէ մը ջուր լեցուց գաւաթին մէջ, և ուռկան-

ներուն վրայ պառկող պատանիին տուաւ։

Այս վերջինը տղու մը երևոյթը ունէր․ իր կազմուածքը շատ պզտիկ ու կծկուած էր․ և երբ ցաւագին շարժում մը ըրաւ ջուրը առնելու համար, տեսնուեցաւ թէ մարմինը սոսկալի կերպով աղեղ ու տձև էր։ Բայց երեսը, երբ պայծառ լուսնի լուսով լուսաւորուեցաւ, երևցաւ որ թէև հալ ու մաշ եղած և տժգոյն էր, սակայն գեղեցիկ էր․ վասն զի դիմագծերը գողտրիկ էին, մինչ ոսկեգոյն մազերը նուրբ խոպոպիքներով լուսապսակ մը կը ձևացնէին իր յօնքերուն վրայ, որոնց տակ կը շողային հիանալի զոյգ մը սև աչքեր։

“Իրաւ ջուրը գէշ համ մը ունէր, բայց լեզուս զովացուց, և կոկորդս թրջեց, և ատիկա բարիք մըն է։ Ուրախ եմ որ եկար, Տիտոս, ինչու որ հիմա տանիքին վրայ կրնամ ելլել։ Աս օրը ինծի համար անտանելի օր մըն էր, և կռնակս սոսկալի ցաւեցաւ,” ըսաւ Ստեփանոս։

Երբ հիւանդ տղան կը խօսէր իր տկար ու նուաղեալ ձայնովը, Տիտոս փութով կ'աշխատէր կրակ շինելու․ և շուտով սկսաւ ձուկերը խորովել, և այն ատեն ախորժակ գրգռող հոտ մը տարածուեցաւ ամէն կողմ։

“Օ՛ն, ուրախացիր, Ստեփանոս,” կ'ըսէր Տիտոս, երբ պատրաստութիւններ կը տեսնէր իրենց պարզ ճաշին համար։ “Աղուոր խնճոյք մը ունիմ քեզի համար մախաղիս մէջ։”

Ստեփանոսի աչքերը փայլեցան, երբ պառ-

կած հանդարտօրէն կը դիտէր պլպլուն բոցերը։ “Անանկ բան մըն է որ մանկիկին կրնա՞մ տալ,” հարցուց իսկոյն։

“Մանկիկին շատ աղուոր կը յարմարի,” ըսաւ Տիտոս խնդալով։ “Ան միտքս էր բարի Յուստինոսի խանութէն աս բլիթները զատած ատենս։ Բայց ամէնը մանկիկին մի տար, դուն ալ կեր։”

“Այո, պիտի ուտեմ,” պատասխանեց Ստեփանոս գոհունակութեամբ։ “Բայց, Տիտոս, պզտիկին բլիթ մը տուած ատենս կ'ուզեմ տեսնել անիկա։ Յուստինոսի անուշեղէններուն էն անուշէն աւելի անուշիկ է ան։ Մտիկ ըրէ, կարծեմ անոր ձայնն է։” Յետոյ մէկ արմուկին վրայ կռթնելով գլուխը վեր առաւ և ուշի ուշով ականջ դրաւ։

Տիտոս ալ վայրկեան մը դադրեցուց իր խոհարարի գործերը, և մանկիկին խնդալուն ձայնը, և անոր հատիկ հատիկ խօսիլը լսուեցաւ քովի տանիքին վրայէն։

“Ո՜հ, պզտիկ չարաճճին,” ըսաւ Տիտոս։ “Անառակ տղայ մը կ'ըլլայ կոր։”

“Այո, իրաւ անանկ է,” ըսաւ Ստեփանոս փութով։ “Երկու տանիքները իրարմէ բաժնող լանջամերձ պատին վրայ չուլլուեցաւ անցած գիշեր և ինքնիրենը վազելով ինծի եկաւ։ Զիս կը սիրէ,” յարեց շեշտով մը որ խոր համոզում կ'արտայայտէր։

“Անուշեղէնները կը սիրէ, ատ յայտնի է,” պատասխանեց Տիտոս, խնդալով։ “Բայց ահա

մայրը եկաւ վերջապէս,” ըսաւ դէպ ի դուռը նայելով։

Բարձրահասակ կին մը, որ սեւեր հագած էր, և գլխուն վրայ ջուրի սափոր մը կը կրէր, նոյն վայրկեանին բակէն ներս մտաւ։

“Ո՞ւր մնացիր, մայր,” հարցուց Ստեփանոս։ “Արեւը մարը մտած ատենը իս ձգեցիր գացիր. ծարաւէս պիտի մեռնէի եթէ Տիտոս եկած չըլլար։ Ինծի գաւաթ մը ջուր տուաւ։ Անանկ տաք ու անհամ էր որ։ Ինչ որ է ընաւ չունենալէս աղէկ էր նորէն։”

Կինը ջուրին սափորը արտորնօք վար դրաւ, և տղուն համար գաւաթ մը ջուր լեցուց, նոյն ատեն գորովալից ձայնով մը ըսաւ,

“Չէ, մայրդ չեխելու չէս, տղաս. ատ չվայլեր։ Աղբիւրին գլուխը ժամանակին անցնիլը չիմացայ, ինչու որ զարմանալի բաներ լսեցի։ Մեծ բազմութիւն մը կար հոն, և սպասելու էի մինչև որ իմ կարգս գար։ Մեր դրացի բարի Եզունտան պատմութիւնը իր երէկէն իմացեր է. ան ալ շուկան լսեր է։ Բոլոր Կափառնայումի մէջ ատոր վրայ կը խօսուի եղեր։”

“Առաջ կերակուրնիս ուտենք,” ընդմիջեց Տիտոս, “ինչու որ տղան անօթի կը մարի կոր. ես ալ սովամահ ըլլալու մօտ եմ։ Ատ քու զարմանալի պատմութիւնդ ետքը մտիկ կ'ընենք։”

Այս ըսելով ձուկերը կրակին վրայէն առաւ, երբ իրենց մայրը Պրիսկիլլա փութաց բերել բարակ չօթեր, որոնք երրեակ ծա-

63873-67
ՀՍՍՌ-Арм ССР им. А. Мясникяна ՄՅԱՍՆԻԿՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ

ռայութիւն կը կ'ընէին, այսինքն իբր պնակ, իբր անձեռոց և իբր հաց։ Վասն զի կաշիի պէս և բարակ շօթերը խոշոր կտորներու բզքտելով, իւրաքանչիւրին տուաւ առատ բաժին մը։ Տիտոս ալ նոյն կերպով բաժնեց խորոված ձուկը։ Ձուկը հացին կտորին վրայ դնելով այս խեղճ ընտանիքին ամէն մէկ անդամը սկսաւ կտորներ փրցնել մէյ մը ձուկէն մէյ մը շօթէն և իրենց համեստ ճաշը լմնցուցին ու մատերնին շօթին կտորուանքներովը սրբեցին և ետքը զանոնք նետեցին տանը շունին առջևը որ շուտով ամէն բան լափեց մաքրեց։

Տիտոս, որ երիտասարդ էր և շատոնց ալ բան կերած չէր, սուր ախորժակով մը կուշտ ու կուռ կերաւ, և ճաշին վրայէն ջուր խմեց իր մօտը եղող սափորէն։

«Ստեփանոս,» բացագանչեց Տիտոս, «հիմա նոր մարդ մը եղած կը զգամ ինքզինքս։ Երանի՜ թէ դուն ալ կարող ըլլայիր թռչունէ մը աւելի բան ուտելու, բայց հիմա բլիթներդ պիտի տամ։»

«Չէ, Տիտոս, առաջ զիս վեր տանիքը տար, և հոն տուր ինծի։»

«Սպասէ, մինչև որ անկողինդ վեր տանիմ. վերը զով օդին մէջ աւելի աղէկ կը քնանաս։» Այս ըսելով, Տիտոս նորէն աներևութացաւ տանը մութ ներքնակողմը, և շուտով անկէ դուրս ելաւ, ուսին վրայ պզտիկ փաթթոյթ մը առած։

«Պիտի գամ քեզ տանիմ երբ թաղիքդ փռեմ,» ըսաւ՝ երբ արագ արագ վեր կ'ելլէր կոշտ սանդուղէն, որ բակէն տանիքը կ'առաջնորդէր տանը դուրսի կողմէն։

Նորէն շուտով վար եկաւ, ուրախ զուարթ սուլելով, զգուշութեամբ վեր առաւ խեղճ Ստեփանոսը ուռկաններու դէզին վրայէն, ուր դեռ պառկած էր, և կամաց մը սանդուղէն վեր տանիքը հանեց զանիկա։ Հոս վար դրաւ իր բեռը տանիքին եզերքը շրջապատող լանջամերձ պատին քով։

Տղան երկար շունչ մը առաւ, երբ իր աչքերը յառեց դէպ ի փառահեղ երկինքը, որ հիմա կը տարածուէր իր վրայ։ Լուսինը վերը երկինքին երեսը կը շողար, մինչ հոս հոն աղօտ կերպով կը փայլփլէին քանի մը լուսաւորներ, զորս մինչև անգամ լուսնին պայծառութիւնը չէր կրնար նսեմացնել։ Ծովակէն բարակ հով մը մեղմիկ կը փչէր քաղաքին վրայ։ Հեռուէն աղօտ կերպով կ'երևնար բլուրներու մութ շարք մը։

«Ո՜հ, Տիտոս,» հառաչեց տղան, «չպիտի կրնայի ապրիլ եթէ գիշերները չըլլային։ Ցորեկները կը ձանձրանամ, հոդ վարը ադ զզուելի վարագոյրին ետևը, ընելու բան մը չունիմ, շատ անգամ մէկը չկայ որուն հետ երկու խօսք խօսիմ։ Եւ երբ հայրը հոս ըլլայ․․․։» Հոս տղան կանգ առաւ և թեթև սարսուռ մը զգաց։ Յետոյ ուրիշ խորհուրդ մը միտքը եկաւ։ Մէկ արմուկին վրայ կռթնելով գլուխը

վեր առաւ, և քաղցր ձայնով մը կանչեց, "կօ՛կօ, Ստեփանոսը հոս է, կօ՛կօ։"

Ցետոյ ուրախ զուարթ խնդալու ձայն մը լսուեցաւ, և քովի տանիքին վրայէն կին մը ըսաւ,

"Հոս է," այս ըսելով երկու տուները իրարմէ բաժնող լանջամերձ պատին վրայէն վեր վերցուց նոր ոտք ելած փոքրիկ մերկ մանկիկ մը, որ պզտիկ գիրուկ ոտքերովը քալելով գնաց դէպ ի Ստեփանոս, որ պառկած գոհունակ ժպիտներով կը դիտէր անոր իրեն մօտենալը։

"Նայէ, Տիտոս, ի՜նչ աղուոր կը քալէ կոր. ի՜նչ անուշիկ է։ Քովս եկուր, կօ՛կօ. քեզի բլիթ պիտի տամ։"

Այս հմայիչ բառը լսելուն պէս մանկիկը սկսաւ գլտոր մլտոր վազել, ինչ որ աղետալի հետևանք մը պիտի ունենար եթէ Տիտոս, որ այս տեսարանը կը դիտէր, չբռնէր ու մէկ խոշոր քայլով մը չտանէր զանիկա անոր ուզած տեղը։ Կօկօն Ստեփանոսի քով տեղաւորուեցաւ նստաւ, աղաւնիի նման մնչելով և անհասկնալի բաներ մը ըսելով՝ որոնք կարծես շատ մեծ բերկրութիւն կը պատճառէին պատանիին։

"Պզտիկ մուրացկանը," ըսաւ Տիտոս. "խելքը միտքը բլիթի վրայ է։"

Եւ իր մախաղը բանալով դուրս հանեց ակնկալուած անուշեղէնները, որոնք յիրաւի քիչ մը ճզմուած էին տաքէն, բայց թաղիքին վրայ պառկողներուն երկուքն ալ ուրա-

խութեան ու հրճուանքի նշաններով ընդունեցին զանոնք։

"Մայրդ հո՞ն է," հարցուց կինը քովի տանիքին վրայէն։

"Չէ, բարի դրացի," ըսաւ Տիտոս. "բայց վարի գործերը լմնցուցածին պէս պիտի գայ։"

Նոյն իսկ այս միջոցին երևցաւ բարձր հասակը Գրիսկիղայի որ սանդուղէն վեր կ'ելլէր։

"Բարի իրիկուն, դրացի," ըսաւ միւս կինը տեսնելով. "հոս եկուր, աղբիւրին գլուխը լսած պատմութիւնս քեզի պատմեմ։"

"Մեր քաղաքը եկող հրաշագործ օտարականի՞ն համար ես։ Ես ալ լսեցի անոր վրայով," պատասխանեց միւս կինը լանջամերձ պատին վրայէն անցնելով։

Ցետոյ երկուքն ալ իրենց կռնակները լանջամերձ պատին կռթնցուցած նստան, և պատրաստուեցան աղուոր աղուոր շաղակրատելու։

ԳԼՈՒԽ Գ

"Երբ ջուր բերելու համար աղբիւր գացի աս իրիկուն արևը մարը մտած ատենը," ըսաւ Գրիսկիղա, "շատեր կային հոն ինծմէ առաջ, և սպասէի պիտի. անոր համար քարէ նստարաններէն մէկուն վրայ նստայ յոգնութիւն առնելու. ինչու որ աս օրուան տաքը իրաւ որ անտանելի էր։ Ան ատեն կնիկներէն մէկը ըսաւ, 'Աս զարմանալի բաներուն համար ի՞նչ կ'ըսես, բարի Գրիսկիղա։' Ի՞նչ զարմանալի բաներ հարցուցի, ինչու որ ատանկ բանէ

լուր չունէի։ ‘Հրէաստանէն եկող մարդուն համար եմ,’ պատասխանեց։ ‘Դուն լուր չունի՞ս։ Դուն տունը նստող ես. գոմեշի ես. բայց գիտցած ըլլաս որ մեծ հրաշագործ մը եկեր է. սանկ մարդու վրայ առաջ լսուած չէ եղեր Պառնասոսի չաստուածներուն օրերէն, կամ՝ ինչպէս Հրեայ կնիկները կ՚ըսեն, զիրենք Եգիպտոսի երկրէն հանող Մովսէսին օրերէն ի վեր։’”

“Ի՞նչ ազգ է ատ մարդը,” ընդմիջեց միւս կինը։

“Չըսի՞ որ Հրեայ է,” պատասխանեց Պրիսկիղա։

“Չէ,” պատասխանեց միւսը. “Հրէաստանէն եկած է ըսիր։”

“Հիմա միտքս եկաւ,” ըսաւ Պրիսկիղա, “Եգունտան ըսաւ որ աս մարդը միշտ հոս մեր մօտը Նազարէթի մէջ բնակած է, բայց Հրէաստան եկաւ բերնիս, ինչու որ հիմա հոնկէ եկեր է և Երուսաղէմի մէջ շատ հրաշքներ գործեր է նոր նոր։”

“Ի՞նչ հրաշքներ գործեր է Երուսաղէմի մէջ, մայր,” հարցուց Ստեփանոս, որ մինչև հիմա բոլորովին գրաւուած էր հրապուրիչ կօկօէն, և կիներուն խօսակցութեանը շատ ուշադրութիւն չէր ըրած։

“Բժշկութեան մեծ հրաշքներ կը գործէ,” պատասխանեց մայրը. “կ՚ըսեն որ կոյրերուն աչքերը բացեր է, շատ հիւանդներ աղէկցուցեր է ամէն տեսակ գէշ ախտերէ. քեզի

պէս հաշմանդամներ ալ բժշկեր է, խեղճ Ստեփանոսս։”

Ստեփանոս յուզումէն սեղմեց մանկիկը, որ կէս քուն պառկած էր իր բազուկներուն մէջ և ըսաւ,

“Ըսէ նայինք, մայր, ամէն բան ըսէ։”

“Մայր, կը հաւատա՞ս այդ պարապ խօսքերուն։ Շարունակ զարմանալի բաներ կը լսես աղբիւրին գլուխը,” ըսաւ Տիտոս, որ նշմարած էր Ստեփանոսի զսպուած յուզումը, և անոր պատճառը կռահած։

“Պարապ խօսք չէ,” ըսաւ Պրիսկիղա զայրացած։ “Յարգելի Ասան կը ճանչնա՞ս. ծովուն մօտի մեծ տանը մէջ կը բնակի։”

“Այո, ըսաւ Տիտոս կտրուկ մը. Հերովդէս Անթիպասին ծառան է։”

“Աղէկ,” շարունակեց Պրիսկիղա, “գիտցիր որ իր որդին ծանր հիւանդ է եղեր ջերմէն բռնուած. բոլոր բժիշկները յոյսերնին կտրեր են. հայրը մայրն ալ իրենց կսկիծէն խենդի պէս եղեր են։ Հայրը լսեր է քու պարապ պատմութիւն ըսած բաներդ, և հաւտացեր է. անանկ որ ճամբայ կ՚ելլայ երթալու տեսնելու Յիսուսը, ինչու որ աս է Նազովրեցիին անունը։ Կանայի մէջ կը գտնէ Յիսուսը և իր որդիին համար կ՚աղաչէ անոր։ Նազովրեցին կ՚ըսէ անոր որ խաղաղութեամբ երթայ, ինչու որ իր որդին ողջ է (Մատ. Ը. 5—11)։ Եւ ահա ետ դարձած ատենը դէմը կ՚ելլեն իր ծառաները, և կ՚ըսեն որ տղան աղէկնա֊

լու վրայ է, և աղէկի դարձեր է ան ժամուն երբ Հրաշագործը հօրը խոստացեր է։"

"Իրաւ է," ըսաւ միւս կինը, "ինչու որ հայրը դիմաւորելու գացող ծառաներէն մէկը իմ էրկանս ազգական է. և պատմութիւնը անկէ լսեցինք։"

"Աղէկ, անանկ է նէ," ըսաւ Տիտոս յամառութեամբ, "ան ինքնիրենը պիտի աղէկնայ եղեր. ջերմէ բռնուողներուն ամէնն ալ չեն մեռնիր ա՛։ Ես ալ ջերմ ունեցեր եմ, ինտո՞ր կ'ապրիմ կոր։"

"Չէ՛, տղայ," պատասխանեց կինը. որուն անունն էր Ադդա։ "Այս պատանին չէր կըրնար ապրիլ. մարմինին վրայ սև բիծեր ելած են եղեր. ասանք մեռնելիք հիւանդին վրայ կ'երևնան։ Մեր ազգականը հոդ կը տանի եղեր տղուն. իր աչքերովը տեսեր է։ Եւ երբ ամէնը կը խորհէին որ հոգին կու տայ կոր, մէկէն ի մէկ աչքերը կը բանայ, և ջուր կ'ուզէ. ջուրը աղուոր մը խմելէն ետքը, անդին կը դառնայ և կը քնանայ. սա մանկիկիս պէս կը քնանայ, և բոլորովին աղէկցած կ'արթըննայ քունէն։ Ահա ասոր հրաշք կ'ըսեն։"

"Ինծի շատ զարմանալի կու գայ կոր," ըսաւ Տիտոս. "ուրիշ ի՞նչ ըրեր է աս մարդը նայինք։"

"Կանայի մէջ բան մը ըրեր է անցած տարի (Յովհ. Բ. 1—11)։ Էրիկս շուկան լսեր է պատմութիւնը, բայց չեմ գիտեր որ իրա՛ւ է," ըսաւ Ադդա։ "Կ'ըսեն որ անգամ մը իր ազ-

գականներէն մէկուն հարսնիքին մէջ գինին կը հատնի. և երբ իր մայրը կ'իմացնէ անոր, ան ալ շատ մը կարասներ ջուրով լեցնել կու տայ, և մէկ խօսքով ջուրը էն աղէկ տեսակ գինիի կը փոխէ։ Էրկանս պատմող մարդը ըսաւ որ հարսնիքին տէրը կը ճանչնայ եղեր, իրեն ալ տուեր են գինիէն փարչ մը լեցուն։ Ինտոր որ ըսի, ասոր իրաւ ըլլալը չեմ գիտեր. բայց Ասաւին որդիին եղածը գիտեմ. իրաւ է։"

"Բժշկութիւնները ինտո՞ր կ'ընէ," հարցուց Ստեփանոս։

"Չեմ գիտեր, կախարդութեան պէս բան մըն է," պատասխանեց կինը։ "Կ'ըսեն որ չլսուած բաներ ալ կը սորվեցնէ. Հրեաներուն մէջ անանկ խօսք մը ելեր է որ իրենց մեծ մարգարէներէն մէկն է որ ողջնցեր է։"

"Հիմա հոս աս քաղաքին մէ՞ջ է," հարցուց Ստեփանոս, դողդղացող ձայնով մը։

"Չեմ գիտեր," պատասխանեց մայրը. "բայց աղբիւրին գլուխը կնիկները ըսին որ կու գայ կոր եղեր։"

"Կը կարծե՞ս որ, մայր, երբ հոս գայ իս կրնայ բժշկել," կակազեց Ստեփանոս։

"Չէ՛, տղայ, ատոր վրայ մի խորհիր. ատանկ խորհելով աւելի թշուառ կ'ըլլաս," ընդմիջեց Տիտոս բիրտ կերպով։ "Եթէ աս պատմութիւնները ճշմարիտ են, ինծի կ'երևնայ որ միայն հարուստները և մեծ մարդիկը պիտի բժշկէ, Ասաւին որդին պզտիկ Յու-

դայրին պէսերը։ կամ ինչ որ ալ ըլլայ, քանի որ Հրեայ է, մեզի պէս կռապաշտ ցոյները մարդու տեղ չպիտի դնէ։ Բոլոր Հրեաները մեզ չեն սիրեր," շարունակեց Տիտոս, ակռաները կրճտելով։ "Անոնցմէ մէկը թուքաւ իմ վրաս երէկ, ցամաք ելած ատենս ուռկանս իրեն շատ մօտը քաշելուս համար։ Մազ մնաց ձեռքէս փորձանք մը պիտի ելլէր․ մէյ մըն ալ անանկ բան թող ընէ, նայէ իրեն ի՛նչ կ'ընեմ։"

"Ես ալ չեմ ախորժիր անոնցմէ," յարեց Ագգա։ "Բայց յայտնի է որ ասիկա միայն հարուստներուն հետ չէ, ինչու որ Երուսաղէմի մէջ բժշկածներուն շատը մուրացկաններ են եղեր կ'ըսեն․ և գիտես որ Երուսաղէմի մուրացկաններուն շատը օտարազգի են։"

"Երբոր հոս գայ, Ստեփանոս, պիտի երթամ տեսնեմ զանիկա քեզի համար։ Ամէն բան պիտի ընեմ, քեզ աղէկցած և զօրացած տեսնելու համար, տղաս," բացագանչեց Պրիսկիղա սրտագին հեկեկանքով մը։

"Մտիկ ըրէք," գոչեց Տիտոս․ մէկը կուգայ կոր։"

Վայրկեան մը ամէնն ալ լռեցին, և անախորժ ձայներ ու քրքիջներ լսուեցան փողոցէն։ Յետոյ պզտիկ բակին դուռը կռնակի վրայ բացուեցաւ, և տասը տասներկու մարդիկ ներս մտան։

"Թիմաքըսն է," ըսաւ կամաց մը։

"Տուն երթամ," ըսաւ Ագգա, և անմիջապէս ոտքի ելաւ և առաւ իր քնացող մանկիկը որ Ստեփանոսի թևին վրայ հանգիստ մը պառկած էր․ իր լայն հանդերձին մէկ ծալքին մէջ փաթթեց զայն, և լանջամերձ պատին վրայէն անցնելով անհետացաւ։

"Էյ; Պրիսկիղա, կնիկ, ո՞ւր ես," պոռաց մարդոցմէ մէկը բակէն։

"Հոս եմ, հոս եմ," պատասխանեց Պրիսկիղա քաղցրութեամբ, սանդուղներէն վար իջնալով։

"Եկուր անանկ է նէ, մեզի ուտելիք խմելիք տուր, շուտ ըրէ․ անօթի կը մարինք կոր․ չենք կրնար սպասել," պատասխանեց մարդը կոշտ կերպով։

"Հոս հանդարտ կեցիր," փսփսաց Տիտոս Ստեփանոսի, որ վախէն կծկտած էր անկողինին մէջ մարդուն ձայնը լսելուն պէս․ "Ես պիտի երթամ մայրիկին օգնեմ։ Չէ," ըսաւ Տիտոս, երբ Ստեփանոս անոր հանդերձին ծայրէն բռնած թող չէր տար, ջղագրգռութեամբ․ "չէ․ քեզի չպիտի դպչի։ Պիտի ուտեն, խմեն, անկէ ետև քնանան, կամ նորէն քաղաքին մէջ ուտելու խմելու պիտի երթան։ Թող տուր երթամ, տղայ։"

Յետոյ ինք ալ փութաց բակը, վախէն դողդըղացող Ստեփանոսը մինակ ձգելով։

"Հա՛, հո՞ս ես, տղայ," ըսաւ Թիմաքըս, երբ Տիտոսը նշմարեց սանդուղին վրայ․ "շուտ ըրէ, ապուշ, գնա մեզի գինի բեր։"

Տիտոս անմիջապէս հնազանդեցաւ, և տիկով

գինի բերաւ և մարդոցը երկնցուցած գաւաթները լեցուց։

“Աս ինչ գէշ գինի է,” գոչեց մարդոցմէ մէկը գետինը թքնելով։

“Երէկ, Սամարիայի մէջ ատ հարուստ վաճառականէն մեր գողցած գինիին համը տակաւին բերանդ է,” ըսաւ ուրիշ մը խընդուքը զսպելով։

“Ան ինչ աղուոր մարդ էր, և ինչ քաջութեամբ պոռաց կանչեց օգնութեան համար իր բաները խառնած ատեննիս։”

“Ասկէ ետքը ատ տեղուանքը աղմուկ չպիտի հանէ, ուրիշ տեղ ալ չպիտի հանէ. ես երաշխաւոր եմ,” մրմռաց ուրիշ մը։

“Էյ, ձայնը կտրեցինք, ինտոր որ ուրիշ շատերուն ալ ըրած ենք,” ըսաւ Թիւմաքըս, քրքիջներ արձակելով։ “Տիտոս, տղայ, մեծ որս մը կորսնցուցիր աս անգամ տունը մնալ ուզելովդ։”

“Չէ՛, իմ ուզելովս չէր,” պատասխանեց Տիտոս եռանդով. “Ես ձուկ բռնելու գացեր էի քու հրամանովդ. երբ ետ դարձայ, դուն գացեր էիր, ու երթալդ ալ չէի գիտեր։”

“Ատ իրաւ է, տղայ,” պատասխանեց Թիւմաքըս բարեմտութեամբ։ “Յանցանքը մերն էր. մենք գործի վրայ էինք. դուն ալ պիտի իմանաս շուտով։ Ա՛լ մեծկակ ես, քիչ ատենէն դուն քեզի կողոպուտի պիտի ելլես։”

“Կողոպուտ չեմ ուզեր ես,” ըսաւ Տիտոս, որուն սև աչքերը կատաղութեամբ կը փայլէին,

“բայց ծեծկըտուքը կը սիրեմ. մանաւանդ երբ Հրեայ տղոց հետ ծեծկուիմ։”

Այս խօսքը քրքիջներով ընդունուեցաւ ամէնուն կողմանէ։

“Ատ տղան քեզի չգտնուած աշկերտ մը պիտի ըլլայ,” ըսաւ անոնցմէ մէկը, Թիւմաքըսը մշտելով։

Այս միջոցին Պրիսկիղա ընդմիջեց խօսակցութիւնը, յայտարարելով թէ ընթրիքը պատրաստ է։ Անմիջապէս ամէնն ալ սկսան անյագաբար ուտել, և ուրիշ բան չէր լսուեր բայց միայն այս բիրտ խումբէն մէկուն կամ միւսին խռպոտ ձայնով ատեն ատեն գինի ուզելը։ Երբ բաւական կշտացան, սկսան գինիի գաւաթները պարպել իրարու ետևէ։

“Կ՚ըսես որ մարդը հո՞ս է,” ըսաւ մէկը, գինիի խոշոր ումպեր կուլ տուած ատենը։

“Հոս է, և բազմութիւնը անոր ետևէն քաղաք կ՚երթայ։ Վաղը կափառնայումի մէջ աղէկ գործ պիտի տեսնանք։”

“Իրաւ աղէկ գործ,” ըսաւ ուրիշ մը։ “Բղասատոսէն լսեցի որ տօնին երբ Երուսաղէմ կը գտնուի եղեր, ժողովուրդը անոր անցնիլը տեսնելու համար փողոցները վազեր են, և ետևէն գացեր են, դուռներնին կռնակի վրայ բաց ձգելով։ Աւարին ծայրը չէ եկեր։ Ժողովուրդը չէնք շնորհք խենդեցեր է։”

“Թող խենդենան,” ըսաւ Թիւմաքըս ծիծաղով մը։ “Որչափ խենդենան անչափ աղէկ է մեզի համար։ Շիտակը ըսելով, ես աչքե-

րովս հրաշք մը տեսայ հոն։ Մուրացկան մը, որ տարիներով շուկային անկիւնը պառկած էր, կէս մը կոյր, կաղ և գլուխի վէրքերով լեցուն, երբ լսեց որ մարդը անկէ կ'անցնի կոր, աղաղակեց, 'Յիսուս, Որդի Դաւթի, ողորմէ ինծի' (Մար. Ժ. 47), և մարդը դպաւ անոր, և ահա մուրացկանը ցատկելով քալեց։"

"Հոս ալ ատանկ հրաշքներ ընէ նէ," ըսաւ ուրիշ մը, "քաղաքին մէջ բաւական իրարանցում պիտի ըլլայ։"

"Շիտակ է, կեսմթաս," պատասխանեց Թիւմաքըս. "Արամադ իր օգնականը ըլլայ։ Մարդուն վրայ ի՞նչ կը խորհիս։ Ոմանք կ'ըսեն որ Եղիան է, թէև շիտակը ըսելով ես զինքը չեմ ճանչնար. ուրիշներն ալ կ'ըսեն որ Հրեաներուն մարգարէներէն մէկն է։ Մէկը որոշ բան մը չգիտեր։ Իրարանցում մը հանելու չափ հետեւողներ ունի արդէն։"

"Թող ըլլայ, կ'ըսեմ ես," գոչեց ուրիշ մը, "ատիկա գործերնուս շատ աղէկ կու գայ։"

Այս կարծիքը աւիթ տուաւ կատաղի ծափահարութեան մը, զոր Թիւմաքըս խոժոռութեամբ արդելեց։

"Խենդեր," ըսաւ, "բռնուինք նէ թակարդը ինկած մուկերու պէս կ'ըլլանք։"

Կէս գիշերուան մօտ էր. և հետզհետէ խօսակցութիւնը մարեցաւ, և իրարու ետևէ քնացան, ինչ որ յայտնի էր իրենց չռնդալից խորդալէն։

Կէս գիշերէն ժամ մը ետքը, Պրիսկիղա

յոգնած դադրած պզտիկ սանդուղէն վեր տանիքը սողոսկեցաւ, ուր գտաւ Ստեփանոսը որ արթուն էր, և աչքերը կը փայլէին լուսաւորներու պէս։

"Ո՞հ, մայր," փսփսաց, "լսեցի ինչ որ ըսին անոր համար։ Հոս է եղեր։"

"Այո, Ստեփանոս, հոս է, և պիտի տեսնես զինքը։" Ցետոյ ըսաւ տղուն որ քնանայ. ինք ալ անոր քով պառկեցաւ, և հանգստացաւ։

Բայց Ստեփանոսի կանոնաւոր շնչառութիւնը մտիկ ընելով վստահ ըլլալէն ետքը թէ իր հոգեհատորը կը քնանայ, Պրիսկիղա երկար ատեն անքուն մնաց. և խորհեցաւ այն ժամանակին վրայ երբ իր զաւակը զօրաւոր ու գեղեցիկ էր, և յիշեց անոր փափուկ ողնայարին տրուած այն սոսկալի հարուածը, որ զանիկա այս տձև հաշմանդամը ըրած էր։ Եւ իր սրտին խորերէն կ'ատէր Թիւմաքըս ըսուած հրէշը։

ԳԼՈՒԽ Դ.

Հետեւեալ առաւօտուն Ստեփանոս արթննալով ինքզինք գտաւ սենեակին մէջ զլուխի կաշիէ վարագոյրին ետև։ Խորունկ քուն մը քնացած էր և ուշ արթնցաւ. և երբ աչքերը կը շփէր, և իր բոլորտիքը կը նայէր, կէս մութի մէջ, զգաց թէ առանձին էր։

"Հայրը և մարդիկը գացեր են. ատոր համար ուրախ եմ," ըսաւ ինքնիրեն։ "Տիտոս ձուկ բռնելու գացած է, գոնէ ատանկ կը

յուսամ․ մայրն ալ աղբիւրը ըլլալու է։”

Սենեակը, ուր Ստեփանոս պառկած էր, շատ կը նմանէր Արեւելքի խոնարհ դասակարգի տուներուն սենեակներուն։ Ցերեկի, այդ կը կազմէր ամբողջութիւնը տանը, որ կը բաղկանար մի միայն սենեակէ մը։ Խորտուբորտ քարերէ հիւսուած պատերը, որոնք կաւով ծեփուած էին, պատուհան չունէին, և միակ դրանը կախուած էր վերոյիշեալ կաշիի խոշոր կտորը։ Ասիկա պատռած էր քանի մը տեղերէն, ուրկէ ներս կը մտնէին արեգական մէկ քանի փայլուն ճառագայթներ, որոնք Ստեփանոսի կը պատճառէին տարտամ գոհունակութիւն մը, վասն զի ասոնց միջոցաւ կրնար քիչ մը հասկնալ ժամանակը, որ յամրաբար կը յառաջանար։ Երբ լոյսի ոսկեփայլ սլաքները կը զարնէին դրանը դիմացի պատին վրայ, լուսաւորելով տձև և մուխէն սեցած գինիի տիկերը, որոնք հոն կախուած էին, այն ատեն կը հասկնար թէ կէս օրին երեք ժամ կայ։ Երբ արեւը աւելի բարձրանար երկինքին երեսը, ճառագայթները պատին վրայէն վար կ՚իջնէին, և գետնին վրայ կը սփռուէին, կազմելով լոյսի ոսկեփայլ լճակներ, զորս հաճելի էր դիտել, թէև հողով ծեփուած խեղճ գետնի մը վրայ կը հանդչէին անոնք։ Երբ դէպ ի ցորեկ ճառագայթները անհետանային, Ստեփանոս կը զգար թէ օր մը կորսնցուցած է․ բայց և այնպէս այս տխուր զգացումին կը յաջորդէր զուարթ գոհունակութիւն մը,

երբ կ՚անդրադառնար սա գաղափարին թէ շուտով գիշեր պիտի ըլլայ։ Գիշերը իրեն կը պարգեւէր Տիտոսը, և տանիքին վրայի երկար զով ժամերը, և Կոկօի հետ ժամանց մը, ինչ որ իրեն համար լաւագոյն հաճոյքն էր։

Սկսաւ Կոկօի վրայ խորհիլ, երբ հանդարտ պառկած կը դիտէր փոշիի շամանդաղները որոնք կը պարէին ոսկեփայլ լոյսի սլաքներուն մէջ։ Ի՜նչ ողորկ ու գիրուկ են իր պզտիկ թաթիկները, վարդի թերթերու պէս, կը խորհէր Ստեփանոս․ ի՜նչ ուղիղ, զօրաւոր ու կլորիկ են իր պտըտիկ սրունքները։ Եւ յետոյ իր գեղեցիկ աչքերը, որոնք փայլուն թուխ գոյն մը ունին, երկայն գանգուր թարթիչներով և ոսկեգոյն մազերուն խոպոպիքները, որոնք կէս մը կը ծածկեն պտըտիկ վարդեգոյն ականջները։ Եւ ձայնը ոսէ թռչունի ձայնէն աւելի քաղցր չէ՞, և ակռաները պզտիկ մարգարիտներու պէս չե՞ն։

“Ոչ,” ըսաւ Ստեփանոս բարձրաձայն, երբ Կոկօի հրապոյրները թուելը լմնցուց, “աշխարհի մէջ Կոկօին պէս մանկիկ չկայ։”

Իր խոհերուն այս վայրկեանին մէջ մէկը կաշիի կտորը վեր առաւ և սենեակէն ներս մտաւ։ Պրիսկիղան էր։

“Ջուր բերի՞ր, մայր,” ըսաւ Ստեփանոս, ինքզինք կէս մը վեր վերցնելով։

“Չէ, տղաս, տակաւին աղբիւր չգացի։” Եւ շուտով կռնակը Ստեփանոսի դարձնելով, վարանոտ ձայն մը հանեց Պրիսկիղա որ կարծես

թէ՝ հեծկլտուք մը կը խեղդէր կոկորդին մէջ։

"Ի՞նչ ունիս, մայր," հարցուց Ստեփանոս, որ վարժուած էր իր մայրը արտասուալից աչքերով տեսնելու, և ուստի շատ չվրդովեցաւ։ "Նորէն հայրը քեզ ծեծե՞ց։"

"Ոչ, չէ, տղաս։ Հայրը և բոլոր միւսները արշալոյսէն առաջ գացին, Ցիտոոն ալ հետերնին առնելով ։Ատ չէ. բայց ո՛հ, ինտո՞ր քեզի ըսեմ։" Եւ Պրիսկիղա յարտասուս փղձկեցաւ և բարձրաձայն հեծկլտաց։

"Ի՞նչ կայ, ըսէ ինծի, մայր," ըսաւ Ստեփանոս, հիմա կատարելապէս ահաբեկած։

"Չեմ գիտեր ինտո՞ր ըսեմ. բայց ըսելու եմ," ըսաւ Պրիսկիղա ակամայ. "բայց կ՚ուզէի պահել քեզմէ, խեղճ տղաս, դուն անչափ ցաւ ունիս արդէն։ Մեր դրացին աս առտու կանուխ եկաւ գիս կանչելու. մանկիկը . . .։" Եւ Պրիսկիղա նորէն լացաւ, աչքերը ձեռքերովը ծածկելով, կարծես թէ վշտագին տեսարան մը գոցելու համար։

"Մանկի՜կը," բացագանչեց Ստեփանոս, անձկալից տառապանքով մը։ "Ո՛հ, ըսէ, մեռա՞ծ է։"

"Ոչ, չէ։ Երանի թէ մեռած ըլլար. ան ատենը ցաւ չէր ունենար։ Աս առտու, Ադդա ըսաւ ինծի որ, տանիքին վրայ պառկած է եղեր, մանկիկն ալ իրեն հետ։ Մէկէն ի մէկ արթնցեր է ծանր բանի մը վար բակը իյնալու ձայնէն. ան վայրկեանին տեսեր է որ մանկիկը քովը չէ, և լանջամերձ պատին ե-

զերքը վազելով, տեսեր է . . ." և նորէն Պրիսկիղա աչքերը ձեռքերովը ծածկեց։ "Այո," շարունակեց, խղդուկ ձայնով մը, "պզտիկը կանուխ արթնցեր է, ուրիշ մանկիկներու պէս, և տանիքին եզերքը սողոսկեր է. մէկ տեղ մը եզերքը փլած է եղեր և վարի քարերուն վրայ ինկեր է։ Սոսկալի կերպով վնասուած է։ Մինչև իրիկուն չապրիր։ փառք տուր աստուածներուն ատոր համար։ Ես երթամ, քովը կենամ. բայց ի՞նչ կրնամ ընել անոր օգնելու համար։"

Ստեփանոս այս սոսկալի պատմութիւնը մտիկ ըրած էր լռութեամբ։ Բայց հիմա երբ իր մայրը անոր վրայ նայեցաւ, տեսաւ թէ անոր դէմքը գունատ ու տխուր էր։

"Չեմ կրնար ատոր դիմանալ, մայր," ըսաւ խղդուկ խղդուկ հեւալով։

Մայրը վախցաւ անոր երևոյթէն ու խօսքերէն։ "Ո՜հ, Ստեփանոսս," գոչեց, "սիրտս պիտի կոտրես. դուն իմ մանկիկս ես, մինակ քեզ ունիմ։ Աս բանին համբերելու ես, իմ սիրոյս համար։ Ա՛լ չեմ երթար. քովդ կը կենամ։"

"Ոչ, չէ," ըսաւ Ստեփանոս լալագին. "հոն գնա, կարելի է բան մը կ՚ընես կօկօին ցաւը թեթևցնելու համար։ Շուտով գնա։"

Պրիսկիղա աճապարանօք քիչ մը հաց և չոր պտուղ դրաւ պատանիին քովը, պզտիկ սափոր մը ջուրով. և շուտով գնաց, և գացած ատենը ըսաւ,

"Շուտով կու գամ, կօկօին վիճակը փոխ-
ուածին պէս։"

Մօրը երթալէն վերջ քանի մը վայրկեան
Ստեփանոս կարծես թէ սառեցաւ մնաց։
Իր մանկիկը, իր կօկօն, ճզմուած, և արիւնա-
թաթաւ։ Արդեօք ալ պիտի չկրնա՞ր տեսնել
զանիկա։ Ո՜հ, այն պզտիկ ձեռքերը, ալ
անոնց վարդի թերթերու պէս իր այտերուն
դպչիլը չպիտի զգար։ Այն պզտիկ ոտքերը,
ա՛լ չպիտի քալէին։

"Չեմ դիմանար," աղաղակեց Ստեփանոս
կրկին կրկին, "չեմ դիմանար։" Տառապան-
քէն կէս մը շփոթած միտքին մէջ յանկարծ
լոյս մը փայլատակեց երբ Նազովրեցին յի-
շեց։ "Հոս է, հեռու չէ։ կրնայ կօկօն բժշկել։
Ո՜հ, երանի թէ մայրս գար։ Կ'երթար կը
գտնէր զանիկա։ Բայց մայրս հոս չէ։ Չպիտի
գայ։ Կարելի է կօկօն կը մեռնի հիմա։ Ա՜խ,
երանի թէ քալելու կարող ըլլայի։ Կրնամ
սողոսկիլ քիչ մը։ Պիտի փորձեմ, պիտի փոր-
ձեմ։ Բան մը ընելու եմ անոր օգնելու հա-
մար։ Ո՜հ, կօկօս, կօկօս։

Տղան յուսահատ որոշում մը ըրած էր։
Իրաւ էր թէ քիչ մը կրնար սողոսկիլ․ բայց
սողոսկելու համար ըրած ճիգերը մօտերս
այնչափ ծանրացուցած էին իր տկարութիւնը,
որ մայրը արգիլած էր։

Կամաց մը ինքզինք վար թող տուաւ հողէ
գետնին վրայ շինուած բարձր պատուանդա-
նին վրայէն, որ սենեակին մէկ ծայրը կը

գրաւէր, և որուն վրայ ընտանիքը կը պառ-
կէր․ ամէն մէկ շարժում սաստիկ կը ցաւցնէր
իր վնասուած կռնակը․ բայց յարատևեց, և
վերջապէս դրանը հասաւ։ Յետոյ իր առջև
ունէր տաժանելի ճամբորդութիւն մը բակին
մէկ ծայրէն միւսը։ Ենթադրենք թէ չկրնար
բանալ դուռը որ փողոց կը հանէր։ Սոսկալի
մտածում մըն էր ասիկա։ Քրտինքի խոշոր
կաթիլներ առաջ եկան տղուն ճակտին վրայ։

Քանի մը ոտնաչափ ևս, և ահա դուռը
հասաւ։ Դուռը մղլակուած չէր։ Պրիսկիղա
իր տխրագին աճապարանքին մէջ մոռցած էր
դուռը գոցելու։ Ստեփանոս քաջութեամբ
հրեց և դուռը կռնակի վրայ բացուեցաւ, և
յաջորդ վայրկեանին փողոցն էր։ Հոս կանգ
առաւ մտածելու համար․ փողոցին ծայրը
շուկայ մը կար։

"Հոն երթամ," խորհեցաւ։ "Պէտք է որ
շատ չանցած գտնեմ զանիկա, ետքը շատ
ուշ կ'ըլլայ։"

Ստեփանոսի գտնուած փողոցը այնչափ
նեղ էր որ մէջտեղը կայնողը, երկու կողմի
պատերուն կրնար դպչիլ։ Պատուհաններ չկա-
յին։ Ոչ ոք կը տեսնուէր։ Շուկան ո՛ր կողմը
կ'իյնար։ Չէր գիտեր։ Դէպ ի ծովը ըլլալու է։

"Այս ճամբէն կ'երթամ," ըսաւ բարձրա-
ձայն, և ոյժ տալով ճիգ մը ըրաւ, և տա-
ժանելի կերպով սողոսկեցաւ փողոցն ի վար։
Հեղձուցիչ դեղին փոշին գրեթէ կը խեղդէր
զինքը․ պզտիկ գայլախազ քարերը սրունք-

ները կը կորտէին, և կիզիչ արևը կը զարնէր իր բաց գլխուն վրայ։

Իսկոյն կեցաւ։ Սիրտը կը բաբախէր ուժգին ու ցաւագին. սև բիծեր կը տատանէին աչքերուն առջև. բայց կրնար տեսնել թէ շուկան հեռու չէ։ Արդէն ականջին կը հասնէին ձայնի շշուկներ. բայց արդեօք իր ականջնե՞րը կը խաբէին։ Ուրիշ ճիգ մը ևս. այս անգամ չարչարող ճիգ մը. և պատանին ինքզինք գտաւ փողոցին անկիւնը։ Յաջողած էր շուկան հասնիլ։ Տաղաւարներ կային որոնք կը պարունակէին շատ բաներ, գլխաւորաբար ձուկեր, որոնք անոնց առջև ցուցադրուած էին, ճիշդ ինչպէս կը յիշէր երբ շատոնց անգամ մը Տիտոս տարած էր զինքը շուկան տեսնելու համար։ Շատ մարդիկ կային հոն, որոնք կ'առնէին կը ծախէին, բայց ոչ ոք կար որ հրաշալի Նազովրեցիին նմանէր։ Մէ՛կն ալ չնշմարեց թշուառ Ստեփանոսը, որ փոշիին մէջ պառկած էր։ Մարդ մը գրեթէ անոր վրայ կոխեց, երբ կ'աճապարէր կ'երթար ձուկի ահագին սակառ մը առած գլխուն վրայ. բայց միայն բարկացած ձայնով բան մը մրմռաց. մուրացկան լաճերու հասցէին, և անցաւ գնաց։

Ստեփանոսի թշուառութիւնը ամէն վայրկեան կ'աւելնար։ Կռնակին ցաւը գրեթէ անտանելի կը դառնար. ծարաւէն կը տոչորէր, և անօթութենէն կը նուաղէր։ Բայց և այնպէս աչքերը անձկալից կը յառէր ամէն ան-

ցորդի վրայ, յուսով մը՝ որ հետզհետէ կ'աղօտանար։ Իսկոյն, սարսափով տեսաւ թէ քաղաքին կատաղի, կէս մը վայրենի շուներէն երկու երեք հատը իր շուրջը կը հոտոտէին։ Սուր ճիչ մը արձակեց և աչքերը թևովը ծածկելով, մոլեգին գոչեց, "Մա՛յր, մա՛յր։"

Իր տագնապին մէջ իմացաւ թէ մէկը իրեն հետ կը խօսէր։ Վեր նայեցաւ, և տեսաւ մարդ մը, որ կայնած էր իրեն և արևուն կուրցնող բոցին մէջտեղ։ Մարդը շատ բարձրահասակ երևցաւ Ստեփանոսի, որ փոշիին մէջ կծկած մնացած էր։ Տղան ասիկա տեսաւ. սակայն ուրիշ բան մըն էր որ անոր հեկեկանքը լռեցուց, և պատճառ եղաւ որ աչքերը այս մարդուն ուղղէ՝ երկիւղէն շունչը բռնուած. այդ խորհրդաւոր, գեղեցիկ դէմքը, այդ հրաշալի աչքերը, խորազնին, գթալից, անխորաչափելի։ Յիսուսը ըլլալու է։ Կօկօն ազատեցաւ։

Հրճուանքի աղաղակով մը Ստեփանոս ինքզինք վեր առաւ, և ձեռքերովը օտարականին փարած ու աչքերը անոր վրայ յառած, փափսալով ըսաւ,

"Դուն Յիսուսն ես, ան որ կը բժշկէ։ Գիտեմ։ Դուն կրնաս ազատել իմ մանկիկս։ Տանիքէն վար ինկաւ, ճզմուեցաւ և կը մեռնի կոր։"

Գեղեցիկ ժպիտ մը փայլեցաւ օտարականին աչքերուն մէջ, և իր երեսը դէպի երկինք վերցնելով ըսաւ,

"Շնորհակալ եմ քեզմէ, ով Հայր, Տէր

երկնի և երկրի, որ այս բաները ծածուկ պահեցիր իմաստուններէն և գիտուններէն, ու տղոց յայտնեցիր” (Մատ. ԺԱ. 25)։ Յետոյ նորէն Ստեփանոսի վրայ նայեցաւ քաղցր գթալից աչքերով, որոնք կը հասկնային բոլոր անոր տկարութիւնը և տձևութիւնը. ձեռքը մեղմով տղուն գլխուն վրայ դրաւ և ըսաւ.

“Քու հաւատքիդ պէս ըլլայ քեզի։ Գնա խաղաղութեամբ։”

Եւ ահա, այդ օրհնեալ հպումին ներքև տղան զգաց թէ բոլոր իր յոգնութիւնը, ցաւը և տկարութիւնը անցած գացած էին, և մեծ ու գերազանց ուրախութեան աղաղակով մը գետնէն վեր ելաւ կատարելապէս բժշկուած։

“Երանի՜ ողորմածներուն, վասն զի անոնք ողորմութիւն պիտի գտնեն։” Մատ. Ե. 7։

ԳԼՈՒԽ Ե

Ամառուան կարճ գիշերը գրեթէ անցած էր, և լուսինը աներևութացած՝ ժամ մը առաջ. լուսաստղերը կը նսեմանային ու կ՚աղօտանային մինչ արևելքէն նուաղկոտ, վարդեգոյն և պլպլուն լոյս մը կը ցուցնէր թէ արշալոյսը մօտեցած է։ Ջուրին երեսը կը փչէր զով հով մը, որուն ազդեցութեամբ ցամաքէն հեռու գտնուող երկու ձկնորսի նաւեր կը տատանէին ծովակին վրայ։ Այս նաւերէն մէկուն մէջ գտնուողները զբաղած էին ուռկանը քաշելու և պարունակութիւնը զննելու. ուռկանը կանգուն կանգուն նաւին մէջ կ՚առ-

նուէր, և անկէ կը վազէին ջուրի կաթիլներ որոնք ադամանդներու պէս կը փայլէին. սակայն հոս հոն պզտիկ ձուկեր միայն բռնուած էին ուռկանին աչքերուն մէջ։

“Աղէկ կ՚ըլլայ որ աս գիշեր ա՛լ ձուկ բռնելը վերջացնենք,” բացագանչեց մարդոցմէ մէկը անհամբերութեամբ, վերջին ձուկը ծովակին մէջ նետելով։

“Քեզի ըսի,” յարեց ընկերը, “աս օդին ձուկի երթալու տեղ տունը կենալ աւելի աղէկ կ՚ըլլար։ Միւս նաւուն ձայն տուր, Սիմոն. կարելի է անոնք բան մը բռնած են։”

Ուռկանին ծայրը ներս քաշուած էր հիմա. Սիմոն նաւին առաջակողմը կայնեցաւ, և երկու ձեռքերովը փող մը ձևացնելով գոչեց։ Իսկոյն նուաղեալ ձայնով պատասխան մը լսուեցաւ։

“Բան մը բռնա՞ծ ես, աղաղակեց Սիմոն, իր զօրաւոր թոքերուն բոլոր ոյժովը։

“Չէ,” պատասխանեցին։

“Ըսածիս պէս է,” դիտել տուաւ միւսը, որ Անդրէաս կը կոչուէր։ Առագաստը բանանք, և ճամբանիս դէպ ի տուն շիտկենք։ Ուռկանը նորէն կրնանք նետել քաղաքին մօտի ծովախորշին մէջ. երբեմն հոն լեցուն կը քաշենք, երբ ձուկի թև մը անգամ չտեսնուիր ուրիշ տեղ։”

Եւ իսկոյն խարիսխը քաշեցին, և թևանման լայնածաւալ առագաստը բացին։ Երբ զով հովը առագաստին մէջ մտաւ, և խոշոր նաւը կը յառաջանար հեղասահ՝ երկու ըն-

կերները նստան նաւին յետակողմը և Սիմոն ղեկը կը կառավարէր։

"Կրնա՞ս տեսնել միւսներուն ի՛նչ ընելը," Անդրէաս հարցուց։

"Առագաստ կը բանան կոր," պատասխանեց։

"Անոնք ալ յոգնած են," ըսաւ Սիմոն, որուն միտքը յայտնի էր թէ ուրիշ տեղ էր։ Յետոյ շարունակեց, "Գիտե՞ս, ի՛նչ կը խորհէի երբ ամբողջ գիշերը աշխատեցանք։"

"Ինտո՞ր կրնայի գտնել," պատասխանեց Անդրէաս։ "Աս գիշեր շատ քիչ խօսեցար, ատիկա զարմանալի բան է քեզի համար, որ քիչ մը շատ կը խօսիս։"

"Բոլոր գիշերը Նազովրեցիին վրայ կը խորհէի," ըսաւ Սիմոն։ "Հիմա ձուկ բռնելու համար հոգ չունիմ. շատ բռնենք, քիչ բռնենք հոգս չէ. ուրախ պիտի ըլլայի անոր հետ ըլլալով։ Անոր հրաշալիքներուն վրայ խորհա՞ծ ես։ Կարելի է տարօրինակ ատեններու մէջ ենք. ինծի անանկ կ'երեւնայ որ աւելի աղէկ կ'ըլլայ եթէ ձուկ բռնելէն բոլորովին դադրինք։"

"Ձուկ բռնելէն դադրի՞նք," ըսաւ Անդրէաս զարմանքով։ "Ատիկա ինտո՞ր կրնանք ընել։"

"Ինչո՞ւ," պատասխանեց միւսը, "ապրելու համար պէտք եղածէն աւելի բան ունինք. այգին աղէկ պտուղ կու տայ հիմա, կնիկներն ալ խնայող են։ Ստակի պէտք չունինք։ Եթէ ձուկ բռնելէն դադրինք, բոլոր ատենը անոր հետ կրնանք ըլլալ։"

"Բայց, եղբայր," ըսաւ Անդրէաս, "Նայինք մեզ կ'ուզէ՞։"

"Իրաւ չեմ գիտեր. բայց կարծեմ մարդու պէտք ունի։ Գիտես որ վերջերս անոր դէմ փսփսուքներ ելեր են։ Անիկա փարիսեցիներէն չէ, ոչ ալ դպիրներէն է։ Եւ չիտակը ըսելով, շատ կարեւորութիւն չտար անոնց կանոններուն և սովորութիւններուն։"

"Գիտեմ, ըսաւ Անդրէաս խորհելով, "ինչ որ Յովհաննէս ըսաւ անոր համար։ Երկու անգամ ըսաւ իմ առջևս. մէյ մը Յորդանանու մէջ մկրտուելէն առաջ, մէյ մըն ալ ետքը. ասանկ ըսաւ, ‹Ահա Աստուծոյ Գառը› (Յովհ. Ա. 29)։ Յովհաննէս կը հաւատայ որ Քրիստոսն է անիկա։ Կարելի է ձուկի չերթալու մասին ըսածդ չիտակ է, Սիմոն։ Եթէ Յովհաննէս Մկրտիչին ըսածը ճշմարիտ է, և իրաւ Քրիստոսն է, պէտք է որ անոր հետ ըլլանք ուր որ երթայ։ Եւ հիմա Յովհաննէս բանտն է, և չենք կրնար ըսել թէ ի՛նչ պիտի պատահի անոր հոն։ Աստուած տայ որ Հերովդէս իր չար աչքը Վարդապետին վրայ չտնկէ։"

"Ամէն," ըսաւ Սիմոն եռանդով։

Ասկէ վերջը քիչ մը ատեն երկուքին միջև տիրեց լռութիւն մը, զոր կը խզէր միայն կապոյտ ջուրին ձայնը երբ յորձանքէն քշուելով երկայն փրփրալից հետք մը կը ձգէր ղեկին ետևը։ Արշալոյսը ամէն վայրկեան աւելի կը փայլէր, և արևածագի ամբողջ վեհ չքեղութիւնը կը սկսէր երեւնալ մեծ կապոյտ բլուր-

ներուն ետևէն՝ արևելեան հորիզոնին վրայ։ Իրենց առջև, աղօտ կերպով առաւօտեան մշուշին մէջէն, կը բարձրանային գեղեցիկ կափառնայումի աշտարակները և պարիսպները։

Երբ նաւերը ծովափին մօտեցան, տեսնուեցաւ թէ շատ մարդիկ հաւաքուած էին հոն. ոմանք ժայռերուն վրայ նստած էին, ուրիշներ ալ աւազին անդին կը պտըտէին։ Ասիկա անսովոր տեսարան մը չէր, վասն զի հոն ամէն մարդ կանուխ կ՚ելլէր, որպէս զի առևտուրը բոլորովին լմննար օրուան տաքը սկսելէն առաջ։ Սակայն կարծես թէ ներս մտնող ձկնորսի նաւերէն շատ ուրիշ յանկուցիչ բան մը կար հոս որ այսչափ բազմութիւն իրեն քաշած էր։

“Սա բազմութիւնը կը տեսնե՞ս. ի՞նչ կրնայ ըլլալ,” հարցուց Անդրէաս։

Սիմոն վայրկեան մը լուռ կեցաւ. յետոյ փութով պատասխանեց, “Ան է. վարդապետն է. և ժողովուրդը անոր բոլորտիքը կը խռնուի անոր խօսքերը լսելու համար։ Աճապարենք։” Եւ հիմա ծովափը շատ մօտ ըլլալով, ջուրը նետուեցաւ, և նաւը իր ետևէն քաշելով շուտով եզերքին կապեց, մինչդեռ Անդրէաս անոր կը հետևէր աւելի կամաց։

Նոյն միջոցին միւս նաւը որ շատ հեռու չէր, և նոյնպէս թեթև էր պարապ ըլլալուն համար, եզերքը հասած էր և մէջի մարդիկը իրենց ուռկանները քաշելով ծովափը ելան։

Երբ Յիսուս տեսաւ Սիմոնը և Անդրէասը

և միւսները, և իրենց նաւերը պարապ, բոլոր գիշերուան աշխատութենէն վերջ, մտաւ նաւերէն մէկուն մէջ, որ Սիմոնինն էր, և աղաչեց անոր որ նաւը ցամաքէն քիչ մը հեռու տանի։ Յետոյ նստաւ և ժողովուրդին սորվեցուց նաւին մէջէն։ Ղուկ. Ե. 3։

Այնչափ դարեր առաջ, այդ ամառուան առաւօտուն ի՛նչ ըսաւ ժողովուրդին՝ չենք գիտեր. բայց սա գիտենք թէ Աստուծոյ բաներուն վրայ խօսեցաւ։ Եւ երբ հոն նստած էր մեծ առագաստին շուքին ներքև, իր ձայնը յստակ ու քաղցրալուր հնչելով ջուրի պզտիկ տարածութեան վրայէն, որ կը բաժնէր զինքը իր ունկնդիրներէն, արիւնած շատ սրտեր բժշկուեցան, տղաքներ իրենց պզտիկ ձեռքերը երկնցուցին դէպ ի ան. և սէր, որ մահուընէ աւելի զօրաւոր է, գեղեցիկ ու հզօր կերպով բղխեցաւ շատ հոգիներու մէջ։

Անոնց մէջ որոնք կայնած էին ջուրին ճիշտ եզերքը, կային երկու կիներ, որոնցմէ մէկը իր բազուկներուն մէջ կը կրէր վարդափթիթ մանկիկ մը։ Անոնց հետ կը գտնուէր իբր տասնըչորս տարեկան պատանի մը, բաց ոսկեգոյն մազերով, և խոշոր սև աչքերով։ Երբ Յիսուս խօսիլը վերջացուց, այս պատանին անոր ձեռքերուն փարեցաւ և անոր նայեցաւ հրեշտականման դէմքով մը, և շշնջելով ըսաւ,

“Դուն որ կը բժշկես, կը սիրեմ քեզ։”

Ստեփանոս էր։

Արդ՝ երբ վարդապետը ժողովուրդին խօ-

սիլը լմնցուց, դարձաւ Սիմոնի, որ Անդրէասի հետ իր քովը կը գտնուէր նաւին մէջ, և ըսաւ,

"Առաջ տար նաւը դէպ ի խորունկը, և ուռկաններնիդ ձգեցէք ձուկ որսալու։" Ղուկ. Ե. 4։

"Եւ Սիմոն պատասխան տալով ըսաւ անոր, Վարդապետ բոլոր գիշերս աշխատեցանք ու բան մը չբռնեցինք, բայց քու խօսքիդ համար ուռկանը ձգեմ։ Ու երբ զայս ըրին, խիստ շատ ձուկեր ժողվեցին մէջը, ու իրենց ուռկանը կը պատռուէր։ Եւ աչք կ'ընէին միւս նաւուն մէջ եղող իրենց ընկերներուն՝ որ գան օգնեն իրենց. և եկան ու երկու նաւերն ալ լեցուցին, մինչև որ ընկղմելու մօտ էին։ Սիմոն Պետրոս երբ տեսաւ, Յիսուսի ծունկերուն ինկաւ ու ըսաւ, Տէր, իմ քովէս մեկդի գնա, քանզի ես մեղաւոր մարդ մըն եմ։ Վասն զի ապշութիւնը պատեց զանիկա և անոր հետ եղող ամէնը այն իրենց բռնած ձուկերուն որսին համար. նոյնպէս ալ Զեբեդէոսի որդիները, Յակոբոս և Յովհաննէս, որոնք Սիմոնի ընկերներն էին. ու Յիսուս ըսաւ Սիմոնի, Մի վախնար ասկէ ետև մարդոց որսորդ պիտի ըլլաս։ Եւ նաւերը ցամաքը հանելով՝ ամէն բան թողուցին ու անոր ետևէն գացին։" Ղուկ. Ե. 5—11։

Նորէն գիշեր, և գիշերուան խաղաղութիւնը։ Բարձունքներուն վրայէն միայնակ Գիտողին մակարդակէն շատ վար կը տարածուէր քաղաքը, որ կը շողար Շաբաթի լոյսերով։ Փողին քաղցր ձայնը ժողովարանին տա-

նիքին վրայէն արևամուտին ծանուցած էր հանգստեան օրը։ Գործունէութիւնը դադրած էր կարճ միջոցի մը համար. գիւղացիները իրենց դաշտային աշխատութիւնները վերջացուցած էին. խանութները և տաղաւարները գոցուած էին. և ձկնորսի նաւերը նաւամատոյցները քաշուած էին։

Ժամերը կ'անցնէին։ Քաղաքը քունի մէջ ընկղմած էր։ Միայնակ Անձը դեռ կը ճեմէր անխոնջ՝ իր երեսը դէպ երկինք բարձրացուցած։ Իրմէ վար աշխարհը, մեղքով լեցուն, թշուառութիւնով լեցուն, ագիտութիւնով լեցուն։ Իրմէ վեր Աստուած. և ինք, երկուքը իրարու միացնող օղակը։

ԳԼՈՒԽ Զ

Գրակարդացը աւարտած էր տանրութը աղօթքները մրմնջելը։ Մարդիկ ժողովարանին մէջ իրենց յատկացուած տեղէն երկիւղած ուշադրութեամբ մտիկ ըրած և ջերմեռանդ ամէններով պատասխանած էին։ Սակայն վանդակորմին միւս կողմը, ուր կիներ և տղաքներ կը նստէին, զսպուած շշունջ մը կար։ Ժողովարանը խիստ լեցուն էր. ոմանք ոտքի վրայ մնացած էին, և ուրիշներ պատին առջևը կծկուեր էին։ Ներկաներէն շատերուն համար աղօթքները և Սաղմոսները օտար էին. ասկէ առաջ երբեք գտնուած չէին ժողովարանին մէջ, թէև յաճախ տեսած էին շէնքը, և հիացած՝ վարդագոյն ու ճերմակ մար-

մարին վրայ, որոնցմով շինուած էր այն։ Բայց այսօր արտասովոր բազմութիւն մը խռնուած էր ժողովարանը. վասն զի ամէն կողմ տարաձայնուած էր թէ մեծ Հրաշագործը հոն պիտի ըլլար, և զանիկա տեսնելու հետաքրքրութիւնը և այն յոյսը թէ նոր սքանչելիք մը պիտի գործէ, հոն քաշած էր օտարական շատ երկրպագուներ։

Հրեայ կիներ ծուռ աչքով կը նայէին օտարազգի կիներուն վրայ, որոնք իրենց քղանցքներուն փարած պզտիկներով լաւագոյն տեղերը գրաւած էին տեսնելու համար։

“Անաստուածները,” փսփսաց մէկը իր դրացիին, “հոս ի՞նչ բան ունին. թէ որ աս մարդը իրաւ Մեսիան է, անո՞նց ինչ։”

Հիմա բոլոր աղօթքները արտասանուած՝ և Օրէնքէն ու Մարգարէներէն որոշեալ հատուածներ կարդացուած էին, և ասոնց յաջորդող խոր լռութեան մէջ, ակնկալուած մեծ Բժիշկը երեցաւ. և գրակարդացը, ըստ սովորութեան, խնդրեց անկէ որ ժողովուրդին խօսի։ Ամէն աչք անոր յառած էր, և երբ կը խօսէր իշխանութիւնով աստուածային ազդու ճշմարտութիւնները, երկնային լոյսը որ անոր դէմքին վրայ կը փայլէր, ողողեց անոր առջև գտնուող խաւար սրտերը։ Ամէնն ալ մտադիր ու լուռ էին յափշտակուած անոր խօսքերէն, որոնք բոլորովին տարբեր էին ռաբբիներու անիմաստ ու անօգուտ խօսքերէն։ Մինչև իսկ տղաքներ, թէև ըսածները չէին

հասկնար, սակայն կը զգային այդ սիրալիր սրտին դիւթիչ ազդեցութիւնը, և լռիկ ու անքթիթ կը նայէին անոր սքանչելի աչքերուն մէջ։ Յանկարծ խորհրդաւոր լռութիւնը խզուեցաւ. մարդ մը գետնէն ցատկեց ելաւ և սոսկալի կերպով աղաղակեց,

“Թող տուր, դուն մեզի հետ ի՞նչ բան ունիս, Յիսուս Նազովրեցի. միթէ մեզ կորսնցնելո՞ւ եկար. գիտեմ քեզ՝ ո՛վ ես. Աստուծոյ Սուրբը։” Մար. Ա. 24։

Իսկոյն շփոթութիւն մը առաջ եկաւ. կիները ճիչեր կ'արձակէին, տղաքները կը պոռային կը գոչէին, և մարդիկ իրենց տեղերէն ցատկելով բացագանչեցին,

“Չար ոգի ունի. և սրբարանը կը պղծէ։ Դուրս հանեցէք, դուրս հանեցէք։”

Բայց Յիսուս հանդարտեցուց աղմուկը մէկ խօսքով։ Յետոյ դարձաւ դիւահարին, զոր արդէն երկրպագուներէն երկու երեք զայրացկոտ մարդիկ բռնած էին, և ըսաւ,

“Պապանձէ ու ել անկէ։” Մար. Ա. 25։

Մեծ ձայնով մը աղաղակելով ու սաստիկ ցնցուելով, մարդը գետինը ինկաւ և թաւալըկեցաւ. բայց անմիջապէս ոտքի ելաւ, հանդարտած ու խելքը գլուխը եկած, և մեծ զարմանք պատճառեց ամէնուն։

Յետոյ բոլոր ժողովուրդը արձակուեցաւ, և կ'երթային իրենց տեսած զարմանալի բանին վրայ խօսելով. վասն զի դիւահարը անոնցմէ շատերուն ծանօթ էր։

“Մայր,” ըսաւ Ստեփանոս, այդ նոյն իրիկունը, “փողը հնչեցուցին և արևը մարը մտած է. պիտի չերթա՞նք. կ'ուզեմ նորէն տեսնել աս Ցիսուսը։”

“Ուրախութիւնով քեզի հետ կ'երթամ, Ստեփանոս,” պատասխանեց մայրը։ “Իրաւ որ մէկը աս մարդուն պէս խօսած չէ։ Բայց ինծի անանկ զարմանալի կու գայ որ, կը խորհիմ թէ կարելի է երազ կը տեսնեմ կոր։ Իրաւ իրաւ առողջ ու զօրաւո՞ր ես հիմա։”

“Իրաւ, իրաւ անանկ է, մայր,” ըսաւ Ստեփանոս երջանիկ ժպիտով մը։ “Նայէ ինտո՛ր կրնամ ցատկել։ Եւ կռնակս ալ բնաւ չցաւիր. նայէ մարմինս ի՛նչ ամուր է։ Ո՜հ, մայր, ի՞նչ կրնանք ընել անոր համար ցուցնելու թէ ո՛րչափ ուրախ և ո՛րչափ շնորհակալ ենք։ Երբ փոշիին մէջ պառկած ատենս աս տօնական օրը, ինծի ըսաւ, ‘Գնա խաղաղութեամբ,’ ես ալ ցատկեցի ելայ առաջին անգամը ըլլալով որչափ կը յիշեմ, ո՜հ, մայր, անոր փարեցայ և հեծկլտացի միայն. ուրախութենէս ու զարմանքէս չէի կրնար խօսիլ։ Ետքը գնաց՝ ինծի եղածը տակաւին ես աղէկ մը չհասկցած. և ամէն մարդ աչքը վրաս տնկած էր, և հարցուփորձ կ'ընէին, ուրիշներ ալ կը վազէին իս տեսնելու համար։ Եւ ետքը, ո՜հ, ետքը, մայր, փողոցն ի վար վազեցի, և ինծի անանկ եկաւ որ վայրկեանի մը մէջ, ինքզինքս քեզի և Ադդային հետ գտայ։”

“Այո,” շարունակեց մայրը, “կարծեցինք

որ պզտիկը կը մեռնի կոր, անանկ անշարժ պառկած էր որ, երբ մէկէն ի մէկ բակին դուռը բացուեցաւ, և դուն թռար, վազեցիր չըսեմ, մանկիկին պառկած տեղը։ Ստեփանոս, չճանչցայ քեզ. կարծեցի որ ոգի մըն էր, մինչև որ աղաղակեցիր, ‘Կօկօն ազատեցաւ, ես ալ աղէկ եմ։’”

“Եւ աղէկցաւ,” ըսաւ Ստեփանոս։

“Այո, բոլորովին աղէկցաւ,” յարեց Պրիսկիղա. վրան ճղուածք մը չմնաց. զարմանալի է։”

“Մայր,” բացագանչեց տղան կարճ լռութենէ մը վերջ, “երթանք մեր դրացիներուն մէջ հիւանդներ փնտռենք, և անոնց ալ ըսենք։ Գիտես որ անիկա ըսաւ, ‘Զիս ղրկեց կոտրած սիրտ ունեցողները բժշկելու, գերիներուն ազատութիւն և կոյրերուն տեսութիւն քարոզելու, հարստահարութիւն կրողները ազատ թող տալու” (Ղու. Դ. 18, 19)։ Ասոնք ճիշդ իր խօսքերն են։ Չեմ կրնար մոռնալ։ Եւ, մայր, թէ որ աս բանին համար եկած է, իրեն ամէնէն հաճելի բանը չի՞ պիտի ըլլայ եթէ աս բանին մէջ իրեն օգնենք։”

“Շիտակ ըսիր, տղաս, շիտակ ըսիր։ Կ'երթանք։ Եւ արտորնօք իր վերարկուին մէջ փաթթուեցաւ, և իրենց պզտիկ բնակարանին դուռը ամուր մը գոցեց, և պատանիին հետ ճամբայ ելաւ։

“Հոս կայնինք,” ըսաւ Ստեփանոս դուռի մը առջև կանգ առնելով։

"Այո," ըսաւ Պրիսկիլա, "կոյր մարդ մը կը բնակի հոս։"

Դուռը զարկին, և ներսէն ձայն մը պատասխանեց, "Հրամեցէք։" Դուռը հրեցին բացին, և ինքզինքնին գտան իրենց բակէն աւելի խեղճ բակի մը մէջ, վասն զի անկարգ կերպով ասդին անդին յարդ և տիղմ ցանուած էր. քանի մը այծեր ու ոչխարներ չորս դին կը պտըտէին անարգել. մինչ տասը տասուերկու հաւեր, ձողի մը վրայ թառած էին։

Պատին կռթնած նստած էր մարդ մը, որ գլուխը դէպ առաջ ծռած էր ծունկերուն վրայ, և խեղճ հագուստներու մէջ ամուր մը փաթթուած։

"Բարի իրիկուն," ըսաւ տղան յստակ ձայնով։

Այս ձայնը լսելուն պէս, մարդը իր թաւամազ գլուխը վեր առաւ և երեսը դարձուց դէպ ի դուռը։

"Ո՞վ ես դուն," ըսաւ խղճուկ ձայնով մը։"

"Ես Ստեփանոսն եմ, Թիւմաքըրսին տղան։ Մօրս հետ եկայ որ քեզ մեծ Բժիշկին տանինք։ Քեզ պիտի բժշկէ քու կուրութենէդ։"

"Չէ, զիս կը ծաղրես կոր," ըսաւ մարդը տքալով. "ինչու որ չես գիտեր թէ իմ աչքերս կրակ կտրած երկաթով այրած են. աչքերս ներս քաշուած են։ Իս մէ՛կն ալ չկրնար բժշկել։"

"Բայց աս մարդուն ունեցած կարողութիւնը չես գիտեր," ըսաւ Ստեփանոս։ Յե-

տոյ փութով պատմեց իր և մանկիկին բժշկութեան զարմանալի պատմութիւնը։

Բայց մարդը միայն հառաչեց և աւելի փաթթուեցաւ իր ցնցոտիներուն մէջ։

"Եկուր, եկուր, շուտով," ըսաւ պատանին։

"Դուն անմեղ տղայ մըն էիր, մանկիկն ալ անանկ," ըսաւ մարդը խռպոտ ձայնով մը, "բայց ես, ո՞վ եմ ես, որ մէկը իս բժշկէ. ես աստուածներէն ու մարդոցմէ անիծուած եմ։ Ինծի համար էն աղէկը մեռնիլ է։"

"Չէ, բարի դրացի," գոչեց Ստեփանոս անհամբերութեամբ, ոչինչ հասկնալով բոլոր այս ըսուածներէն։ "Պէտք է որ գաս։" Եւ շուտով մարդուն քովը վազելով ձեռքէն բռնեց և մեղմիւ քաշեց։

Բան մը կար մանկական այս փափուկ հպումին մէջ, կարելի է առաջին բարեկամական հպումը զոր երբեք կոյրը զգացած էր տարիներու շրջանին մէջ, որ քանդեց անոր հոգիին պատուարները, պատուարներ՝ որոնք բարձրացած էին տարիներէ ի վեր զգացած նախատինքէն, ամօթէն ու տառապանքէն. և իր երեսը ձեռքերուն մէջ ծածկելով բարձրաձայն հեծկլտաց։ Ստեփանոս դեռ քովը կայնած էր, և իր մանկական հոգին յուզուած էր այս համակ թշուառութեան հանդէպ։

"Եկուր," ըսաւ իսկոյն, նորէն դպչելով մարդուն։ Եւ այս անգամ հեզ մարդը գետնէն ելաւ, ձեռքերը երկնցնելով խարխափելու համար։

"Քեզի պիտի առաջնորդեմ," ըսաւ Ստեփանոս ուրախութեամբ, և բռնեց մարդուն երկնցուցած ձեռքերէն մէկը։ Եւ այսպէս երկուքը ճամբայ ելան։ Պրիսկիղա ալ անոնց ետևէն։

"Գիտե՞ս թէ ուր կրնանք գտնել անիկա," հարցուց դողդոջուն ձայնով մը մարդը, որուն սիրտը սկսած էր յուզուիլ տարօրինակ յոյսով մը։

"Չէ՛," ըսաւ Ստեփանոս, "բայց պիտի գտնենք անիկա։" Յետոյ յաւիտենական ճշմարտութեան յանկարծական լուսաւորումովը յարեց, "թէ որ ճշմարտապէս իրեն փափաքինք և զինքը փնտռենք, անշուշտ պիտի գտնենք անիկա։"

Պրիսկիղա ըսաւ, "Ժողովարանին մէջը կնիկներէն մէկը կ'ըսէր որ ձկնորս Սիմոնին տունը իջեր է։ Անոնց տունը ծովակին մօտն է, ուր ըլլալը գիտեմ։"

Երբ իրենց ճամբան կը շարունակէին դէպի հոն, տեսան շատ ուրիշներ որոնք կը խառնուէին նեղ փողոցներու մէջ։ Ոմանք կը տանէին մահիճներ որոնց վրայ պառկած էին խեղճ հիւանդներ, որոնք հալած մաշած էին մարդոց ծանօթ ամէն տեսակ դէշ ախտերէ։ Ուրիշներ կոյրերու կ'առաջնորդէին կամ հաշմանդամներու կ'օգնէին անոնց դանդաղ և տաժանելի գնացքին մէջ։ Եւ երբ բազմութիւնը, որ հետզհետէ կը շատնար, աճապարանօք դէպ առաջ կ'երթար՝ մահիճներու վրայ տառա-

պողներուն հեծեծանքները, դիւահարներուն աղաղակները, և հիւանդ տղաքներուն ողբալը, կը կազմէին թշուառութեան հզօր խումբերգ մը։

Սիմոնին տունը, ինչպէս Պրիսկիղա ըսած էր, ծովակողմն էր։ Համեստ բայց կատարելապէս հանգստաւէտ բնակարան մըն էր այն, որ երկու յարկէ կը բաղկանար։ Փոխանակ սովորական բակին, պզտիկ պարտէզ մը կ'երկըննար սիրուն դարատափներով դէպի ջուրին եզերքը։ Երկու երեք ընտիր թզենիներ հաճելի հովանի մը կը հայթայթէին, մինչ վարդեր, դափնեվարդեր և շուշաններ այս վայրը վայելուչ ու ախորժելի կ'ընծայէին։ Հոս կը բնակէին Սիմոն, որ նաև կը կոչուէր Պետրոս, իր կինը և զոքանչը, ինչպէս նաև իր եղբայրը Անդրէաս։ Եւ հոս կ'իջևանէր Յիսուս՝ երբ Կափառնայում գտնուէր։

Այս շաբաթ իրիկունը ընտանիքը, իրենց սիրեցեալ հիւրին հետ, նստած էր պարտէզը զովարար սիւքը վայելելու համար, և մեղմ ձայնով կը խօսակցէին։ Այդ օրը Վարդապետը անոնց համար ալ մեծ բաներ ըրած էր։ Սիմոնի զոքանչը ջերմէ բռնուած սաստիկ կը տանջուէր, և երբ Յիսուս ժողովարանէն ետ դարձաւ անոր համար աղաչեցին իրեն, ան ալ անոր ձեռքէն բռնեց և ոտքի հանեց, և իսկոյն ջերմը թող տուաւ զանիկա, այնպէս որ կարող եղաւ ելլելու և անոնց սպասաւորութիւն ընելու։ Մատ. Ը. 14, 15։

Ուստի երբ նստած էին, Յակոբոս և Յովհաննէս ալ անոնց հետ, վայելելու շաբաթի խաղաղութիւնը, և մտիկ ընելու Յիսուսի խօսքերը, լսեցին խառնաշփոթ ձայներ փութկոտ քայլերու և մեծաղաղ լացի և ողբի, որոնք կը խառնուէին աղաղակներու և հառաչքներու հետ, և շարունակ աւելի կը մօտենային տանը։

“Մտիկ ըրէք,” ըսաւ Պետրոսի կինը, վախէն ոտքի ելլելով։ “Այս տխուր ձայները ի՞նչ են։”

“Բազմութիւնը Վարդապետը կը փնտռէ,” ըսաւ Յովհաննէս։ “Իրենց հիւանդները կը բերեն կոր։” Եւ ելաւ, պարտէզին դուռը բացաւ ու դուրս նայեցաւ։

Պետրոսի տան մօտ կար հրապարակ մը կամ շուկայ մը, ուր բազմութիւնը կը փութար։ Եւ հիմա սկսան իրենց բեռները վար դնել գետինը. և առաջ եկողները պարտէզին դրանը կարելի եղածին չափ մօտ կը խռնուէին գոչելով, “Ո՞ւր է անիկա որ կը բժշկէ։ Թող հոս մեզի գայ։” Ուրիշ շատ խառնաշփոթ աղաղակներ ալ կը լսուէին, ինչպէս, “Յիսուս, որդի Դաւթի, ողորմէ։” “Վարդապետ, եկուր, կ՚աղաչենք քեզի։” Եւ ասոնց ամէնուն մէջէն կու գար ողբի տառապագին ձայնը հիւանդներուն, որոնց ցաւերը մեծապէս աւելցած էին իրենց աճապարանօք կատարած ճամբորդութենէն, տարտամ վիճակէն և յուզումէն։

Այս պահուն բոլոր այս թշուառութեան մէջտեղ երեցաւ մեծ մարդասէր Բժիշկը.

աստուածային սէր, կարեկցութիւն, գորով և բժշկութիւն կը բղխէին անոր աչքերէն և տարածուած ձեռքերէն, ճիշդ ինչպէս անուշահոտութիւն կը բուրէ շուշանին բաժակէն։ Եւ երբ կը շարժէր այս խղճալի արարածներուն մէջ, և հոս հոն մէկուն կը դպչէր, և ուրիշներու վրայ ձեռքերը կը դնէր՝ ներողութեան և խաղաղութեան խօսքերով, ողբերը և հեծեծանքները կը փոխուէին ցնծութեան ու սփոփանքի աղաղակներու։ Արդէն շատեր երջանիկ դէմքերով կը վերադառնային տեղ տալու համար ուրիշներու՝ որոնք դեռ նոր կու գային ամէն կողմէ, երբ Պրիսկիղա և Ստեփանոս կոյր մարդուն հետ հոն հասան։

“Հոս է,” ըսաւ Ստեփանոս ուրախութիւնով կոյրին ձեռքը սեղմելով։ “Եւ շատեր, ո՜հ, շատ ուրիշներ հոս եկեր են բժշկուելու համար. ոմանք ալ աղէկցած կ՚երթան կոր,” շարունակեց Ստեփանոս։

Եւ արդարև կոյր մարդուն սուր ականջը արդէն լսած էր շնորհակալութեան բացագանչութիւնները, ձայներու այս բաբելոնին մէջէն. և ձգելով այն ձեռքերը որոնք դեռ բռնած էին զինքը, բնազդաբար վազեց դէպ ի պզտիկ բաց տեղ մը, ուր Յիսուս պահ մը կանգառած էր, և ծունկի վրայ գալով Յիսուսի հանդերձէն բռնեց, և բարձրաձայն աղաղակեց,

“Յիսուս, վարդապետ, կ՚աղաչեմ, ողորմէ ինծի։” Մատթ. Թ. 27։

Եւ Յիսուս պատասխանեց, “Կը հաւատա՞ս որ ասիկա ընելու կարող եմ։” Մատթ. Թ. 28։

“Կը հաւատամ,” ըսաւ մարդը, և իր տեսութենէ զուրկ աչքերը յառեց Յիսուսի երեսը։

Յիսուս անոր վրայ նայեցաւ, և կոյր աչքերուն ետևը տեսաւ հոգին որ մեղքով աղտաւորուած՝ տանջանքէն յոգնած՝ և սիրոյ համար ծարւած էր. և անոր աչքերուն դպչելով ըսաւ, “Գնա՛ խաղաղութեամբ։”

Եւ կոյր մարդը այլեւս կոյր չէր։ Կը տեսնէր. և իր առաջին տեսածն էր այն դէմքը կարեկցութիւնով, գութով և սիրով լեցուն։ Յետոյ իր հոգին յուզուեցաւ հզօր սիրով մը բժիշկին հանդէպ։ Եւ ելաւ գնաց, ինչպէս իրեն հրամայուած էր. իր հետ տանելով յիշատակ մը որ սահմանուած էր ըլլալ օրհնութեան յաւէրժական աղբիւր մը թէ՛ իրեն և թէ՛ ուրիշներու համար, հոս և յաւիտենականութեան մէջ։

ԳԼՈՒԽ Է

Առաւօտեան պայծառ արեգակը Կայիափայի տան մէջ, սենեակի մը վանդակապատ պատուհանէն, կը լուսաւորէր հոյակապ յարկաբաժին մը։ Ժամանակին սովորութեան համեմատ, բազմոցներով գրաւուած էին սենեակին երեք կողմերը. չորրորդ կողմը պարապ էր, և դունաւոր մարմարէ ոլորուն սիւներուն մէջէն կ'ընդնշմարուէր դուրսի դարատափը։ Տախտակամածը ծածկուած էր արևելեան հաստ

գորգերով, ճոխ երանգներով վիժակներ կը զարդարէին պատերը, մինչ չքեղ սեղաններ և Հռոմէական աթոռներ, չքնաղ ծաղկամաններ և թանկագին մանր մունր առարկաներ կ'ամբողջացնէին ներքնակողմին զարդարանքը որ կը յայտնէր թէ՛ հարստութիւն և թէ՛ ճաշակի նրբութիւն։

Այս զուարթ առաւօտուն սենեակին մէջ միայնակ կը գտնուէր Աննա, Կայիափայի կինը։ Վիշտով բեռնաւորուած տարիները իրենց հետքերը թողած էին, վասն զի անոր մազերուն մէջ ճերմակ թելեր կ'երևնային, և իր գեղեցիկ դէմքին վրայ գիծեր՝ որոնք նշաններն էին համբերատար տառապանքի. բայց սև յօնքերուն տակ իր անուշ ու վճիտ աչքերը կը փայլէին, մինչ նազելի մարմինին կորութիւնները անթերի և շնորհագեղ էին երիտասարդատենին պէս։

Ազնիւ Աննան, ասեղնագործութիւնը ձեռքը բազմոցին վրայ հանգիստ նստած տեղէն, կրնար նայիլ դարատափին վրայ, ուր վարդեր և ուրիշ քաղցրաբոյր ծաղիկներ վանդակորմերուն չուրջը պսակներ կը հիւսէին, և պարող տերևները սիրուն ստուերներ կը ձգէին մարմարեայ սալայատակին վրայ։ Աղբիւրին ջուրերուն կարկաչը, թռչուններուն ճռուողիւնին հետ խառնուած՝ քաղցրալուր կը հնչէր ականջներու։ Հանդարտութիւն և խաղաղութիւն կը տիրէր, և տիրող խաղաղութիւնը կարծես տիկինին դէմքին վրայ կը ցոլանար

երբ ան լուռ ու անընդհատ կ'աշխատէր, և ոսկեգոյն թելեր կը քաշէր իր ձեռքի նրբահիւս կտաւէն։

Իսկոյն ոտնաձայներ լսուեցան դարատափին վրայ, և Աննա աչքերը ձեռագործին վրայէն վերցնելով տեսաւ բարձրահասակ մէկը որ դրանը մէջ կայնած էր։

“Բարև, սիրելի կինս,” ըսաւ։

Այս ձայնը լսելուն պէս տիկինը ոտքի ելաւ, ձեռագործը մէկդի նետեց, և զանիկա դիմաւորելու համար առաջացաւ ուրախութեան արտայայտութիւններով։

“Դո՞ւն ես, ամուսինս. իրիկուընէ առաջ չէի ակնկալէր քեզ։”

“Լուսնի լուսով ճամբորդեցինք, ինչ որ արևու լոյսէն աւելի հաճելի էր,” ըսաւ մարդը։ “Տանը մէջ ամէնը աղէ՞կ են,” շարունակեց, “Եւ դուն ալ աղէ՞կ ես, Աննաս։”

“Ամէնն ալ աղէկ են,” պատասխանեց Աննա։ “Եւ Կափառնայումի մէջ մեր ազգականնե՞րը ինչպէս են։”

“Ամէնն ալ ողջ առողջ են,” պատասխանեց Կայիափա. յետոյ յօնքերը պռստելով յարեց, “բայց Յայրոս ուրիշ Գալիլեացիներու չափ զարմանալի կերպով յափշտակուած է Յիսուսէն. կը յայտարարէ թէ անոր Մեսիա ըլլալուն կը հաւատայ ինք։ Մեծ հայհոյութիւն է ըսածը, և գիրքերուն հակառակ։”

“Բայց բժշկութեան հրաշքներու մասին

մեր լսածները իրա՞ւ են,” հարցուց Աննա ճիշտ կանացի հետաքրքրութեամբ։

“Գալիլեացի գեղջուկներուն պատմած սքանչելիքները ծայր չունին,” ըսաւ Կայիափա արհամարհոտ շեշտով մը։ “Երանի՜ թէ միայն սքանչելիքները ըլլային, հապա մարդուն մահացու հրահանգութիւննե՞րը . . .։” Սակայն աւելի առաջ չգնաց և ըսաւ, “Բայց ասոնք քեզ վրդովելու չեն։ Միջոցներ պիտի գործածեմ այս բանը արգիլելու համար։ Հիմա ճամբու հագուստներս փոխեմ. և Աննաս, ծառաներուն կ'ըսե՞ս որ ինծի կերակուր պատրաստեն, վասն զի արևածագէն ի վեր բան կերած չեմ։ Բայց կեցիր,” յարեց հանդերձին լայն ծալքերուն մէջ բան մը փընտռտելով։ “Քեզի համար նամակ մը կայ Յայրոսի կնոջմէն։” Եւ կնքուած պզտիկ ծրար մը տալով Աննայի, փութով սենեակէն դուրս ելաւ։

Աննա ձեռքի նամակին վրայ նայեցաւ հաճելի ակնկալութեան մը ժպիտով, բայց ինքզինք զսպելով չբացաւ, մինչև որ իր ամուսինին հանգստեան համար հարկ եղած կարգադրութիւնները չըրաւ իր աղախիններուն հետ, վասն զի նշանաւոր տանտիկին մըն էր։ Յետոյ դարատափէն անցնելով վար իջաւ մարմարեայ սանդուղէն, որ պարտէզ կը տանէր, աղբիւրին մօտ նստարանի մը վրայ նստաւ, և սկսաւ բանալ կնիքը նամակին, զոր դեռ ձեռքը բռնած էր։ Ընտիր մագաղաթի վրայ գրուած էր, սերտիւ ոլորուած, մետաքսեայ

թելով կապուած, և կնքամոմով կնքուած քանի մը տեղերէ, այնպէս որ բանալու համար քանի մը վայրկեան պէտք էր։ Վերջին կնիքը քակելով տիկինը մագաղաթը բացաւ, և սկսաւ կարդալ․

«Սառայէն, Յայրոսի կնոջմէն, ազնիւ տիկին Աննայի, իմ քրոջս, Եհովային սիրելիին, բարևներ։

Շատ բերկրութիւն զգացինք մեր տան մէջ վայելելով ներկայութիւնը Կայիափայի, քու ազնիւ ամուսնոյդ, և Սուրբ Տաճարին Քահանայապետին։ Եւ մանաւանդ ուրախացանք տեղեկանալով թէ դուն և տնեցիներդ, ինչպէս նաև մեր հօրը, Աննայի, ընտանիքը աղէկ են։ Յիրաւի թէև այս քաղաքը գեղեցիկ և մեր տունը խիստ սիրելի է ինծի, սակայն շատ անգամ կ'անձկամ տեսնել այն տեղերը ուր մանկութիւնս անցուցի, և Երուսաղէմ գտնուող մեր ազգականներուն ու ծանօթներուն երեսները։ Վերջերս տեղի ունեցաւ բան մը, որուն վրայ հոս շատ խօսուեցաւ, այսինքն ներկայութիւնը Կափառնայումի մէջ Նազովրեցի Յիսուսին, որ բժշկութեան մեծ հրաշքներ կը գործէ, և նոր ու տարօրինակ բաներ կը սորվեցնէ։ Ամուսինս, Յայրոս, ինչպէս գիտես, արդար մարդ մըն է, և սուրբ ու ընդունելի մէկը մեր Աստուծոյն քով, կը հաւատայ որ Գիրքերուն մէջ կանխաձայնուած Մեսիան է այն․ և կը ցաւիմ որ այս խնդիրը բուռն վիճաբանութեան մը պատճառ

եղաւ իմ ամուսնոյս և արժանայարգ Կայիափայի միջև։ Իմ մասիս, աչքերովս տեսած եմ այնպիսի բաներ՝ որոնք ապշութեամբ և հիացումով համակեցին զիս․ վասն զի, ահա կաղերը կը քալեն, խուլերը կը լսեն, և ամէն կերպ ախտեր կը բուժուին այս մարդուն ձեռքով։ Ասկէ զատ, շատ դևեր կը հանէ դիւահարներէ, և դևերը կը վկայեն թէ Աստուծոյ Սուրբն է ան։

Հիանալի երևոյթ մը ունի, Աննա, և ներկայութիւնը խորհրդաւոր ու սքանչելի է․ այնպէս որ երբ մէկը անոր նայի, կարծես անկէ կը բղխէ ազդեցութիւն մը, որ ամէնն ալ իրեն կը քաշէ։ Մինչև իսկ մեր պզտիկ Հռութը, որ տեսած է զանիկա՝ և ժողովարանին մէջ քարոզելը լսած, չդադրիր անոր վրայ խօսելէ․ և յաճախ կ'աղաչէ ինծի որ իրեն հետ երթամ զանիկա փնտռելու։ Այս բանը ըրած չեմ, վասն զի անոր հետևող բազմութիւնը միշտ այնչափ մեծ է որ վայելուչ չէ ինծի, Աննայի դստեր, անոնց հետ խառնուիլ։ Սակայն, զանիկա մօտիկ ընելու և սորվեցուցածները լսելու առիթը փախցուցած չեմ, կարելի եղածին չափ։ Շատ անգամ պատմութիւններով ու առակներով կը սորվեցնէ, և պարզապէս կ'ըսէ թէ պէտք է ամէն մարդ Աստուծոյ, ամէնուն Հօրը, դառնայ։ Իրեն համար երբեմն կ'ըսէ թէ Աստուծոյ Որդի է, և ուրիշ անգամներ ալ՝ Որդի մարդոյ, և կը յայտարարէ թէ Աստուծմէ ղրկուած է

մեղաւորները ապաշխարութեան հրաւիրելու։ Տարաձայնութիւն մը կայ թէ Սամարիայի մէջ անգամ մը չէ վարաներ Սամարացի կնոջ մը հետ խօսելու այս փրկութեան վրայով. այսպիսի բան մը չպիտի ընէին ռաբբիները, ինչպէս որ գիտես, վասն զի Սամարացիները ճշմարիտ հաւատքէն չեն։

Այս մարդուն վրայով ուրիշ զարմանալի բան մըն ալ սա է թէ իբր իրեն հետեւողներ ընտրած է խոնարհ դասակարգէ քանի մը մարդիկ, որոնցմէ ոմանք ձկնորսներ են, և Կափառնայումի մէջ կը բնակին։ Ստուգիւ, քոյրս, կը վախնամ որ չեմ կրնար քեզի որոշ հասկցնել թէ ինչո՛ւ մենք սրտանց կը հակամիտինք հաւատալու թէ այս մարդը իրաւ Մեսիան է։ Բայց եթէ Երուսաղէմ գայ, անպատճառ առիթ մը գտիր զինքը տեսնելու. այն ատեն անշուշտ պիտի հասկնաս։

Պզտիկ Հռութը բարեւներ կը ղրկէ, ինչպէս նաեւ ամուսինս Յայրոս։ Կը յուսանք տեսնել ձեզ քիչ օրէն, վասն զի յաջորդ տօնին ժամանակը մօտ է, և այն ատեն Երուսաղէմ պիտի գանք, եթէ արգելիչ պատճառ մը չունենանք։

Եւ հիմա, սիրելի քոյրս, կը տեսնես թէ որքան երկար նամակ մը գրեցի քեզի իմ ձեռքովս։ Կը խնդրեմ որ բարեւներս հաղորդես Աննայի, մեր հօր, ինչպէս նաեւ մեր եղբայրներուն և անոնց ընտանիքներուն։ Աբրահամին Աստուածը պահպանէ քեզ և քուկիններդ։ Արդ, մնաս բարով։”

Երբ Աննա լմնցուց այս նամակը կարդալը, հասկցաւ թէ մէկը իր բարեհաճութեանը կը սպասէր իր հետը խօսելու համար. աչքերը վեր առնելով տեսաւ Մաղքոսը, իր ամուսինին սիրական ծառան։ Մարդը խորին յարգանք արտայայտող ձեւով մը ըսաւ,

“Ազնուազարմ տիկին, իմ տէրս կը փափաքի որ ձեզի ըսեմ թէ, շատ կարեւոր խնդիրներով զբաղած պիտի ըլլայ մինչեւ իրիկուան ճաշի ատեն։ Այն ատեն պիտի տեսնայ ձեզ եթէ կը հաճիք։”

Մարդը այս լուրը հաղորդելէ վերջ մեկնելու կը պատրաստուէր, երբ Աննա խօսքով մը վար դրաւ զայն։

“Կեցիր,” ըսաւ. “շատ աղէկ, ըսէ տէրոջդ, և թէ ճաշը արեւմուտին ներքին տանը պարտէզին մէջ պիտի պատրաստուի։ Հոն պիտի սպասեմ իրեն։”

Յետոյ երբ մարդը դեռ հոն կը տնտնար, Աննա զուարթօրէն յարեց, վասն զի հին ու վստահելի ծառայ մըն էր Մաղքոս, “Կափառնայում ըրած ճամբորդութենէդ ախորժեցա՞ր, Մաղքոս։”

“Ախորժեցայ, ազնուազարմ տիկին,” պատասխանեց. յետոյ քիչ մը տատամսելով յարեց, “Հոն տեսայ մարդ մը որ ատենօք Երուսաղէմի մէջ ճանչցած էի։ Շատ տարիներէ ի վեր անդամալոյծ էր, և երբ վերջին անգամ տեսայ զանիկա, անկողին պառկած էր և տասը տարիէ ի վեր բնաւ չէր կրցած շարժիլ։ Հիմա

Կափառնայումի փողոցներուն մէջ ինծի չափ արագ կը քալէ։ Իրեն հետ խօսեցայ, ինչու որ աչքերուս չհաւատացի, բայց նոյն մարդն էր։ Անունը Եղիփազ էր, և ատենօք, այս ցաւը վրան չեկած, պատկառելի Աննայի ծառան էր։”

“Եւ այս նշանաւոր բժշկութեան ի՞նչ բան պատճառ եղաւ, բարի Մաղքոս,” ըսաւ Աննա քաջալերիչ շեշտով մը։

“Հարցուցի իրեն, ազնուազարմ տիկին, և ըսաւ որ Գալիլեայի Նազարէթէն Յիսուս անուն մարդ մը տեսեր է զինքը խսիրին վրայ պառկած քաղաքին դուռը, և իրեն հրամայեր է որ ելլէ մահիճը առնէ տուն երթայ. և մարդն ալ կարող եղեր է այս հրամանը կատարելու։ Շատ ապշեցուցիչ բան մըն է։ Ետքը, ես անձամբ տեսայ հրաշքը գործող մարդը։”

“Ո՛ևէ բժշկութիւն մը կատարելը տեսա՞ր,” հարցուց Աննա։

“Ոչ, չտեսայ, պատմութիւն մը կը պատմէր մեծ բազմութեան մը։ Ազուոր և դիւրահասկնալի պատմութիւն մըն էր։ Հոն շատ տղաքներ կային, և չափահաս մարդոց պէս հանդարտ մտիկ ըրին։ Կ'ուզէի աւելի մտիկ ընել, բայց չէի կրնար կենալ, ինչու որ լուր մը կը տանէի իմ տէրոջմէս՝ ռաբբիներէն մէկուն։”

Աննա կը փափաքէր աւելի հարցափորձ ընել մարդը, բայց ինքզինք զսպեց, և ծառան արձակեց իր հաւատարմութեան համար գովելով զանիկա։

Նոյն միջոցին Կայիափա քահանայապետը ամբողջօրէն զբաղած էր իր սենեակին մէջ։ Երուսաղէմ՝ հասնելէն քիչ վերջը լուր ղրկած էր Հրէական եկեղեցիին մէջ իշխանութիւն ունեցող մարդոց, հրամայելով որ իր ապարանքը գան և իրեն սպասեն որոշեալ ժամուն։ Բաւական ատենէ ի վեր ծառայ մը ակնկալուած հիւրերը կ'առաջնորդէր սենեակ մը որ այսպիսի պարագաներու յատկացուած էր։ Այս սենեակը ապարանքին միւս սենեակներուն պէս փառաւոր էր և աղէկ լուսաւորուած, բայց վերջին աստիճան պարզ էր կահաւորումը։

Երբ ամէնը հաւաքուեցան, Մաղքոս իր տէրոջը իմացուց, և այս վերջինը սենեակէն ներս մտաւ սեգ ու խիստ երևոյթով մը։ Ներկաներուն ամէնն ալ, բաց ի մէկէն, ոտքի ելան բարևելու համար, և Կայիափա այն անձին առջև կեցաւ, և գլուխը խոնարհեցնելով ըսաւ, “Բարև, արժանայարգ և պատուական Աննա. շատ ուրախ եմ որ դուք մեր մէջ ներկայ էք այսօր, վասն զի ձեր իմաստութիւնովը կրնաք առաջնորդել մեզ մեր խորհրդածութիւններուն մէջ։”

Մարդը որ քահանայապետին բարևը նըստած դիրքի մէջ ընդունեց, պատկառելի երևոյթ մը ունէր. մօրուքը, որ կուրծքը կը ծածկէր, ձիւնի պէս ճերմակ էր, և ապարօշին սպիտակաթոյր ծալքերուն տակ կը շողային եղականօրէն սուր և փայլուն աչքեր։ Սակայն հակառակ անոր մեծութեան, այս

մարդուն դէմքին վրայ բան մը կար որուն մէջ դիտողը կը նշմարէր խորամանկութիւն, յամառութիւն և անգթութիւն։

Քաղաքավարութեամբ պատասխանեց Կայիափայի բարևին, և երբ այս վերջինը կը նստէր, ըսաւ, “Իմ սիրելի որդիս, այսօր մեզ հոս ժողված ես որպէս զի Գալիլեայի մէջ կատարած պաշտօնիդ արդիւնքը լսենք։ Հիմա քու գաղափարդ ի՞նչ է Յիսուս կոչուած մարդուն վրայով։”

“Տեսայ թէ,” ըսաւ Կայիափա, “Գալիլեայի մէջ տեղի ունեցող շարժումին վրայով մեզի հասած լուրերը չափազանցուած չէին, մանաւանդ մենք պէտք եղածին չափ տեղեկութիւն չունէինք թէ այս մարդը որքան գրգռած է ժողովուրդը։ Ոչ թէ միայն քաղաքին փողոցներուն և գիւղի ճամբաներուն մէջ կը սորվեցնէ, այլ ռաբբիներուն սովորութեանը պէս ժողովարանը կը մտնէ և հոն ալ կը սորվեցնէ։ Ժողովուրդին մէջ շրջող գրոյցներուն նայելով մեծ բժշկութիւններ կատարեր է։ Ասոր ես համոզուած չեմ, վասն զի անձամբ բան մը չտեսայ, և լսածներուս ալ կարևորութիւն չեմ տար։ Հասարակ ժողովուրդին դիւրահաւանութիւնը ծանօթ է․ և մանաւանդ Գալիլեայի մէջ, ուր տգէտ են և այսպիսի խնդիրներ դատելու, որոշելու անկարող։”

“Բայց,” ըսաւ Նիկոդեմոս անուն մարդ մը, “շիտակ չէ՞ որ մինչև իսկ Երուսաղէմի մէջ այս Յիսուսը նշանաւոր բժշկութիւններ կատարեց։”

“Կ՚ըսուի թէ կատարեց, ազնիւ բարեկամ,” պատասխանեց Կայիափա։ “Բայց մեզմէ ո՞վ կրնայ ապացուցանել։ Եթէ բժշկութիւնները պատուաւոր քաղաքացիներու վրայ կատարուած ըլլային, կարելի է մեր նկատողութեանը արժանի ըլլային․ բայց անոնք որ կը յայտարարէին թէ բժշկուած են՝ մուրացկաններ էին։ Եւ մուրացկանի մը խօսքը ի՞նչ է։ Բայց վերջապէս այս Յիսուսին վրայ իբր բժիշկ չէ որ պիտի խօսինք։ Երկրին բոլոր մուրացկանները թող բժշկէ, ատկէ վնաս չգար․ բայց իր աւելի ծանրակշիռ յաւակնութիւնները պէտք է նկատի առնենք։ Յայտնի համարձակ կ՚ըսեմ թէ մարդը Մեսիան ըլլալ կը յաւակնի, և ուստի հաւանական է որ ժողովուրդէն շատերը իրեն յարին։”

“Իր յաւակնութիւնները հայհոյական են,” ընդմիջեց Աննայի հնչուն ձայնը։ “Մանկութենէս ի վեր Մարգարէները ուսումնասիրած եմ, և տեղ մը չեմ գտներ թէ այսպիսի մէկը կանխաձայնուած ըլլայ։ Մեսիան պէտք է ըլլայ հզօր արքայ մը, որ Եհովային ընտրեալ ժողովուրդը իրենց հակառակորդներուն ձեռքէն ազատէ, և իր աթոռը պիտի հաստատէ Երուսաղէմի մէջ, և իշխանութիւնով պիտի կառավարէ։ Ասկէ զատ մարգարէացուած է թէ իշխանը Դաւիթի սերունդէն պիտի ըլլայ, և Յուդայի Բեթլեհէմին մէջ պիտի ծնանի։ Այս մարդը Նազովրեցի է։”

“Եթէ այս մարդը Մեսիան ըլլար,” ըսաւ

ուրիշ մը, “ապահովաբար պիտի ջանար Բարձրելոյն քահանաներուն հետ միանալ։”

“Ոչ թէ միայն չաշխատիր անոնց հետ միանալ,” ընդմիջեց Կայիափա բարկութեամբ յօնքերը պռստելով, “այլ հասկցուած է թէ կարևորութիւն չտար եկեղեցիին կանոններուն և սովորութիւններուն, և մինչև իսկ փարիսեցիներուն և դպիրներուն։ Ասկէ զատ մեր կանոնները չյարգեր և անլուայ ձեռքերով հաց կ'ուտէ, ու մաքսաւորներու ու մեղաւորներու հետ կը խառնուի, մինչև իսկ անոնց տուները կ'երթայ ուտելու խմելու։ Իմ խրատս այս է թէ, ռաբբիներէն քանի մը իմաստուն և խոհեմ մարդոց կը կարօտինք այս մարդը դիտելու և ըրածները մեզի տեղեկացնելու համար. վասն զի մեծ վտանգ կը սպառնայ քահանայական դասուն, և մեր հայրերուն Աստուծոյն օրէնքներուն, եթէ իրեն թոյլ տրուի ազատ համարձակ սորվեցնելու։”

“Իմաստութիւնով կը խօսիս, Բարձրելոյն ծառան.” ըսաւ Աննա։ Մեր պարտականութիւնն է մեր հայրերուն հաւատքը պաշտպանել, և պղծուելէ պահել զայն։ Եթէ այս մարդը հայհոյիչ է, պէտք է որ մեռնի։ Մեր օրէնքը այնպէս կը պահանջէ։ Սակայն պէտք է որ զգուշութեամբ և գաղտնապահութեամբ շարժինք այս խնդրոյն մէջ, որպէս զի չըլլայ թէ ժողովուրդին բարկութիւնը մեր վրայ հրաւիրենք։”

Գովեստի մրմունջ մը յաջորդեց այս կարծիքին. և յետոյ կերպերու և միջոցներու մա-

սին ծագեցաւ վիճաբանութիւն մը, որուն մասնակցեցան բոլոր ներկաները, և վիճաբանութիւնը սա արդիւնքը ունեցաւ թէ քանի մը իմաստուն և խորամանկ մարդիկ, ժողովին հաւանութեամբ, Յիսուսը դիտելու պաշտօնով Գալիլեա երթալու որոշուեցան, որպէս զի պէտք եղած ամբաստանութիւնը գտնեն անոր դէմ, անոր մահուան դատապարտութիւնը արդարացնելու համար։

ԳԼՈՒԽ Ը

“Զարմանալի պատմութիւն է, Ստեփանոս, բայց պէտք է որ հաւատամ, քանի որ քեզ աչքերուս առջև ունիմ, և վստահ եմ որ երազ չէ աս ամէնը։”

Խօսողը Տիտոս էր, և երբ այս վերջին բառերը կ'արտասանէր, ուժգնութեամբ թոթուեցաւ, կարծես համոզուելու համար թէ տարակոյս չունէր իր դատողութեան կատարելապէս տէր ըլլալուն։

Երկու պատանիները կամաց կամաց կը պտըտէին ծովակին եզերքը, և մերթ ընդ մերթ կանգ կ'առնէին խիճ մը նետելու համար վճիտ ջուրին մէջ, որ կը ծփար իրենց մօտ աւազուտ ափին վրայ։ Ստեփանոս եռանդով կը պատմէր Յիսուսը գտնելուն, և Կօկօի և իր բժշկուելուն զարմանալի պատմութիւնը։

“Ու սոսկալի բան է ինծի խորհիլ թէ,” շարունակեց տղան, “դուն զանիկա տեսած չես։ Պէտք է որ տեսնես զանիկա երբ նորէն

Կափառնայում գայ։ Ո՛հ, Տիտոս, ա՛յնչափ կը սիրեմ զանիկա, որ ամբողջ աշխարհին մէջ մէկը չկայ որ անոր չափ սիրեմ։"

"Մօրմէդ աւելի՞ կը սիրես, տղայ," հարցուց Տիտոս, քիչ մը զարմացած։

"Այո, մայրէն աւելի. ասոր հետ մէկտեղ մայրը առաջուընէ աւելի կը սիրեմ, և քեզ ալ, Տիտոս։ Անիկա ամէնը կը սիրէ։ Երանի՜ թէ անոր երեսը տեսած ըլլայիր, ան գիշերը երբ շատ հիւանդներ իրեն տարուեցան բժշկուելու համար։ Կարծես թէ վախցայ երեսը նայելու, բայց շատ կարօտցեր էի, ինչու որ երեսին վրայ արևուն լոյսին պէս լոյս մը կը փայլէր. ի՞նչ կ'ըսեմ, արևուն պէս ալ չէր. և երբ կոյր մարդուն հետ խօսեցաւ և ըսաւ, 'Գնա խաղաղութեամբ,' հոգիս վկայեց թէ մարդը անշուշտ պէտք է տեսնայ։ Ոչ մէկը կոյր կրնար մնալ այդ լուսափայլ դէմքին առջև։ Գիտես," շարունակեց Ստեփանոս, քիչ մը կենալէ վերջ, "մենք ո՛և է կրօնք ունեցած չենք. հայրը աստուածներուն անունը կու տայ, երբ կ'անիծէ։ Անգամ մը մայրը ինծի ըսաւ որ ինք ցեղով Հրեայ է եղեր, բայց բնաւ ժողովարան գացած չէր, և առաջին անգամ ան օրը գնաց՝ երբ գիտէր որ Բժիշկը հոն պիտի ըլլայ։ Երանի՜ թէ տեղեկութիւն ունենայի Հօրը մասին որուն վրայով կը խօսի։ Ես միտքս դրած եմ որ," յարեց եռանդով, "միշտ անոր ետևէն պիտի երթամ և բոլոր

ըսածները մտիկ ընեմ, և կարելի է շուտով պիտի հասկնամ։"

"Մարդուն հետ խօսա՞ծ ես քեզ բժշկելէն ի վեր," հարցուց Տիտոս։

"Չէ," պատասխանեց Ստեփանոս, "շարունակ բազմութիւնը անոր բոլորտիքը առած է, և այնչափ մարդ հետը խօսիլ կ'ուզէ որ չեմ գիտեր ինտո՛ր հաց ուտելու ժամանակ կը գտնէ. բայց ամէն օր անոր ետևէն կ'երթայի հոս Կափառնայում եղած ատենը, և երբ, քանի մը օր առաջ, շրջակայ գիւղերը այցելելու գնաց, կրցածիս չափ տեղ ետևէն գացի։ Գիտէի որ մայրը պիտի կասկածէր թէ որ մութը կոխելէն առաջ տուն չերթայի։ Տիտոս, անշուշտ հոգ մը ունի մայրը։ Շատ անգամ անանկ դառնապէս կու լայ որ կը վախնամ. ասոր հետ մէկտեղ հայրը տունը չէ, և ես աղէկ եմ։"

"Պատճառը հարցուցի՞ր," ըսաւ Տիտոս։

"Շատ անգամներ," յարեց Ստեփանոս, "բայց միայն կը պատասխանէ, 'ինծի ճար մը չես կրնար ընել, տղաս, ինչո՞ւ քեզի ըսեմ։' Դուն կը հարցնե՞ս, Տիտոս։"

"Կարելի է," ըսաւ Տիտոս կտրուկ կերպով։

"Հիմա ըսէ նայիմ, ի՞նչ կ'ընէիր կոր, և ո՞ւր էիր. և հոս այս ծառին շուքին տակը նստինք, ինչու որ արևը այնչափ կը տաքնայ կոր որ մեր հանգիստը կ'աւրէ։" Եւ Ստեփանոս մեծ թզենիի մը տակ նստաւ։

Տիտոս անոր օրինակին հետևեցաւ, և փըր-

ցուց հոն աճող շուշաններու ծիղ մը, սկսաւ փետտել, ու գետինը նետել սպիտակաթոյր թերթերու տարափ մը։

“Ատ բանը չպիտի ընէիր, թէ որ Վարդապետին շուշաններու վրայով ըսածը լսէիր,” ըսաւ Ստեփանոս հանդարտօրէն, և ձեռքը երկնցուց իրը թէ ծաղիկները պաշտպանելու համար։

“Ի՞նչ ըսաւ շուշաններուն համար,” հարցուց Տիտոս, իր աւերիչ գործը շարունակելով։

“Ըսաւ որ Հայրը ստեղծած է զանոնք, և եթէ շուշաններուն ա՛յնչափ հոգ կը տանի և կը գեղեցկացնէ զանոնք՝ անշուշտ իր ստեղծած բոլոր արարածներուն ալ հոգ պիտի տանի։ Նաև ըսաւ որ ինք մեզի բան սորվեցնելու համար եկած է Հօրը վրայով, որ մեծ և հզօր է, և մեզմէ ամէն մէկը կը սիրէ։”

“Հը՜մ,” ըսաւ Տիտոս կոշտ կերպով, և մերկացած ծիղը նեղսիրտ շարժումով մը մէկդի նետեց։

“Ի՞նչ ունիս, Տիտոս,” ըսաւ Ստեփանոս, գորովանօք Տիտոսի զօրաւոր թխագոյն ձեռքերէն մէկը իր երկու ձեռքերուն մէջ առնելով։ “Ինքզինքէդ դուրս ելեր ես։ Բայց ըսէ նայիմ հոս չեղած ատենդ ըրածներդ։”

“Քեզի պատմուելիք բաներ չեն,” ըսաւ Տիտոս, տխուր նայուածք մը սևեռելով ճերմակ առագաստներուն վրայ որոնք ծովակին կապոյտ ջուրերուն վրայ կը փայլփլէին։ “Բայց ի՞նչ կրնաս սպասել աւազակներէն։ Անոնց խօսակցութիւնը լսեցիր ճամբայ ելած

գիշերնիս։ Բռնութեան տակ ստիպուեցայ անանկ բաներ ընել որ քեզի չեմ կրնար ըսել։ Լեզուս բերնիս մէջ թող չորնայ թէ որ ըսեմ,” յարեց մոլեգին։ “Քեզի ըսեմ որ Թիւմաքըսն ալ, իր խումբն ալ կ'ատեմ։ Իրենք սատանաներ են, զիս ալ իրենց պէս պիտի ընեն։ Երբ անմեղ անմեղ կը խօսիս աս մեծ Բժիշկ ըսած մարդուդ վրայով, չեմ կրնար ըսել քեզի թէ ի՛նչ կը զգամ։ Անիկա կաղերը, հիւանդները և տկարները կը բժշկէ, երբ մենք կը կողոպտենք, չարաչար կը տանջենք, այո, մինչև անգամ կը սպաննենք։” Այս վերջին բառը խղդուկ ձայնով մը մրմնջեց պատանին, և երեսը ձեռքերովը ծածկեց, և դառնապէս լացաւ։

Ստեփանոս կատարեալ լռութիւն կը պահէր, երանութեան լոյսը իր դէմքէն անհետացած էր. բայց վերջապէս ձեռքը երկնցուց, և մեղմով դրաւ Տիտոսի վար ծռած գլխուն վրայ։

“Դուն ինքիրմէդ շատ բաներ չպիտի ընէիր, Տիտոս։ Ինծի և մայրին հետ անանկ քաղցրութեամբ վարուած ես որ, բժշկուելէս առաջուան մութ օրերուն մէջ, չպիտի կրնայի համբերել թէ որ դուն չըլլայիր. զիս զօրաւոր թևերուդ մէջ առած՝ ասդին անդին կը տանէիր. կը պատմէիր պատմութիւններ, որոնք յոգնութիւնս և ցաւս կը թեթևցնէին։ Դուն բարի և հաւատարիմ տղայ մըն ես, Տիտոս,” շարունակեց Ստեփանոս քաջութեամբ, “և մէյմըն ալ ատ չար մարդոց հետ

չպիտի երթաս։ Մայրին ու ինծի հետ կեցիր, և նայէ ի՛նչ աղէկ պիտի ըլլաս։"

Տիտոսի հեծկլտուքը դադրած էր. շտկուեցաւ, և աչքերուն կարմրութիւնը չցուցնելու համար երեսը կէս մը անդին դարձնելով, կտրած սրտով ըսաւ,

"Բարի չեմ, Ստեփանոս, բայց դուն այնչափ բարի ես որ երկուքիս ալ կ'օգտէ։ Քիչ մը առաջ երթանք։"

"Այո," ըսաւ Ստեփանոս փութով տեղէն ցատկելով։ Կարելի է կը պատահինք անոր որուն վրայով քեզի խօսեցայ։ Շաբաթ մը առաջ ճամբայ ելեր է ծովակին բոլորտիքը շրջան մը ընելու համար, շարունակ իրեն հետ եղող ձկնորսներէն մէկը ըսաւ ինծի։"

"Ո՞ր ձկնորսներուն համար ես," հարցուց Տիտո՞ս, շահագրգռուելով երբ իր սիրական արհեստին անունը լսեց։

"Սիմոնը և իր եղբայրը Անդրէասը, Յակոբոսը և Յովհաննէսը, Զեբեդէոսի որդիները, կը ճանչնա՞ս։"

"Ով ըլլալնին գիտեմ. շատ անգամ ծովակին վրայ ձուկ բռնելնին տեսած եմ, և անգամ մը անոնցմէ մէկը ինծի հետ քաղցրութեամբ խօսեցաւ նաւամատոյցը։"

"Հիմա ձուկ բռնելու չեն երթար," ըսաւ Ստեփանոս։ "Ա՛լ ատ բանը վերջացուցին, որ միշտ Բժիշկին հետ ըլլան։ Լսեցի որ ժողովուրդը աս բանին վրայ կը խօսէր։ Ռաբբի մը բազմութեան մէջ ըսաւ, 'Բարի մարդիկ, այս

մարդը տարօրինակ աշակերտներ կ'ընտրէ. կը տեսնէ՞ք։' Բայց ժողովուրդը անոր ուշադրութիւն չըրաւ. շատ զբաղած էին իրենց տեսածներուն և լսածներուն վրայ խօսելով։"

"Անանկ է նէ ռաբբիները չեն սիրեր զանիկա," ըսաւ Տիտոս խնդալով։ "Կը նախանձին անոր իրենց վարդապետութիւններուն համար, կեղծաւոր փարիսեցիները։ Լսած եմ շուկային մէջ երկայն աղօթքներ մրմնջելնին։ Անպատճառ իրենց վերարկուներուն քղանցքները աղէկ մը կը ժողվեն, վախնալով որ ինծի պէս մէկը իրենց կը դպչի և կը պղծուին։ Բայց ի՞նչ է աս բազմութիւնը։ Նայէ, ամէն կողմէ կը վազեն։ Արտորանք և տեսնենք ի՛նչ է։"

Զայս ըսելով Տիտոս սկսաւ վազել, Ստեփանոսն ալ անոր ետևէն։

"Ի՞նչ կայ, ես բան մը չեմ տեսներ," ըսաւ Տիտոս մէկու մը՝ որ գլուխը վեր առած ճամբան ի վեր կը նայէր։

"Չե՞ս գիտեր," պատասխանեց մարդը, "որ Յիսուս Նազովրեցին կ'անցնի աս ճամբէն։ Նայէ կու գայ կոր։ Չե՞ս տեսներ։" Եւ ցուցուց փոշիի ամպ մը ճամբուն վրայ, ուր ազօտ կերպով կը տեսնուէր ժողովուրդի խառնաշփոթ բազմութիւն մը։ "Կը տեսնես որ շատ մարդ կայ հետը," շարունակեց իրենց հետ խօսող մարդը։ "Ժողովուրդը գիւղերէն անոր բոլորտիքը կը խռնուի։ Ասոր պէս մարդ մը աս կողմերը եկած չէր ասկէ առաջ, ինչու որ բժշկութեան սքանչելիքներ կը գործէ, և ատ-

կէ ղատ, ռաբբիներուն պէս չխօսիր, բայց անանկ իշխանութիւնով՝ որ մինչև անգամ դևերը անոր կը հնազանդին։"

"Ես անոր բժշկածներէն մէկն եմ," ըսաւ Ստեփանոս պարզօրէն, վասն զի կ'ուզէր իր պատմութիւնը պատմել ամէն անոնց որոնք կը յօժարէին մտիկ ընել։

Մարդը աչքերը Ստեփանոսի յառեց։ "Քեզ ի՞նչ բանէ բժշկեց," հարցուց։

"Հաշմանդամ էի," ըսաւ Ստեփանոս։ Սակայն այդ վայրկեանին բարձր ու ողբագին աղաղակ մը ընդմիջեց զիրենք. բայց միանգամայն այնպիսի տարօրինակ ձայն մըն էր որ ամէնն ալ սկսան մտիկ ընել։

"Անմաքո՜ւր, անմաքո՜ւր," աղաղակեց ձայնը։

"Բացուեցէք, բորոտը անցնի," գոչեցին քանի մը մարդիկ, և Յիսուսը տեսնելու փափաքով փողոցներուն մէջ խճողուած բազմութիւնը անմիջապէս ցիրուցան եղաւ։

Ստեփանոս և Տիտոս ետ քաշուեցան ուրիշներուն հետ, և տեսան բորոտին բարձր հասակը երբ ցաւագին կը քալէր դէպ ի առաջացող բազմութիւնը, և դեռ մերթ ընդ մերթ իր խղդուկ ու տխուր ձայնովը կ'աղաղակէր,

"Անմաքո՜ւր, անմաքո՜ւր։"

Բորոտին դէմքը մասամբ գոցուած էր հաստ կտաւէ գլխու ծածկոյթովը, որ վար քաշած էր կարելի եղածին չափ ծածկելու համար իր հիւանդութեան սոսկալի աւերները։ Բայց յայտնի էր թէ կը տառապէր վերջին աստի-

ճանի հասած և էն զազիր ու էն դաժան ախտէ մը, որմէ երբեք չարչարուած է մարդկութիւնը։

Այն ատեն մարդոց, կիներու և տղաքներու խառնաշփոթ բազմութիւն մը, Յիսուս ալ անոնց մէջ ըլլալով, գրեթէ հասած էին բորոտին կայնած տեղը։ Երբ կը մօտենային, նորէն լսուեցաւ ցաւագին աղաղակը,

"Անմաքո՜ւր, անմաքո՜ւր։"

Առաջացող բազմութիւնը ետ քաշուեցաւ, Յիսուսը առանձին ձգելով ճամբուն մէջտեղը։ Երբ բորոտը տեսաւ զանիկա, և թէ ի՛նչպէս անիկա ուրիշներուն պէս իրմէ հեռու չփախաւ, առաջ վազեց, և փոշիին մէջ երեսի վրայ իյնալով աղաղակեց,

"Տէր, եթէ ուզես, կրնաս զիս մաքրել։" Մատթ. Ը. 2։

Եւ Յիսուս իր ձեռքը երկնցուց և դպաւ անոր ու ըսաւ, "Կ'ուզեմ, մաքրուէ։" Մատ. Ը.3։

Եւ իսկոյն անիկա ոտքի ելաւ և ամէնն ալ տեսան թէ բորոտութենէն բժշկուած՝ և իր մարմինը ուրիշ մարդոց մարմինին պէս եղած էր։

Ասոր յաջորդող խոր լռութեան մէջ, Յիսուս բժշկուած մարդուն հետ խօսեցաւ. բայց այնպիսի մեղմ ձայնով մը որ ուրիշ մէկը չէր կրնար լսել։ Յետոյ մարդուն ըսածներէն հասկցուեցաւ թէ բժիշկը հրամայած էր իրեն որ լուռ կենալով երթայ և ինքզինք քահանային ցուցնէ ինչպէս Մովսէս պատուիրած էր, և այսպէս կատարէ մաքրութեան օրէնքը, և թէ նաև սաստիկ պատուէր տուած էր անոր որ

մէկուն չպատմէ իրեն եղած զարմանալի բանը։

Բայց երբ մարդը կը հեռանար՝ ժողովուրդը բարձրաձայն աղաղակեց, և մեծ բժիշկին բոլորտիքը առաջուընէ աւելի հոծ բազմութիւն մը խռնուեցաւ, այնպէս որ Ստեփանոս և Տիտոս, որոնք դեռ ամբոխին եզերքը կայնած էին, մէկ կողմ հրուեցան։

"Ի՜նչ հրաշալի բան էր," ըսաւ Ստեփանոս երբ ինքզինք գտաւ։

Բայց Տիտոս չպատասխանեց, և երբ Ստեփանոս անոր երեսը նայեցաւ, տեսաւ թէ խոշոր սև աչքերը արցունքով լեցուն էին։

ԳԼՈՒԽ Թ

"Քեզի կ'ըսեմ, երիտասարդ, կը տեսնենք որ զօրաւոր կռնակ մը ունիս. մեր բեռը վերցնելու կ'օգնե՞ս։"

Խօսողը մէկն էր չորս մարդոցմէ, որոնք յայտնի էր թէ ծանր բեռ մը կը տանէին. և խօսքը կ'ուղղէր Տիտոսի, որ Ստեփանոսի հետ ծովակին վրայ ձուկ բռնելէ կը վերադառնար։

Երկուքն ալ աղէկ բեռնաւորուած էին իրենց իրիկուան աշխատութեան արդիւնքներովը և ուռկաններովը, սակայն երբ այս ձայնը լսեցին, կանգ առին, և գացին դէպ ի հոն ուր չորս մարդիկ կայնած էին, և հասկցան թէ անոնց տարած բեռը թեթև մահիճ մը կամ խշտեակ մըն էր, և որուն վրայ պառկած էր բոլորովին անկար անօգնական երիտասարդ մը։

"Կարծեմ հասկցար որ." շարունակեց առաջին խօսողը, "աս երիտասարդը ձկնորս Սիմոնին տունը տանիլ կ'ուզենք, ինչու որ Յիսուս Նազովրեցին հոն կը բնակի, և կը յուսանք որ կարող պիտի ըլլայ անիկա բժշկելու։" Խշտեակին վրայ պառկող մարդը կը տքար։ "Բայց տանողներէն մէկը ծեր տկար մարդ մըն է, և քալելու ուժ չունի. անանկ որ վիճակնիս դէշ է, ինչու որ ո՛չ առաջ կրնանք երթալ ո՛չ ալ ետ, թէ որ մեզի չօգնես, երիտասարդ բարեկամ։"

"Ուրախութիւնով կ'օգնեմ ձեզի," ըսաւ Տիտոս։ "Ինծի նայէ, Ստեփանոս, ուռկանս և ձուկերը դուն կ'առնե՞ս։"

"Ես կը տանիմ ատոնք," ընդմիջեց դողդղացող ձայնը ծեր մարդուն, որ հիմա քիչ մը ինքզինք գտած էր։ "Եւ հօր մը օրհնէնքը պիտի առնես, թէ որ իմ խեղճ տղուս օգնես բժիշկը գտնելու համար։"

"Ո՜հ, հայր," հառաչեց տառապեալը մահիճին վրայէն, "աս բաներէն ի՞նչ օգուտ. քահանան չա, ունակ ինծի չը՞սեր որ մեղքերուս պատիժը կը կրեմ կոր. և անպատճառ համբերելու եմ, ինչու որ Ամենակարո՛ղը աս բանը ինծի ղրկած է։ Անշուշտ անիրաւութիւն է Բարձրեալին պատիժէն ազատելու աշխատիլը, ինչու որ գիտես թէ ես ամէն մարդէ աւելի մեղաւոր եմ։"

"Ա՜խ, ան ռաբբիները, ան ռաբբիները," մրմռաց ծեր մարդը։ "Գիտեմ որ քեզի ա-

տանկ բաներ ըսած են. բայց դուն բարի տղայ մըն ես։ Մեզմէ ոչ մէկը բոլորովին արդար է, և կը խորհիմ որ եթէ Ամենակարողը պատժել ուզէր, ամէնս ալ անկողին ինկած ըլլալու էինք՝ և չիտակ ըրած պիտի ըլլար. ինչու որ ամէնս ալ մոլորած ենք։ Արդար մը չկայ, այո, մէկ մըն ալ չկայ։ Անանկ չէ՞, տղաքներ։”

Մարդիկը հաւանութեան շշունջներ արձակեցին, մինչ Տիտոս իր խիղճէն յանդիմանուելով կաս կարմիր եղաւ։

“Եկէք, եկէք, հիմա,” ըսաւ մարդոցմէ մէկը զուարթօրէն, “ալ ճամբայ ելլելու ատեն է։ Ձեզ տեսնեմ, ամուր բռնեցէք։” Եւ չորս մարդիկ իրենց բեռով ճամբայ ելան և արագ արագ կը քալէին փողոցն ի վար։ Ծեր մարդը և Ստեփանոս ուռկանները առած անոնց ետևէն կ'երթային։

“Խե՜ղճ տղաս, խե՜ղճ տղաս,” կը մրմրար ծերունին ինքնիրեն, և գլուխը տրտում տխուր կը շարժէր։

“Շատո՞նց ի վեր ասանկ է,” հարցուց Ստեփանոս համակրական շեշտով մը։

“Ութը տարեկանէն ի վեր,” ըսաւ հայրը։ “Հռոմայեցիի մը կառքը վրայէն անցաւ. խե՜ղճ տղայ։ Հռոմէական տօն մը կար Տիբերիայի մէջ, և մենք ան ատեն հոն կը բնակէինք, և տղան միտքը դրեր էր երթալ տեսնել տօնը։ Մայրը ըսաւ որ տունը կենայ, բայց անիկա փախեր գացեր է, և մենք ան

ատենը իմացանք՝ երբ դրացիները մեռածի պէս տուն բերին զանիկա։ Ա՜խ, մեղք եղաւ, մեղք։ Վնասուելէն առաջ զօրաւոր տղայ մըն էր, և անկէ առաջ բնաւ մեր խօսքէն դուրս ելած չէր։ Ան օրէն ի վեր չարունակ անկողինն է. ինչու որ ատ հարուածէն ետքը ա՛լ ոտքերը չեն բռներ։ Քիչ վերջը Կափառնաւում եկանք և մայրը անդադար կ'աղօթէ որ տղան աղէկնայ։ Ամենակարողը լսէ ձայնը, ինչպէս Աննայի աղօթքը լսեց։ Բայց ռաբբիները կ'ըսեն որ իր մեղքին պատիժը կը կրէ կոր. նայիս նէ կերպով մը անանկ է. խե՜ղճ տղայ, ինչու որ իրաւ անհնազանդ եղաւ։ Բայց մենք ամէնս ալ մոլորած ենք. ամէնս ալ մոլորած։ Եւ անանկ ալ համբերող տղայ է որ։ Գիտես, տղաս, Դաւիթ Սաղմոսներէն մէկուն մէջ կ'ըսէ, «Ինչպէս հայր մը կը գթայ իր որդիներուն վրայ. այնպէս Տէրը կը գթայ իրմէ վախցողներուն վրայ» (Սաղ. ճԳ. 13)։ Եւ գիտեմ որ իմ խեղճ, հիւանդ տղուս վրայ կը գթայ։”

“Ի՞նչ ըսիր հօր մը վրայով որ իր որդիներուն վրայ կը գթայ,” ըսաւ Ստեփանոս եռանդով։ “Նորէն կ'ըսե՞ս ինծի ատիկա։”

Ծեր մարդը կրկնեց համարը. յետոյ քիչ մը լռութեամբ ըսաւ, “Գիրքերը չե՞ս գիտեր, տղայ. ես քու տարիքդ եղած ատենս Սաղմոսները և Օրէնքին մեծ մասը գոց գիտէի։”

“Բայց իմ հայրս Հրեայ չէ, և ինծի մէ՛կը չսորվեցուց։”

“Անանկ է նէ կռապաշտ ես,” ըսաւ ծեր մարդը կամաց մը տղուն քովէն մէկդի քաշուելով՝ քալած ատենը։ “Բայց աղէկ տղայ մը կ՚երեւնաս կոր. երեսէդ կը հասկնամ. և ես ռաբբիներուն պէս մոլեռանդ չեմ։ Կ՚ըսեն թէ մեր փնտռած մարդը իրեն եկողներուն ամէնն ալ կը բժշկէ և կը սորվեցնէ անոնց, մինչև անգամ մաքսաւորները և մեղաւորները կ՚ընդունի։”

“Իրաւ է ըսածնին,” ըսաւ Ստեփանոս փութով։ “Ես հաշմանդամ էի և իս բժըշկեց։ Սաղմոսները կամ օրէնքը գիտնալս կամ ժողովարան երթալս չհարցուց ինծի։ Իրեն չըսի մինչև անգամ որ իս բժշկէ. ուրիշի մը համար կ՚աղաչէի կոր։ Եւ արդեօք իր որդիներուն վրայ գթացող Հայրը, անոր շատ անգամ յիշած Հա՛յրն է։”

“Անշուշտ,” պատասխանեց ծերունին։ “Անիկա նաև Աբրահամին, Իսահակին և Յակոբին Աստուածն է։”

“Ատո՞նք ով են,” հարցուց Ստեփանոս միամտութեամբ։

“Ո՜հ, տղայ, իրաւ կռապաշտ ես,” ըսաւ ծեր մարդը տքալով։ “Պէտք է որ ժողովարան երթաս և գիրքերուն կարդացուիլը մտիկ ընես։”

“Կ՚երթամ,” ըսաւ Ստեփանոս եռանդով։ “Գիտես որ ասկէ առաջ չէի կրնար երթալ, ինչու որ չէի կրնար քալել։”

Իրենց խօսակցութեան այս կէտին, տեսան որ անդամալոյծը տանողները իրենց բեռը վար դրած էին և իրենց ցաւած կռնակները հանգչեցընելու համար չիտակ դիրքով կը կայնէին։ Ծեր մարդը յառաջ եկաւ և մահիճին քովը կայնեցաւ, ու խանդաղատանօք կը նայէր պառկողին հալած մաշած դէմքին վրայ։

“Քալած ատեննին մահիճիդ երերալը քեզ անհանգիստ կ՚ընէ՞, խեղճ տղաս։”

“Ոչ, հայր, ցնցուելէն անչափ անհանգիստ չեմ ըլլար, մեղքով լեցուն հոգիս իս կը տանջէ։ Իս չկրնար բժշկել, անչափ մեղաւոր, անչափ չար եմ որ։ Աւելի աղէկ կ՚ըլլայ եթէ իս ետ տանիք, և հանդարտ մեռնիմ։”

“Զիս կը տեսնե՞ս.” ըսաւ Ստեփանոս պատանիին յստակ ասուր ձայնովը, և մահիճին քով ծնրադրեց։ “Ես կռապաշտ եմ, հայրդ անանկ ըսաւ, բայց զիս բժշկեց։ Նաև բժշկեց Փիլիպպոս անունով կոյր մարդ մը, որուն աչքերը տաք երկաթով այրեր են եղեր, չեմ գիտեր ինչո՛ւ համար. բայց մեղաւոր էր։ Խիստ շատերը բժշկեց, և անոնցմէ մէ՛կն ալ քահանայ կամ ռաբբի կամ փարիսեցի չէր։ Քեզ պիտի բժշկէ։ Դուն չես ճանչնար անիկա։ Երկնաւոր Հօրը պէս իր որդիներուն վրայ կը գթայ, և կը սիրէ զանոնք մօր մը իր զաւակները սիրածէն աւելի։ Եթէ անոր երեսը նայիս պիտի հասկնաս։”

Երիտասարդը իր խոշոր, տխրագին աչքերը Ստեփանոսի վրայ յառեց, և երբ խօսքը լմնցուց, ըսաւ,

"Ո՞վ ես դուն, հրեշտա՞կ մըն ես։"

Եւ յիրաւի, լուսնի լոյսին մէջ պատանին հրեշտակէ մը տարբեր չէր երեւնար, երբ մահիճին քով ծնրադրած էր, ձեռքերը իրարու քով բերած եռանդագին։

"Ոչ, ոչ, տղայ, հրեշտակ չէ," ըսաւ ծեր մարդուն ճաթած ձայնը։ "Կռապաշտ պատանի մըն է, ինտոր որ ինք չիտանը ըսաւ, ինչու որ Աբրահամին, Իսահակին և Յակոբին ո՛վ ըլլալը չգիտեր։ Բայց ասոր հետ մէկտեղ բարի տղայ մըն է։ Քաջալերուէ, ինչու որ իրաւ է թէ քեզմէ աւելի մեծ մեղաւորներ բժշկեր է, խեղճ զաւակս։ Աս գինիէն քիչ մը խմէ, սիրտդ կը զօրացնէ։" Զայս ըսելով գինիի պզտիկ փարչ մը հանեց գօտիին մէջէն, և անկէ քիչ մը տուաւ հիւանդ տղուն։

Յետոյ նորէն ճամբայ ելան առաջուան պէս։ Սիմոնի տունէն հեռու չէին հիմա, և երբ կը մօտենային, յայտնի եղաւ թէ մեծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր հոն, վասն զի իրենց դէմը կ'ելլէին ետ դարձողներու բազմաթիւ խումբեր, որոնցմէ շատերը բարձրաձայն կը գանգատէին թէ ոչ կրցած էին լսել ոչ ալ տեսնել զանիկա։

Ծեր մարդը խռովուած երեսոյթ մը ունէր։ "Կը վախնամ որ չպիտի կրնանք տեսնել զանիկա, հիմա որ այսչափ տեղը եկած ենք։ Խե՜ղճ տղաս, խե՜ղճ տղաս։"

"Կամաց ըսէ, չլսէ," դիտել տուաւ Ստեփանոս, զգուշացնելու համար ձեռքովը ծերունիին թեւին դպչելով։ "Աւելի առաջ երթանք։ Անշուշտ պիտի գտնենք զանիկա։"

Հիմա ի հարկէ յամրաքայլ կը յառաջանային, երբ բազմութիւնը հետզհետէ կը խտանար։ Վերջապէս չորսը մէկէն իրենց բեռը վայրկեան մը վար դրին յոգնութիւն առնելու, և իրենց կացութեանը վրայ մտածելու համար։

"Ի՞նչ ունիք հոդ," ըսաւ անցորդ մը, "հիւանդ մա՞րդ մը։" Եւ մարդոցը ուսին վրայէն մահիճին նայեցաւ։ "Ձեզի բան մը ըսեմ. աւելի աղէկ կ'ըլլայ որ նորէն տուն տանիք, կրցածնուդ չափ շուտ, ինչու որ աս գիշեր չպիտի բժշկուի։ Վարդապետը մէ՛կն ալ չէ բժշկեր։ Սիմոնի տունը վերնայարկի սենեակներէն մէկուն մէջն է, և կը խօսի ռաբբիներուն, քահանաներուն և փարիսեցիներուն հետ, որոնք ամէն կողմէ, մինչև իսկ Երուսաղէմէ եկած են անիկա մտիկ ընելու։ Ասկէ զատ, տունը և պարտէզը անանկ լեցուն է որ ասեղ ձգես գետինը չիյնար. ձեզմէ մէ՛կը անգամ դուռնէն ներս չկրնար մտնել, ո՛ւր կը մնայ ան մահիճը։" Եւ առանց սպասելու և տեսնելու թէ իր խրատը ընդունուեցա՞ւ թէ ոչ, մարդը իր ճամբան շարունակեց։

"Հը՜մ. աս դժուար բան է," մրմնջեց մահիճը վերցնող մարդոցմէ մէկը։ "Ինծի հետ սակարկութիւն չըրին որ աս բեռը ետ ալ պիտի տանիմ։"

"Ո՜հ, Բենիամինս, զաւա՜կս, զաւա՜կս,"

դողաց ծերունին․ ճարահատ՝ “Կը վախնամ որ քեզ չբժշկուած տուն պիտի տանինք։”

“Կեցէք,” ըսաւ Ստեփանոս նորէն դէպ առաջ գալով։ “Գիտեմ որ կրնանք գտնել անիկա եթէ աշխատինք։ Տիտոս, գնա նայէ ճար մը չկա՞յ ներս մանելու,”

Տիտոս վայրկեանի մը մէջ գնաց եկաւ, շառագունած և հեւալով։ “Տանիքը հանող սանդուղ մը կայ․ պարտէզին դրանը մօտ,” ըսաւ։ “Խորհեցայ որ եթէ հոն տանինք․ կարելի է տանիքին վրայէն ծակ մը կրնանք բանալ, և մահիճը վարդապետին գտնուած սենեակը իջեցնել։ Բացուած ծակը կրնամ գոցել ժամուան մը մէջ՝ թէ որ ձեզմէ մէկը ինծի օգնէ։”

“Ո՜հ, Տիտոս,” բացագանչեց Ստեփանոս, “ի՜նչ աղէկ խորհուրդ, անմիջապէս երթանք։”

“Կեցէք,” ըսաւ ծեր մարդը։ “Ի՞նչ իրաւունք ունինք մեր դրացիին վնաս հասցնելու։ Անկէ զատ յանդուգն և անվայել բան մը չէ՞ պիտի ըլլայ վարդապետը անհանգիստ ընելիս, մանաւանդ որ ատանկ գիտուն մարդոց կը խօսի կոր։ Աստուած գիտէ որ զաւկիս բժշկուիլը կ'ուզեմ, բայց քու խորհուրդիդ չեմ հաւնիր, երիտասարդ, անիկա շիտակ չէ։”

“Ո՛հ, հայր,” ըսաւ հիւանդը հեկեկանքով մը, “թէ որ զիս ետ տանիս, կը զգամ որ ա՛լ մէյ մըն ալ չեմ կրնար գալ։ Աս յուզումս իս անանկ ըրաւ որ կարծես կեան-

քիս աղբիւրը չորցաւ։ Կ'աղաչեմ, ճար մը գտիր իս անոր տանելու։”

Ծերունին կը վարանէր։

Ստեփանոս անոր ականջին ի վար փափսաց, “Փորձենք մէյ մը, կ'աղաչեմ։”

“Աղէկ, աղէկ, կրցածնիդ ըրէք, հոգս չէ։ Տանիքին փոխարէնը կը հատուցանեմ Սիմոնին։ Անկէ վնաս մը չգար։”

Իրենց բեռը վերցնելով չորս մարդիկը նորէն կամաց կամաց առաջացան բազմութեան մէջէն, և Ստեփանոս ու ծեր մարդը այս անգամ առջևէ կ'երթային և անոնց ճամբայ կը բանային։ Վերջապէս դուռը հասան, յետոյ պայքար մը մղեցին հոծ բազմութեան դէմ, որ լեցուած էր պարտէզին մէջ։ Դժուարաւ սանդուղին առջև եկան, և վայրկեանէ մը ելան տանիքին վրայ, ուր զարմանալի էր թէ բազմութենէն մէ՛կը չկար։ Չի մնա, սակայն, բազմութիւնը անդամալոյծը տանողներուն դիտաւորութիւնը կռահելով, սկսաւ նեղ սանդուղէն վեր խուժել։

“Միտքերնիդ ի՞նչ է, բարեկամներ,” ձայնեց մէկը։

“Տանիքը քակել, և այս հիւանդը վարդապետին առջև իջեցնել,” պատասխանեց Տիտոս։

“Աս տեղէն քակեցէք, ինչու որ ճիշտ տակի սենեակն է անիկա։ Քեզի օգնեմ,” ըսաւ առաջին անգամ խօսողը։

Յաջորդ վայրկեանին տաս տասներկու

յօժար ձեռքեր գործի սկսած էին։ Կարճ միջոցի մէջ յաջողեցան բաւական մեծ ծակ մը բանալու. և անմիջապէս պատրաստեցան հիւանդը իր մահիճովը անկէ վար իջեցնելու։ "Ո՞ւր է անիկա. սա բժշկուած տղան։"

"Հոս եմ," ըսաւ Ստեփանոս առաջ գալով։ "Քաջալերուէ," փսփսաց։ "Տանիքին վրայի ծակէն տեսայ զանիկա։ Քեզ պիտի բժշկէ։"

"Ձեզ տեսնեմ, աղէկ բռնեցէք," ըսաւ Տիտոս։ Մէկը պարաններ բերած էր և անոնցմով ամուր մը կապեցին մահիճը, և հիւանդը զգուշութեամբ բացուածքէն վար իջեցուցին մինչև որ մահիճը գետինը հասաւ Յիսուսի ոտքերուն առջև։ Վայրկեան մը խոր լռութիւն տիրեց. սենեակին մէջ գտնուողները յանկարծակիի եկան այս տարօրինակ ընդմիջումէն. և տանիքին վրայ գտնուողները անձկութեամբ կը սպասէին իրենց յանդուգն ձեռնարկին յաջողութիւնը տեսնելու համար։

Վարդապետը նստած կը խօսէր, բայց ահա ոտքի ելաւ, և ծռելով հիւանդ երիտասարդին երեսը յառեց իր գթալից աչքերը։

Այդ հալած մաշած ու տժգոյն դէմքին վրայ և աղերսարկու աչքերուն մէջ՝ կարդաց հիւանդին սրտառուչ պատմութիւնը։ Ձեռքը մեղմով տառապեալին վրայ դնելով ըսաւ,

"Որդեակ, քու մեղքերդ քեզի ներուած են։" Մար. Բ. 5։

Անմիջապէս սենեակին մէջ շշունջ մը ելաւ։

"Հայհոյութիւն կ'ընէ։" "Աստուած միայն կրնայ մեղքերու թողութիւն տալ։" "Աստուած պիտի զարնէ զանիկա։" Այսպիսի խօսքեր լսուեցան հոն նստող մօրուսաւոր և ապարօշաւոր ռաբբիներէն։ Յետոյ Վարդապետը ուղիղ դիրքով կայնեցաւ, և ամենագէտ աչքերը անոնց վրայ սեւեռելով մեղմիւ ըսաւ, "Միտերնուդ մէջ ի՞նչ կը խորհիք։ Ո՞րը աւելի դիւրին է, քու մեղքերդ քեզի ներուած են ըսե՞լը, թէ՝ Ելիր ու քալէ՝ ըսելը։ Բայց որպէս զի գիտնաք թէ Որդին մարդոյ իշխանութիւն ունի երկրի վրայ մեղքերու թողութիւն տալու," (դառնալով անդամալոյծին) ըսաւ, "Քեզի կ'ըսեմ, Ելիր մահիճդ առ ու տունդ գնա։" Ղուկ. Ե. 22—24։

"Ան ալ իսկոյն անոնց առջև ելաւ, ու վրան առաւ ինչ բանի վրայ որ պառկած էր, և գնաց իր տունը, ու Աստուծոյ փառք կու տար։ Եւ ամէնը ապշած մնացին, ու Աստուծոյ փառք կու տային, և վախով լեցուած՝ կ'ըսէին թէ՝ Այսօր նորանշան բաներ տեսանք։" Ղուկ. Ե. 25, 26։

ԳԼՈՒԽ Ժ

Արժանայարգ Յայրոս, Կափառնայումի ժողովարանին իշխանը, իր տանը կից այգեայ պարտէզները զգուշութեամբ աչքէ անցուցած էր։ Ան հարուստ և միանգամայն ժողովարանին իշխանն էր։ Ուստի պատշաճ էր որ իր կալ-

ուածները ամէն կերպով վայելուչ և կանոնաւոր ըլլային։ Այս մասին դիտողութիւններ կ'ըներ իր տան մատակարարապետին, ու մարդը լուռ մտիկ կ'ըներ։

“Ներքին տանը կից պարտէզներուն վիճակէն գոհ չեմ, Պենոնի,” ըսաւ քիչ մը խստօրէն։ “Չորցած շատ տերևներ տեսայ մարգին վրայ, և թփաստանին պէտք եղած խնամքը տարուած չէ։ Հոս հոն պակասութիւններ աչքի կը զարնեն։”

“Եթէ թոյլտուութիւն ընես, ազնիւ տէր, պիտի համարձակէի թելադրել թէ աղէկ պիտի ըլլար ուրիշ ծառայ մըն ալ գործածել։ Եթէ քեզի հաճելի է, գերի մը կրնամ ծախու առնել, կամ պզտիկ վարձքով մը քաղաքէն պատանի մը բռնել։ Ինչու որ նոր այգին շատ ժամանակի և խնամքի կը կարօտի, և ուստի կարող չեղայ տանը պարտէզներուն պէտք եղածին չափ հոգ տանիլ։ Պատճառը ծառաներուն ծոյլ ըլլալը, կամ իմ,” և հոս մարդը խոնարհութիւն մը ըրաւ, “պարտազանց գտնուիլս չէ։”

“Աղէկ պատասխան տուիր, Պենոնի. Նոր այգիին խնդիրը բոլորովին միտքէս ելեր էր։ Հիմա ծառայ մը փնտռէ, և անոր պարտականութիւնը թող ըլլայ պարտէզներուն հոգ տանիլ, այնպէս որ մէյմըն ալ այս մասին ես չնեղուիմ։ Բայց կեցիր, տղան ընտրած ատենդ զգոյշ եղիր, վասն զի պզտիկ Հռութը շատ անգամ պարտէզներուն մէջ կը խաղայ,

թէև իր աղախիններուն ընկերակցութեամբ, ուստի չպիտի ուզէի որ տղան կոշտ կամ անքաղաքավար մէկը ըլլար։”

“Քու հրամաններուդ, արժանայարգ տէր, պիտի հնազանդիմ. և շնորհակալ եմ քու ինծի ցուցուցած ազնուութեանդ և համբերութեանդ համար այս մասին։”

Զայս ըսելով մատակարարապետը հեռացաւ և անմիջապէս էն մօտ շուկային ճամբան բռնեց։ Հոն սկսաւ ասոր անոր ըսել թէ յարմար տղայ մը կ'ուզէ վարձել իր տէրոջը, արժանայարգ Ցայրոսին համար։

Քանի մը դատարկաշրջիկ տղաքներ փութով անոր բոլորտիքը հաւաքուեցան, բայց մատակարարապետին սուր աչքը իսկոյն ամէնն ալ այդ պաշտօնին անյարմար դատեց։

Այնպէս պատահեցաւ որ Ստեփանոս և Տիտոս խանութներէն մէկուն առջև կայնած իրենց այն առտուն արշալոյսէն առաջ բռնած ձուկերը կը ծախէին։ Ինչպէս միշտ՝ Տիտոս կը կատարէր առուտուրը, մինչդեռ Ստեփանոս քովը կայնած երազկոտ նայուածքով կը դիտէր իր բոլորտիքը պարզուող զուարթ տեսարանը. այն աշխարհը որ երկար ատեն իրեն անծանօթ էր, իր երջանիկ աչքերուն կ'ընծայէր շարունակ փոխուող գեղադիտակ մը սքանչելի պատկերներու։ Այդ առտուն յանկարծ տեսաւ Պենոնիի ուշագրաւ դէմքը, երբ անիկա շուկան մտաւ, և անոր ամէն մէկ շարժումին կը հետևէր հետաքրքիր աչքերով։

Երբ Տիտոս զոհացուցիչ կերպով լմնցուց սակարկութիւնը, Ստեփանոս յուզումով բան մը փսփսաց անոր ականջին։

«Սա մարդը տղայ մը վարժել կ՚ուզէ։ Ինչո՞ւ հետը չես խօսիր։ Ան ամէն հայրէն և մարդոցմէն կ՚ազատի։»

Տիտոս նայեցաւ Ստեփանոսի մտատանջած տեղը, յետոյ ըսաւ, «Մարդը Հրեայ է, անոր ծառայ ըլլալ չեմ ուզեր։»

«Չէ, Տիտոս, անխելքութիւն մի ըներ։ Եկուր, քովը երթանք։»

«Լսեցի՞ որ տղայ մը կը փնտռես,» ըսաւ Ստեփանոս մօտենալով երբ տեսաւ թէ Տիտոս խօսելու միտք չունէր։

«Այո,» պատասխանեց Պենոնի քաղցրութեամբ։ «Բայց դուն շատ պզտիկ ես, զօրաւոր մարդու մը պէտք ունիմ, աւելի ասոր պէս,» խօսած ատենը Տիտոսի վրայ ակնարկ մը նետելով, «արժանայարգ Ցայրոսի տանը պարտէզներուն մէջ աշխատելու համար։»

«Ի՞նչ գործ պիտի պահանջես,» հարցուց Տիտոս, որ միշտ հետաքրքրութիւնը ունեցած էր տեսնելու ներքնակողմը մեծ տուներէն մէկուն, որոնք իրենց բարձր պատերուն միջոցաւ այնչափ զգուշութեամբ պաշտպանուած են ժողովուրդին աչքերէն, և որոնց նկարագրութիւնը Պրիսկիղա յաճախ ըրած էր երկու պատանիներուն։

«Ինչպէս որ ըսի, պարտէզներուն հող պիտի տանիս, խճանկարուած ճամբաները մա-

քուր՝ և մարգը սէզերէ և անպիտան խոտերէ ազատ պիտի պահես։»

«Կարծեմ ատիկա կրնամ ընել,» ըսաւ Տիտոս ցած ձայնով. վասն զի ի ներքուստ կ՚ընդվզէր ո՛և է ծառայական գործ կատարելու գաղափարին դէմ։

Պենոնի սակայն համոզուեցաւ թէ իր վարանումը համեստութեան արդիւնք էր սոսկ, և միանգամայն գոհ մնալով երիտասարդին ընդհանուր երևոյթէն, ուրիշ քանի մը բաներ հարցնելէ վերջ, շուտով սակարկութիւնը լմնցուց, պայման դնելով որ Տիտոս անմիջապէս իրեն ընկերանայ, և իր նոր գործին սկսի։

Երբ Ստեփանոս մինակ մնաց, կայնեցաւ և երկուքին ետևէն նայեցաւ, և առանձնութեան անմխիթար զգացում մը վայրկեան մը գրեթէ նուաճեց զինքը։

Յանկարծ սուր իրականութիւնը իր առջև պարզուեցաւ՝ թէ Տիտոսի հետ ծովակին վրայ անցուցած զուարճալի ժամերը, երկար պտոյտները և տանիքին վրայի երեկոյեան հաճելի խօսակցութիւնները ամէնն ալ վերջացած էին։

«Ինչո՞ւ աս մարդը տեսայ,» մրմնջեց անմխիթար, բուռն փափաք մը զգալով Տիտոսի ետևէն վազելու և պաղատելու որ չերթայ։

Բայց վայրկեանէ մը ետքը գլուխը ժողվեց։

«Ուրախ եմ որ գնաց,» խորհեցաւ։ «Իրեն համար շատ աղէկ պիտի ըլլայ։ Գալով

ինծի, պէտք է որ նաւը մինակ վարել սորվիմ. հիմա գրեթէ տասնըհինգ տարու եմ և բաւական զօրաւոր։ Մայրս ինծի պէտք ունի. անոր համար աշխատելու եմ։” Եւ տուն երթալու համար ճամբայ ելաւ արագ քայլերով։

Նոյն միջոցին Տիտոս և Պենոնի Ցայրոսի տունը հասած էին։ Հոյակապ շէնք մըն էր այս, որ ամբողջ հրապարակ մը կը գրաւէր և որուն պատերը կոփածոյ խոշոր քարերով շինուած էին։ Գետնայարկը պատուհաններ չունէր, բայց միայն իւրաքանչիւր կողմին վրայ մէկ դուռ մը կար։ Երկրորդ յարկէն դուրս կը ցցուէին բարձր ու լայն պատուհաններ որոնք նրբակերտ վանդակապամածներով զարդարուած էին։

Պահապաններով պաշտպանուած մեծ դռնէ մը ներս մտնելով Տիտոս և իր առաջնորդը՝ ինքզինքնին գտան քարէ կամարաւոր նրբանցքի մը մէջ. շուտով ասկէ անցան և ընդարձակ գաւիթ մը հասան։ Այն ատեն Տիտոս Պրիսկիղայի ըրած նկարագրութիւնները յիշելով հասկցաւ թէ տանը բակն էր այս. վասն զի ասոր միջտեղը մեծ աղբիւր մը կար, մէկ կողմը կը գտնուէին ձիերուն և ջորիներուն մսուրները, իսկ միւս կողմը՝ ապարանքին այլ և այլ գործերուն յատկացուած մասերը, ինչպէս փուռեր, և յեսանաքարեր որոնք կը դառնային ճռնչիւնով։ Զուարթ տեսարան մըն էր, և մեծ ոգևորութիւն կը տիրէր, վասն զի մարդիկը կը խօսէին ու կը խնդային երբ

կը դարմանէին ձիերը, և աղախինները աղբիւրին բոլորտիքը կը շաղակրատէին այնչափ ուրախ զուարթ և անդադար՝ որչափ քիւերուն մէջ բոյն շինած ճնճղուկները։

Երբ երկուքը ներս մտան, յանկարծ ամէնն ալ անոնց նայեցան, և աղջիկ մը, որ միւսներէն աւելի շատախօս էր, դէպ առաջ եկաւ, և շնորհալի խոնարհութիւն մը ընելով համարձակութեամբ ըսաւ,

“Ահա մեր բարի Պենոնին, որ ուրիշ օրերէ աւելի բարկացած չէ աս առտու տէրոջը հետ ունեցած տեսակցութեանը համար։ Տիրուհիս հրամայեց որ քեզի ըսեմ թէ վերադարձածիդ պէս քեզ տեսնել կ'ուզէ։ Գիտես որ երկու շաբաթէն Երուսաղէմ պիտի երթանք։ Տօնի ատեն է։ Իմ մասիս ես ուրախ եմ։ Երուսաղէմի տօնի ատենները անանկ զուարթութիւն մը ունի որ ինծի նոր կեանք կու տայ մեր ձանձրալի Կափառնայումին բաղդատելով։”

“Լաւ, աղջիկ,” ըսաւ Պենոնի խստութեամբ։ “Լեզուդ առանց կայնելու վազող ջուրերու ձայնին պէս է։ Բայց հիմա աս տղուն քիչ մը կերակուր տուր, երբ ես մեր ազնուազարմ տիրուհիին երթամ։ Շուտով կու գամ,” ըսաւ Տիտոսի դառնալով, “որպէս զի առանց ժամանակ կորսնցնելու նոր գործիդ սկսիս։”

Աղջիկը, որ Մարիցա կը կոչուէր, հեզնօրէն խնդաց, և ըսաւ, “Ամէն բան կարգի դիր,

բարի Պենոնի, մեր արժանայարգ տէրը ժողովարանէն չվերադարձած։ Էն քիչը ութսուն ինըսուն չորցած տերևներ աւելի ինկած են թփաստանէն, աս առտու դուրս ելլելէդ ի վեր։”

Բայց Պենոնի արդէն մեկնած էր և յայտնի էր թէ անոր այս վերջին բառը չլսեց։

Երբ Պենոնի աներևութացաւ, աղջիկը Տիտոսի դարձաւ և համակիր ակնարկ մը նետելով անոր կտրիճ երևոյթին ու գեղեցիկ դէմքին վրայ, ըսաւ,

“Ամէն անգամ որ մեր տէրը աս բարի Պենոնին յանդիմանելու առիթ ունենայ, ասիկա խնդիրը կարգի դնելու համար նոր ծառայ մը կը բռնէ։ Աս առտու անոնց մէջտեղը անցած դարձածը լսեցի՝ երբ դարատափին վրայ նըստած կար կը կարէի։ Թուփերուն վրայէն դեղնած տերևները պիտի փրցնես. ասիկա ընելու համար բոլոր ոյժդ պէտք է որ գործածես։” Եւ նորէն աղջիկը խնդաց Տիտոսի հետ ի՛նալով։

“Չէ, խճանկարուած ճամբաներուն և մարգին հոգ պիտի տանիմ,” ըսաւ Տիտոս բարկութենէն չառագունելով։

“Մի բարկանար,” ըսաւ աղջիկը։ “Ասանկ ժամանակի մէջ աչափ հանդիստ տեղ մը գտնելուդ համար ուրախ ըլլալու ես. շատերը աչք ունին աս տեղին։ Եւ Պենոնի աղէկ վերատեսուչ մըն է, ինտոր որ պիտի տեսնես, թէև քիչ մը ապուշ է։ Բայց եկուր, քեզի ուտելիք տամ։”

Շատ ժամանակ չանցած Տիտոս տեսաւ թէ Մարիցայի բառը ճշմարիտ էր։ Իր աշխատութիւնը թեթև ու ախորժելի էր, և իր գեղեցկութիւն սիրող աչքերը երբեք չէին ձանձրանար իր բոլորտիքը գտնուող սքանչելի բաները դիտելէ։

Քանի մը անգամ տեսած էր տանը տիրուհին գետինը քսուող շրջազգեստներով դարատափներուն վրայ պտըտիլը. և ամէն օր պզտիկ Հռութ, տասուերկու տարեկան սիրուն աղջնակ մը, պարտէզին հովանաւորեալ ճամբաներուն մէջ կը խաղար։ Բայց էն աղէկ բանը աս էր որ, Պենոնի տեսնելով թէ Տիտոս նաև ուռկան գործածելու մէջ վարպետ է, թոյլտուութիւն ըրաւ որ ապարանքին ձուկը ինք հայթայթէ։ Ստեփանոս միշտ ձուկ բռնելու ժամանակ Տիտոսի կ՚ընկերակցէր, և երկուքը զուարճալի շատ ժամեր կ՚անցընէին միասին։

“Ա՛լ քեզ չպիտի տեսնեմ բաւական ժամանակ,” ըսաւ Տիտոս անգամ մը երբ նաւը ցամաքէն դէպ ի ծովակը կը քշէր։ Պենոնի աս առտու ինծի ըսաւ որ իմ տէրոջս ընտանիքը վաղը Երուսաղէմ երթալու ճամբայ պիտի ելլէ։ Ծառաներէն շատերը հետ պիտի երթան։ Գալով ինծի, ես ընտրեր են պզտիկ Հռութին հեծած ջորին կառավարելու։ Մարիցան ըսաւ որ Երուսաղէմի մէջ քահանայապետին ապարանքը պիտի կենանք, ինչու որ Սառա տիկինը, մեր տիրուհին, Կայիափայի կնկանը քոյրն է եղեր։”

“Հիանալի բաներ պիտի տեսնես,” ըսաւ Ստեփանոս քիչ մը մտախոհ. բայց դէմքին վրայ նախանձի նշոյլ մը չէր երեւնար։ “Ուրախ եմ որ հիմա նաւը վարել սորված եմ. ամէն օր ձուկ բռնելու պիտի երթամ քու հոս չեղած ատենդ։”

“Շատ աղէկ կը վարես կոր նաւը, տղայ,” ըսաւ Տիտոս քաջալերիչ ձեւով մը։ “Բայց փոթորիկներէն զգուշացիր. անանկ յանկարծ կ'ելլեն որ քեզմէ աւելի փորձառու և զօրաւոր մարդիկ ծովուն տակը գացած են։ Ձուկի մի երթար թէ որ հովը շիտակ կողմէն չփչէ, ինտոր որ քեզի ցուցուցի. գիշերը մինակ մի երթար։ Արշալոյսը քեզի համար էն աղէկ ատենն է։”

“Վարդապետը և իր աշակերտները, ուրիշ շատերու հետ, արդէն Երուսաղէմ երթալու ճամբայ ելած են,” ըսաւ Ստեփանոս իսկոյն։ Յետոյ քիչ մը կենալէ վերջ շարունակեց, “Գիտես, Բենիամինը, սա անդամալոյծը զոր Վարդապետը հրաշալի կերպով բժշկեց, մեզ չէ մոռցեր։ Քանի մը օր առաջ դէմս ելաւ երբ ժողովարանէն ետ կը դառնայի, և իս իր տունը տարաւ։ Ինծի պիտի սորվեցնէ Եբրայեցերէն Սուրբ Գիրքերը կարդալ, անանկ որ ասկէ ետքը ա՛լ կռապաշտ չպիտի ըլլամ, անոր հօրը ըսածին պէս։ Ինծի տուաւ մագաղաթ մը զոր ինք կը կարդայ եղեր իմ տարիքս եղած ատենը, թէև անկողինին վրայ հիւանդ պառկած։ Ինծի Սաղմոս

մըն ալ սորվեցուց։ Ըսե՞մ քեզի, կ'ուզե՞ս։”

Տիտոս հաւանեցաւ, և պատանին նաւուն երկայնքը ծփծփող ջուրին քաղցրանուագ զուգերգութեամբը կրկնեց,

“Տէրը իմ հովիւս է. ես բանի մը կարօտութիւն պիտի չունենամ։ Զիս խոտաւէտ արօտներու մէջ կը պառկեցնէ. հանդարտ ջուրերու քով ինծի կ'առաջնորդէ. հոգիս կը նորոգէ. իր անուանը համար արդարութեան ճամբաներուն մէջ կ'առաջնորդէ ինծի։ Թէև մահուան շուքի ձորին մէջ ալ պտըտիմ, չարէն պիտի չվախնամ, վասն զի դուն իմ հետս ես. քու ցուպդ ու գաւազանդ՝ անոնք զիս պիտի մխիթարեն։ Սեղան կը պատրաստես իմ առջեւս իմ թշնամիներուս դիմացը. իմ գլուխս իւղով կ'օծես, իմ բաժակս խիստ լեցուն է։ Յիրաւի բարերարութիւնը ու ողորմութիւնը իմ հետս պիտի գան կեանքիս բոլոր օրերուն մէջ, ու շատ օրեր Տէրոջը տունը պիտի բնակիմ։” Սաղ. ԻԳ.։

“Աղուոր չէ՞,” ըսաւ Ստեփանոս կամաց մը։ “Դեռ շատեր կան։ Ամէնն ալ պիտի սորվիմ։ Բենիամինը ըսաւ որ պէտք է Օրէնքն ալ սորվիմ։ Բայց ատիկա շատ չեմ սիրեր, անչափ ։մի ըներ"ներ կան որ կը շփոթիմ երբ կարդացուիլը լսեմ, և չեմ գիտեր որ ատ ամէնը ինտո՛ր կրնամ պահել։”

“Փարիսեցի մը պիտի ըլլաս կամաց կամաց,” ըսաւ Տիտոս հեգնութեամբ։ “Հիմա քեզ աչքիս առջև կը բերեմ երկայն պատմուճան մը

հագած, և ճակատը լայն գրապանակ մը կապած։"

"Չէ," պատասխանեց Ստեփանոս պարզապէս։ "Ես վարդապետին հետեւիլ կ'ուզեմ։ Անիկա գրապանակ չկրեր. և վստահ եմ որ փարիսեցի չէ։"

"Գիտե՞ս, Ստեփանոս," ըսաւ Տիտոս խոկոյն, երբ երկուքն ալ իրենց ուռկանները ծովը ձգած էին, "ատ Սաղմոս ըսածիդ խօսքերը զարմանալի կերպով ընտանի կու գան ականջներուս, անանկ բանի մը պէս՝ որ շատ անգամ լսած և մոռցած եմ։ Եւ սա Յայրոսի տունը. վստահ եմ որ անոր պէս բան մը տեսած եմ, երազի մէջ."

"Մայրը կը խօսէր միզի ան մեծ տանը վրայով ուր ինք աղախին է եղեր. ատոր վրայ երազ տեսած ըլլալու ես, Տիտոս։"

"Բայց Սաղմո՞սը," պնդեց Տիտոս։ "Մայրը սա՞նկ կ'երգէր։" Եւ սկսաւ ցած ձայնով երգել Ստեփանոսի արտասանած Սաղմոսը. Բայց քանի մը տող երգելէ վերջ, յանկարծ մերջացուց, և ըսաւ, "Հիմա մոռցած եմ։" Ցետոյ խորասուզեցաւ լռութեան մը մէջ, զոր չէր ուզեր խզել. Թէև Ստեփանոս ուրախ զուարթ կը շարունակէր խօսիլ, ստուգապէս առանց դիտելու թէ շատ անտարբեր ունկնդիր մը ունէր։

ԳԼՈՒԽ ԺԱ

Թէև արշալոյսը դեռ նոր ծագած էր,

այնպէս որ քանի մը լուսաւորներ կը պլպլային երկինքին երեսը, սակայն Յայրոսի տան ընդարձակ բակին մէջ մեծ գործունէութիւն կար։ Ծառաները հոս հոն կը վազէին, և մարդիկ իրարու կը պոռային կը կանչէին, երբ ջորիները դուրս կը հանէին և անոնց վրայ կը բեռցնէին տեսակ տեսակ բեռեր, որոնք արդէն դիզուած էին քարայատակին վրայ։ Բակին մէջտեղը կայնած էր Պենոնի, որ մէկուն ուղղութիւններ կու տար, միւսին զգուշութիւններ կը հրամայէր, և հանդարտ ու յարգելի երևոյթ մը ունէր, ինչպէս սովորաբար՝ էն դժուարին պարագաներու մէջ անգամ։ Բեռնաւորուած գրաստները իրարու ետևէ փողոց կը տարուէին և երկար գիծ մը կազմելով կը սպասէին։

"Եւ հիմա տէրոջը ձին բերէք ջորիներուն հետ մէկտեղ։ Ժամանակը կը թռի կոր. և պէտք է որ մեր ճամբուն առաջին իջևանը հասնինք օրուան տաքը կոխելէն առաջ."

Այս հրամանին վրայ ախոռէն դուրս հանուեցաւ արաբական ձի մը, որուն սև աչքերը, պզտիկ գլուխը և բարակ, մաքուր սրունքները կատարելապէս կը յայտնէին իր ազնիւ ցեղին բոլոր հպարտութիւնը։ Արաբական ձիուն ետևէն եկան փայլուն մազերով շատ մը մեծ ջորիներ, ճոխ կազմածներով և իւրաքանչիւրին առջևէն ծառայ մը կ'երթար։ Պենոնի արդէն բակէն մեկնած էր, իր տէրոջը ըսելու թէ ամէն բան պատ-

րաստ է ճամբայ ելլելու համար. հիմա նորէն բակը փութաց, և իր ետեւէն կու գային յամրաքայլ Ցայրոս և իր կինը, ազնուազարմ Սառան, և իրենց պզտիկ դուստրը, Հռութ, և տեսակ տեսակ վրանոցներու ծրարներով բեռնաւորուած աղախիններ։

"Շատ ուրախ եմ որ վերջապէս կ'երթանք," ըսաւ Հռութ բերկրութեամբ, միւսներուն առջևը անցնելով։ Եւ ահա իմ սիրելի ծեր Պէքաս։ Ո՞հ, կարծեմ զիս կը ճանչնաս, սիրականս," և խօսած միջոցին կը գգուէր քիթը ձիւնի պէս ճերմակ ջորիի մը, որ միւսներէն զատ կայնած էր։

"Սպասէ, անուշիկս," ըսաւ իր մօրը քաղցըր ձայնը։ "Թող Պենոնին քեզ թամբին վրայ դնէ։"

Բայց Տիտոսի զօրաւոր բազուկները արդէն վայելչապէս իր տեղը նստեցուցած էին պզտիկ օրիորդը։

"Տիտոս ալ Պենոնիի չափ աղէկ կրնայ օգնել ինծի, ինչպէս որ կը տեսնես, մայր," ըսաւ Հռութ ուրախ զուարթ։ "Շատ ուրախ եմ որ դուն պիտի տանիս իմ Պէքաս," շարունակեց Հռութ կենդանիին փայլուն վիզը փայփայելով, "վասն զի քեզի հետ կրնամ խօսիլ ճամբորդութեան միջոցին։ Անցեալ անգամ ծեր Աւան հետս էր, այնչափ խուլ է որ ըսածս չէր լսեր, մինչև անգամ եթէ հետը խօսիլ ուզէի։"

Տիտոս երբ ժպիտով մը գոհունակութիւն

յայտնեց, իր կաթի պէս ճերմակ ակռաները երեւցան. բայց բան չըսաւ։ Այլայլած էր ազնուազարմ պզտիկ օրիորդին առջև, որ իր գորշ աչքերով ու ոսկեգոյն մազերով կարծես աշխարհի ընտրելագոյն էակն էր։

Վերջապէս ամէն բան գոհացուցիչ կերպով կարգադրուեցաւ և իրարու ետևէ դուրս ելան կռնակի վրայ բաց դուռնէն։ Պենոնի իր քրտնած երեսը սրբեց, և քանի մը վերջին խրատներ ու հրահանգներ տուաւ իր երկրորդին, որուն յանձնուած էր տանը հոգատարութիւնը իր բացակայութեան միջոցին. յետոյ ինքն ալ ջորիին վրայ ցատկեց և չունդալից փողոցն ի վար գնաց հասնելու համար ճամբորդներուն, որոնք արդէն բաւական առաջացած էին։

Հռութի առջևէն մայրը կ'երթար, և Մարիցա Հռութի կը հետևէր. մինչ Ցայրոս, քանի մը զինեալ ծառաներու հետ ամէնուն առջևէն կ'երթար։ Գրաստները տօնին համար թանկագին նուէրներով, և ճամբորդութեան միջոցին պէտք եղած վրաններով, կերակուրի անօթներով և ուրիշ բաներով բեռնաւորուած և իւրաքանչիւրը ծառայի մը յանձնուած ըլլալով ամէնուն ետևէն կու գային։

Քաղաքը առաւօտեան այս կանուխ պահուն ըստ սովորութեան արդէն իրարանցումի մէջ էր, և երբ ճամբորդներու այս խումբը փողոցներուն և հրապարակներուն մէջէն կ'անցնէր, շատերուն ուշադրութիւնը կը գրա-

ւէր։ Ցայրոսի կինը իր ճերմակ լաչակով աւելի զգուշութեամբ գոցեց երեսը, և իր աղջկան խրատ տուաւ նոյնը ընելու։ Պզտիկ օրիորդը հնազանդեցաւ, բայց իր փայլուն աչքերը, որոնք գաղտագողի կը նայէին լաչակին նուրբ ծալքերուն մէջէն, ուշի ուշով և առանց բան մը փախցնելու կը դիտէին այս զուարթ տեսարանը։

Ցանկարծ, մեծ զարմանքով. Տիտոս նշմարեց Ստեփանոսը, որ ուռկանները ուսին վրայ առած, ուրիշներուն պէս կը սպասէր այս խումբին անցնիլը տեսնելու։ Երբ Տիտոսը տեսաւ, դէմքը ուրախութենէն փայլեցաւ, և ձուկի շարք մը վեր բռնեց, որպէս զի Տիտոս անոնց խոշորութիւնը և քանակութիւնը տեսնէ, և աղաղակեց,

“Երթաս բարով, աստուածները քեզ պաշտպանեն։”

“Ո՞վ է այդ պատանին,” հարցուց Հռութ հետաքրքրութեամբ։ “Եւ ինչո՞ւ ‘աստուածները քեզ պաշտպանեն’ կ’ըսէ, իբր թէ քանի մը աստուածներ ըլլային։”

“Եղբայրս Ստեփանոսն է,” պատասխանեց Տիտոս․ “և ‘աստուածները’ կ’ըսէ, ինչու որ ատանկ ըսելու վարժուած է տղայութենէն ի վեր։ Մեր ծնողքը կռապաշտ է։”

“Չէ, դուն կռապաշտ չես նմանիր․ ես անոնցմէ շատերը տեսած եմ,” ըսաւ աղջնակը․ “դուն Հրեայ ես, դիմագիծերէդ յայտնի է․ ճիշդ իմ ծանօթներէս մէկուն կը նմա–

նիս, բայց չեմ յիշեր թէ որո՛ւ։ Բայց սա Ստեփանոս ըսած եղբօրդ վրայ խօսէ նայիմ։”

“Զարմանալի է անոր պատմութիւնը,” ըսաւ Տիտոս։ “Հաշմանդամ էր, և չէր կրնար քալել․ և Յիսուս Բժիշկը աղէկցուց զանիկա, այնպէս որ ինչպէս տեսար, զօրաւոր պատանի մը եղաւ, թէև փափուկ և գեղեցիկ դէմք մը ունի․ գոնէ,” յարեց համեստութեամբ, “ինծի այնպէս կ’երևնայ։”

“Այո, անշուշտ,” ըսաւ Հռութ անհամբերութեամբ։ “Բայց իրաւ իրաւ բժշկուեցա՞ւ, այնպէս որ կրնա՞յ քալել։ Ըսէ, ամէն բան ըսէ։”

Այս հրամանին վրայ Տիտոս կրցածին չափ մանրամասնօրէն պատմեց մանկիկին և Ստեփանոսի պատմութիւնը․ և Հռութ մերթ ընդ մերթ կ’ընդմիջէր անոր խօսքը հարցումներով։

“Ո՜հ,” ըսաւ գոհունակութեամբ, երբ Տիտոս խօսքը լմնցուց, “այդ պատմութիւնը կը սիրեմ։ Եւ էն աղէկը այն է որ, ծայրէ ի ծայր ճշմարիտ է։ Ես ալ տեսած եմ Նազովրեցին,” շարունակեց աղջիկը մտախոհ կերպով մը։ “Կը կարծեմ թէ էն սքանչելի, էն պատուական և էն բարի մարդն է ամբողջ աշխարհի մէջ։ Միշտ փափաքած եմ հետը խօսիլ, բայց մայրս կ’ըսէ թէ չենք կրնար․ վասն զի շարունակ աղքատ մարդոց բազմութիւն մը կայ անոր բոլորտիքը։”

Հիմա քաղաքէն դուրս ելած և սկսած էին մագլցիլ բարձր ու ցից բլուրներէն մէկուն

վրայ, որոնք ամէն կողմէ կը շրջապատէին Գեննեսարէթի գեղեցիկ ծովակը։ Ճամբան դժուարին ու քարուտ էր, այնպէս որ Տիտոս իր բոլոր ուշադրութիւնը նուիրած էր ջորին էն աղէկ տեղերէն տանելու։ Ցայրոսի կինը քանի մը անգամ ակնարկը իր ետև նետեց տեսնելու համար թէ արդեօք իր հոգեհատորը ապահո՛վ էր, և թէ պատանին պէտք եղածին չափ զգուշաւո՛ր էր, և ամէն անգամ փայլուն ժպիտ մը կը նշմարէր պզտիկ աղջկան դէմքին վրայ։

"Անուշիկս," ըսաւ երջանիկ մայրը ինքնիրեն։ "Անոր ժպիտը արևուն լոյսին կը նմանի։"

Ժամու մը չափ դժուարին վերելքէ մը ետքը հասան բլուրին գագաթը, ուր քանի մը վայրկեան ամէնն ալ կանգ առին հանգչելու համար։ Արև բարձրացած էր հիմա, և ճամբորդներուն առջև պարզուած տեսարանը հրաշալի կերպով գեղեցիկ էր։ Իրենց կեցած տեղէն հարիւրաւոր ոտք վարը կը տարածուէր արծաթափայլ ծովակը, առագաստներով բևեռազարդուած. մինչ ամէն կողմէ հետզհետէ կը բարձրանային բլուրները, որոնք կանանչներով ծածկուած էին, և որոնց վրայ տեղ տեղ գիւղեր կը նշմարուէին, վերջապէս հեռուէն կը շողշողար Հերմոն լեռան ձիւնապատ գագաթը։

Յաջորդ օրերը բերկրութեամբ լեցուն օրեր էին Տիտոսի համար։ Իջևանները իրարմէ շատ հեռու չըլլալուն համար ճամբորդութիւնը ո՛և է

յոգնութիւն չէր պատճառեր Տիտոսի զօրաւոր կազմուածքին. մինչ յարափոփոխ տեսարանները, իրիկուան գեղանկար բանակումները, և Հռութի հետ ունեցած բարեկամութեան օր ըստ օրէ աճելը, այնպիսի երջանկութիւն մը կը պարգևէին իրեն որուն նմանը երբեք վայելած չէր։ Բոլոր այն բաները որոնք դառնացուցած էին իր երիտասարդ կեանքը, հիմա իր ետև մնացած էին, և իր սիրտը զօրաւոր կերպով կը համապատասխանէր զինքը շրջապատող նոր ու քաղցր ազդեցութիւններուն։

Ճամբորդութեան չորրորդ օրը, յայտնի եղաւ թէ Սուրբ Քաղաքին կը մօտենային. վասն զի ուխտաւորներու խումբերը զոհի և նուէրի համար ոչխարներու և եզերու հօտերով, որոնց քիչ անգամ պատահած էին իրենց ճամբորդութեան ամբողջ միջոցին մէջ, հետզհետէ աւելի կը շատնային։ Այս ուխտաւորներու խումբերէն շատերը իրենց քալած միջոցին կ'երգէին, և հովը իրենց երգէն հատուածներ կը տարուբերէր հեռուները երբ նեղ հովիտներու մէջէն կ'անցնէին։

"Մեր ոտքերը քու դռներուդ մէջ կայնեցան, ով Երուսաղէմ։ Ուր ցեղերը, Տէրոջը ցեղերը, հոն կ'ելլեն Իսրայէլի պատուիրուածին պէս, Տէրոջը անուանը գոհութիւն մատուցանելու համար։ Երուսաղէմի խաղաղութիւնը խնդրեցէք. Թող յաջողին անոնք որ քեզ կը սիրեն։ Խաղաղութիւն թող ըլլայ քու պա-

րիսպաններուդ մէջ, ու յաջողութիւն՝ քու պալատներուդ մէջ։" Սաղ. ճիբ. 2, 4, 6, 7։

ԳԼՈՒԽ ԺԲ

"Կ'ըսեմ թէ այս բանին վրայ թեթեւօրէն խորհելու ժամանակը անցած է, վասն զի այս մարդը անդադար հայհոյութիւն կ'ընէ. Ամենակարողին անուանը դէմ։"

Խօսողը Կայիափան էր։ Խօսած միջոցին, յուզումով մը մեծաքայլ կը պտըտէր իր տանը դարատափներէն մէկուն վրայ, մինչ Յայրոս, իր հիւրը, մարմարեայ նստարանի մը վրայ ընկողմանած էր անոր մօտ։ Երկու քոյրերը քիչ մը հեռուն նստած՝ երջանիկ էին իրարու քաղցր ընկերակցութիւնը վայելելով, և Հռութ երկու արմուկները լանջամերձ պատին կռթընցուցած, մանկական խոշոր աչքերը յառած էր իր առջև տարածուող Սուրբ Քաղաքին հիանալի շրջապատկերին վրայ։

"Լսեցիր որ այս Յիսուսը երբ այսօր կը հարցաքննուէր Բեթհեզդայի անկարող մարդուն իբր թէ բժշկուած ըլլալուն մասին, ինքզինք հասկցընել ուզելով ըսաւ՝ 'Հայրը մէկը չդատեր, հապա ամէն դատաստանը Որդւոյն տուաւ։' Եւ թէ, 'Որպէս զի ամէնը պատուեն Որդին, ինչպէս Հայրը կը պատուեն' (Յովհ. Ե. 23)։ Դիտեցի՞ր 'ինչպէս' ըսաւ։ Յետոյ սկսաւ խօսիլ Յովհաննէսի վրայ որ իրաւամբ բանտարկուած է, վասն զի կարծեմ անոր քովն էր։ 'Ուրիշ մըն է,' ըսաւ, 'որ ինծի

համար կը վկայէ. և ես գիտեմ որ ճշմարիտ է այն վկայութիւնը՝ զոր ինք ինծի համար վկայեց։'" Յովհ. Ե. 32։

"Այդ խօսքերը բաւ," պատասխանեց Յայրոս, որ մինչև հիմա լուռ մտիկ ըրած էր։ "Բայց ուրիշ բան մըն ալ ըսաւ, զոր մոռցած չեմ. և այս էր, 'Բայց ես Յովհաննէսի վկայութենէն ալ մեծ վկայութիւն ունիմ, քանզի այն գործերը զորոնք Հայրը ինծի տուաւ որ զանոնք կատարեմ, այն նոյն գործերը զորոնք ես կը գործեմ, ինծի համար կը վկայեն թէ Հայրը զիս ղրկեց' (Յովհ. Ե. 36)։ Քու ամբաստանութեանդ մէջ զարմանալի կերպով անտես ըրիր երևելի և հրաշալի բժշկութիւնները, զորս ամէն օր կը կատարէ։ Ի՞նչ կրնաս ըսել այնպիսի բժշկութիւններու դէմ ինչպէս այն մարդունը, որ ինչպէս տեղեկացար արժանահաւատ աղբիւրէ, երեսունըութ տարիէ ի վեր հիւանդ պառկած էր։ Մէկ խօսքով Նաղովրեցին զանիկա կատարելապէս առողջացուց։"

"Այո, բայց ուշադրութիւն ըրէ," ըսաւ Կայիափա զայրոյթով։ "Շաբաթ օր էր, և ըսաւ անոր, 'Ելիր, մահիճդ առ ու քալէ' (Յովհ. Ե. 8)։ Այսպէս թէ՛ մարդը բժշկեց, և թէ՛ հրամայեց որ ելլէ մահիճը տանի, շաբաթ օրը, ինչ որ օրէնքին հակառակ է։ Ուստի յանցաւոր է թէ՛ հայհոյելուն և թէ՛ Բարձրեալին օրէնքը եղծանելուն համար. և

այսպիսի յանցանքներու պատիժը գիտես," յարեց դաժանօրէն։

Մարդոցմէն երկուքն ալ չգիտեցին թէ պզտիկ Հռութ դարձած վիճաբանութիւնը մտիկ կ'ընէր անձկալից դէմքով մը, մինչև որ յանկարծ սա հարցումը ուղղեց,

"Յիսուս Նազովրեցիին վրա՞յ կը խօսիս, Յովսէփ քեռայր։"

"Ինչո՞ւ կը հարցնես, զաւակս," ըսաւ Կայիափա մեղմով, և քալած միջոցին կանգ առնելով ձեռքովը անոր ոսկեգոյն մազերը շոյեց։

"Ես ալ գիտեմ զանիկա, և տեսած ալ եմ։ Եթէ Աստուծոյ Որդին է, ինչպէս ինք կ'ըսէ, իրաւունք չի՞ պիտի ունենար շաբաթ օրը, այսինքն Աստուծոյ օրուան մէջ բժշկելու։"

"Աղջկան ըսածը շիտակ է," ըսաւ Յայրոս հպարտութեամբ։ "Այդ հարցումը ես պիտի ուղղէի քեզի։"

"Ու ես ալ պիտի պատասխանէի թէ իր յաւակնութիւնները, ինչպէս առաջ ըսի, հայհոյութիւն են։ Գիտենք որ այս մարդը սովորական հիւսնի մը որդին է, չէ, ասկէ ալ աւելի, ինք ալ պարզ հիւսն մըն է, և մինչև մօտ ժամանակներս այդ արհեստին հետևած է, իր ձեռքերովը աշխատելով. իր տունը Նազարէթի մէջ է. և Նազարէթէն աղէկ բան մը կրնա՞յ առաջ գալ։"

"Բայց, Յովսէփ քեռայր," պնդեց պզտիկ օրիորդը, երեսը շառագունած, և աչ-

քերը արցունքով լեցուած, "ի՞նչպէս կրնայ այդ սքանչելի բաները ընել, եթէ Աստուած իր հետը չըլլայ։ Կը սիրեմ զանիկա," շարունակեց Հռութ խանդագին, առանց պատասխանի սպասելու, "և կը հաւատամ որ, ինչպէս ինք կ'ըսէ, Աստուծոյ Որդին է։"

"Անուշիկս," ըսաւ մայրը կամաց մը, "քեզի պէս աղեկի մը չվայլեր այս խնդրոյն վրայ վիճիլ քու քեռայրիդ հետ. մանաւանդ որ անիկա Աստուծոյ սուրբ տաճարին քահանայապետի նուիրական պաշտօնը կը կատարէ։ Հիմա պէտք է որ հետս գաս, որպէս զի քնանալէդ առաջ միտքդ հանդարտի։"

Զայս ըսելով երկու կիները մեկնեցան պզտիկ աղջկան հետ, որ հիմա անձայն կու լար։ Երբ անոնց քղանցքներուն ձայնը ա՛լ սանդուղին վրայէն չէր լսուեր, Յայրոս դարձաւ Կայիափայի, որ աչքերը յառած էր լռիկ դէպ ի տաճարը, որուն պատերը և աշտարակները կը փայլէին վարդագոյն և ոսկեգոյն ցոլացումներով մարը մտնող արևուն վերջին ճառագայթներուն մէջ. և ըսաւ լրջօրէն,

"Ինծի կ'երևնայ որ, սիրելի եղբայրս, հիմա մեծ պատասխանատուութեան ժամանակ մըն է ազգին առաջնորդներուն համար։ Եթէ պզտիկին ըսածը ճշմարիտ է, ինչպէս ես կը հաւատամ, անշուշտ ահաւոր բան մը պիտի ըլլայ Աստուծոյ Օծեալը մերժել։"

Կայիափա վայրկեան մը լուռ կեցաւ, յետոյ կամաց մը դարձաւ և Յայրոսի նայեցաւ։

"Դուն աղէկ մարդ մըն ես, և իմ եղբայրս ես․ աղէկ կ'ըլլայ որ այլևս այս խնդրոյն վրայ չխօսինք, որպէս զի չըլլայ թէ մեր երկուքին միջև անդարմանելի խզում մը առաջ գայ։ Քեզի միանգամ ընդ միշտ պարզապէս ըսեմ թէ, այս մարդուն վրայով ես որոշումս տուած եմ։ Պէտք է որ մեռնի․ վասն զի 'աղէկ է մեզի՝ որ մարդ մը ժողովուրդին համար մեռնի, ու բոլոր ազգը չկորսուի'" (Յովհ. ԺԱ․ 50)։ Բայց երբ այս մարգարէական խօսքերը կ'ըսէր, թեթև սարսուռ մը զգաց, և դէպ ի երկինք նայեցաւ։

Նոյն միջոցին, ապարանքին մեծ և փարագոյրները գոց սենեակներէն մէկուն մէջ, երկու կիները աղախինը իրենց քովէն հեռացուցած՝ և պզտիկ Հռութը պառկեցնելու զբաղած էին։ Պզտիկ աղջիկը մօրը քով ծընրադրելով Սաղմոսները և աղօթքները արտասանած էր․ և հիմա հանդարտ պառկած էր, քանդակեալ ձողերու վրայ հաստատուած և ծիրանիի վրայ ոսկի թելերով ասղնագործուած վերմակներով ծածկուած չքեղ մահճակալի մը մէջ։

"Հիմա, մայր, ինծի պատմութիւն մը կ'ըսե՞ս," յարեց պաղատագին։ "Դաւիթին և Գողիաթին վրայով խօսէ։"

Եւ մայրը պատմեց այն պատմութիւնը, որ իր մանկութենէն ի վեր իրեն այնքան ընտանի էր և գոց գիտէր ճիշտ ինչպէս որ գրուած է Սուրբ Գիրքին մէջ։

"Այդ պատմութիւնը միշտ կը սիրեմ," ըսաւ Հռութ եռանդով, երբ մայրը լմնցուց։ Ո՛րչափ պիտի ուզէի Դաւիթը տեսնել երբ անիկա հսկայ Փղշտացիին մարմինին վրայ կայնած՝ և անոր մեծ սուրը յափշտակած էր անոր չար ծեր գլուխը կտրելու համար։" Վայրկեան մը կանգ առաւ, կարծես տեսարանը իր առջև պատկերացնելու համար, յետոյ փութով յարեց, "Մայր, կը կարծեմ որ Դաւիթ ճիշտ իմ Տիտոսիս կը նմանէր։"

"Ինչպէ՞ս կրնաս ըսել անիկա, զաւակս, գիտես որ քու Տիտոսդ, ինչպէս կը կոչես զանիկա, կռապաշտ է։"

"Չէ," ըսաւ պզտիկ աղջիկը բացարձակապէս, "իրեն ըսի որ անիկա չկրնար ըլլալ, վասն զի Հրէայի դէմք ունի։ Այնպէս չէ՞․ իր սև մորթը, արծիւի կտուցի նման քիթը և խոշոր փայլուն աչքերը։ Անոր դէմքը․․․ այո, հիմա միտքս եկաւ, Յովսէփ քեռայրին դէմքին կը նմանի․" և խօսած ատենը յուզումէն կէս մը գլուխը վեր առած էր պառկած տեղէն։

"Զաւակս, զաւակս," ըսաւ մայրը, մեղմիւ, բայց սաստելով, "պէտք է որ պառկիս և քնանաս հիմա։ Միտքդ պարապ երևակայութիւններով լեցուն է։ Դուրսը դարատափին վրայ պիտի նստիմ քեզի մօտ, բայց պէտք է որ հանդարտիս։"

"Պզտիկին ըսած պատանին ո՞վ է," հարցուց Աննա տիկինը անփութօրէն, երբ եր-

կուքը սենեակին դուրսի դարատափին վրայ տեղաւորուեցան ։

"Կափառնայումէն պատանի մըն է, զոր մեր բարի Պենոնին մօտերս բռնեց պարտէզները չիտկելու մէջ իրեն օգնելու համար ։ Իմ անզուսպ պզտիկ աղջիկս շատ կը սիրէ զինքը, և ուզեց որ ճամբորդութեան միջոցին իր ջորին ան կառավարէ ։ Իրաւ քաղցր և զգուշաւոր պատանի մը կ՚երևի, թէև շատ հասարակ կռապաշտ ընտանիքի մը կը վերաբերի ։ Հռութս մօտերս այնչափ յուզուած է որ լեզուն բնաւ չկայնիր. հոգ տանելու եմ որ քիչ մը հանդարտի և օգտակար զբաղում մը ունենայ ։"

"Պատանին ես տեսած եմ," ըսաւ Աննա մտախոհ ։ "Ազնիւ դէմք մը ունի, և զարմանալի է որ ճիշտ Հրէական թիփ մըն է ։ Վստա՞հ ես որ ծնողքը կռապաշտ է ։"

"Այո, վստահ եմ," պատասխանեց քոյրը, "վասն զի Պենոնիի միջոցաւ աղէկ մը հարցուփորձ ըրի ։ Հայրը Թիւմաքըս կը կոչուի եղեր ։"

Ցետոյ կէս մը կռահեց քրոջը խորհուրդները և զանոնք ուրիշ կողմ դարձնելու համար ըսաւ, "Բայց հիմա քանի որ առանձին ենք, և հաւանական չէ որ մէկը մեզ ընդմիջէ, քեզի պիտի պատմեմ թէ ի՛նչպէս լսեցի Նազովրեցիին սորվեցնելը ժողովուրդին ։ Երկար ատենէ ի վեր կը փափաքէի ըստ արժանւոյն լսել անոր սորվեցուցածները, վասն

զի, ինչպէս որ գիտես, յաճախ անստոյգ տեղեկութիւններ կը հասնին մեզի անհոգ ունկնդիրներու միջոցաւ ։ Ուստի երբ լսեցինք որ քաղաքէն գացած է դէպ ի Տիբերիա, ամուսինս և ես, միայն Պենոնին հետ առնելով ճամբայ ելանք, երեքս ալ ջորիներու վրայ հեծած ճիշտ գիւղացիներու պէս, վասն զի չէինք ուզեր ուշադրութիւն գրաւել ։ Քիչ մը ճամբայ երթալէ վերջ շատ ժողովուրդի հետ խառնուեցանք, որոնք ամէնն ալ դէպ ի նոյն ուղղութիւնը կ՚երթային ։ Բոլորն ալ իրենց տեսած զարմանալի բժշկութիւններուն վրայ կը խօսէին, և ճամբորդներուն մէջն էին բժշկուողներէն շատերը, զորս ինծի կը ցուցնէր Պենոնի, որ զարմանալի կերպով գրաւուած է այս մարդէն ։ Վերջապէս լսեցինք թէ Հաթինի վրայ կը գտնուի ։ Կարելի է կը յիշես այս տեղը, Կափառնայումէ իբր եօթը մղոն հեռու է. հոն պզտիկ գիւղ մը կայ ստորոտը այն կրկնակատար բլուրին, որ երբեմն Հաթինի եղջիւրները կը կոչուի ։ Բլուրը որոշ կերպով կ՚երևնայ մեր Կափառնայումի տունէն ։

"Երբ հոս հասանք, տեսանք թէ ժողովուրդի հոծ բազմութիւն մը հաւաքուած էր, ամէն ազգէ, և ընկերութեան ամէն դասակարգերէն ։ Շուտով տեղեկացանք թէ Նազովրեցին լեռանը գագաթն է, և անոր հետ կը գտնուին այն մարդիկը որոնք արդէն իբր իր աշակերտները ճանչցուած են ։ Իսկոյն տեսանք թէ զառիվայրէն վար կ՚իջնէ, շրջա-

պատուած իր հետեւորդներով. անմիջապէս դէպ առաջ խռնուեցան անոնք որոնք իրենց հիւանդները բերած էին բժշկութեան համար։ Բաւական մօտ չէինք տեսնելու համար թէ ի՛նչ տեսակ հիւանդութիւններ կային անոնց մէջ, կամ թէ ճիշդ ի՛նչ տեղի կ՚ունենար. բայց բազմութեան յուզումէն, գոհարանական աղաղակներէն և ալէլուիաներէն յայտնի էր թէ ամէնն ալ բժշկուած էին։

“Նոյն միջոցին կամաց կամաց առաջ քշուեցանք ամբոխին մէջէն, և վերջապէս յաջողեցանք Նազովրեցիին խօսքերը լսելու չափ մօտենալ։ Հիմա մեծ ժայռի մը վրայ նստած էր. և երբ աչքերը յառած էր ժողվուած բազմութեան վրայ, դէմքը այնպիսի երևոյթ մը առաւ որ մեր Սուրբ Գիրքերուն վսեմ հրեշտակները միտքս եկան։ Իսկոյն սկսաւ խօսիլ։ Երանի՜ թէ այդ քարոզին ամէն մէկ բառը կարող ըլլայի քեզի ըսել, վասն զի սքանչելի և իմաստութիւնով լեցուն էր։ Եթէ օրէնքը տուող Մովսէս ինք ըլլար, Սինայէն նոր եկած, ասկէ աւելի մեծ իշխանութիւնով չէր կրնար խօսիլ։

“Երանութիւններով սկսաւ։ Ամէնը չեմ յիշեր, բայց մէկ հատը միւսներէն աւելի տպաւորութիւն ըրած է միտքիս վրայ։ ‹Երանի սգաւորներուն, վասն զի անոնք պիտի մխիթարուին։’ Նաև ըսաւ թէ հեզերը, ողորմածները և սրտով մաքուր եղողները երանելի են. և ամէն անոնք որոնք կը նախատ-

ուին ու կը հալածուին Քրիստոսի սիրոյն համար։ ‹Ցնծացէք և ուրախ եղէք,’ ըսաւ իր աշակերտներուն նայելով, ‹երբ կը նախատեն ձեզ, և սուտ տեղը ամէն կերպ գէշ խօսքեր կը խօսին վրանիդ ինծի համար։ Ձեր վարձքը շատ է երկինքը. քանզի այս կերպով հալածեցին ձեզմէ առաջ եղած մարգարէները։ Դուք էք աշխարհի լոյսը. քաղաք մը որ լեռան վրայ կեցած է, չկրնար պահուիլ։ Ու ճրագը չեն վառեր և դներ գրուանի տակ, հապա աշտանակի վրայ, և լոյս կու տայ բոլոր տանը մէջ եղողներուն։ Այնպէս թող լուսաւորէ ձեր լոյսը մարդոց առջև, որ տեսնեն ձեր բարի գործերը, ու փառաւորեն ձեր Հայրը որ երկինքն է։” Մատ. Ե. 3—16։

“Յետոյ, քոյրս, դիտեցի որ ըսաւ թէ ինք օրէնքը կամ մարգարէները աւրելու եկած չէ, բայց զանոնք կատարելու, և թէ օրէնքէն պզտիկ բան մը պիտի չանցնի, մինչև որ բոլորն ալ կատարուի։ Եւ նաև, եթէ մեր արդարութիւնը դպիրներուն և փարիսեցիներուն արդարութենէն աւելի չըլլայ, բնաւ չենք կրնար մտնել երկինքի թագաւորութիւնը։ Յետոյ օրէնքին վրայ խօսեցաւ մանրամասնօրէն, և ցուցուց թէ իր գաղափարով այն մարդը որ առանց պատճառի կը բարկանայ, մարդասպանի չափ դատաստանի պարտաւոր է, և թէ եթէ մէկը ուրիշի մը դէմ բան մը ունի, չկրնար ընդունելի կերպով ընծայ մա-

տուցանել Աստուծոյ։ Դարձեալ պէտք չէ որ մէկը հակառակի իրեն չարիք հասցնողին, այլ իր վեհանձնութիւնով զանիկա ամչցնէ․ Թէ պէտք է սիրենք ոչ միայն մեր բարեկամները, բայց մինչև անգամ զանոնք որ մեզ կ՚ատեն և կ՚աշխատին մեզի վնաս հասցնել, և թէ պէտք է աղօթենք չար մարդոց համար, որպէս զի մեր երկնաւոր Հօրը որդիները ըլլանք։ Վասն զի իր արևը կը ծագեցնէ չարերուն վրայ, ինչպէս բարիներուն վրայ․ նաև իր անձրևը կու գայ գէշ մարդուն հողին վրայ, ինչպէս բարի մարդուն։ Եւ թէ եթէ մեր հաւասարները միայն սիրենք ու զանոնք պատուենք, առաւելութիւն մը չենք ունենար։ Մէկ խօսքով, պէտք է աշխատինք կատարեալ ըլլալու, ինչպէս մեր երկնաւոր Հայրը կատարեալ է։ Մատ. Ե. 17—48։

"Զգուշացէք, ըսաւ, որ ձեր ողորմութիւնը մարդոց առջև չընէք, որպէս զի ձեր բարեկամները տեսնեն և գովեն ձեզ․ եթէ աղքատներուն այս կերպով բան տաք, Աստուած չպիտի վարձատրէ ձեզ։ Նաև պախարակեց մարդոց երևնալու համար աղօթք ընողները․ և գիտես, քոյրս, թէ ինչպէս մեր դպիրները և փարիսեցիները երբեմն կ՚աղօթեն մինչև անգամ փողոցներուն մէջ։ Շատ անգամ զարմացած եմ թէ ի՛նչ կը հասկընան իրենց ըրածէն, երբ հրապարակներուն անկիւնները կը կայնին և այնքան բարձրաձայն կ՚աղօթեն։ Նազովրեցին ըսաւ թէ պարզապէս մարդոց

երևնալու և գովուելու համար կ՚ընեն, և իրենց աղօթելուն համար ոչինչ պիտի ընդունին։ ‘Իսկ դուն երբ աղօթք կ՚ընես,’ ըսաւ, ‘մտիր քու ներքին սենեակդ ու դուռդ գոցէ, և աղօթք ըրէ քու Հօրդ որ գաղտուկ տեղ կը գտնուի։ Ու երբ աղօթք կ՚ընէք, հեթանոսներուն պէս շատախօս մի ըլլաք․ վասն զի կը կարծեն թէ իրենց շատ խօսելուն համար պիտի լսուին։ Ձեր Հայրը ձեզի պէտք եղածը գիտէ՝ դեռ դուք իրմէ չխնդրած։’ Աստուած չսպասեր որ մենք իրմէ խնդրենք, վասն զի տես ինչպէս հոգ կը տանի ամէն արարածներուն, մինչև անգամ անոնց որոնք կռապաշտներուն պէս՝ երբեք անոր ուզած կերպովը չեն աղօթեր։ Բայց և այնպէս պէտք է որ աղօթենք, վասն զի Հայրը այնպէս կ՚ուզէ։ Յետոյ ըսաւ, ‘Ուստի այսպէս աղօթք ըրէք դուք․ Ով Հայր մեր որ երկինքն ես, քու անունդ սուրբ ըլլայ․ քու թագաւորութիւնդ գայ․ քու կամքդ ըլլայ․ ինչպէս երկինքը՝ նոյնպէս երկրի վրայ․ մեր ամէն օրուան հացը այսօր մեզի տուր․ և մեզի ներէ մեր պարտքերը, ինչպէս մենք ալ կը ներենք մեր պարտապաններուն․ ու մեզ փորձութեան մի տանիր, հապա չարէն մեզ ազատէ․ քանզի քուկդ է թագաւորութիւնը և զօրութիւնը ու փառքը յաւիտեանս։ Ամէն։’" Մատ. Զ. 6—13։

"Ի՜նչ զարմանալի աղօթք է," ըսաւ Աննա, որուն աչքերը կէս մթութեան մէջ կը փայ-

լէին։ “Բայց իր սովրեցուցածները տարօրինակ կերպով տարբեր են Իսրայէլի ժողովուրդին Մովսէսի ձեռքով Եգիպտոսէն ելլելէն ի վեր մեր լսածներէն։”

“Բայց ճշմարիտ չէ՞ն։ Ինծի այնպէս կ'երեւի,” պատասխանեց Սառա, “քեզի ուրիշ բաներ ալ կրնամ ըսել, եթէ մտիկ ընել կ'ուզես։ Ձանձրացա՞ր։”

“Ոչ, ուրիշ բաներ ալ ըսէ. բոլոր կրցածըդ,” ըսաւ Աննա։

“Սակայն միայն հատուածներ կրնամ ըսել, բայց պիտի աշխատիմ։ Խրատ տուաւ թէ այս աշխարհին գանձերուն համար չափէն աւելի հոգ չընենք. վասն զի ասոնք ցեցերէն փճացուելու և կամ ժանգոտելու կամ գողցուելու ենթակայ են։ Գիտես թէ ասիկա ո՛րքան ճշմարիտ է, քոյրս։”

“Իրաւ ճշմարիտ է,” շշնջեց Աննա, հառաչելով, երբ խորհեցաւ թէ ինչպէս իր էն թանկագին գանձը գողցուած էր։

“Ձեզի գանձեր դիզեցէք երկինքը, ուր ոչ ցեցը և ոչ ժանգը կ'ապականէ, ու ոչ գողերը պատ կը ծակեն և կը գողնան” (Մատ. Զ 20), շարունակեց Սառա մեղմ ձայնով։ “Եւ չափէն աւելի հոգ մի ընէք ապագային համար, վասն զի ձեր երկնաւոր Հայրը գիտէ թէ կերակուրի, հագուստի և պատսպարանի պէտք ունիք. և եթէ անիկա կը հագուեցնէ վայրի շուշանները, որոնք բնաւ չեն աշխատիր, այնքան շքեղութեամբ որքան մեծ Սո-

ղոմոնն իսկ իր բոլոր փառաւորութեանը մէջ չհագուեցաւ, իր որդիները պիտի մոռնա՞յ։ Առաջին ու էն կարեւոր բանն է խնդրել Աստուծոյ թագաւորութիւնը և անոր արդարութիւնը։ Եթէ զայս ընենք, մեզի պէտք եղած բոլոր միւս բաները պիտի հայթայթէ ձեռք մը որ բնաւ չտկարանար։ Ուրիշները մի քննադատէք, վասն զի յաճախ մենք աւելի մեծ յանցանքներով լեցուն ենք. մեր ընկերները ինչպէս որ դատենք, մենք ալ այնպէս պիտի դատուինք։ Աստուած երկրաւոր ծնողքներէ աւելի առատութեամբ պիտի տայ իր որդիներուն, երբ անոնք իրմէ խնդրեն։ Այնպէս որ եթէ բանի մը կը փափաքինք, պէտք է մեր երկնաւոր Հօրմէն խնդրենք։ Անշուշտ պիտի ընդունինք զայն, եթէ մեզի օգտակար է։ Օրէնքը և մարգարէները կատարելապէս պահելու համար ըսաւ, ‘Ամէն ինչ որ կ'ուզէք որ մարդիկ ձեզի ընեն, դուք ալ անոնց այնպէս ըրէք’ (Մատ. Է. 12), այս խօսքին մանաւանդ ուշադրութիւն ըրէ, քոյրս, վասն զի շարունակ օրէնքը և մարգարէները կատարելու կ'աշխատինք։

“Իր վերջին խօսքերը ապշեցուցիչ էին, վասն զի անոնցմով յայտնեց թէ ինք երկինքէն եկած է։ ‘Ոչ թէ ամէն մէկը որ ինծի Տէր, Տէր, կ'ըսէ, պիտի մտնէ երկինքի թագաւորութիւնը, հապա անիկա՝ որ իմ երկնաւոր Հօրս կամքը կը կատարէ։ Շատերը այն օրը ինծի պիտի ըսեն, Տէր, Տէր, չէ՞ որ

քու անունովդ մարգարէութիւն ըրինք, և քու անունովդ դևեր հանեցինք, ու քու անունովդ շատ հրաշքներ ըրինք։ Եւ այն ատեն անոնց յայտնապէս պիտի ըսեմ թէ Ես բնաւ ձեզ չէի ճանչնար. մէկդի գացէք քովէս դուք որ անօրէնութիւն կը գործէիք։ Արդ ով որ այս իմ խօսքերս կը լսէ և կը կատարէ զանոնք, զանիկա պիտի նմանցնեմ խելացի մարդու մը՝ որ իր տունը վէմի վրայ շինեց. և անձրև իջաւ ու գետերը վազեցին ու հովերը փչեցին, և զարկին այն տանը, ու չփլաւ, վասն զի վէմի վրայ հաստատուած էր։ Եւ ով որ այս իմ խօսքերս կը լսէ ու չկատարեր զանոնք, կը նմանի անխելք մարդու մը՝ որ իր տունը աւազի վրայ շինեց. և անձրև իջաւ ու գետերը վազեցին ու հովերը փչեցին, և զարկին այն տանը, ու փլաւ, և մեծ էր անոր կործանումը։’” Մատ. Է. 21–27։

“Երբ այս խօսքերը լմնցուց, այն հոծ բազմութիւնը մեծապէս զարմացաւ անոր ըսածներուն վրայ։ Իրաւ, քոյրս, հրաշալի քարոզ մըն էր, թէև աղօտ ու անկատար կերպով կրցայ պատմել։ Երանի թէ դուն անձամբ լսէիր մարդուն խօսքերը։”

“Երանի թէ կարող ըլլայի,” ըսաւ Աննա տիկինը։ Ցետոյ վարանելով յարեց, “Բայց գիտես թէ այս մասին ինչ կը խորհին ամուսինս, ինչպէս նաև մեր հայրը։”

“Այո, գիտեմ,” ըսաւ իր քոյրը հաւանութիւն տալով անոր ըսածին։

Ցետոյ երկուքն ալ լռեցին, իւրաքանչիւրը իր խորհուրդներուն մէջ խորասուզուած, մինչ ներսը աղջնակը անվրդով կը քնանար։

ԳԼՈՒԽ ԺԴ

Աշխատած ատենը կամաց կամաց ինքնիրեն սուլելով Տիտոս փաթթուող որթի մը երկայն ընձիւղները կը կապէր. դժուար գործ մըն էր, և երբ լմնցուց, երեսը բոլորովին տաքցած ու կարմրած էր։ Ուստի զգուշութեամբ մարգին վրայէն անցնելով աղբիւրին քով գնաց, և զայն շրջապատող մարմարեայ եզերքին վրայ նստելով սկսաւ ձեռքերը և թևերը աղբիւրին զովարար ջուրերուն մէջ խոթել, և ատեն ատեն ձեռքը դուրս կը հանէր գանգուր մազերը թրջելու համար։

“Ո՜հ, աս պաղ ջուրը ինչ աղէկ է,” ըսաւ ինքնիրեն. յետոյ գլուխը ուժգնութեամբ թօթուեց որպէս զի ջուրի կաթիլները վար թափին, և կայնելով պարտէզին չորս կողմը նայեցաւ մեծ գոհունակութեամբ։ Արշալոյսէն ի վեր անդադար աշխատած էր. և երբ իր աչքերը կը պտըտցնէր յարդարուն թփաստանին, թաւշանման մարգին, գեղափայլ ծաղիկներուն և որթերուն վայելչագեղ դրասանգներուն վրայ, քննադատելի բան մը չգտաւ։

“Պակաս բան մը չեմ տեսներ,” ըսաւ բարձրաձայն։ “Բայց նայինք Պենոնին ինչ պիտի խորհի. անկարգութեան հետք փնտռե-

լու համար արժէք սուր աչքեր ունի։" Ցետոյ շողշողուն գոյներով առարկայ մը նշմարեց գետնին վրայ մարմարեայ նստարաններէն մէկուն տակ և ծռեցաւ վերցուց։ Գնդակ մըն էր, կապոյտ, կարմիր և դեղին երանգներով գեղեցկօրէն գունազարդուած։ Երբ ձեռքին մէջ կրկին և կրկին կը դարձնէր, ժպտեցաւ և ըսաւ, "Արդեօք պզտիկ օրիորդը ո՞ւր է աս առտու։ Ո՜հ, ահա Մարիցան։"

Աղախինը արագ արագ կ'անցնէր պարտէզէն ձեռքը կոյժ մը բռնած։ Երբ Տիտոս զինք կանչեց, կայնեցաւ և իրեն դարձաւ, և երբ Տիտոս անոր մօտ գնաց, դիտեց թէ Մարիցա անսովոր կերպով տխուր էր։

"Աս գնդակը մեր պզտիկ օրիորդին կը վերաբերի," ըսաւ։ "Հոգ կը տանի՞ս։ Աս առտու պարտէզ չեկաւ խաղալու։"

"Հիւանդ է," ըսաւ Մարիցա լրջօրէն. "բժիշկը կանչելու մարդ ղրկեցինք։ Հիմա տաք ջուր առնելու կ'երթամ. գիս խօսքի մի բռներ։"

Տիտոս երկու բակերը իրարու միացնող նրբանցքին դուռը բացաւ, և գնաց Մարիցայի ետևէն, որ կուժը ձեռքը արտորնոք կ'երթար։

"Ի՞նչ ունի պզտիկը," հարցուց, երբ Մարիցա կանգ առաւ շոգիարձակ կաթսայէ մը քիչ մը ջուր առնելու համար։

"Չենք գիտեր։ Տենդ ունի և կ'ըսէ որ գլուխը կը ցաւի։ Երուսաղէմէն վերադառնալէն ի վեր աղէկ չէ։"

"Ո՞ւր է մեր տէրը," հարցուց Տիտոս։

"Պզտիկին քովն է," պատասխանեց Մարիցա, "ինչպէս նաև մայրը և ծեր Այծեմնիկը, որ տիկինին հոգ կը տանի եղեր անոր մանկութեան ատենը։ Հիւանդութիւններու մասին բոլոր բժիշկներուն գիտցածէն աւելի գիտէ։ Ո՜հ, կը սոսկամ երբ կը խորհիմ որ անոնք պզտիկին մօտ պիտի գան իրենց զզուելի գաղտնի դեղերով։" Եւ փութով հեռացաւ տաք ջուրով լեցուն կուժը տանելով. և Տիտոսի թողուց պզտիկ Հռութի հիւանդութեան տխուր լուրը հաղորդել միւս ծառաներուն, որոնք հոն խռնուած էին։

Տիտոս կարելի եղածին չափ շուտ անոնց քովէն մեկնեցաւ, վասն զի անոնց ընկերակցութիւնը անախորժ էր իրեն, մանաւանդ հիմա անոնց ցաւագին վտանգի նախազգացումները և չարաշուք կերպով իրենց գլուխները շարժելը տեսակ մը տխրագին սրտմտութիւնով համակեցին զինք։

Երբ վրդովւած մեծաքայլ կը պտըտէր՝ տեսաւ թէ փողոց տանող նրբանցքին դուռը բաց էր. և իսկոյն առանց ճիշտ պատճառը գիտնալու, ինքզինք դուրսը գտաւ։ Երբ հոն հասաւ, իր քայլերը ուղղեց դէպ ի քաղաքին այն թաղը ուր կը գտնուէր դեռ "իր տունը" կոչած այն խեղճ տեղը։

"Պէտք է որ Ստեփանոսը տեսնեմ," ըսաւ ինքնիրեն երբ փութով կ'երթար։

Նոյն միջոցին փոքրիկ Հռութ իր սենեա-

կին մէջ, որ ապարանքին պզտիկ ներքնադաւիթներէն մէկուն վրայ կը նայէր, նեղութենէն անկողինին մէջ վեր կը նետուէր։

«Ո՜հ, մայր, գլո՜ւխս, գլո՜ւխս,» կը հեծէր։

Եւ մայրը որ քովը նստած կը հսկէր, ցաւով ընկճուած կը տեսնէր թէ աղջկանը երեսը տենդէն կը շառագունէր և աչքերը ամէն ժամ աւելի կը խորասուզուէին և կը փայլէին։

Բարի ծեր Այծեմնիկը լաթի կտորներ պաղ ջուրի մէջ կը թաթխէր և հիւանդին ճակտին վրայ կը դնէր, մինչ մերթ ընդ մերթ պզտիկ ոտքերը տաք ջուրով լեցուն կոնքի մը մէջ դնել կու տար։

«Պէտք է անուշիկին գլուխը զով պահենք.» կ'ըսէր իմաստութիւնով մը որ շիտակ դատողութեան ու երկար փորձառութեան արդիւնք էր։ «Ես տենդէ տառապող շատեր ազատած եմ, ինչպէս գիտես, միայն ջուրով։»

«Ինչո՞ւ բժիշկը չգար,» ըսաւ Ցայրոս անհամբերութեամբ։ «Դեղի պէս բան մը տալու ենք անոր. ջուրը բաւական աղէկ է, բայց այսպիսի հիւանդութեան մը համար դեղ անշուշտ պէտք է։»

Երբ կը խօսէր, Մարիցա ծանոյց թէ բժիշկը եկած է, և մէկդի կայնեցաւ, որպէս զի ան իրմէ առաջ ներս մանէ։

Բարձրահասակ, թուխ մօրուքով մարդ մը, փառաւոր հագուած, սենեակէն ներս մտաւ, պզտիկ սև գերիի մը հետ, որ իր

արուեստի վերաբերեալ այլ և այլ բաները կը կրէր։ Քաղաքավարութեամբ բարևեց Ցայրոսը. յետոյ պզտիկին մահիճին մօտեցաւ, և անոր վրայ նայեցաւ, աչքերը քթթելով, բերանը կծկելով և յօնքերը պռստելով։ Խակոյն ձեռքը երկնցուց և աղջկան գլխուն վրայ դրաւ, յետոյ ռնգային բարձր ձայնով մը խօսեցաւ։ Պզտիկը վախցաւ, և երեսը մօրը զգեստին քղանցքին մէջ պահեց։

«Տաքութենէն կ'այրի կոր,» ըսաւ մեծ մարդը վերջապէս, բամբ, հնչուն ձայնով մը. յետոյ աչքերը պատկառելի նայուածքով մը Այծեմնիկի վրայ դարձուց, երբ ան կը պատրաստուէր լաթի նոր և զով կտոր մը դնել պզտիկին տոչորող ճակտին վրայ, և ձեռքը երկնցուց արգիլելու համար։

«Կնիկ,» ըսաւ խոժոռադէմ, «յիմարութեանդ վերջ տուր։ Իրաւ ջուրը օգտակար է առողջութեան ժամանակ, բայց դուն քու անխելքութիւնովդ աղջկանը կեանքը վտանգի մէջ գրեր ես։»

Այծեմնիկ իր լայն կռնակը անոր դարձուց, և անհասկնալի բաներ մը քրթմնջեց։

Բժիշկը իր գերիին նշան ըրաւ, և անոր ձեռքէն արոյրէ պզտիկ աման մը առնելով սկսաւ անոր մէջ քանի մը մութգոյն հեղուկներու և ճերմակ փոշիի խառնուրդ մը պատրաստել։ Երբ զայս լմնցուց, նորէն նայեցաւ իր ծառային, որ անմիջապէս ուրիշ աման մը մեռած օձ մը հանեց և բժիշկին

տուաւ։ Մեծ մարդը սկսաւ օձին շապիկը վրա-յէն հանել։ Երբ այս գործողութիւնը հիւա-նայի մաքրութեամբ կատարեց լմնցուց, նո-րէն իր ռնգային բարձր ձայնովը ըսաւ,

“Այս օձի շապիկը երեք կտոր պիտի ընես․ մէկ կտորը պզտիկին ճակատին՝ և միւս եր-կուքն ալ ոտքերուն պիտի կապես։ Նաև այս խառնուրդէն ժամը անգամ մը խոշոր դգալ մը լեցուն թող խմէ։ Եթէ Եհովան ուզէ, եօթը օրէն կ'աղէկնայ։ Իրիկուան նորէն կու-գամ։ Եւ կեցիր,” նորէն Այծեմնիկը փնտռ-եց, և ըսաւ, “աղէկ պիտի ըլլար եթէ այս կռուարար կնիկը սենեակէն դուրս հանէիք։” Ցեռոյ յարգական խոնարհութիւն մը ընելով սենեակէն մեկնելու վրայ էր, երբ Ցայրոս խրոխտ շարժումով մը զայն կեցուց։

“Ազնիւ պարոն, կ'ուզեմ գիտնալ թէ խմելիք դեղին մէջ ինչ կայ,” հարցուց։

Բժիշկը յօնքերը պռստեց, և գլուխը շար-ժեց, բայց վերջապէս վեհ երևոյթով մը ըսաւ,

“Մենք սովորութիւն չունինք մեր արհեստին գաղտնիքները յայտնելու․ բայց քեզի համար բացառութիւն մը կ'ընեմ։ Գիտցիր ուրեմն, թէ այս դեղը որ պիտի տեսնես թէ շատ օգտակար է, կը պարունակէ նախ, վայրի մա-տակ խոզի մը մաղձը քացախի մէջ լուծ-ուած․ երկրորդ, գայլի մը գանկին մոխիրը իժի մը ճարպին հետ խառնուած․ և վերջա-պէս, ինչ որ էն կարևորն է, լրալուսնի ժա-մանակ բռնուած օձաձուկի մը գլխուն մէջէն

հանուած քար մը։ Այս քարը կարիճի ոտ-քերուն հետ ծեծուելով փոշի եղած է, և այն-չափ զօրաւոր է որ մինակ չկրնար գործածուիլ․ բայց եթէ ուրիշ դեղերու հետ բաղադրուի, ինչպէս նկարագրեցի, այնպիսի հաղուագիւտ դեղ մը կ'ըլլայ, որ անտարակոյս հիւանդը շուտով կ'առողջանայ։ Եթէ չաղէկնայ, սա կնկանը յիմարութեան պատճառաւ է։” Զայս ըսելով, և նորէն յարգական խոնարհութիւն մը ընելով սենեակէն դուրս ելաւ, գերին ալ իր ետևէն։

Երբ վերջապէս գնաց, Այծեմնիկ առաջ եկաւ, և իր տիրուհիին առջև ծնրադրելով հեկեկաց,

“Ո՜հ, զիս դուրս մի հաներ, ամէն բան պիտի ընեմ հոս մնալու համար։ Հաւատա որ պզտիկին վնաս մը հասցուցած չեմ․ գիտես որ թաց լաթը հանդարտեցուց զանիկա։ Եւ ինտո՞ր օձի մը շապիկը զով, թարմ ջուրէն աղէկ կրնայ ըլլալ։”

“Լռէ, Այծեմնիկ,” ըսաւ իր տիրուհին, արցունքները այտերէն վար վազելով։ “Դուն պիտի կենաս․ առանց քեզի չեմ կրնար ըլ-լալ։ Բայց, ո՜հ, ամուսինս, այդ դեղին վրայ ի՞նչ կը խորհիս։ Չեմ կրնար խմցնել անի-կա։ Եւ այդ զազիր ճքոտ շապիկը։”

“Ահա թէ ի՛նչ կը խորհիմ,” ըսաւ Ցայրոս մոլեգնութեամբ, և տեղէն ելլելով յափշտակեց օձին շապիկը և արոյրէ ամանը, և երկուքն ալ պատուհանէն դուրս նետեց։ “Եթէ պիտի

մեռնի, այսպիսի անմաքուր բաներով չպղծը-
ւած թող մեռնի։ Դուն ըրածներդ չյուսա-
նակէ, Այծեմնիկ, գիտցածիդ պէս։ Եւ դուն
ալ, Մարիցա, դռնապանին պատուիրէ որ
այդ մարդը ներս չառնէ իրիկունը։ Կեցիր.
սա ոսկին անոր թող տայ։”

Բայց հիմա պզտիկ հիւանդը, կա՛մ եր-
կիւղէն ու յուզումէն, և կա՛մ հիւանդութեան
սաստկանալէն, սկսաւ զառանցել։ Մէյմը կ՚ե-
րեւակայէր թէ Երուսաղէմի մէջ է, և ան-
կապակից խօսքեր կը խօսէր թափօրներուն,
տաճարին և երգեցողութեան վրայով։ Մէյմը
իրեն այնպէս կու գար թէ ջուրին վրայ հե-
ծած է և Տիտոս իրեն համար վայրի ծաղիկ-
ներու խոշոր փունջեր կը քաղէ։ Իսկոյն կէս
մը ինքզինք վեր վերցուց անկողինին մէջ, և
ձեռքը աչքերուն վրայ բռնելով բերկրու-
թեամբ աղաղակեց,

“Ո՜հ, Տիտոս, Վարդապետը կը տեսնեմ։
Մարգագետնին վրայէն կու գայ։ Տես շու-
շանները ինչպէս կը ծռին, երբ իր պատմու-
ճանին քղանցքը կը քսուի անոնց։ Վերջապէս
անոր հետ պիտի խօսիմ։”

Յետոյ բարձին վրայ ինկաւ, ձայնը նուա-
ղեցաւ, և ցած անորոշ շշունջ մը միայն կը
լսուէր։

Բայց յուսահատ մօրը մտքին մէջ լոյս մը
փայլատակեց երբ յիշեց մեծ բժիշկը։ Ելաւ
գնաց դէպ ի պատուհանը, որուն առջև կայ-
նած էր ամուսինը, գլուխը կուրծքին վրայ

հակած, և ձեռքը անոր թևին վրայ դնելով
փսփսաց, “Ամուսինս, մեր տագնապին մէջ
Նազովրեցին մոռցած էինք. մեր զաւակը
չի՞ կրնար բժշկել։”

Յայրոս գլուխը վեր առնելով կնոջը նայե-
ցաւ, և յոյսի նշոյլ մը կը փայլէր անոր աչ-
քերուն մէջ.

“Իրաւ,” ըսաւ, “տարօրինակ կերպով
մոռցած էինք։ Կը հաւատամ որ ինք, ինք
միայն, մեզի կրնայ օգնել։ Անմիջապէս պի-
տի երթամ, և անոր ուր գտնուելուն վրայ
տեղեկութիւն պիտի առնեմ. Պենոնի դուրսը
կայնած մեր հրամաններուն կը սպասէ։”

Տիտոս աղբիւրին քով անշարժ նստած էր,
աչքերը յառած ներքնագաւիթին դրանը։ Ժա-
մերով հոն էր և կը սպասէր որ ներսէն մէկը
դուրս գայ։ Ուստի երբ Պենոնի դուրս ելաւ,
իր տէրոջը հրամանը կատարելու համար, Տի-
տոս տեղէն ցատկեց զանիկա դիմաւորելու։

„Մեր պզտիկ օրիորդը ի՞նչպէս է,” հար-
ցուց։

“Աւա՜ղ. կը վախնամ որ չպիտի աղէկնայ։
Պիտի մեռնի, եթէ շուտով օգնութիւն չհաս-
նի։ Նազովրեցին փնտռելու կ՚երթամ։ Կը
յուսանք թէ....։”

“Հոս չէ,” ըսաւ Տիտոս բոլորովին յու-
սահատ շեշտով մը։ “Աս առտու, օրիորդին
հիւանդ ըլլալը լսածիս պէս, փնտռեցի Ստե-
փանոսը, իմ եղբայրս, ինչու որ անիկա միշտ
գիտէ թէ ի՛նչ պէտք է ընել, և անիկա ան-

միջապէս ըսաւ, 'Վարդապետը փնտռենք։' Ամէն տեղ փնտռեցինք. և վերջապէս լսեցինք թէ երէկ նաւով ծովակին միւս կողմը անցեր է։ կարելի է Սամարիա գացած է, կամ մինչև անգամ Երուսաղէմ վերադարձած։ Չեմ գիտեր թէ ինչպէս կրնանք գտնել զանիկա։"

Պենոնի տխուր կերպարանք մը առաւ։ Բայց վերջապէս ըսաւ, "Պէտք է որ երթամ, ինչպէս ինծի հրամայուած է․ կարելի է առտուընէ ի վեր վերադարձած է։"

"Գնա եթէ կ'ուզես," ըսաւ Տիտոս յուսահատօրէն։ "Բայց Ստեփանոս պիտի սպասէր ինծի լուր բերելու համար, եթէ Վարդապետը ետ դառնար․ անիկա չպիտի թերանայ աս բանը ընելու մէջ։"

"Ե՛ս ալ պէտք է երթամ," ըսաւ Պենոնի։

Բայց ժամէ մը վերադարձաւ, և իր տխուր դէմքէն յայտնի էր թէ չէր յաջողած իր պաշտօնին մէջ։

ԳԼՈՒԽ ԺԴ

Ժամերը յամրաքայլ կը յառաջանային։ Գիշեր եղաւ, և դանդաղօրէն անցաւ։ Տիտոս դեռ Ստեփանոսի բերելիք լուրին կը սպասէր. մինչ հիւանդին սենեակին մէջ հըսկողները յուսահատ սրտերով կը տեսնէին ահաւոր մահուան անյողդողդ ու անողորմ կերպով մօտենալը։

Աղջիկը հիմա անշարժ պառկած էր, կիսաբաց փայլուն աչքերով․ եթէ անոր դժուար

շնչառութեան ձայնը սենեակը չլեցնէր, պիտի կարծէին թէ մեռած է։ Մայրը անկողինին քով ծնրադրած էր, երեսը սաւաններուն մէջ ծածկած։ Բոլոր գիշերը աղօթած էր յիշելով Վարդապետին սա խօսքերը․ "Աստուած ձեզմէ աւելի յօժար է իր զաւակներուն աղէկ ընծաներ տալու" (Մատ. է. 11)։ Եւ հիմա սիրտը դառնութեամբ լեցուն էր։ "Աղօթեցի և Աստուած չլսեց ձայնս։ Զաւակս ահա կը մեռնի։ Վարդապետը բազմաթիւ անարժէք մուրացկաններ բժշկած է, բայց հիմա որ իմ մաքուր, անմեղ զաւակս կը տառապի, չդար։ Եթէ Քրիստոսը ըլլար՝ այս բանը չի՞ պիտի գիտնար։" Եւ նորէն նորէն այս դժնդակ խորհուրդները միտքին մէջ կը կրկնուէին, մինչև որ ուղեղը տագնապէն կէս մը չփոթեցաւ։

Վերջապէս ելաւ կայնեցաւ, և արագութեամբ մօտ երթալով ամուսինին, որ անշարժ նստած զաւկին դէմքը կը դիտէր, ըսաւ, "Չե՞ս երթար, Նազովրեցին փնտռելու։ Մի սպասեր։ Կարելի է հիմա եկած է։"

Յայրոս ելաւ, և առանց բառ մը արտասանելու սենեակէն մեկնեցաւ։ Հիմա առտու էր և պայծառ արևին լոյսը կը ցուցնէր իր տրոփող աչքերուն բիբերը։

Դուրսը հաւատարիմ Պենոնին դարատափին վրայ կը պտըտէր։ Երբ ոտնաձայն մը լսեց՝ առաջ վազեց, բայց հարցում մը ուղ-

ղելու չհամարձակեցաւ երբ իր տէրոջը տխուր դէմքը տեսաւ։

"Նազովրեցիէն լուր մը կա՞յ," հարցուց Յայրոս։

"Ոչ. տէր իմ," պատասխանեց մարդը տխրագին։ "Շատ անգամներ դուրս ելայ տեղեկութիւն առնելու համար, նաև Տիտոս պատանին։"

"Ես հիմա կ'երթամ։ Կարելի է զանիկա գտնեմ," ըսաւ Յայրոս։ "Դուն հոս կեցիր։ Ես պատանին հետս կ'առնեմ։"

Տիտոս ապարդիւն փնտռտուքին ալ կատարած էր փողոցներուն մէջ, և գրեթէ քանեւորդ անգամ ըլլալով տրտմութեան վերադառնալու վրայ էր, երբ թեթև և արագ ոտնաձայն մը լսեց քարայատակին վրայ։ Մէկը կուգար։ Հանդարտ կեցաւ և մտիկ ըրաւ։ Յաջորդ վայրկեանին Ստեփանոս մօտեցաւ դրանը՝ շտապաւ վազելով։ Երբ Տիտոսը տեսաւ, ուրախութեամբ գոչեց, "Եկած է։"

Տիտոս չկեցաւ ամէն բան լսելու, բայց Ստեփանոսի ըսաւ որ սպասէ, և բակէն պարտէզ վազեց. և անվեհեր՝ ներքնոցաւ իթին դուռը զարնելու վրայ էր, երբ դուռը յանկարծ բացուեցաւ և Յայրոս դուրս ելաւ։

"Մեծ բժիշկը եկած է," աղաղակեց Տիտոս յուզումով, առանց սպասելու որ իր տէրը խօսի։ "Եղբայրս ճիշտ հիմա լուր բերաւ։ Դուրսը կը սպասէ և կրնայ մեզի ըսել Նազովրեցիին ո՛ւր գտնուիլը։ Երթամ բերե՞մ։"

"Չէ, տղայ," ըսաւ Յայրոս. "ես անձամբ պիտի երթամ. բայց դուն ալ հետ եկուր։"

Երկուքը շուտով փողոց ելան ուր տեսան թէ Ստեփանոս կը սպասէր։

"Ա՛ս կողմէն եկէք," ըսաւ։ "Քաղաքէն դուրս տեղ մը դեռ նոր ցամաք ելած էր, և արևելեան դրանը կը մօտենար, երբ ես լուր առի։"

Երեքը մէկէն աճապարանքով լուռ ու մունջ գացին։ Յայրոս երկու պատանիներուն առջևէն կ'երթար կարծես անոնցմէ առաջ հասնելու համար։ Ճամբան երբեք այսչափ երկայն երևցած չէր։ Փողոցներ, հրապարակներ, ծառուղիներ, ապարանքներ, հիւղակներ, ամփիթատր և ժողովարան. հիմա ամէնը հաւասար կ'երևէին իրեն։ Քսանըչորս ժամէ ի վեր ոչ բան կերած էր, ոչ ալ քնացած. և առարկաները աղօտ կերպով ահագին ու սոսկալի կը թուէին իր աչքերուն՝ վիշտի մշուշին մէջէն։ Վերջապէս արևելեան դուռը հասան։

"Նազովրեցին անցա՞ւ," հարցուց պահապանին խղդուկ ձայնով մը։

"Չէ," ըսաւ մարդը։ "Աս տեղը կանգ առաւ խօսելու համար ժողովուրդին, որ արդէն անոր բոլորտիքը դիզուած է, թէև նոր ցամաք ելաւ։" Երբ կը խօսէր արևելեան կողմը մատնանշեց, և երեքը փութացին դէպ ի զառիվեր մը, ուր բազմութիւնը խճողուած էր։

Իսկոյն այս ամբոխին եզերքը հասան և կրցան տեսնել վարդապետին երեսը, երբ

բարձրաւանդակի մը վրայ կայնած էր, անոնց մէջտեղը։"

"Յանուն Աստուծոյ, թող տուէք որ անցնիմ, բարի ժողովուրդ," աղաղակեց Յայրոս։ "Պէտք է որ Վարդապետին հետ խօսիմ։"

Բազմութիւնը պատկառանօք ճամբայ տուաւ, վասն զի անոնցմէ շատերը ճանչցան խօսողը և ամէնն ալ տեսան թէ խոր տագնապի մէջ էր։ Եւ հիմա Վարդապետին ոտքերուն առջև ինկած, կ'աղաղակէր,

"Յիսուս, Որդի Աստուծոյ, կը պաղատիմ, լսէ ինծի։ Իմ պզտիկ աղջիկս մեռնելու մօտ է. կ'աղաչեմ, եկուր և ձեռքդ անոր վրայ դիր, որպէս զի բժշկուի, և պիտի ապրի։" Մատթ. Թ. 18։

Անմիջապէս Յիսուս ձեռքը երկնցուց և զայն վեր առաւ, և սկսան դէպի քաղաքին դուռը երթալ, և անոնց հետ բոլոր բազմութիւնը, որ հետզհետէ կ'աւելնար, երբ աս, ան տեսնելով իրարանցումը անոնց կը միանային։

Հիմա ի հարկէ յամրաքայլ կը յառաջանային, վասն զի բազմութիւնը ամէն կողմէն կը նեղէր. իսկոյն բոլորովին կանգ առին, վասն զի Յիսուս հանդարտ կայնած էր իրենց մէջտեղ։ Եւ դառնալով ըսաւ,

"Ո՞վ էր ան որ ինծի դպաւ։" Ղուկ. Ը. 45։

Առաջ մէկը չպատասխանեց, վասն զի ամէնն ալ զարմացած էին այս հարցումին վրայ։ Յետոյ իր աշակերտներէն մէկը որ Պետրոս կը կոչուէր, ըսաւ,

"Վարդապետ, բազմութիւնը քեզ կը հրէ ու կը նեղէ, ու կ'ըսե՞ս թէ Ո՞վ ինծի դպաւ։" Համր. 45։

Բայց Յիսուս պատասխանեց, "Մէկը ինծի դպաւ, քանզի իմացայ որ ինծմէ զօրութիւն մը ելաւ։" Համր. 46։

Երբ կը խօսէր աչքերը յառեց խեղճ հագուստներով կնոջ մը վրայ, որ մօտը կայնած էր։ Երբ կինը տեսաւ թէ իրեն կը նայի, դողաց, և առաջ գալով անոր առջև ինկաւ, և հեկեկաց,

"Ո՛հ, վարդապետ, կը պաղատիմ, ներէ ինծի։ Տասներկու տարիէ ի վեր կը տանջուիմ անբուժելի ախտէ մը, և շատ նեղութիւն կրած եմ շատ բժիշկներէ։ Իմ բոլոր ունեցածս վատնած եմ, և օգուտ մը չեմ գտած, հապա հիւանդութիւնս աւելի սաստկացած է։ Եւ խորհեցայ թէ եթէ միայն քու հանդերձիդ քղանցքին դպչիմ, պիտի բժշկուիմ։ Եւ անանկ եղաւ, ինչու որ դպչելուս պէս բժշկուեցայ։"

Երբ Յիսուս զայս լսեց, ձեռքը երկնցուց և զանիկա վեր առաւ, և ըսաւ,

"Քաջալերուէ, աղջիկ. քու հաւատքդ քեզ բժշկեց, գնա խաղաղութեամբ, ու բժշկուած եղիր քու տանջանքէդ։" Համր. 48։

Երբ դեռ կնոջը հետ կը խօսէր, Յայրոս, որ անհամբեր տագնապով մը կը սպասէր, տեսաւ թէ Պենոնի իրեն մօտ կու գայ։ Եւ Պենոնի երբ իր տէրը նշմարեց, հանդերձները

պատռեց և վշտագին աղաղակով մը ըսաւ,
"Աւա՜ղ, տէր իմ, աղջիկդ մեռաւ, ալ վարդապետը մի՛ յոգնեցներ։" Հմր. 49։

Յայրոսի դէմքը մեռելատիպ տժգունութիւն մը ստացաւ, երբ այս խօսքերը լսեց, և գետինը պիտի իյնար, եթէ վարդապետին արագաշարժ ձեռքը զինք չբռնէր։

"Մի վախնար," ըսաւ մեղմով, "միայն հաւատա" (Հմր. 50)։ Յետոյ դարձաւ և իշխանութիւնով խօսեցաւ բազմութեանը, և արգիլեց անոնց աւելի առաջ գալը։

Նորէն շարունակեցին իրենց ճամբան. Յիսուս իր երեք աշակերտներուն և Յայրոսի հետ կը քալէր, ու երկու պատանիները Պենոնիի հետ քիչ մը հեռուէն անոնց կը հետեւէին։

"Հիմա ի՞նչ օգնութիւն կրնայ ընել բժիշկը," ըսաւ Տիտոս դառնապէս։ "Եթէ սա կինը չըլլար ճիշդ ժամանակին տուն հասած պիտի ըլլայինք։"

"Պզտիկը իր վերջին շունչը փչեց հայրը տունէն մեկնելուն պէս," ըսաւ Պենոնի տըխրութեամբ։

"Բայց լսեցի՞ր, վարդապետը ի՛նչ ըսաւ աղջկանը հօրը," յարեց Ստեփանոս։ "Մի վախնար, միայն հաւատա"՝ կերպով մը պիտի օգնէ անոնց. կը տեսնես։"

"Բայց ալ հիմա ի՛նչ կրնայ ընել," կրկնեց Տիտոս։

"Անոնց կարողութիւն կու տայ մեր երկ-

նաւոր Հօրը կամքին հնազանդելու համբերութեամբ," ըսաւ Ստեփանոս կամաց մը։

Հիմա Յայրոսի տունը հասած էին. և միւսներուն ետևէն ներս մտնելով տեսան թէ տանը բակը գրեթէ ամայի էր. Երբ անկէ անցնելով պարտէզին դուռը հասան, մեռելին սենեակէն կիներուն լացը և ողբը լսեցին, վասն զի ներքնագաւիթը տանող դուռը կռնակի վրայ բաց էր։ Պարտէզը լեցուն էր յուզուած կիներով, որոնք կ՚ողբային և այլ և այլ շարժումներով իրենց վիշտը կը յայտնէին, մինչ մարդիկը իրենց հանդերձները պատռելով բարձրաձայն կու լային, և իրենց գլուխներուն և մօրուքներուն վրայ մոխիր կը ցանէին, ի նշան իրենց կսկիծին։

Ներսը նստած էր մայրը իր անկենդան զաւկին մահուան անկողինին քով, վասն զի թէև իր աղախինները ամէն ջանք ըրած էին զանիկա իր մեռած զաւկին քովէն հեռացնելու, բայց ինք ընդդիմացած էր։ Իր խոշոր, անարտասուր աչքերը յառած էր այն գեղեցիկ դէմքին վրայ որ հիմա մեղրամոմի պէս տժգունած՝ կը հանգչէր բարձին վրայ։ Այն բոլոր լացին և աղմուկին մէջտեղ Սառա քարացած լուռ կը կենար։

"Շատ չանցած յաւիտենապէս ինծմէ պիտի ծածկուի" կը խորհէր։ "Պէտք չէ որ հիմա ողբամ, երբ անիկա այնքան խաղաղ կը ննջէ."

Իսկոյն աղօտ կերպով նշմարեց ուրիշի մը ներկայութիւնը սենեակին մէջ, և լսեց զօ-

բաւոր ձայն մը որ կը խօսէր իշխանութիւնով, և այս էր խօսածը, “ինչո՞ւ խռովեր էք ու կու լաք. մանուկը մեռած չէ, հապա կը քնանայ։” Մար. Ե. 39։

Եւ ահա դառն ողբը դադրեցաւ. և օրհնեալ հանդարտութիւն մը կու գար լեցնել Սառայի տանջուող ականջները։

“Մեռած չէ՜. կը քնանա՜յ։” Սառա ոտքի ելաւ, պզտիկին մարմինին վրայ նայելով անշունչ մտիկ ըրաւ։ Աւա՜ղ. իրաւ կը քնանար. բայց այն ցուրտ քունն էր որուն մէջ երակազարկ չկայ, և որմէ արթննալ չկայ։ Տառապանքէն աղօտացած աչքերը վեր առաւ և անոր երեսը նայեցաւ։

“Գիտես որ մեռած է, վարդապետ,” ահա այս բառերը կը պատրաստուէր ըսել, բայց չէր կրնար արտասանել։ Այդ անխորաչափելի աչքերուն մէջ կար բան մը, որ կ՚արգիլէր արտասանել այդ բառերը։

Եւ Յիսուս անկողինին քով կայնելով սառնանման փոքրիկ ձեռքը իր ձեռքին մէջ առաւ, և ըսաւ,

“Աղջիկ, քեզի կ՚ըսեմ, ելիր։” Հմր. 41։

Եւ այս խօսքին վրայ, ահա, վարդի գոյն մը երևցաւ դէմքին մարմարանման գեղեցկութեանը վրայ. երկայն թարթիչները երերացին, և աչքերը, որոնք քիչ մը առաջ գոցուած էին իրենց երկար և յաւիտենական քունը քնանալու, յանկարծ խոշոր խոշոր բացուեցան, ուրախութիւնով և առողջութիւ-

նով պայծառացած։ Այս աչքերը վարդապետին երեսը նայեցան և անուշ ու սիրուն ժպիտ մը փայլեցաւ իրենց լուսաշող խոռոչներուն մէջ։

“Ո՜հ, դուն ես վերջապէս,” ըսաւ, “քու վրադ կ՚երազէի։”

Ո՞վ կրնար նկարագրել հետագայ տեսարանը, տիրող երանութիւնը և երախտագիտութիւնը, կարծես խելացնորական փոփոխութիւն մըն էր՝ այնքան խորունկ վիշտի անդունդներէն, այնքան գերազանց ցնծութեան բարձունքները։

Աղջիկը աչքերը ծնողացը վրայ սևեռեց անհուն զարմացումով մը, երբ անոնք վարդապետին ոտքերը ինկած արցունքներով ու համբոյրներով կը ծածկէին զանոնք։ Այո, քնացած էր ան. երազած էր. արթնցած էր։ Բայց ի՞նչ էին այս տարօրինակ ողբերը, պարտէզին մէջ տեղի ունեցող այս աղմուկը։ Արդեօք դեռ կը քնանա՞ր։

Վարդապետը անոր երևոյթը տեսաւ, խորհուրդները կռահեց, և իր խօսքը Սառայի ուղղեց. և անոր խօսքերովը Սառա անմիջապէս ինքզինք գտաւ։

“Աղջիկը անօթի է, անոր ուտելիք տուր։”

Յետոյ սաստիկ պատուէր տուաւ անոնց որ այս բանը չտարաձայնեն, և անոնց քովէն մեկնեցաւ, որպէս զի անոնք վայելեն իրենց բերկրութիւնը։

ԳԼՈՒԽ Ժ.Ե

Ծովակին հիւսիսակողմը, դալարագեղ և հաճելի առանձին տեղ մը, խումբ մը մարդիկ տարօրինակ հակապատկեր մը կը ներկայացընէին զիրենք շրջապատող անդորր գեղեցկութեան հետ, և պզտիկ կրակի մը բոլորտիքը նստած կամ երկնցած էին։ Տաս տասներկու հոգիէ կը բաղկանային, դատարկապորտ խոշոր մարդիկ, յօնքերնին աչքերնուն վրայ իջած, հովէն ու արեւէն սեւցած, և բազմաթիւ ձախող կռիւներու մէջ իրենց ստացած վէրքի նշաններէն իրենց դէմքերը տգեղցած։ Այս պահուս զբաղած էին ձուկ խորովելու հանդարտ գործովը, մինչ իրենց մօտ խոտին վրայ կը գտնուէին քանի մը կէս լեցուն գինիի տիկեր։

"Ասանկ, հէ՞, տղան քովէդ փախա՞ւ, Թիւմաքըս։ Մեղք. քաջ մարդ մը պիտի ըլլար," ըսաւ մարդոցմէ մէկը, և ծռելով նոր վառելանիւթ դիզեց կրակին վրայ։ "Ո՞ւրկէ գտեր էիր անիկա. քեզի ազգական չերևար։"

"Տղաս է," ըսաւ Թիւմաքըս երեսը կախած։

"Եկուր, եկուր, հիմա, ընկեր. ատանկ պզտիկ բանի մը համար ինչո՞ւ սուտ խօսիս։ Հարուստ Հրեայէ մը գողցած ես, հէ՞, ինչո՞ւ ետ տալու համար փրկանք չես պահանջեր։ Աս օրերս մարդէն շատ ի՞նչ կայ,"

Թիւմաքըս վայրկեան մը լուռ կեցաւ, յետոյ հեզնութեամբ պատասխանեց,

"Դուն ալ, բարի բարեկամս, ստակը ինծի հետ կը բաժնէիր, հէ՞։"

"Հապա, հապա," ըսաւ միւսը, քրքիջ մը բարձրացնելով։ "Եկուր, մարդուն անունը ըսէ մեզի։"

"Անխելք," ըսաւ Թիւմաքըս ծաղրելով։ "Քու ըսածիդ պէս տղան ետ տալու միտք ունենայի նէ, ասկէ տարիներ առաջ չէ՞ի տար։ Ես դեղին ոսկեդրամէն աւելի կը սիրեմ իմ վրիժառութիւնս։ Ձեռքէս չպիտի ազատի, և երբ ժամանակը գայ, ես պիտի . . .։" Հոս մարդը յանկարծ կանգ առաւ, մինչ դէմքին վրայ այնպիսի ժանտատեսիլ արտայայտութիւն մը գծուեցաւ որ մինչև անգամ իր կարծրասիրտ ընկերները անոր նայեցան անքթիթ՝ վայրկենական ապշութիւնով մը։

"Ատ տղուն բաղդին չեմ նախանձիր, քանի որ քեզի պէս պաշտպան մը ունի," ըսաւ առաջին խօսողը ուսերը թօթուելով։ "Ինծի անանկ կու գայ որ Գալիլեայի մէջ ասոր պէս ուրիշ գաղան մը չկայ։ Պիտի խաչուիս ալ տակաւին, իմ արժանայարգ պետս։"

Բայց խօսած միջոցին ձեռքը իր գօտիին մէջի կարճ երկայրի դանակին երախակալին վրայ դրած էր. և Թիւմաքըս որ այս խօսքերը լսելուն պէս ոտքի ելած էր, նորէն նստաւ, ինքնիրեն սպառնալիքներ ու հայհոյութիւններ քրթմնջելով։

"Եկէք," ըսաւ ուրիշ մը։ "Ել արիւն թափելէն չկշտացա՞ք, որ իրարու վրայ դա-

նակ կը քաշէր. հիմա հանգիստ ենք։ Ելէք բան ուտենք։" Եւ խօսողը երկնցաւ ու կրակին վրայի ձուկերէն մէկը առաւ։

Միւսները անոր օրինակին հետեւեցան, և շուտով ամէնն ալ սկսան ուտել խմել, և իրենց վայրենի կոչունքը կ'ոգեւորէր կոշտ երգերու կտորներով և աւելի կոշտ քրքիջներով։ Իսկոյն մարդոցմէ մէկը կանգ առաւ պատառը բերանը։

"Լռեցէք. մարդու ոտքի ձայն կը լսեմ," ըսաւ։

Անմիջապէս ամէնն ալ ոտքի ելան. և իրենցմէ մէկը մացառոտ պզտիկ զառիվայրի մը եզերքը սողոսկեցաւ կամացուկ մը, և զգուշութեամբ գաղտագողի նայեցաւ։ Վայրկեան մը ետքը վերադարձաւ։

"Նազովրեցի ռաբբին է իր խումբին հետ. հիմա ցամաք ելեր են վարի աւազուտ ափին վրայ։"

"Հոդ ի՞նչ կ'ընեն կոր, ի՞նչ կը խորհիք," փսփսաց ուրիշ մը։ "Ի՞նչ կ'ըսէք։" Եւ իր փայլփլող դանակը քաշեց նշանակալից շարժումով մը։

"Ջէ, անխելք," մռմռաց Թիւմաքըս։ "Աւար չկայ անոնց քովը։ Անկէ զատ," յարեց, "մարդը մեզի օգտակար կրնայ ըլլալ։ Գիտէք որ արդէն իրեն շատ հետեւողներ ունի, և ասոնք օրէ օր աւելի կը շատնան կոր։ Անիկա մեծ մէկը ըլլայ նէ, մեզի ալ աղէկ է։ Կախարդական զօրութիւններ ունի. և

դաշտին ետէն բաւական սուրեր կրնայ շինել մեզի հետ ընկերացողներուն ամէն մէկը զինելու համար։ Հռոմայեցիները իրենք ալ անկէ կը վախնան։"

"Կ'ըսեն որ," ըսաւ ուրիշ մը, "Բեէլզեբուղին բուն իրեն հետ դաշինք ըրած է, և անոր համար ատանկ զարմանալի զօրութիւններ ունի։ Անգամ մը լսեցի որ Երուսաղէմի ռաբբիներէն մէկը այս բանը կը բացատրէր բազմութեան մը, որոնք զարմացած էին, ինչու որ Նազովրեցին իրենց մէջէն կոյր և խուլ ոգի ունեցող մէկը բժշկեր էր։"

"Աղէկ, ինծի ի՞նչ. հոգս չէ, որու հետ կ'ուզէ անոր հետ դաշնակից թող ըլլայ։ Ես կողոպուտ կ'ուզեմ," բացագանչեց երրորդ մը։ "Բայց ատ աղմուկին պատճառը ի՞նչ է։ Կայնեցէք, նայիմ։" Եւ մօտը գտնուող բարձր ծառի մը վրայ մագլցեցաւ, և իսկոյն իր վարի ընկերներուն ձայնեց, "Զարմանալի տեսարան է. հազարաւոր մարդիկ, կիներ և տղաքներ կ'երեւան կոր, ոմանք կենդանիներու վրայ հեծած, ուրիշներ ալ կը քալեն. և ամէնն ալ դէպ ի հոս կու գան։"

"Սա մարդը կը փնտռեն," ըսաւ Թիւմաքըս, բթամատովը ուսին վրայէն ցուցնելով։ "Հիմա կը տեսնէք որ շիտակ խօսեցայ։ Հոս սպասենք և նայինք ի՞նչ պիտի ըլլայ։ Այսօր կարելի է գործի սկսելու ժամանակը հասած է։"

Խօսած միջոցին մօտակայ մացառներուն մէջէն մարդ մը երեւեցաւ։ Ստոկումով ետ ետ

գնաց, երբ այս վայրագ խումբը տեսաւ, բայց իր քաջութիւնը վերստացաւ գիտնալով թէ իր միւս ընկերները շատ մօտ էին, և առաջ գալով բարձր ձայնով ըսաւ,

"Ձեզմէ մէկը գիտէ՞ թէ Յիսուս Նազովրեցի կոչուած մարդը ո՛ւր կը գտնուի։"

"Ես ան եմ," ըսաւ Թիւմաքըս հեգնոտ շեշտով մը. "ասոնք ալ աշակերտներս են։ Ի՞նչ կ՚ուզես մեզմէ։"

Մարդը անքթիթ նայեցաւ. մինչ միւսները քրքիջներ բարձրացուցին անոր յուսախաբութիւնը տեսնելով։

"Նազովրեցին սա բլուրին վրայ է," ըսաւ Թիւմաքըս վերջապէս, երբ տեսաւ թէ մարդը պիտի վազէր երթար։

Մարդը ակնարկ մը նետեց դէպի վեր, յետոյ ուրախութիւնով վարը եղողներուն ձայնեց,

"Հոս է, հոս եկէք։"

Վայրկեանէ մը ութը, տասը, տասներկու մարդիկ դուրս ելան մացառուտին մէջէն, և բերկրութեան աղաղակներով բլուրն ի վեր ելան։ Ասոնց ետևէն անմիջապէս երեցաւ խառնիճաղանճ ամբոխ մը մարդոց, կիներու և տղաքներու, որոնք ամէնն ալ կ՚աճապարէին, կը հրէին, կը մշտէին, և կը նկրտէին վեր ելլելու համար։ Թիւմաքըս և իր մարդիկը բազմութեան միացան, արիաբար աղաղակելով մեծ բժիշկին համար, երբ չարու-

թեամբ բազմութեան մէջէն տկարներուն վրայ կոխկռտելով կ՚անցնէին։

Նոյն միջոցին Յիսուս իր ընտրեալ հետեւորդներուն հետ կը հանգչէր լեռանը վրայ պզտիկ, անդորր անկիւնի մը մէջ։ Անդադար աշխատութենէն ու յուզումէն յոգնած և ուժասպառ այս խաղաղ մենարանը փնտռած էին քիչ մը ատեն առանձնանալու համար։ Երբ մօտեցող բազմութենէն ձայն մը հասաւ իրենց ականջին, իսկոյն Պետրոս ոտքի ելաւ, և բարձր ժայռի մը գագաթը ցատկելով ձեռքը աչքերուն վրայ բռնեց, և նայեցաւ դէպ ի այն ուղղութիւնը ուրկէ ձայնը կու գար։

"Ի՞նչ է, ի՞նչ կը տեսնես," աղաղակեցին քանի մը ձայներ անձկութեամբ։

Պետրոս իր կայնած տեղէն վար իջաւ առանց պատասխանելու, և մօտենալով վարդապետին, որ միւսներէն քիչ մը հեռու նստած էր, աչքերը խաղաղիկ յառած՝ լայնատարած դաշտանկարին վրայ, ըսաւ,

"Վարդապետ, կը տեսնեմ թէ մեծ բազմութիւն մը կը մօտենայ։ Քեզ կը փնտռեն։ Անոնցմէ խոյս տանք, քանի որ դեռ ժամանակ կայ։ Լեռանը գագաթը կրնանք քաշուիլ, կամ նորէն մեր նաւերուն մէջ մտնել։"

Յիսուս չպատասխանեց, բայց ելլելով լեռանը ծայրը գնաց, և վար նայեցաւ։ Ձայները հիմա աւելի բարձրացած էին, և դէպ ի վեր իրեն կը հասնէին խառնաշփոթ գոչիւնով մը, ծովուն գոռացող ձայնին պէս։ Ար-

դէն առաջացող ամբոխին պայծառ գոյները կը տեսնուէին կանանչ տերեւներուն մէջէն. փայրկեան մըն ալ, և ահա բազմութիւնը իրենց քով պիտի գար։ Խոր հառաչ մը արձակեց, և աստուածային գթալից նայուածքով մը փսփսաց,

“Հովիւ չունեցող ոչխարներու պէս են։”

“Վարդապետ, անշուշտ հանգիստի պէտք ունիս. եկուր,” թախանձեց Պետրոս։

Բայց ահա խօսած միջոցին այդ թշուառ մարդկութեան ովկիանոսին առաջին ալիքները իրենց ոտքերը ինկան հեկեկալով։ Յաջորդ ժամերը բազմազբաղ ժամեր էին, ինչպէս իր այս աշխարհին վրայ անցուցած բոլոր ժամերը։ Արդարև գործ մը ունէր կատարելիք, և ինչպէս կը տագնապէր մինչև որ զայն կատարէր։ Բժշկեց զանոնք որոնք պէտք ունէին բժըշկութեան. յետոյ շատ բաներ սորվեցուց անոնց Աստուծոյ Թագաւորութեան նկատմամբ։

Եւ հիմա օրը իրիկուն կ՚ըլլար, և լեռներուն վրայ ստուերները կ՚երկննային։ Դեռ ժողովուրդը կը կենար անոր խօսքերը մտիկ ընելու համար, երբ յոգնած կամ անօթի տղեկի մը սուր ճիչը լռութիւնը խզեց։

Աշակերտները՝ որոնք փսփսալով իրարու հետ կը խորհրդակցէին, հիմա իրեն մօտեցան, և անոնցմէ մէկը որ Փիլիպպոս կը կոչուէր՝ ըսաւ,

“Հոս անապատ տեղ մըն է, ու ժամանակը ուշացած է. արձակէ ժողովուրդները որպէս զի երթան բոլորտիքի ագարակները ու

գեղերը ու իրենց հաց գնեն, վասն զի ուտելու բան մը չունին։” Մար. Զ 35, 36։

Եւ Յիսուս ըսաւ, “Դուք տուէք անոնց որ ուտեն։” (Հմր. 37)։

“Երկու հարիւր դահեկանի հաց անոնց հերիք չէ, որ ամէն մէկը քիչ մը առնէ (Յովհ. Զ. 7)։ Ուրեմն ինչպէս անոնց ուտելիք կրնանք տալ,” պատասխանեց Փիլիպպոս։

“Քանի՞ նկանակ ունիք, գացէք նայեցէք” (Մար. Զ. 38), ըսաւ Վարդապետը։

“Ես կ՚երթամ,” ըսաւ Անդրէաս։ Եւ իսկոյն վերադարձաւ. “Հոս պատանի մը կայ, որ հինգ գարեղէն հաց ու երկու ձուկ ունի, բայց անոնք ինչ պիտի ըլլան այդչափ մարդոց։” Յովհ. Զ. 9։

“Ժողովուրդը խոտին վրայ գունդ գունդ նստեցուցէք.” պատասխանեց։

Բայց Թիմաքըս և իր ընկերները ինչ կ՚ընէին այս յիշատակելի օրը։ Իրենց վայրագ ոյժին միջոցաւ դիզուած էին այնպիսի տեղ մը ուրկէ շատ աղէկ կրնային տեսնել և լսել. իրենց բերանները բաց և երդումներ քրթմնջելով անքթիթ կը նայէին երբ Վարդապետը իրեն բերուած հիւանդները և վնասուածները կը բժշկէր։ Բայց երբ սկսաւ ժողովուրդին խօսիլ, Նեսթասէ զատ միւսները մէկիկ մէկիկ մէկդի քաշուեցան։ Օդը տաք էր, և Նեսթաս շատ հանգիստ էր հոն ծառի մը կռթնած, և սկսած էր մրափել, և կամաց կամաց խորունկ քունի մէջ ինկաւ. և երբ

վարդապետը յաւիտենական կեանքի խօսքերը կը խօսէր, անիկա նստած էր գլուխը կուրծքին վրայ ինկած։ Ականջները ծանրացած էին և չէր լսեր։

«Վարդապետը հիմա ինչ պիտի ընէ,» այս էր հարցումը որ բերնէ բերան կը շրջէր, երբ աշակերտները ժողովուրդին կը պատուիրէին որպէս զի դաս դաս գետինը նստին հարիւր հարիւր և յիսուն յիսուն։ Ամէն աչք անոր վրայ յառած էր, երբ հինգ նկանակը և երկու ձուկը առաւ. և երբ դէպ ի երկինք նայեցաւ և օրհնեց զանոնք, և սկսաւ կտորները բաժնել աշակերտներուն տալու համար, որպէս զի ժողովուրդին մատակարարեն՝ իրենց ապշութիւնը աւելի շատցաւ։ Հիացումով կը դիտէին։ Ահա. այս ողորմած ձեռքերուն մէջ նկանակները բազմապատկուեցան։ Նորէն և նորէն, շատ անգամներ, տասուերկուքը վերադարձան նոր պաշար առնելու համար, մինչև որ վերջապէս հինգ հազար այր մարդիկ, ինչպէս նաև կիներ և տղաքներ կատարելապէս կշտացան։

Երբ ամէնն ալ կերան, վարդապետը հրամայեց որ ճաշէն աւելցած կտորները ժողվեն, որպէս զի բան մը չկորսուի։ Եւ վերցուցին տասուերկու կողով լեցուն կտորուանք։ Յովհ. Զ. 13։

Թիմաքըս և իր ընկերներն ալ կերան։ «Շիտակ ես,» ըսաւ անոնցմէ մէկը, որ Գայիոս կը կոչուէր։ «Տեսա՞ր արքայ ըլլալիք

մարդը. մէկ զի գարեղէն նկանակ ու չոր ձուկ կրնայ տալ նէ, առատ մեղր և գինի և ուրիշ շատ բաներ ալ կրնայ տալ։ Եկէք, հիմա արքայ ընենք զանիկա։»

Եւ Հրեաները որոնք Յիսուսի ըրածը տեսած էին ըսին, «Ասիկա է ճշմարտապէս այն մարգարէն որ աշխարհ պիտի գար (Յովհ. Զ. 14). վասն զի ահա մեզ անապատին մէջ կերակրեց, ինչպէս Մովսէս կերակրեց մեր հայրերը։»

Բայց ինք գիտէր անոնց խորհուրդները. և իր աշակերտներուն ըսաւ որ շուտով նաւը մտնեն և միւս կողմը Բեթսայիդա անցնին, և ժողովուրդին հրամայեց որ հանդարտ մեկնին իրենց տուները երթան. Յետոյ ինք առանձին լեռը ելաւ աղօթք ընելու։

Արդ, մինչ ժողովուրդէն ոմանք հնազանդեցան և գացին, ինչպէս իրենց հրամայած էր, շատերը կը դեգերէին հոն, յուսալով թէ շուտով նորէն իրենց քով պիտի գար. վասն զի տեսած էին աշակերտներու նաւ մտնելը և գիտէին թէ ինք անոնց հետ չէր։ Եւ երբ կը սպասէին՝ իրենց զարմանքը և յուզումը հետզհետէ աւելցաւ. մինչև որ վերջապէս Թիմաքըս անոնց տրամադրութիւնները տեսնելով բարձր ժայռի մը վրայ ցատկեց, և սապէս խօսեցաւ ամբոխին.

«Ով Գալիլեացիներ,» աղաղակեց, «ինծի մտիկ ըրէք։ Տեսաք որ ինտոր աս մարդը մեր աչքերուն առջև, բան մը չգտնուած տեղը,

աս մեծ բազմութիւնին համար առատ կերակուր ստեղծեց։ Թէ որ աս ընելու կարող է, չէ՞ք կարծեր որ մեզմէ ամէն մէկուն աւելի փայլուն բաներ ալ կրնայ տալ։ Անիկա մեզի արքայ ընենք։ Կեցցէ՜ Նազովրեցին․ կեցցէ՜, կեցցէ՜ Նազովրեցին․ կեցցէ՜ արքայ," ըսաւ։

Երբ ժողովուրդը զայս լսեց, բարձրացուց մեծ աղաղակ մը, որ թնդաց ծովակին ջուրերուն վրայ, և յետոյ լեռներուն մէջ անդրադառնալով, որոտընդոստ արձագանգեց և հասաւ մինչև երկինքի լուսաւորները։

Հեռուն լեռանը բարձունքներուն վրայ միայնակ Անձին՝ այդ աղաղակը յիշեցուց անապատին մէջի հին նենգոտ փորձութիւնը․ Աշխարհին թագաւորութիւնները և անոնց փառքը։ Գահ մը և ոչ թէ խաչ մը։ Բայց ինք յաղթանակը շահած էր, միանգամ ընդ միշտ։ Յաւիտենականութեան աներկբայելի լոյսին մէջ տեսաւ աշխարհի վրայ իր ճամբան, որ կ՚առաջնորդէր դէպի Գողգոթա։

"Ու երբ իրիկուն եղաւ, նաւը ծովուն մէջտեղն էր․ ու ինք մինակ ցամաքն էր։ Եւ տեսաւ զանոնք որ կը տաղնապէին հովէն թի քաշելու ատեննին, վասն զի հովը իրենց դէմ էր․ և գիշերուան չորրորդ պահուն ատենները ծովուն վրայ քալելով կու գայ անոնց, ու կ՚ուզէր անոնցմէ անցնիլ։ Անոնք երբ տեսան որ ծովուն վրայ կը քալէր, կարծեցին թէ աչքի երևոյթ բան մըն է, ու կանչուռտեցին․ քանզի ամէնն ալ զանիկա տեսան ու խռովեցան․

և ինք շուտ մը խօսեցաւ անոնց հետ ու ըսաւ անոնց, "Քաջ եղէք․ ես եմ, մի վախնաք․" (Մար․ Զ․ 47—50)։ "Պետրոս պատասխան տուաւ անոր ու ըսաւ, Տէր, եթէ դուն ես, հրաման ըրէ ինծի որ քեզի գամ ջուրերուն վրայէն։ Ան ալ ըսաւ, Եկուր․ Պետրոս ալ նաւէն իջաւ, ջուրերուն վրայէն քալեց որպէս զի Յիսուսի քով երթայ։ Բայց հովը սաստիկ տեսնելով վախցաւ, ու երբ սկսաւ ընկղմիլ, աղաղակեց ու ըսաւ, Տէր, ազատէ զիս։ Եւ Յիսուս շուտ մը իր ձեռքը երկնցուց, բռնեց զանիկա ու անոր ըսաւ, Թերահաւատ, ինչո՞ւ երկմտեցար։ Ու երբ նաւը ելան, հովը դադարեցաւ։ Եւ անոնք որ նաւուն մէջ էին, եկան երկրպագութիւն ըրին անոր ու ըսին, Իրաւցնէ Որդի Աստուծոյ ես դուն։" Մատ․ ԺԴ․ 28—33։

ԳԼՈՒԽ ԺԶ

"Ձեզի կ՚ըսեմ որ լեռանը վրայ չէ։" Խօսողը Թիւմուքըլն էր․ և խօսքը կ՚ուղղէր Գալիլեացիներու խառնիճաղանճ ամբոխի մը։ "Իմ մարդիկս աս կողմերուն ամէն ծակ ու ծուկը գիտեն, և ամէն տեղ փնտռեցին։"

"Նաւ չկար որ ծովակին անդիի կողմը անցած ըլլայ," ըսաւ ուրիշ մը։ "Լեռանը գագաթը ելած և միւս կողմը իջած ըլլալու է, անանկ է նէ հիմակուհիմա չենք կրնար գտնել զանիկա։ Կարելի է գիւղերը կը մնայ քանի մը օր․ ատանկ սովորութիւն ունի։"

“Կափառնայում ետ դառնանք, ինչու որ աշակերտները հոն կը բնակին. ուշ կամ կանուխ հոն պիտի երթայ,” ըսաւ երրորդը։

Եւ աւազուտ ափին վրայ քաշուած տեսան Տիբերիայէն եկած քանի մը վաճառաբարձ նաւեր, որոնք նախորդ գիշերուան փոթորիկին պատճառաւ հոն խրած էին, և կարելի եղածին չափ մարդիկ անոնց մէջ լեցան, և քանի մը ժամէն Կափառնայում հասան։

Երբ դէպ ի քաղաք կը յառաջանային, նշմարեցին թէ մեծ աղմուկ մը և շփոթութիւն մը կար, բազմութիւններ փութով կ'անցնէին նեղ փողոցներուն մէջէն, կամ հոծ ամբոխներ խռնուած էին շուկաներուն մէջ։

“Ի՞նչ է աս իրարանցումը, դրացիներ,” աղաղակեց Թիւմաքըս, երբ կանգ առին խումբ մը մարդոց քով։ “Հիմա ցամաք եկանք և հրաշագործը կը փնտռենք. ուր ըլլալը գիտէ՞ք։”

Երկու երեք մարդիկ դարձան երբ Թիւմաքըսի ձայնը լսեցին, և մէկը փութով պատասխանեց, “Նազովրեցին հոս է։ Աս առտու եկաւ, և շատ նշաններ ու հրաշքներ գործեց մեր մէջը։ Ինչու որ երբ գիւղերուն մէջէն կ'անցնէր ժողովուրդը իրենց հիւանդները բերին և փողոցներուն մէջ դրին, որպէս զի անոր հանդերձներուն քղանցքին դպչին. և անոնք որ դպան բժշկուեցան։ Ետքը Կափառնայում եկաւ և բոլոր ժողովուրդը անոր տունէն հոս եկաւ։ Ասիկա ան մարդը չէ՞ որ Իսրայէլը պիտի փրկէ։”

“Վստահ ենք որ հրաշքներ կրնայ գործել. և ինչո՞ւ այսօր մինչև հիմա մեր բոլոր տեսածներէն աւելի մեծ հրաշքներ չգործէ,” պատասխանեց Թիւմաքըս խորամանկութիւնով։ “Եկէք փնտռենք զանիկա և նայինք աս հիւանդ մարդիկը բժշկելէն աւելի մեծ նշան մը կը ցուցնէ՞ մեզի անմիջապէս։ Թող մեզի առատութիւնով ոսկի և գանձեր տայ. և աս աղուոր տուները և ագարակները մեզի տայ, ինչու որ մենք իր ծառաներն ենք։ Ան ատենը ուրախութիւն պիտի ընենք առատ գինիով, և պիտի ուտենք խմենք, և ամէն տեսակ հաճոյքներ վայելենք։”

“Եթէ Մեսիան է, աս ամէնը պիտի ընէ, և ասկէ շատ աւելի մեծ բաներ,” ըսաւ մարդը։ Մարգարէներուն միջոցաւ այսպէս խոստացուած է։ Ճշմարտապէս ժամանակը եկած է որ Իսրայէլ իր արքան ունենայ, և կռապաշտները ամօթով ըլլան։”

“Ամէն և ամէն,” աղաղակեցին լսողները. և ընդհանուր դրդիւով մը ամէնն ալ սկսան վազել դէպ ի ժողովարան, վասն զի այդ օրը շաբթուան նուիրական օրերէն մէկն էր։ “Անշուշտ հոն է,” ըսին երբ փութով կ'երթային։ “Արտորանք որ հետը խօսինք։”

“Երբ պաշտամունքի տեղին մօտեցան, յուզումը հետզհետէ սաստկացաւ. գրեթէ անկարելի էր հոծ ամբոխին մէջ շարժիլ։

ժողովարանը արդէն վերջին աստիճան լեցուն էր, թէև պաշտամունքի ժամը դեռ հասած չէր. դպիրներ և փարիսեցիներ, սադուկեցիներ և օրինաց վարդապետներ, մաքսաւորներ, ձկնորսներ և գործաւորներ, ինչպէս նաև կիներ ու տղաքներ. և ամէնուն բերանը ուրիշ նիւթ չկար՝ բայց միայն Յիսուս Նազովրեցին։

“Կու գայ կոր, կը տեսնեմ զանիկա, ճամբայ տուէք։” Ահա այս խօսքերը կը լսուէին դուրսի բազմութենէն, անվերջ մրմունջներով։

Թիմաքըս յաջողած էր հրելով մշտելով հասնիլ ճիշտ քովը ժողովարանին դրանը, ուրկէ պիտի անցնէր Վարդապետը ներս մտնելու համար. և հիմա, երբ տեսաւ թէ իր աշակերտներուն հետ սանդուղէն վեր կ'ելլէ, կոշտ կերպով առաջ ցատկեց և ըսաւ, “Ռաբբի, Ե՞րբ եկար դուն հոս, և ինչպէս, նաւ չկար որ աս կողմը անցնէիր.”

Յիսուս անոր նայեցաւ. յետոյ դառնալով ակնարկ մը նետեց բազմութեան վրայ։ Ագահութիւն, գռեհիկ հետաքրքրութիւն, գձուձ շահախնդրութիւն, փառասիրութիւն, անգթութիւն, ատելութիւն, անհաւատութիւն, ահա բոլոր այս բաները կրնար տեսնել ո՛և է սրատես դիտող մը. բայց ինչպէս կը կարծէք թէ բազմութիւնը երևցաւ սրտերը կարդացողին աչքերուն։

Յետոյ այսպէս խօսեցաւ ծանր ծանր և վճռական կերպով մը, “Ճշմարիտ ճշմարիտ

կ'ըսեմ ձեզի, դուք զիս կը փնտռէք՝ ոչ թէ անոր համար որ հրաշքներ տեսաք, հապա անոր համար որ հացերէն կերաք ու կշտացաք։ Գացէք, գործեցէք, ոչ թէ կորստական կերակուրին համար, հապա այն կերակուրին համար որ յաւիտենական կեանքի մէջ կը մնայ, զոր Որդին մարդոյ ձեզի պիտի տայ, վասն զի Հայրն Աստուած զանիկա կնքեց։” Յովհ. Զ. 26, 27։

Յետոյ ամբոխին մէջէն ուրիշ ձայն մը եկաւ, յստակ մատղաշ ձայն մը, և հարցուցածը այնպիսի հարցում մըն էր, որուն վրայ ինք ամիսներէ ի վեր կը մտածէր, “Ի՞նչ ընենք որպէս զի Աստուծոյ գործերը գործենք.” Համ. 28։

Եւ Վարդապետը տեսաւ հարցումը ընողին դէմքը որ զայն շրջապատող չարաչուք դէմքերուն մէջ կը նմանէր լուսաւորի մը որ կը փայլի գիշերուան խաւարին մէջ. տեսաւ և ճանչցաւ թէ ան իրն է։ Եւ իրեն ուղղուած վճիտ աչքերուն անքթիթ նայելով ըսաւ, “Այս է Աստուծոյ գործը, որ անոր ղրկածին հաւատաք.” Համ. 29։

“Բայց դուն ի՞նչ նշան կը ցուցնես,” ընդմիջեց Թիմաքըսի բիրտ ձայնը, “որ տեսնենք ու քեզի հաւատանք. ի՞նչ կը գործես.” Համ. 30։

Եւ ապարօշաւոր ռաբբի մը որ մօտը կայնած էր, յարեց խորամանկութիւնով, “Մեր հայրերը անապատին մէջ մանանան կերան.

ինչպէս գրուած է, Երկինքէն հաց տուաւ անոնց որպէս զի ուտեն։" Հմր. 31։

Վարդապետը պատասխանեց, "Ճշմարիտ ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի թէ Մովսէս չտուաւ ձեզի երկնաւոր հացը, բայց իմ Հայրս կու տայ ձեզի ճշմարիտ երկնաւոր հացը։ Վասն զի Աստուծմէ տրուած հացը այն է որ երկինքէն կ'իջնէ, ու աշխարհի կեանք կու տայ։" Հմր. 32, 33։

Եւ աղօթքէն ետքը արտասանուած վերջին օրհնութեան պէս լուեցաւ նորէն ողջուն յստակ ձայնը որ կ'ըսէր,

"Տէր, ամէն ատեն այդ հացը մեզի տուր։" Հմր. 34։

Յետոյ Վարդապետը սրբարանը մտաւ և հոն տիրող վեհ լռութիւնը կը յայտնէր թէ պաշտամունքը սկսած էր։

Իշխանութեան տէր եղողներուն հրամաններուն և շարժումներուն հնազանդելով բազմութիւնը հիմա ժողովարանին դուռնէն և շրջականերէն քիչ մը ետ քաշուեցաւ. և երբ կը հեռանային՝ ձայներու խառնիճաղանճ աղաղակ մը բարձրացաւ։

"Ինտո՞ր կ'ըսէ որ երկինքէն եկած է," հարցուց մէկը. "ով ըլլա՞լը գիտենք. Յիսուս է, Յովսէփին որդին, սա Նազարէթէն։"

"Եթէ անիկա երկինքէն եկած է, ըսել է ես ալ երկինքէն եկած եմ," գոչեց ուրիշ մը. "ես ոսկերիչ եմ, ան ալ հիւսն է, ինտոր որ գիտենք։"

"Ի՞նչ խելացի, բարի մարդիկ էք," ըսաւ Սենեդրիոնի անուշ լեզու պատուիրակ մը. "այս մարդը չդադրիր Աստուծոյ դէմ հայհոյելէ, վասն զի ինքզինք Աստուծոյ հաւասար կ'ընէ. գալով երկինքէն եկած եմ ըսելուն, դև ունի, և խելագար է։"

"Եթէ խելագար ալ չէ," պատասխանեց մէկը, "գոնէ մեր յուսացած Մեսիան չէ. ինչու որ արքայի երևոյթ չունի։"

"Զանիկա Մեսիան կարծելը մեծ մոլորութիւն է," ըսաւ ռաբբին նորէն։ "Պէտք է որ օրէնքը և մարգարէները սորվիք, և ձեզմէ աւելի իմաստուն եղողներուն խօսքերը մտիկ ընէք։ Այս մարդը վնասակար է ժողովուրդին, վասն զի դաշնակից է խաւարի իշխանին հետ, և չարունակ անօրէնութիւն կը գործէ։"

"Ալ չեմ կրնար համբերել," ըսաւ յստակ ձայն մը. "կը յանդգնիք սուտ խօսիլ, երբ նազովրեցիին համար ատանկ բաներ կ'ըսէք։"

Ամէնը յանկարծակի եկան և դէպի խօսողը դարձան։ "Խօսէ, նայինք, տղայ," աղաղակեցին երկու երեք մարդիկ, այս նոր իրարանցումին համար ուրախանալով։ "Հիմա հոս կայնէ և արժանայարգ ռաբբիին պատասխան տուր նայինք։" Եւ տասը տասներկու ձեռքեր տղան մօտը գտնուող քարէ պատի մը վրայ հանեցին, այնպէս որ ան իրենցմէ բարձր էր, և ամէնն ալ զինքը կը տեսնէին։

Վայրկեան մը շփոթած մնաց տղան. յետոյ

ռաբբիին խօսքերը յիշեց և շառագունեցաւ մանկական սրտմտութիւնով մը։

“Կ'ըսես որ դև ունի,” աղաղակեց։ “Սատանան աս մարդուն ըրածներուն պէս գործեր կրնա՞յ ընել. ինչու որ գիտես թէ հիւանդներ և խեղճեր բժշկեց. կոյրերուն աչքերը բացաւ, բորոտը մաքրեց. և մինչև անգամ մեռելներ ողջցուց։ Ամենուս բարիք ըրաւ, և չէ թէ չարիք։ Ինտո՞ր կրնաս ըսել որ անօրէնութիւն կը գործէ։”

“Աստուծոյ դէմ հայհոյութիւն կ'ընէ. վասն զի կ'ըսէ թէ ինք Աստուծոյ Որդին է, և երկինքէն եկած է,” պատասխանեց ռաբբին բարկութեամբ։ “Ոչնչաբանութիւնդ դադրեցուր, անխելք տղայ, եթէ ոչ քեզ ձերբակալել կու տամ ժողովուրդը ձանձրացնելուդ համար։”

“Չէ, բարի տէր, թող տղան իր ըսելիքը ըսէ, ինտոր որ դուն քուկդ ըսիր. մենք անոր համար պատասխանատու կ'ըլլանք,” գոչեցին հինգ վեց ձայներ մէկ բերան։

“Դուք զանիկա չէք գիտեր,” ըսաւ տղան։ “Երկինքէն եկաւ, և բարձրերը բնակող Հօրը պատուիրած գործերը կը գործէ։”

“Անանկ է նէ մեզի նշան մը թող ցուցնէ, և մեզի արքայ ընենք,” աղաղակեց մարդ մը ամբոխին մէջէն։

“Ձեզի շատ նշաններ ցուցուցած չէ՞. ես այդ նշաններէն մէկն եմ։ Ահա ես հաշմանդամ էի, և մէկ խօսքով զիս բժշկեց. այնպէս

որ ձեզմէ մէկուն պէս չիփ չիտակ կրնամ կայնիլ և զօրաւոր եմ։”

“Ո՞վ ես դուն,” պոռաց կոշտ ձայն մը։ “Աստուածներ, ի՞նչ կը տեսնեմ, իմ տղաս Ստեփանոսն է կարծեմ։ Կայնէ մօտ գամ, որ վստահ ըլլամ։” Եւ մարդը հրմշտկելով սկսաւ դէպ ի պատանին առաջանալ։

Տղան մեռելի պէս տժգունած էր. վայրկեան մը անորոշ կացութեան մէջ մնաց. յետոյ պատէն վար ցատկեց, և առաջացաւ ամբոխին մէջէն, որ անոր ճամբայ կը բանար։

“Դուն իմ տղաս Ստեփանոսն ես. ասանկ չիփ չիտակ կայնած և զօրաւոր։ Հաւատալս չգար,” ըսաւ Թիւմաքըս պատանիին թևէն ամուր մը բռնելով։ “Հիմա Ողիմպոսի բոլոր զօրութիւններուն վրայ կ'երդնում որ քեզ մարդ պիտի ընեմ, ինչու որ խելքիդ հանեցայ. ինծի հետ եկուր նայիմ։”

Վայրկեան մը լուռ քալեցին. յետոյ Թիւմաքըս գազանային հայհոյութիւնով մը սկսաւ ըսել, “ինչո՞ւ չես խօսիր. հայրդ տեսնելուդ համար ուրախ չե՞ս. մայրդ քեզի սորվեցուցած է զիս ատելը. և իմ ալ հոգս չէր, քանի որ խեղճ ու կրակ հաշմանդամ մըն էիր։ Բայց հիմա պիտի գիտնաս որ հայր մը ունիս, և պէտք է որ անոր հնազանդիս։”

“Մայրս քեզ ատել չսորվեցուց ինծի,” ըսաւ Ստեփանոս ցած ձայնով։

“Ատանկ կնկան պէս մի հեծեր։ Քաջութիւնով խօսէ, ինտոր որ ճիշտ հիմա

ատ հպարտ ռաբբիին հետ խօսեցար. անոր յանդուգն կերպով պատասխան տուիր։ Ատանկ, հէ՞, Նազովրեցին քեզ բժշկեց։ Ըսէ նայիմ ինտո՞ր եղաւ։"

Ստեփանոսի դէմքը նորէն փայլեցաւ երբ Վարդապետին անունը լսեց, և եռանդով իր պատմութիւնը պատմեց, գրեթէ վայրկեան մը մոռնալով իր ունկնդիրը։

"Ատանկ եղաւ, հա՞," ըսաւ Թիւմաքըս, մատերը իր խառնիճաղանճ մազերուն մէջ խոթելով։ "Հիմա Նազովրեցին քեզի ատիկա ըրաւ նէ, ուրիշ բաներ ալ կրնայ ընել. անանկ չե՞ս խորհիր։"

"Ո՛հ, այո." աղաղակեց Ստեփանոս հրճուագին, յիշելով Վարդապետին նայուածքը երբ իրեն պատասխանեց ժողովարանին սանդուղին վրայէն։

"Անանկ է նէ իմին ոսկիներ ուզէ, Ստեփանոս, տղայ. և մեզի այգի մը և տուն մը կ'առնենք, և Հռոմայեցիներուն պէս կ'ապրինք։"

"Կարծեմ շատ աղքատ է," ըսաւ Ստեփանոս տատամսելով։ "Չպիտի ուզէի անկէ ոսկի խնդրել։"

"Կրնայ չինել, տղայ. ես աչքովս չտեսա՞յ հինգ պզտիկ նկանակէն և երկու մանր ձուկէն հինգ հազար մարդիկ կշտացնելու չափ ուտելիք չինելը։ Գարշելի Սատանային հետ դաշինք ըրած է, և անիկա կ'օգնէ անոր աս սքանչելիքները գործելու։"

Ստեփանոս ետ ետ ընկրկեցաւ սոսկու-

մով, և աչքերը հօրը երեսը յառեց։ "Քեզի հետ չեմ կրնար խօսիլ, հայր, թէ որ ատանկ բաներ ըսես։"

"Ինծի հետ չե՞ս կրնար խօսիլ," ըսաւ Թիւմաքըս ծաղրելով։ "Ինտո՞ր չես խօսիր, աղուոր տղայ։ Բայց ըսէ նայիմ, Տիտոսը ո՞ւր կրնամ գտնել։" Եւ դէմքը չարաչուք կերպով մթագնեցաւ։ "Պատասխան տուր. ուր ըլլալը գիտե՞ս։"

"Այո, ուր ըլլալը գիտեմ. բայց քեզի չպիտի ըսեմ։"

"Ի՞նչ," մռնչեց Թիւմաքըս տղուն ուսէն այնպիսի բիրտ կերպով բռնելով որ տղան հաւասարակշռութիւնը գրեթէ կորսնցուց։ "Ինտո՞ր կը համարձակիս ինծի, քու հօրդ, ասպարէզ կարդալ."

"Հայր." ըսաւ Ստեփանոս, անյողդողդ աչքերը սեւեռելով մարդուն երեսը, "ուրախութիւնով քեզի պիտի հնազանդէի, բայց երբ Տիտոս քու և քու մարդոցդ քովէն վերադարձաւ, ինծի ըսաւ որ զինքը ստիպեր ես սոսկալի ոճիրներու մասնակցելու. ատով իրեն մեծ չարիք մը ըրիր։ Հիմա ապահով է, և պարկեշտ գործ մը ունի։"

"Պարկեշտ գործ մը ունի՞," ընդմիջեց Թիւմաքըս հեգնոտ քրքիջով մը։ Յետոյ յանկարծ վայրագ երեւոյթով մը դարձաւ և ըսաւ, "Հաշմանդամ էիր, և հիմա աղէկցար. աս Նազովրեցիին դիւական հնարքներովը։ Բայց մտիկ ըրէ, Տիտոսին ուր գտնուիլը անմիջա-

պէս չըսես նէ, քեզի անանկ բան մը պիտի ընեմ, որ ալ չպիտի աղէկնաս։ Հա՛, ուղածիդ չափ չորս կողմդ նայէ. ձեռքէս չես կրնար ազատիլ։"

Ստեփանոս դողունի նայուածք մը պտըտցուցած էր իր բոլորտիքը. և սարսափով տեսաւ թէ հայրը խօսակցութեան միջոցին իրենց քայլերը այնպէս ուղղած էր որ հիմա պարիսպէն դուրս ամայի տեղ մը հասած էին։

"Պիտի ըսե՞ս," յարեց մարդը յանկարծ իր սպառնալից չեչտը ձգելով։ "Ան տեղը բարեկամ և ընկեր կ'ըլլանք։ Երդում կ'ընեմ։ Պզտիկ տղու մը պէս ես հիմա. եթէ ինծի հետ գաս, քեզ մարդ կ'ընեմ։ Նայէ. ասոր ի՞նչ կ'ըսես," և պատմուճանին տակէն Ետրուսկեան վարպետներուն գործերէն ընտիր ոսկի շղթայ մը հանեց։ "Աս քուկդ պիտի ըլլայ. և ուրիշ շատ բաներ ալ. ինչու որ ես պետ չե՞մ, և դուն իմ մէկ հատիկ որդիս չե՞ս։"

"Քու մէկ հատիկ որդի՞դ," արձագանգեց Ստեփանոս զարմանքով։ "Հապա Տիտո՞սը։"

"Տիտոսին ալ ըլլալը քեզի չվերաբերիր, տղայ։ Անիկա քեզի՞ ինչ։ Բայց ասանկ խենդ ու խելառ խօսքերու ժամանակ չկայ հիմա։ Ո՞ւր է Տիտոսը։"

Ստեփանոս վարանեցաւ։ "Անոր ինչ ընելու միտք ունիս," հարցուց։

"Իմ ինչ ընելիքս քեզի չվերաբերիր," պատասխանեց Թիւմաքըս։ Յետոյ աչքերը տղուն վրայ յառելով կամաց կամաց և վայրագ-

չեչտով մը ըսաւ, "Աղուոր ծեծ մը կ'ուզես. անոր համար քեզ պիտի ծեծեմ։ Ան տեղը պինդ գլխութիւնդ չձգես նէ ամէն մէկ ոսկորդ պիտի կոտրտեմ, և քեզ հոս վայրենի շուներուն առջև պիտի ձգեմ։"

Ստեփանոս մեռելի պէս տժգունեցաւ, բայց բառ մը չպատասխանեց։ Մարդը զանիկա ամուր մը կապեց մօտը գտնուող պզտիկ ծառի մը, յետոյ հաստ ճիւղ մը կտրեց, և սկսաւ անոր վրայէն տերևները փրցնել կամաց կամաց։

Տիտոս կը վերադառնար ագարակէն, ուր Պենոնի ղրկած էր զինք։ Մեծաքայլ արագ արագ կը քալէր, և ատեն ատեն կանգ կ'առնէր ընտիր ծաղիկ մը աւելցնելու վայրի ծաղիկներու փունջի մը վրայ, զոր պզտիկ Հռութի համար կը ժողվէր։

"Հոս քանի մը վայրի վարդեր կան, այս տարի առաջին անգամն է որ կը տեսնեմ," ըսաւ ինքնիրեն, խոտերով ծածկուած պզտիկ բլուրի մը վրայ մագլցելով։ "Ատոնք ժողվեմ։" Բայց երբ ձեռքը երկնցուց ծաղիկները փրցընելու համար՝ ձայն մը լսեց, և ետ քաշուեցաւ մտիկ ընելու։ Խորունկ լացի ձայն մըն էր, որ մօտը գտնուող մացառներուն մէջէն կու գար։ Երբ աւելի մօտեցաւ, աղաղակը կրկնուեցաւ, ծանր հարուածի մը ձայնին հետ։ "Ո՜հ, հայր, ողորմէ," ահա այս խօսքերը կը լսուէին հեկեկագին ձայնով մը. զոր Տիտոս ճանչցաւ։ Բըռունցքը վայրագութեամբ պրկեց, և ճիւղերուն մէջէն գաղտագողի նայելով տեսաւ այնպիսի

տեսարան մը, որ արիւնը երակներուն մէջ սառեցուց։

Վայրկեան մը փորձուեցաւ առաջ խոյանալու. բայց զօրաւոր ըլլալով հանդերձ չէր կրնար իր տղու ոյժին վստահիլ այդ վայրագ հսկային դէմ դնելու։ Հարուած մը, և ուրիշ մըն ալ, մինչ անմեղ զոհը բարձրաձայն կ'աղաղակէր իր տագնապին մէջ։ Տիտոս ծռեցաւ, գետնէն խոշոր կլոր քար մը վերցուց, իր բոլոր ոյժովը և նշանառութեան ճարտարութիւնովը նետեց, և Թիւմաքըսը ականջին ետևէն զարկաւ։ Թիւմաքըս շառաչիւնով մը գետին տապալեցաւ։ Տիտոս իսկոյն մացառներուն մէջէն խոյացաւ և Ստեփանոսի կապերը կտրեց. յետոյ դարձաւ գետին փռուած Թիւմաքըսին նայեցաւ։

"Ո՛հ, Տիտոս. սպաննեցի՞ր." աղաղակեց Ստեփանոս դողդոջուն ձայնով մը, մինչ արցունքները իր դունատ այտերէն վար կը վազէին։

"Սպաննեցի՞, չէ։ Երանի՜ թէ սպաննած ըլլայի վատ գազանը. հարուածէն գլուխը քիչ մը սասանած է միայն, բայց զանիկա հոս պիտի պահեմ մինչև որ մենք փախչինք։"

Զայս ըսելով արագ արագ և ճարպիկութիւնով կապեց գետին տապալած մարդը՝ այն կաշիէ փոկերով զորս Ստեփանոսի վրայէն քակած էր։

"Եկուր, հիմա." ըսաւ խիստ կերպով. վասն զի արիւնը դեռ բարկութենէն կ'եռար։

"Ատ սաստանային ձեռքը ինչո՞ր ինկար։"

Ստեփանոս շուտով պատմեց բոլոր պատահածը։

"Ատանկ քեզ պիտի մեռցնէր, հա՞," ըսաւ Տիտոս կատաղութիւնով, երբ Ստեփանոս պատմութիւնը լմնցուց։

"Չէ, չէ," պատասխանեց Ստեփանոս։ "Չէր կրնար զիս մեռցնել. զիս վախցնելու համար ըրաւ։"

"Դուն չես գիտեր զանիկա, տղայ. իմ գիտցածիս չափ," պատասխանեց Տիտոս։ "Մուրկ ըրէ, կը լսե՞ս առիկա։"

Վայրկեան մը կանգ առին, և մօլեգին կաղկանձիւններու և հայհոյութիւններու ձայնը լսեցին հեռուէն։

"Հիմա վազենք," ըսաւ Տիտոս։ "Ինչու որ երբ ասանկ կատղի, վրան տասը մարդու ոյժ կու գայ։"

Եւ երկուքը մէկէն սկսան այնչափ արագ քալել որ շուտով քաղաքին դուռը հասան։ Երբ ա՛լ ապահով էին, Տիտոս Ստեփանոսի ըսաւ, "Պէտք է որ մայրը առնես և քիչ մը ատեն ասկէ հեռանաս։ Այս գիշեր քեզ տունը գտնելու չէ։ Կեցիր, տակի պէտք պիտի ունենաս։ Շաբաթականներս քովս են. աս առ և գնա, շուտով գնա։" Եւ պզտիկ քսակ մը դրաւ Ստեփանոսի ձեռքը երբ փութով հեռացաւ գնաց։

ԳԼՈՒԽ ԺԵ

"Այսօր մինչեւ հիմա շատ քիչ ստակ ժողվեցինք," ըսաւ տղեկը. "միայն քանի մը փարա։" Եւ պղնձէ պզտիկ գաւաթին մէջի դրամները շարժեց, և անցորդի մը աղաղակեց, "Սա կոյրին ողորմեցէք։ Չէ. առանց նայելու անցաւ գնաց։"

"Ի՞նչ ընենք, տղայ," ըսաւ կոյրը տխրագին, գիտես որ Երուսաղէմի մէջ ինծի պէս շատ մուրացկաններ կան։"

"Բայց կոյր ծնած չեն," պնդեց տղեկը հպարտ շեշտով մը։

Երկուքը նստած էին տաճարին հոյակապ գաւիթներէն մէկուն մէջ։ Ապահովաբար շատ հաճելի վայր մըն էր այս, վասն զի սիւնազարդ կամարակապ սրահը զիրենք արեւէն կը պաշտպանէր, և մեղմ սիւքը կը փչէր այս բարձր տեղին վրայ, մինչ քաղաքին մէջ տաքը գրեթէ անտանելի էր։

Ամէն օր անոնք հոս կու գային, մարդը և պզտիկ տղեկը իր սև խոպոպիքներովը որոնք հովը իր աչքերուն վրայ կը թափէր։ Առաւօտուն կանուխ տաճարին դուռներուն բացուելուն կը սպասէին։ Երբ անգամ մը ներս մտնէին, բոլոր օրը կամարակապ սրահին հովանիին տակ կը նստէին. կէս օրին իրենց մէջ կը բաժնէին խեղճ ճաշը որ կը բաղկանար մարդուն մախաղին մէջ գտնուած հացէն ու ձիթապտուղէն, և գիշերը տուն կը վերադառ-

նային իրենց այդ օրուան ժողված ստակով մեկտեղ։

Կոյր մարդը տաճարը իր տունը կը համարէր, և կը սիրէր զայն։ Տղեկը յաճախ նկարագրած էր ձիւնաթոյր մարմարէ խոշոր սրբատաշ քարերը, որոնցմով շինուած էր տաճարը, ոսկեշող գաւիթները, և քահանաները՝ իրենց շքեղ պատմուճաններով։ Գաւիթին մէջ իրենց նստած տեղէն կրնային լսել գրեթէ անվերջանալի պաշտամունքին երգեցողութիւնը, և խունկին բուրումնաւէտ հոտը կ'առնէին, երբ տաք օդին մէջ կը տարածուէր այն։ Առտու իրիկուն տղեկը զանիկա կ'առաջնորդէր տաճարին գաւիթը, ուր մարդը ժողովուրդին հետ պաշտամունքին կը մասնակցէր. և հիմա, երբ մեծ սիւներէն մէկուն կռթնած նստած էր, երկրպագութեան աղօթքէն հատուածներ իր ականջին հասան։

"Օրհնեալ ըլլաս դուն, որուն խօսքովը աշխարհը ստեղծուեցաւ. օրհնեալ ըլլաս յաւիտեան, օրհնեալ ըլլաս դուն՝ որ բոլորը ոչինչէ ստեղծեցիր. օրհնեալ ըլլայ ան՝ որ աշխարհին կը գթայ. օրհնեալ ըլլայ ան՝ որ իր ստեղծածներուն կը գթայ. օրհնեալ ըլլայ ան՝ որ առատապէս կը վարձատրէ իր սուրբերը. օրհնեալ ըլլայ ան՝ որ յաւիտեան կ'ապրի, և յաւիտեան նոյնն է. օրհնեալ ըլլայ մեր Փրկիչը և Ազատիչը։ Օրհնեալ ըլլայ քու անունդ. օրհնեալ ըլլաս դուն, ով յաւիտենական Եակ։ Մեր Աստուածը, տիե-

ղերքին Որքան․ ամենողորմ Աստուած և Հայր։”

“Ա՜հ, եթէ միայն գթաս իմ վրաս, կոյր և անօգուտ արարածիս։ Սակայն զօրաւոր ես, և պիտի ապրիմ, այո, շատ պիտի ապրիմ, և մոռնամ։” Եւ մարդը լռիկ իր զօրաւոր ձեռքերը պրկեց։

“Հոս աւելի շատ անցորդներ կան,” ըսաւ տղեկը։ “Ողորմեցէք, բարերար տէրեր. ողորմեցէք կոյր ծնած մարդու մը։”

Կոյրին սուր ականջը լսեց մարմարեայ սալայատակին վրայէն եկող քանի մը մարդոց ոտնաձայները։ Արդ երբ տղեկը աղաղակ մը բարձրացուց, կանգ առին։

“Ռաբբի, որո՞ւն է մեղքը, ասո՞ր թէ իր ծնողքին. որ անիկա կոյր ծնաւ։” Յովհ. Թ. 2։

Կոյրին գլուխը կուրծքին վրայ ինկաւ, երբ այս խօսքերը լսեց։ Հին հարցում մը. տղայութենէն ի վեր չէ՞ր լսած անիկա։ “Անիծեալ եմ,” խորհեցաւ։ “Անիկա որ իր արարածներուն կը գթայ. սակայն անմեղը յանցաւորին համար կը պատժէ։”

Բայց Ռաբբին ի՞նչ ըսաւ, անշուշտ նոր և զարմանալի բան մը։

“Ոչ ասորն է մեղքը, ոչ ալ իր ծնողքին, հապա որպէս զի Աստուծոյ գործերը ասոր վրայ յայտնի ըլլան։ Քանի որ ցորեկ է, պէտք է որ զիս ղրկողին գործերը գործեմ, գիշերը կու գայ երբ մէկը չկրնար գործել։ Քանի որ ես աշխարհի մէջ եմ, աշխարհի լոյսն եմ։” Հմր. 3–5։

“Աշխարհի լոյսը,” մարդը հիմա իր գլուխը վեր առած էր, և իր տեսութենէ զուրկ աչքերը կ'ուղղէր դէպ ի ձայնին եկած կողմը։ Իսկոյն զով և կակուղ բանի մը հպում զգաց իր փոսացած աչքերուն կոպերուն վրայ։

“Գնա,” ըսաւ խորհրդաւոր ձայնը նորէն, “լուացուէ Սելովամի աւազանին մէջ։” (Հմր. 7)։ Եւ ոտնաձայները դադրեցան։

“Եկուր,” ըսաւ մուրացկանը, ոտքի ելլելով և ձեռքը տղեկին երկնցնելով։ “Եկուր։”

“Ստակ չտուին,” ըսաւ տղեկը դանդաղելով, “և աչքիդ կոպերուն վրայ թաց կաւ դրաւ։ Անիկա ի՞նչու ըրաւ։”

“Լռէ, տղայ,” ըսաւ մարդը։ “Զիս աւազանը տար։ Ինծի պատուիրածին պէս պիտի լուացուիմ։”

Մարմարեայ սանդուղէն վար իջան երկու անբաժան ընկերները։

“Լսեցի որ մարդուն Յիսուս անունը կու տային,” ըսաւ տղեկը կամաց մը։ Յետոյ վայրկեան մը ետքը գոչեց, “կայնէ, տէր, հոս է աւազանը։ Ծունկի վրայ եկուր. ես քու վերարկուիդ ծայրէն կը բռնեմ։ Հիմա ձեռքդ երկնցնես նէ, ջուրին կը հասնիս։”

Մարդը ձեռքը և թևը կարկաջող ջուրին մէջ խոթեց, և աչքերուն զարկաւ ջուրը։ Յետոյ լռիկ ետ քաշուեցաւ, դէմքին վրայ այնպիսի տարօրինակ երևոյթով մը, այնպէս որ տղեկը աղաղակեց,

“Ի՞նչ է, ի՞նչ եղաւ քեզի։”

Մարդը կարծես չլսեց, վասն զի առանց պատասխանելու, ձեռքերը դէպ ի երկինք վերցուց, և բարձրաձայն աղաղակեց,

"Կ'օրհնենք քեզ, յաւիտենական Տէր Աստուած։ Կը գովենք ու կը փառաբանենք քեզ գոհաբանական երգերով և օրհներգութիւնով։ Քու անուանդ պատիւ կու տանք, մեր Արքան, մեր Աստուածը։ Մի միակ էակը, որ յաւիտեան կ'ապրի։ Ով Տէր, որուն անունը փառաւոր է յաւիտեանս յաւիտենից. օրհնեալ ըլլաս դուն, յաւիտենական Էակ։ Վասն զի դուն քու ծառայիդ ձեռքովը զիս խաւարէն և գիշերուան մթութենէն ազատեցիր։ Իմ մեղքս պահուած է, և ծնողացս մեղքը ծածկուած է։ Յիրաւի, քու ողորմութիւնովդ յիշեցիր զիս որ երեսէ ձգուած և անիծուած էի։ Օրհնեալ ըլլայ Տէրը, որ միշտ և յաւիտեան գովութեան արժանի է։"

Տղեկը պատկառանօք նայեցաւ անոր, վասն զի տեսաւ թէ գոց և փոսացած աչքերը բացուած էին, և թէ պայծառութեամբ կը փայլէին ինչպէս իր աչքերը։ "Անունը Յիսուս է," կրկնեց, առանց գիտնալու թէ ինչ կ'ըսէր. վասն զի իր մանկական ուղեղը ապշութենէն շուարած էր։

Մարդը դարձաւ և անքթիթ անոր նայեցաւ։ "Դուն տղան ես," ըսաւ վերջապէս։

"Ես ան եմ որ առտու իրիկուն ձեռքերդ բռնած քեզ աստղին անդին կը տանէի," պատասխանեց տղեկը դողդղալով։

"Ա՛լ ինծի չպիտի առաջնորդես։ Փառք յաւիտենական Էակին։ Ասկէ ետքը ես քեզի հոգ պիտի տանիմ։"

"Մեզի հետ փարիսեցիներուն եկուր, և այս բանը խոստովանէ, ինչպէս որ մեզի ըսիր։"

"Անշուշտ," պատասխանեց մուրացկանը։ "Իմ փրկուիլս ուրախութիւնով պիտի ծանուցանեմ։ Երանի՜ թէ ճանչնայի իմ ազատիչս, որպէս զի անոր հանդերձին քղանցքը համբուրէի։"

"Ըսածին չեմ հաւատար," ըսաւ անոր բոլորտիքը հաւաքուած դրացիներէն մէկը։ "Ասիկա ուրիշ մէկն է որ զարմանալի կերպով ան կոյրին կը նմանի։"

"Բայց ինչո՞ւ մեզի սուտ ըսէ," հարցուց ուրիշ մը։ "Իրեն ինչ օգուտ կայ ատոր մէջ։"

"Չէ," ըսաւ մարդը եռանդագին. "սուտ չեմ խօսիր. ես ան կոյր ծնած մարդն եմ, և աչքերս բացուեցան, ինտոր որ ձեզի պատմեցի։"

"Ժողովին արժանայարգ և պատուական անդամները," ըսաւ փարիսեցի մը, որուն բարեպաշտ կերպարանքը, լայն գրապանակը և երկայն պատմուճանը, նշաններ էին թէ նախանձաւոր մոլեռանդ մըն էր, հարցաքննութեան համար ձեզի բերած եմ մարդ մը, որ կը յայտարարէ թէ իր վրայ հրաշք մը գործուած է։ Որովհետև հրաշքը, Օրէնքին հակառակ ըլլալով Շաբաթ օրը կատարուած է, ձեր նկատողութեան արժանի է։"

"Իմաստուն բան մը ըրեր ես, բարի տէր," ըսաւ Կայիափա, գլուխը վեհմութեամբ ծռելով։ Յետոյ մուրացկանին դարձաւ և յարեց, "Խօսէ, մարդ. խնդիրդ պատմէ, որ դատենք։"

"Քիչ բաներ ունիմ," պատասխանեց մարդը պարզօրէն, և ըսաւ, "Յիսուս կոչուած մարդ մը կաւ շինեց ու աչքերս ծեփեց, և ըսաւ ինծի, Գնա Սելովամի աւազանը ու լուացուէ. ես ալ գացի, լուացուեցայ ու կը տեսնեմ։" Հմր. 11։

Պատկառելի ժողովին անդամները այս յայտնութիւնը չարաշուք կնճիռներով և իրենց գլուխները լրջօրէն երերցնելով ընդունեցին։ Վերջապէս անոնցմէ մէկը ըսաւ,

"Այս Յիսուս կոչուած մարդը Աստուծմէ չէ, վասն զի շաբաթ օրը չպահեր։ Այս յանցանքը արդէն շատ անգամներ կրկնած է, ինչպէս որ ամէնս գիտենք։"

"Բայց ինչպէս," ըսաւ Նիկոդեմոս, "մեղաւոր մը այսպիսի հրաշք մը կրնայ գործել։ Դուն ի՞նչ կ'ըսես անոր համար որ քու աչքերդ բացաւ։" Հմր. 17։

"Մարգարէ մըն է," (Հմր. 17) պատասխանեց մարդը։

"Խորհուրդ մը տամ," ըսաւ ժողովին անդամներէն ուրիշ մը, "պաշտօնեայ մը ղրկենք այս մարդուն ծնողքը բերելու, որպէս զի զանոնք հարցաքննենք այս խնդրոյն նկատմամբ։"

Այս գաղափարին հաւանեցան և զայն գործադրեցին. Նոյն միջոցին ժողովին անդամ-

ները փսփսալով իրարու հետ խորհրդակցելու զբաղեցան, մինչ մուրացկանը հեռուն կայնած տեսարանը կը դիտէր իր սուր պայծառ աչքերովը։

Իսկոյն պաշտօնեան վերադարձաւ, ծեր մարդու մը և լաչակով զգուշութեամբ ծածկուած կնոջ մը հետ։ Երբ սենեակէն ներս մտան, գաղտագողի ակնարկ մը նետեցին իրենց որդւոյն վրայ, յետոյ յարգական խոնարհութիւն ըրին հոն ժողվուած բարձրաստիճան անձնաւորութիւններուն։

Կայիափա վայրկեան մը լռութեամբ անոնց նայեցաւ, յետոյ խոժոռադէմ հարցուց, "Ա՞յս է ձեր որդին, որուն համար դուք կ'ըսէք թէ կոյր ծնաւ. հապա հիմա ինչպէս կը տեսնէ։" Յովհ. Թ. 19։

Ծեր մարդը նորէն խոնարհութիւն ըրաւ և ձեռքերը տարածեց, և ինքզինք արդարացնելու երևոյթով մը ուսերը վեր առնելով պատասխանեց, "Ազնուազարմ տէր, գիտենք որ ասիկա է մեր որդին, և որ ինք կոյր ծնաւ. բայց հիմա ի՛նչպէս կը տեսնէ՝ չենք գիտեր, կամ թէ ո՛վ բացաւ անոր աչքերը՝ մենք չենք գիտեր. ինք չափահաս է, իրեն հարցուցէք. թող ինք խօսի իրեն համար։" Հմր. 20, 21։

"Առաջ եկուր," ըսաւ Կայիափա մուրացկանին խրոխտ կերպով մը։

Մարդը առաջ եկաւ և իր ծնողացը քով կայնեցաւ։ Քահանայապետը անոր նայեցաւ

սպառնալից ակնարկով մը, բայց անոր պայծառ աչքերը չընկրկեցան։

"Քեզի արժանի պատիժը պիտի տանք, եթէ զգուշաւոր չգտնուիս," ըսաւ քահանայապետը վերջապէս։ "Այս մասին ճշմարտութիւնը խոստովանէ, և Աստուծոյ փառք տուր. վասն զի մենք գիտենք որ Յիսուս կոչուած մարդը մեղաւոր է։"

Մուրացիկը չիտակ կայնեցաւ։ Անոր աչքերէն պայծառ լոյս մը կը ցոլանար. և ձայնով մը, որ փողի պէս հնչեց ատենասրահին մէջ, պատասխանեց,

"Եթէ մեղաւոր է՝ ես չեմ գիտեր. միայն զայս գիտեմ որ կոյր էի և հիմա կը տեսնեմ։" Համ. 25։

Վայրկեան մը լռութիւն տիրեց. յետոյ ծեր մարդ մը որ մինչև հիմա խօսած չէր, գլուխը երկնցուց և քաջալերիչ չեշտով մը ըսաւ, "Ինչ ըրաւ քեզի, քու աչքերդ ինչպէս բացաւ։" Համ. 26։

Եւ նորէն մուրացկանը պատասխանեց, "Հիմա ըսի ձեզի ու չլսեցիք. ինչո՞ւ համար նորէն լսել կ'ուզէք. միթէ դո՞ւք ալ կ'ուզէք անոր աշակերտ ըլլալ։" Համ. 27։

"Մենք Մովսէսի աշակերտներն ենք" (Համ. 28), ըսաւ Կայիափա բարկաճայթ աչքերով։ "Քեզի պէս ստորին մուրացկաններն են այս մարդուն աշակերտները։ Մենք գիտենք որ Աստուած Մովսէսի հետ խօսեցաւ, բայց ասիկա չենք գիտեր թէ ուրկէ՛ է։" Համ. 29։

"Ասիկա է զարմանալի բանը," ըսաւ մուրացկանը հեգնոտ չեշտով մը. "որ դուք չէք գիտեր թէ ուրկէ՛ է, և ասիկա իմ աչքերս բացաւ։ Գիտենք որ Աստուած մեղաւորներուն մտիկ չըներ, բայց եթէ մէկը աստուածապաշտ ըլլայ ու անոր կամքը կատարէ, անոր մտիկ կ'ընէ։ Աշխարհի սկիզբէն ի վեր լսուած չէ որ մարդ մը կոյր ծնածի մը աչքերը բացած է։ Եթէ Աստուծմէ չըլլար այն մարդը, բան մըն ալ չէր կրնար ընել։" Համ. 30—33։

"Թշուառական, նուաստ մուրացկան," ըսաւ Կայիափա, զայրոյթէն ոտքի ելլելով, "դուն բոլորովին մեղքերու մէջ ծնած ես, ու մեզի վարդապետութի՞ւն կ'ընես, (Համ. 34)։ Այս սրբազան վայրէն դուրս կորսուէ, և եթէ համարձակիս նորէն ներս մտնել, կեանքդ վտանգի մէջ դրած պիտի ըլլաս։"

Եւ մարդը գնաց, տրտում տխուր. վասն զի կ'անձկար տեսնել տաճարին փառքը։

Արդ երբ կը քալէր աչքերովը չարունակ նայելով շողշողուն պատերուն, որոնցմէ այլևս պիտի զրկուէր, իրեն խօսող ձայն մը լսեց. և դառնալով տեսաւ մէկը, որ իրեն կը նայէր վսեմ, սակայն քաղցր նայուածքով մը, այնպէս որ սիրտը սաստիկ յուզուեցաւ, թէև չէր գիտեր թէ ինչո՛ւ։ Եւ մարդը իրեն հետ խօսեցաւ, և ձայնը ճանչցաւ. այն ձայնն էր որ իրեն հրամայած էր Սելովամի աւազանին մէջ լուացուիլ։

“Դուն կը հաւատա՞ս Աստուծոյ Որդիին։” Հմր. 35։

Եւ մուրացկանը դողդղալով պատասխանեց, “Տէր, ո՞վ է՝ որ հաւատամ անոր։” Հմր. 36։

Եւ Յիսուս ըսաւ անոր, “Տեսար ալ զանիկա, և քեզի հետ խօսողը ան է։” Հմր. 37։

Յետոյ մուրացկանը անոր ոտքերը ինկաւ, և անոր հանդերձին քղանցքը համբուրեց, աղաղակելով, “Կը հաւատամ, Տէր։” Հմր. 38։

Այնպէս պատահեցաւ որ փարիսեցիներէն ոմանք, որոնք զանիկա տաճարէն դուրս վռնտած էին, հոն կայնած էին, և լսեցին։ Եւ Յիսուս տեսնելով անոնց բարկաճայթ նայուածքները և անոնց սրտերուն խորհուրդները կարդալով դարձաւ և ըսաւ անոնց, “Ես դատաստանի համար եկայ այս աշխարհը, որպէս զի չտեսնողները տեսնեն և տեսնողները կուրանան։” Հմր. 39։

Յետոյ փարիսեցիները խրոխտաբար պատասխանեցին, “Միթէ մե՞նք ալ կոյր ենք։” Հմր. 40։

Յիսուս ըսաւ անոնց, “Եթէ կոյր ըլլայիք դուք մեղք չէիք ունենար, բայց հիմա կ՚ըսէք թէ՝ կը տեսնենք, ատոր համար ձեր մեղքը ձեր վրայ կը մնայ։” Հմր. 41։

ԳԼՈՒԽ ԺԸ

Գարնան օր մը իրիկուան դէմ, երկու ճամբորդներ կը մագլցէին սեպ ժայռուտ ճամբէ մը վեր, որ կը տանէր Նազարէթ կոչուած պզ-

տիկ լեռնային քաղաքը։ Ճամբան խորտուբորտ և դժուարին էր և կինը կամաց կամաց քալած միջոցին ցաւագին կը հառաչէր. տղան դարձաւ և անձկութիւնով նայեցաւ անոր երեսը որ վերջալոյսին մէջ ճեփ ճերմակ կը փայլէր։

“Յոգնած ես, մայր, գիշերը վարի գիւղին մէջ մնալու էինք։ Նստէ, քիչ մը յոգնութիւն առ։”

Կինը հառաչանքով մը նստաւ խորտուբորտ քարին վրայ. տղան իր ոչխարի մորթէ վերարկուն փռած էր։ “Այո,” ըսաւ վերջապէս. առնելով երկայն շունչ մը, որ գրեթէ հառաչք մըն էր, “շատ յոգնած եմ. այժմ չօգտեր աս բլուրներէն վեր ելլելու։”

“Հիմա ինքզինքդ կը գտնես, երբ քիչ մը հանգչիս,” ըսաւ տղան գորովանքով։ “Աս վերջերս շատ թափառական եղանք. կարելի է այս գիւղը կրնանք կենալ մինչև որ վրադ-զօրութիւն գայ։ Աղուոր չէ՞ հոս։ Բլուրներուն նայէ, ինչ կանանչ են. և ծաղիկները. քեզի քանի մը ծաղիկ ժողվեմ քանի որ դուն կը հանգչիս։”

Համբերատար կինը ժպտեցաւ։ “Դուն հանգչելու պէտք չունի՞ս, Ստեփանոս։ Դեռ շատ ճամբայ ունինք քաղաք հասնելու համար։”

“Հիմա ես բնաւ չեմ յոգնիր, մայր,” ըսաւ տղան ուրախութիւնով, և խօսած միջոցին տեղէն ցատկեց։

Մօրը կաթոգին աչքերը անոր հետևեցան, երբ անիկա սեպ բլուրէ մը վեր կը մագլցէր

փայլուն գոյներով ծաղիկներ փրցնելու համար։ «Անուշիկս,» ըսաւ ինքնիրեն։ «Հիմա գրեթէ մարդ մը եղած է, բայց քաղցր տղեկի մը սիրտը կը կրէ տակաւին։»

«Նայէ. մայր,» ըսաւ պատանին երբ ծաղիկներու մեծ փունջ մը կը դնէր անոր գոգը։ «Ասոնք վարդեր, կարմիր, ճերմակ և դեղին. անուշ չե՞ն։ Հապա սա արուայ ծաղիկները, յասմիկները և սա պտըտիկ դեղին ծաղիկները, որոնք պզտիկ լուսաւորներու կը նմանին։ Ան բարձր ժայռին վրայէն ուրկէ սա կարմիր վարդերը ժողվեցի, տեսայ նուռի ծիրանեգոյն ծաղիկները և ձիթենի պէս ճերմակ նարընջենիները։ Ասանկ տեղ մը բնակիլ չի՞ պիտի ուզէիր։ Հիմա ես կրնամ աշխատիլ, և անշուշտ մեր երկուքին համար հաց ճարելու չափ ստակ կրնամ շահիլ։ Քիչ մը կենալէ վերջ երազկոտ շեշտով մը յարեց, «Անիկա Նազարէթ կը բնակի. անոր տունը պիտի տեսնենք։»

«Կարծեմ, Ստեփանոս,» ըսաւ մայրը խոկոյն, «պէտք է արտորանք. ինչու որ արեւին մարը մտնելը ժամ մը կ'ընէ, և շուտով գիշերը վրայ պիտի հասնի։»

«Շիտակ ես, մայր.» պատասխանեց տղան տեղէն ցատկելով։ «Քեզի օգնեմ։»

Կէս ժամ ետ դժուարութեամբ մագլցելէ վերջ ճամբորդները քաղաքին քով հասան։ Կինը կանգ առաւ հոն, ուր ջուրը բլուրին մէկ քովէն քաղցրալուր կարկաչով մը կը հոսէր քարէ կուրին մէջ։

«Ալ ասկէ անդին չեմ կրնար երթալ,» ըսաւ վհատեալ շեշտով մը, և խոտին վրայ փռուեցաւ մնաց։ «Հիւանդ եմ։»

«Ո՛հ, մայր,» աղաղակեց Ստեփանոս, «հիմա քաղաք պիտի հասնինք։ Սա ջուրէն քիչ մը քեզի տամ. նոր կեանք պիտի առնես։»

Բայց կինը չպատասխանեց։ Գլուխը ետին խոտաւէտ բլուրին վրայ ինկած էր. և տղան երբ անոր վրայ ծռեցաւ, սարսափով տեսաւ թէ զգայազիրկ էր։

«Ի՞նչ պիտի ընեմ,» աղաղակեց բարձրաձայն, յուսահատ կերպով մը։ «Մայր, ո՛հ, մայր։»

«Նուաղած է,» ըսաւ ձայն մը իր մօտէն։ «Քիչ մը ջուր տամ իրեն։»

Ստեփանոս աչքերը վեր առաւ և տեսաւ թէ իր քով կայնած էր կին մը, որ ուսին վրայ ջուրի սափոր մը կը կրէր։ Սափորը շուտով աղբիւրէն լեցուց, յետոյ նուաղեալ կնոջ վրայ հակելով թարմ զով ջուրը անոր գունատ դէմքին վրայ սրսկեց։

«Նայէ, կը սթափի կոր։ Շուտով ինքզինք պիտի գտնէ,» ըսաւ նորեկը։ «Գաւաթդ լեցուր և անոր խմելու ջուր տուր։»

Ստեփանոս հնազանդեցաւ և մեծ ուրախութիւնով տեսաւ թէ մայրը նստաւ և բոլորտիքը նայեցաւ. բայց գրեթէ անմիջապէս նորէն կռնակին վրայ ինկաւ, նուաղեալ ձայնով մը հեծելով։

"Քաղաքին մէջ բարեկամներ ունի՞ք," հարցուց կինը։

"Ոչ," ըսաւ Ստեփանոս։ "Պանդուխտ պիտի երթայինք։ Հեռո՞ւ է ասկէ," յարեց անձկութեամբ։

"Վերի փողոցին մէջն է. աս գիշեր մինչև հոն չկրնար քալել," պատասխանեց կինը։ "Բայց իմ տունս մօտ է," ըսաւ և խօսած միջոցին մատնանշեց տեղ մը ուր աղօտ լոյս մը կը փայլէր մութ տներուն մէջէն։ "Եթէ երկուքս բռնենք և զանիկա ոտքի հանենք, քանի մը քայլ առնելով դուռը կը հասնինք։ Այս գիշեր իմ տունս կեցէք։"

"Շատ ազնիւ ես," ըսաւ Ստեփանոս, "շնորհակալ եմ քեզմէ։"

Երկուքը օգնեցին ուժասպառ Պրիսկիլլան ոտքի հանելու, և անիկա անոնց կռթնած քանի մը դողդոջուն քայլեր առաւ և տուն հասաւ որ կնոջը ըսածին պէս շատ մօտ էր։

"Կը քնանայ կոր, և վաղը առտու աւելի աղէկ պիտի արթննայ," ըսաւ հիւրընկալ կինը, երբ պզտիկ ննջասենեակէն, ուր իր հիւրին պէտքերը կը հոգար, Ստեփանոսի գըտնուած սենեակը վերադարձաւ։

Ստեփանոս իր չորս կողմը դիտելու ժամանակ ունեցած էր. և տեսաւ թէ այս տանը սենեակները շատ անշուք էին, սակայն ծաղիկի պէս խիստ մաքուր և կոկիկ էին։ Եւ հիմա աւելի ուշադրութիւնով նայեցաւ հիւրընկալ կնոջը։ Բարձրահասակ և շնորհալի էր ան. և

թէպէտ միջին տարիքը անցուցած էր, սակայն գեղադէմ էր. ունէր վճիտ, ծաւի աչքեր, գողտրիկ բերան, և առատ, թուխ մազեր, որոնց մէջ կը նշմարուէին քանի մը ճերմակ թելեր։ "Դուն ալ յոգնած ես," յարեց կինը ժպիտով մը, որ արևու ճառագայթի մը պէս իր դէմքը լուսաւորեց։ "Պէտք է որ քիչ մը բան ուտես և ետքը դուն ալ քնանաս։" Զայս ըսելով տղուն առջև դրաւ կաթով լեցուն փայտէ բաժակ մը, և քանի մը գարեգէն բլիթներ։ "Ըսէ, նայիմ," յարեց երբ տղան ճաշը լմնցուց, "ինչո՞ւ մինակ կը ճամբորդէք, և ձեր տունէն այսչափ հեռու կը գտնուիք։ Ինչու որ մայրդ ինծի ըսաւ թէ Կափառնայում կը բնակիք եղեր։"

Տղան քաջալերութիւն ստացաւ և ամէն բան պատմեց, Նազովրեցիին ձեռքով իր բժշկուելուն զարմանահրաշ պատմութիւնէն սկսելով։

"Կափառնայումէն հեռանալու էինք, ինչպէս կը տեսնես," ըսաւ։ "Եւ Նազարէթ եկանք ինչու որ անոր տունը տեսնելու փափաքեցայ։ Խորհեցայ որ կարելի է զանիկա հոս կը գտնենք։ Դուն կը ճանչնա՞ս այս Յիսուսը։"

Կնոջը աչքերը արցունքներով լեցան, սակայն նորէն ժպիտ մը իր դէմքը այլակերպեց և գրեթէ երկնային գեղեցկութիւնով մը վառեց զայն։

"Անիկա իմ որդիս է," ըսաւ պարզապէս։ "Եւ աս է իր տունը։"

ԳԼՈՒԽ ԺԹ

“Տէրդ քեզ կը սիրէ, երիտասարդ. աս քեզի ըսեմ։ Ես ալ գիտեմ որ քու պարտաւկանութիւններուդ մէջ հաւատարիմ գտնուած ես իմ հրամանիս տակ եղող ուրիշ ո՛և է անձէ աւելի, և քեզի բարեկամութիւն ընել կ՚ուզեմ։ Հիմա ես երթալով կը ծերանամ, և իմ պաշտօնիս աշխատութիւնները ինծի ծանր կու գան։ Եթէ սանկ աղէկ շարունակես, և խոհեմ ու իմաստուն ըլլաս, պատճառ մը չեմ տեսներ թէ ինչո՛ւ յարմար ժամանակին իմ տեղս դուն մատակարարապետ չըլլաս, ինչու որ ես իմ թոշակս խոհեմութիւնով գործածելով ինծի այգի մը գնած եմ, և հոն կինամ քաշուիլ երբ ծերութիւնը վրաս կոխէ։”

Խօսողը Պենոնի էր. հանգիստ նստած պարտէզին մէջ նստարանի մը վրայ, մինչ Տիտոս անոր առջև կայնած էր յարգանօք։

Պատանին ուրախութենէն կարմրեցաւ, երբ այս խօսքերը լսեց. բայց չպատասխանեց, վասն զի տեսաւ թէ ծերունին ուրիշ ըսելիքներ ալ ունէր։

“Քեզի կարեւոր յանձնարարութիւն մը ունիմ,” շարունակեց Պենոնի. և այս պաշտօնը քեզի կը յանձնեմ, վասն զի ազնուազարմ Թայրոս ինք անձամբ այնպէս հրամայած է. չեմ ուրանար թէ եթէ ինծի մնար, ես ուրիշ մը պիտի ընտրէի այս գործը կատարելու։ Ոչ թէ քեզի չվստահելուս համար, այլ երիտասարդ

ես և պէտք եղած խոհեմութիւնը չունիս։ Յանձնարարութիւնը այս է. Տիբերիայէ քիչ մը անդին գտնուող այգին պիտի երթաս, հետդ դրամ պիտի տանիս և պիտի տաս Փաղէբ անուն մարդու մը, որուն յանձնուած է այգին։ Անիկա դրամը պիտի գործածէ գրած հրամաններուս համեմատ. և նամակը և այս տոպրակը անոր պիտի յանձնես։ Տոպրակին մէջն է դրամը, որուն մասին խօսեցայ. պէտք է որ սակը զգուշութիւնով պահես վրադ, և լաւ զինուած երթաս։ Քու տրամադրութեանդ տակ պիտի դնեմ սրընթաց ջորի մը, և լուսինին ելլելէն առաջ կը հասնիս եթէ արագ ճամբորդես։”

“Կէս ժամէն պատրաստ պիտի ըլլամ,” ըսաւ Տիտոս կտրուկ կերպով։ “Տեղը գտնելու համար որոշ ուղղութիւններ կու տա՞ս ինծի,” յարեց։

“Անոր աւելին պիտի ընեմ,” ըսաւ ծերունին մտախոհ երևոյթով մը։ “Ասան քեզի պիտի ընկերանայ. անիկա ճամբան գիտէ, վասն զի շատ անգամներ նոյն յանձնարարութիւնով հոն գացած է։”

“Իսկ երբ նոյն յանձնարարութիւնով կ՚երթար, մինա՞կ կ՚երթար, կամ թէ ուրիշի մը հետ,” հարցուց Տիտոս։

“Մինակ կ՚երթար,” պատասխանեց ծերունին անզգուշութեամբ։ Յետոյ Տիտոսի այտերուն բարկութենէն կարմրիլը տեսնելով մեղմացուցիչ շեշտով մը յարեց, “Գիտես որ

ճամբան աւազակներով լեցուն է. անշուշտ երկու հոգիի ճամբորդելը աւելի ապահով է քան թէ մինակ ճամբորդելը։”

“Եթէ ինծի չես կրնար վստահիլ որ մինակ երթամ, բնաւ չեմ երթար. թող ձեր Ասան առնէ տոպրակը, և առաջուան պէս նորէն ան երթայ։”

“Չէ, չէ, տղայ, հիմա այդ ըսածդ չվայլեր. աղէկ կ'ըլլայ որ լեզուդ ու բարկութիւնդ սանձես։ Չըսի՞ որ քեզի կը վստահիմ։ Ատկէ աւելի, կը սիրեմ քեզ զաւկիս պէս. բայց բան մը ինծի կ'ըսէ որ այսօր մինակ չերթաս։”

“Բայց զօրաւոր չե՞մ, եթէ աւազակներու պատահիմ չե՞մ կրնար անոնց դէմ դնել,” հարցուց Տիտոս ամբողջ հասակը ցուցնելու համար շիփ շիտակ կայնելով և իր լայն ուսերը ետ նետելով։ “Ես քու կարծածէդ աւելի աղէկ գիտեմ աւազակներուն ճամբաները և անոնց որջերը, բարի Պենոնի,” յարեց ինքնիրեն։ Յետոյ բարձրաձայն ըսաւ, “Ազնիւ Ասան պարզապէս արգելք մը պիտի ըլլայ եթէ դժբաղդաբար գողերու հանդիպինք։ Կրնամ երևակայել զինքը Թիւմաքըսի պէս մէկուն ձեռքին մէջ,”

“Ի՞նչ կ'ըսես,” հարցուց Պենոնի մտախոհ կերպով մը։

Տիտոս շրթունքը խածաւ։ “Ճամբայ ելլելու ժամանակ է ալ, բարի Պենոնի,” ըսաւ։ “Եւ եթէ կը հաճիս՝ յարգելի Ասային ընկե-

րակցութիւնովը բեռնաւորուիլ չպիտի ուզէի։”

“Շատ աղէկ. քու ուզածիդ պէս ըրէ. և Եհովան քեզ պահպանէ։”

“Բարեպաշտական մաղթանք մըն է ատիկա անշուշտ, և ես ալ ատոր ոյժ պիտի տամ իմ խոշոր ցուպովս և զոյգ մը դանակներովս,” ըսաւ Տիտոս խնդալով։

Ծեր Պենոնի գլուխը շարժեց։ “Մեղք որ կռապաշտ ես, տղայ. խօսքերդ կռապաշտութիւն կը հոտին։”

Կէս ժամ վերջ երիտասարդը զօրաւոր և արագոտն ջորիի մը վրայ հեծած մեծ բակէն դուրս կ'ելլէր աղմուկով. դրամի տոպրակը զգուշութեամբ մէջքը կապած էր պատմուճանին տակէն. մախաղը ուտելիքով լեցուցած՝ և զոյգ մը ահռելի դանակներ խոթած գօտիին մէջ։ “Լուսնին ելլելէն առաջ պիտի վերադառնամ։ Մնաս բարով։” Եւ Պենոնիի հրաժեշտի շարժում մը ըրաւ ձեռքովը, և զուարթօրէն խնդաց երբ տեսաւ անոր անձկալից դէմքը։

Ծերունին գլուխը շարժեց երբ տուն կը դառնար, և ինքնիրեն ըսաւ, “Սրտիս մէջ կասկած մը կայ աս բանին համար. մէկը երթալու էր տղուն հետ։”

Նոյն միջոցին Տիտոս քաղաքին դուռը հասած էր, և կը մագլցէր քարուտ նեղ ճամբէն վեր, որ բլուր կը տանէր։ Գարնան զուարթ առաւօտ մըն էր. արևուն տաք և պայծառ ճառագայթները կը հանդչէին դալարագեղ

դաշտերուն և այգիներուն վրայ, որոնք ծածկուած էին զմրուխտի այն փառփառուն գոյնովը որ միայն գարնան յատուկ է։ Ճամբաները պըճնազարդուած էին վարդագոյն, դեղին և կապոյտ ծաղիկներով, որոնց վրայ կը տատանէին գունագեղ խոշոր թիթեռնիկներ, կենդանի ծաղիկներու պէս։ Թռչուններ բոյն շինելու զբաղած, հոս հոն ցանկերու և թաւուտներու մէջ կը թռչտէին, մինչ վերը արտոյտը «երկինքին երեսը հազարաւոր արտաւլարներ կ՚ողողէր իր գեղգեղներովը։"

Տիտոս լիաթոք շնչեց քաղցրաբոյր օդը. յետոյ գանկրահեր գլուխը ետև նետելով ինքն ալ սկսաւ նոր կորովով մը երգել։ Ինչ մեծ բարեբաղդութիւն էր առողջ և երիտասարդ ըլլալ այսպիսի առաւօտ մը։

Կէսօրուան մօտ սկսաւ իր ետև ձգել այգիները և մշակուած դաշտերը որոնք զուարթ էին ժրաջան գիւղացիներով, և առաջացաւ դէպ ի ճամբուն բաղդատաբար անբնակ ու ամայի մէկ մասը։ Հոս նրբուղին կ՚ոլորուէր խորտուբորտ բլուրներու մէջէն, դափնեվարդերու խիտ թաւուտներէ, մոշաներէ և վայրի ձիթենիներէ շրջապատուած։ Տիտոս այս տեղը աղէկ գիտէր։ Հիմա լուռ և արթուն էր։ Իսկոյն կանգ առաւ, ջորին կապեց և մացառներուն տակէն սողոսկեցաւ բաց պզտիկ տեղ մը, որ ճամբէն բնաւ չէր երևնար։ Հոս պզտիկ աղբիւր մը վճիտ, բիւրեղանման և սառնորակ զով ջուրերով բլուրին քովէն կը հոսէր և կա-

թիլ կաթիլ կը վազէր ապառաժուտ աւազանի մը մէջ, յետոյ աւազանէն դուրս յորդելով կ՚անհետանար ծաղիկներու և խոտերու մէջ, որոնք հիւթալից և առատ կ՚աճէին այս բարեբեր գետնին վրայ։

Տիտոս ականջը գետինը դրաւ և մտիկ ըրաւ. յետոյ բարձր կաղնիի մը վրայ մագլցեցաւ և անտառին վրայ նայեցաւ։ Այս բարձր թառէն կը տեսնէր իր եկած ճամբան, որ նեղ ժապաւէնի մը պէս բլուրին քովէն ի վեր կը փաթթուէր, և թարմ կանանչ տերևները որ արևին մէջ կը պարէին. իրմէ հարիւրաւոր ոտք վարը տարածուող կապոյտ ջուրը կ՚ընդնշմարէր. մինչ հեռուն, բլուրներուն ետևը ստուերարկեալ կը բարձրանար Հերմոն լեռը, ձիւնապատ ամպի մը պէս հեռաւոր հորիզոնին վրայ։ Ծառէն վար սողոսկեցաւ գոհ երևոյթով մը, և թաւուտին մէջէն դուրս ելլելով ջորիին երասանակը բռնեց։

«Քեզի ջուր պիտի տամ, անանկ աղուոր ջուր մը որուն նմանը բնաւ խմած չես," գոչեց խնդագին՝ կենդանիին փայլուն վիզը շոյելով. յետոյ ջորիին պէտքերը հոգալէ վերջ, կակուղ մարգին վրայ նստաւ և սկսաւ լաւ ճաշ մը ընել մախաղին մէջ գտնուածներովը։

Աքանչելի, զով և գեղեցիկ տեղ մըն էր այս. թռչուններուն հեռուէն լսուող ճռուողիւնը, ջուրին կարկաչը, և իր կէսօրուան ճաշը ընելու զբաղած ջորիին ամուր ամուր ծամծմելը. ահա միայն ասոնք կը խզէին տիրող լռու-

թիւնը։ Տիտոս զգաց թէ վրան հաճելի թմրութիւն մը կու գայ. քնոտ ակնարկ մը նետեց կենդանիին վրայ, և երբ տեսաւ թէ ձորին իր բուսաճարակին գրեթէ կէսը միայն կերած էր, հանդիստ կերպով երկնցաւ, գլուխը թևին վրայ դրաւ և խորունկ քունի մէջ ինկաւ։

Չէր գիտեր թէ որչափ ժամանակ քնացաւ, բայց դէշ բան մը պատահած ըլլալու տարտամ զգացումով արթնցաւ։ Անհանգիստ կերպով աստին անդին շարժելով աչքերը բացաւ. այն ատեն իր ամբողջ յիմարութիւնը իր առջև պարզուեցաւ։ Զգուշութեամբ ձեռքերը և ոտքերը կապուած էին։ Թիւմաքըս մօտը ծառի մը բունին կռթնած իրեն կը նայէր յաղթանակի ժանտատեսիլ ակնարկով մը, մինչ խումբին միւս անդամները կայնած կամ գետինը պառկած էին իր բոլորտիքը։

Երբ Տիտոս արթնցաւ՝ բարձրաձայն քրքիջներով ողջունեցին զանիկա, և սկսան հեգնել ու ծաղրել։

“Յոգնութիւն առի՛ր, աղուոր տղաս.” ըսաւ մէկը։

“Շիտակը ըսելով չէինք կարծեր որ քեզ հոս պիտի գտնենք. բայց ասիկա հին ժամադրավայր մըն է, դուն ալ շատ աղէկ գիտես։ Մեզի կը սպասէիր կոր անանկ չէ՞,” յարեց ուրիշ մը։

Տիտոս ապարդիւն ճիգ մը ըրաւ ինքզինք

իր կապերէն ազատելու, մոլեգնութեամբ աչքերը զինքը բռնողներուն վրայ յառելով։

“Դու ջորիովդ և ոսկի տոպրակովդ բաւական աղուոր աւար մըն ես,” ըսաւ Թիւմաքըս, և ձեռքը բռնած տոպրակը շարժեց, այնպէս որ մէջի դրամները ներդաշնակօրէն հնչեցին։

“Ու շատ աւելի ընդունելի, քանի որ վերջերս բաղդերնիս դէշ կ՚երթար կոր,” քրթմնջեց ուրիշ մը։

“Ա՛յ շիտակ Երուսաղէմ երթանք. հոն գործերնիս աղէկ երթայ նէ, շուտով վերջ մը կու տանք,” ըսաւ Թիւմաքըս։ “Աս,” տոպրակը նորէն շարժելով, “հիմակուհիմա կ՚օգտէ մեզի։”

“Տղան արձկե՞մ,” հարցուց Գայիոս, որուն հետ Տիտոս միշտ մտերիմ եղած էր։

“Արձկե՞ս մի, չէ,” գոչեց Թիւմաքըս։ “Առաջ հետը կարգադրելիք հաշիւ մը ունիմ։ «Անցածները.» յարեց, Տիտոսի առջև կայնելով և աչքերը գաղանաբարոյ երևոյթով մը անոր վրայ տնկելով, «տղաս Ստեփանոսը անհնազանդութեանը համար խարազանով կը ծեծէի կոր. ծեծած ատենս մէկր գլուխս հարուածով մը սասանեցուց, անկէ ետքը ձեռքերս ոտքերս կապեց ատ անօգնական վիճակիս մէջ։”

«Հա՛, ի՞նչ աղուոր ալ ըրեր էր,” ընդմիջեց Գայիոս քրքիջ մը բարձրացնելով։ “Հոն պառկած դիւահարի պէս կը պոռար

կոր, մինչև որ ես ան տեղուանքը գտնուեցայ և կապերը քակեցի։ Իրաւ որ անանկ ամուր կապուած էր որ մինչև հիմա հոն մնացած կ՚ըլլար, եթէ շուները խնայէին։"

"Դուն Ստեփանոսին նոյն բանը պիտի ընէիր," ըսաւ Տիտոս, զայրոյթէն կրակ կտրած՝ երբ միջադէպը յիշեց։

"Անանկ է նէ դուն էիր ատիկա ընողը։ Գիտէի արդէն. Հրեայի լակոտ," ըսաւ Թիւմաքըս սուլելով։

Յետոյ կատաղութենէն ինքզինք կորսնցուցած երկայն երկայրի դանակը խեղճ տղուն նետեց։ Դանակը գլխուն չեկաւ, այլ անոր ետին գտնուող ծառին կոճղին մէջ մխուեցաւ, ուր հաստատ կախուած մնաց հարուածին ուժգնութենէն երերալով։

"Աս ինչ կ՚ընէիր կոր, մարդ," աղաղակեց Գայիոս առաջ ցատկելով։ "Ատանկ պզտիկ բանի մը համար պիտի սպաննէի՞ր տղան, քու որդիդ, ինչոր որ չարունակ կ՚ըսես։"

"Անիկա իմ որդիս չէ. անիծեալ Հրեայ մըն է, և կ՚ատեմ զանիկա," պոռաց Թիւմաքըս։

"Ատիկա նոր լուր մը չէ մեզի," ըսաւ Գայիոս խնդալով։ "Բայց ատոր համար մեռցնելու չես զանիկա։ Ինչ կ՚ըսես. կապերը քակեմ և թող տամ որ երթա՞յ, չէ նէ հետերնիս Երուսաղէմ տանինք։"

"Երուսաղէմ տանինք," ըսաւ Թիւմաքըս երեսը կախած. դանակը ծառին բունէն քաշեց հանեց և տղուն ոտքերը կապող չուանները

կտրեց։ "Ես ջորիին վրայ պիտի հեծնամ. աս տղան կրնայ նէ թող փախչի, ձեռքովս կը մեռցնեմ՝ զանիկա։"

Բոլոր խումբը իսկոյն ճամբայ ելաւ. մարդոցմէ երկուքը առջևէն կ՚երթային իբր լրտես, Տիտոս ձեռքերը կապուած՝ ուրիշ երկու հոգիի մէջտեղէն կը քալէր. մինչդեռ խումբին միւս անդամները, Թիւմաքըս հանդիստ կերպով ջորիին վրայ հեծած իրենց մէջտեղ ըլլալով, վերջնակարգը կը կազմէին։

Տիտոս այն ատենուան ընկղմած էր իր դժբաղդութեան խորհուրդներուն մէջ որ ընկերներուն ուշադրութիւն չէր ըներ։ "Ինչ յիմար էի," կը խորհէր, "ասոնց գտնուած տեղը ինչո՞ւ քնանայի։ Բայց բոլորովին վստահ էի որ ան տեղուանքը չէին։ Ինչո՞ւ միւս ճամբէն չգացի։ Պենոնի ինչ պիտի խորհի թէ որ աս իրիկուն չերթամ. երբ իմանայ որ ստակը այգին չտարի։ Ո՛հ, երանի թէ ստակը վճարելէս ետքը գիս բռնէին։" Ու բարձրաձայն հառաչեց։

"Չուանները դաստակներդ կը ցաւցնե՞ն," հարցուց մարդոցմէ մէկը բաւական բարութեամբ։

"Չէ," ըսաւ Տիտոս կտրուկ կերպով. յետոյ յոյսի նշոյլով մը յարեց. "Դուն միշտ իմ բարեկամս էիր, Գայիոս, ինծի չե՞ս օգներ որ փախչիմ։"

"Անխելք բաներ կ՚ըսես, տղայ։ Ինչո՞ւ մեր քովէն փախչիլ կ՚ուզես։ Մենք քու բարեկամներդ ենք. ասկէ առաջ շատ ուրախ զուարթ օրեր

անցուցած ես մեզի հետ։ Խելքդ գործածէ սա մեր յարգելի պետին սիրտը առնելու, և ամէն բան աղէկ պիտի երթայ։"

„Չէ, ատիկա չեմ կրնար ընել," ըսաւ Տիտոս տրտում տխուր։ „Անիկա գիս կ'ատէ․ ես ալ զինքը կ'ատեմ։ Երանի՜ թէ Ստեփանոսը ծեծած օրը սպաննած ըլլայի զանիկա։"

„Ատիկա իրեն բարիք մը պիտի ըլլար," ըսաւ մարդը զսպուած ծիծաղով մը։ „Եւ ո՞վ գիտէ վերջը ի՛նչ պիտի ըլլայ։"

Քիչ մը կենալէ վերջ Տիտոս իր ընկերոջ դառնալով յանկարծ ըսաւ, „Իմ ով ըլլալս կրնա՞ս ըսել ինծի․ լսեցի որ երկու անգամ ինծի Հրեայ ըսաւ։"

„Հիմա անանկ բան մը կը հարցնես կոր որ ես ալ գիտնալ կ'ուզեմ," պատասխանեց մարդը մտախոհ։ „Ինչու որ անշուշտ աղուոր գումար մը պիտի վճարէին քեզ իրենց վերադարձնողին։ Կը կարծեմ որ Երուսաղէմէն գողցուած ես․ ինչու որ երբ առաջին անգամ յարգելի Թիւմաքըսին հանդիպեցայ՝ Հրէաստանէն նոր եկած էր, և աս տղուանքը իրեն անծանօթ էին։ Ան ատենը դուն երեք տարու հազիւ կայիր․ անգամ մը առջևս Թիւմաքըսին ապտակ մը զարկիր, տղայական բարկութիւնով մը, ‚Հայրդ եմ՝ ըսելուն համար։"

Տիտոս չպատասխանեց։ „Ուրախ եմ որ սա գազանին որդին չեմ," խորհեցաւ Թախծագին։ „Բայց որո՞ւն որդին եմ։ Ինծի սորվեցուցած էր Հրեաները ատել․ ես Հրեայ եմ

ուրեմն։ Ստեփանոսը իմ եղբայրս չէ, և մայրը իմ մայրս չէ։ Ուրեմն անիկա ալ գիս կ'ատէ, ինչու որ աս բանը գիտէր, և ինծմէ պահեց բոլոր աս երկար, ապերջանիկ տարիներու մէջ։"

Հիմա գիշեր էր, և աչքերը վերցնելով տեսաւ թէ խոշոր դեղին լուսինը կ'ելլէր բլուրներու մութ զանգուածին ետևէն։ Աչքերը տաք արցունքներով լեցան։ „Լուսինը կ'ելլէ։ Հիմա Պենոնի ինծի կը սպասէ։ Պիտի վերադառնամ։ Պիտի կարծեն որ ես գող մըն եմ։"

ԳԼՈՒԽ Ի

Աւազակներու խումբը և Տիտոս խիստ հսկողութեան տակ իրենց հետ ըլլալով կարելի եղածին չափ արագ կը յառաջանային դէպ Երուսաղէմ, և գլխաւորաբար գիշերները կը ճամբորդէին լուսնի լուսով։ Ցորեկները թաւուտներու կամ ձորերու մէջ կը պահուըտէին որսի սպասելու համար։ Քանի մը դժբաղդ ճամբորդներ այսպէս անոնց ձեռքը ինկան ճամբորդութեան միջոցին։ Գողերը փութով անոնց ունեցածը կը կողոպտէին, և ճամբորդներուն յետագայ բաղդը կախեալ էր կողոպտուած միջոցին իրենց բռնած ընթացքէն։ Եթէ հանդարտօրէն անձնատուր ըլլային, թոյլ կը տրուէր իրենց որ երթան, թէև կիսամերկ․ բայց վա՜յ այն մարդուն որ կը համարձակէր դիմադրել կամ աղաղակել։ Տասը տասներկու պատրաստ դանակներ շուտով կը լռեցնէին զինքը, վասն զի աս չար

հին առածը թէ, “Մեռած մարդիկ եղածը չեն կրնար պատմել,” Թիւմաքըսի սիրելի ակզբունքն էր։

Չորրորդ օրուան արշալոյսին, Երուսաղէմի արեւմտեան կողմը գտնուող բլուրները հասան, և նեղ հովիտներէն մէկուն մէջ բանակեցան, քանի մը ժամ հանգչելու և կազդուրուելու համար։

“Ես մինակ քաղաք պիտի երթամ,” ըսաւ Թիւմաքըս բան ուտելէն վերջ։ “Դուք հոս ինծի պիտի սպասէք։ Ձայն ձուն մի հանէք որ գործի չսկսած չբռնուինք։”

Ցեստոյ Գայիոսը մէկդի առաւ և քանի մը վայրկեան անոր հետ ցած ձայնով խօսեցաւ։ Տիտոս վստահ էր թէ խօսակցութիւնը իր վրայ կը դառնար, բայց բան մը յայտնի չըրաւ։ Կը յուսար թէ քիչ ետքը անոր ունենալիք չփոթութեան մէջ կրնար փախչիլ։ Միտքը արդէն լեցուն էր իր ծնողքը փնտռելու և ինքզինք անոնց ճանչցնելու տարտամ և անկարելի ծրագիրներով, եթէ իրօք անոնք Երուսաղէմ կը գտնուէին։ Չէր գիտեր թէ ինչպէս պիտի ընէր զայս. բայց անիրականանալի յոյսերով լեցուն էր։

Քանի մը ժամէն Թիւմաքըս վերադարձաւ։ “Ամէն բան աղէկ է,” ծանոյց կտրուկ կերպով բայց յաղթական երեւոյթով մը։ Ցեստոյ դաւաթ մը գինի պարպելէն վերջ, շուքին մէջ պառկեցաւ և խորունկ քնացաւ։

Մարդիկը ցած ձայնով կը խօսէին, և ա-

նոնց խօսակցութեններէն կտորներ կը հասնէր Տիտոսի ականջը։

“Գործին մէջ արդէն հինգ հարիւրէն աւելի մարդ կայ. անշուշտ պիտի յաջողի։”

“Գիշե՞րը պիտի յարձակինք։”

“Լուսնին ելլելէն առաջ, երբ մութ է։”

“Տաճարին դուռները դիւրութիւնով պիտի բանանք։ Բարաքքային ծրագիրը ոսկեղէն արծիւը ներսի դրանը վրայէն վար առնել է։ Հերովդէս ատիկա հոն դրած է. ատիկա Հրեաներուն աչքին գարշելի է։”

“Մեզի ի՛նչ ոսկեղէն արծիւը, կամ Հրեաները։ Մենք կողոպուտ կ՚ուզենք։”

“Լաւ. մէյ մը դուռներէն ներս մտնենք նէ շատ ապուշ մարդիկ ըլլալու ենք որ չկըրնանք ձեռք անցնել քանի մը ոսկեղէն անօթներ որոնցմով լեցուն է տաճարը։ Ատկէ զատ միւս բանն ալ հոն է։”

Հոս իրենց ձայները մեղմացուցին, այնպէս որ Տիտոս մնացեալը չլսեց։ Ցեստոյ մէկը քիչ մը բարձրաձայն ըսաւ,

“Տակաւին հո՞ն է։”

“Այո։ Պիղատոս տակաւին չէ համարձակեր ձեռքը անոր վրայ դնելու, թէև ջրմուղը լմնալու է, և ստակ չունի լմնցնելու։”

“Աղուոր գումա՛ր մը. մեծ գանձ մըն է, մարդ։ Ամէնս պիտի հարստանանք։ Մեր նպատակը կռիւին իրարանցումին մէջ ատիկա առնել և ծովուն ճամբան բռնել է. մէյ մը հոն հասնինք նէ, ալ Յունաստան կը փախ-

չինք։ Անկէ ետքը ալ երկայն, ուրախ զուարթ կեանք մը կ'անցնենք։”

“Մեր պետին արժանի ծրագիր մըն է ատիկա. Յեսու Բարաբբան ատկէ տեղեկութիւն ունի՞։”

“Չէ. անիկա լուր չունի։ Նախանձաւոր Հրեայ մըն է ան, ռաբբիի մը որդի, և միայն տաճարը մաքրել կը խորհի ոսկեղէն արծիւէն, որ իր կարծիքով տաճարը կը պղծէ։ Ասոր հետ մէկտեղ կռուասէր մէկն է, և դէշ համրաւ ունի մեծերուն քով։”

“Ատոր համար ա՛լ աւելի բաժին չկրնար ունենալ մեր կողոպուտին մէջ։ Մենք աս տեղուանքը անծանօթ ենք, և կրնանք յուսալ որ կը փախչինք։ Թող անիկա առնեն խաչեն կ'ուզեն նէ. մեզի աւելի աղէկ։”

“Արամազդ մեզի օգնական ըլլայ.” ըսաւ Կեսթաս ջերմեռանդութեամբ։ “Կը խոստանամ որ ոսկի շղթայ մը պիտի նուիրեմ Յունաստանի ամէն մէկ նշխարատուփին, թէ որ յաջողինք։”

“Ես ալ.” աղաղակեց ուրիշ մը։

Թիւմաքըս այս ձայնէն արթնցաւ, վայրագօրէն յանդիմանեց զանոնք իրենց յիմարութեանը համար, և գինի ու կերակուր ուզեց։

Երբ կ'ուտէր կը խմէր, մերթ ընդ մերթ վայրագ ակնարկ մը կը նետէր Տիտոսի վրայ։ Տղան կը տժգունէր, և ձեռքերը սրտին կը դրկէր, վասն զի Թիւմաքըսի խորհուրդները կը կռահէր, կամ կը կարծէր թէ կը կռահէր։

“Աս տղան ի՞նչ պիտի ընենք.” հարցուց իսկոյն մարդոցմէ մէկը, այս ակնարկները նշմարելով։

“Ես ալ ատոր վրայ կը խորհիմ կոր.” ըսաւ Թիւմաքըս, և կարմրած աչքերը Տիտոսի վրայ յառեց դիւական ժպիտով մը։

Բայց Գայիոս կատարելապէս հասկցաւ իր պետին նպատակը և փութով ընդմիջեց զանիկա ըսելով, „Աս գինիին համը նայէ, Թիւմաքըս, աղուոր և անոյշ է։ Գաւաթդ բռնէ լեցնեմ. ինտո՞ր գինի է։”

Թիւմաքըս գաւաթը կամաց կամաց պարպեց, յետոյ երկնցուց որ նորէն լեցնէ։ „Աղուոր գինի է, ո՞րկէ առինք։”

„Երէկուան Սամարացի գինեվաճառէն.” պատասխանեց Գայիոս գաւաթը մինչև բերանը լեցնելով։ „Ամէն ձեռքի պէտք ունինք աս գիշերուան մեր գործին մէջ.” շարունակեց Գայիոս։ „Ինտոր որ գիտես կռուի մէջ աս Տիտոսէն քաջը չկայ. մի՞տքդ է ինտոր անցած տարի միս մինակ հսկայ Եթովպացիին հետ կռուեցաւ երբ մազ մնացեր էր որ բռնուէինք։ Հա՛, մեռցուց ալ զանիկա։ Անոր պէտք պիտի ունենանք։ Ի՞նչ կ'ըսես, տղայ։ Աս գիշեր մեզի հետ Հռոմայեցիներուն դէմ կը կռուի՞ս։”

„Աս կ'ընեմ,” ըսաւ Տիտոս անձկութենէն դողդղալով։ „Միայն ինծի կռուելու գործիք մը տուէք։”

Թիւմաքըս գաւաթը չորրորդ անգամ Գայիոսի կ'երկնցնէր։ “Ես անիկա հոս ձգելու

մէտք ունիմ,” ըսաւ ծանր ծանր։ “Եւ անանկ վիճակի մէջ ձգելու որ ալ մէյ մըն ալ ձեռքէս չկրնայ փախչիլ. ոչ ալ նորէն կարող ըլլայ խորհուրդներուս դէմ կենալ։”

“Չէ, բարի պետս,” ըսաւ Գայիոս ձեռքը ազդարարութեան համար Տիտոսի ուսին վրայ դնելով։ “Հոս ապահով վիճակի մէջ չենք կրնար ձգել զանիկա։ Ես անոր հոգ կը տանիմ աս գիշեր. կրնայ նէ թող փախչի։” Եւ Տիտոսի վրայ յառեց աչքերը կեղծ վայրագութիւնով մը։

“Թէ որ մեր ձեռնարկին մէջ յաջողինք՝ տղան ի՛նչ կ՚ուզէ ըլլայ, հոգ չէ,” ըսաւ Թիւմաքըս, որ Գայիոսի տուած գինիին ազդեցութենէն ոգեւած էր զուարթանալ։ “Միայն թէ Պրիսկիղան գտնայի. կնիկը փախեր է։ Անիկա կրնայ անոր ծնողքին ո՛վ ըլլալը ըսել։ Աս գիշեր յաջողինք նէ, վրէժս լուծած պիտի ըլլամ։ Ո՜հ, եկէք, ճամբայ ելլելու ատեն է. քաղաքէն ներս երկերկու կամ երեք երեք հոգի մտնելու ենք՝ կասկածի տեղի չտալու համար։ Վերի շուկան Կղէոփասին կապելան իրար կը գտնենք։ Հոն Բարաբբան պիտի տեսնենք, և ուրիշներ ալ պիտի գան մութը կոխածին պէս։ Ամենուն գաւաթն ալ լեցուր, և խմենք։ Աւելցած գինին գետինը պիտի թափենք Արեսին իբր նուէր. անիկա և բոլոր աստուածները մեզի օգնական ըլլան։”

“Թող օգնեն։ Բարեպաշտական գործ մըն է զանձը Եբրայեցիներուն Աստուծմէն յափշտա-

կել. մեր աստուածները պիտի օգտուին ասկէ,” աղաղակեց Կեսթաս։

Թիւմաքըս ոտքի ելաւ, և գինովի հանդիսաւորութեամբ տիկին մէջ մնացած գինին գետինը թափեց, բարձրաձայն օգնութիւն հայցելով բոլոր չաստուածներէն իրենց անիծեալ ձեռնարկին համար։

Կղէոփասին կապելան, վերի շուկային մէջ, զուարթ դեղին լոյսի ճոխ ցոլք մը կ՚արձակէր տիրող մթութեան մէջ, երբ Տիտոս Գայիոսի և խումբէն Ճօբա անուն ուրիշ մէկուն հետ կանգ առին ապահով ըլլալու համար թէ ճիշտ որոշեալ տեղը եկա՛ծ են։

“Հոդ է տեղը.” ըսաւ Ճօբա։ Ես շատ աղէկ գիտեմ։ Երիտասարդ եղած ատենս շատ ուրախ զուարթ գիշերներ անցուցած եմ հոն։”

“Անանկ է նէ Երուսաղէ՞մ ծնած ես,” հարցուց Գայիոս։

“Երուսաղէմ ծնած և հոն մեծցած,” պատասխանեց միւսը։ “Հայրս ոսկերիչ էր և սուրբ անօթներ կը շինէր տաճարին համար։ Առաջին անգամ Կղէոփասին կապելային մէջ Թիւմաքըսին պատահեցայ։ Ան ատենը գեղեցիկ մարդ մըն էր։ Չեմ գիտեր ինչ պատահեցաւ իրեն, Գալիլեա փախաւ, հետը կնիկ մը և տղայ մը տանելով։ Տղան աս երիտասարդն է։ Անգամ մը լսեցի որ կնիկը Գաւիթ անունը կու տար անոր։ Ետքը Տիտոս կը կանչէին. բայց վստահ եմ որ բուն անունը Դաւիթ է։”

Տիտոս ուշադրութեամբ մտիկ կ'ընէր. բայց բան մը չըսաւ, վասն զի կը յուսար թէ մարդը ուրիշ բաներ ալ պիտի ըսէ։ Գայիոս իր դանակներէն մէկը անոր տուած էր։ Մութին մէջ դիւրաւ կրնար փախչիլ, և կէս մը այդպէս ընելու հակամէտ էր։ Յետոյ խորհեցաւ թէ կարելի է ուրիշ բան մըն ալ կը լսէ իր խորհրդաւոր ծնունդին և տոհմին վրայով եթէ կենայ. ասկէ զատ բուռն հետաքրքրութիւն մը ունէր համբաւաւոր Բարաբբան տեսնելու. և ամէնէն աւելի, անխուսափելի փափաք մը կը զգար յուզիչ դէպքերուն մասնակցելու։

«Եթէ հիմա երթամ,» կը խորհէր ինքնիրեն, «առանձին Կափառնայում երթալու և Պենոնիի խոստովանելու պիտի ըլլամ թէ ինք շիտակ էր, և ես սխալ էի։ Ասկէ զատ, ջորին և սակը երկուքն ալ չկան, և ինչպէս կրնամ ասոնց փոխարէնը վճարել։ Ամէն պարագայի մէջ քանի մը ժամ ալ սպասեմ. կարելի է ինծի օգտակար բան մը կը պատահի։»

Հիմա կապելայէն ներս մտած էին, և Տիտոս փախչելու առիթը առժամաբար կորսնցուցած էր։

«Աս է Բարաբբան. Թիւմաքըսին հետ կը խօսի կոր,» ըսաւ Գայիոս փսփսալով։

Տիտոս նայեցաւ և տեսաւ հսկայ մարդ մը, որուն յանդուգն կերպարանքը և սրատես, փայլուն աչքերը մեծ հակապատկեր

մը կը ներկայացնէին Թիւմաքըսի փքացած, վայրագ դէմքին քով։ Տիտոս անմիջապէս գրաւուեցաւ այս մարդէն. և ամբոխին մէջէն իրեն ճամբայ բանալով յաջողեցաւ խօսակցութիւնը լսելու չափ անոնց մօտենալ։

«Ա՛լ չպիտի համարձակի նորէն դնելու, եթէ անգամ մը տեղէն վար առնենք,» կ'ըսէր Բարաբբա ցած բայց զօրաւոր ձայնով մը։ «Հռոմայեցւոց գերիշխանութեան խորհըրդանշանը երկար ատենէ ի վեր կ'անարգէ մեր Աստուծոյն տունը։ Վար պիտի առնենք. անանկ մանր մանր կտորտենք որ ալ մէ՛կը չպիտի կրնայ նորէն շինել զայն։ Ես ձեռքովս մանր կտորները պիտի առնեմ ապարանքին գաւիթին մէջ նետեմ։ Ձեզի կ'ըսեմ որ Պիղատոս վախկոտին մէկն է։ Մեզմէ կը վախնայ։ Կեսարիայի մէջ ինտո՞ր մեզի տեղի տուաւ։ Վերջերս տաճարին սուրբ գանձը յափըշտակել ուզեց իր նպատակներուն գործածելու համար, բայց կրցա՞ւ։»

«Շիտակ կը խօսիս,» աղաղակեցին յիսուն վաթսուն ձայներ։ «Երթանք, անիծեալ պատկերը տեղէն վար առնենք։»

Ընդհանուր գրգիռով մը ամէնն ալ փողոց խուժեցին։ Տիտոս, որ Բարաբբայի մօտէն կը քալէր, զարմանքով տեսաւ թէ հրապարակը մարդոցմով խճողուած էր. անոնց վայրագ և անյողդողդ դէմքերը կ'երևնային հոս հոն ամբոխին գլխուն վերև շողացող բոցավառ ջահերուն լոյսին մէջ։

Ցած և խղդուկ մրմունջ մը բարձրացաւ խուժանին մէջէն, երբ իրենց առաջնորդը տեսան։ Բարաբբա կայնեցաւ, և քանի մը կարճ վճռական խօսքերով պարզեց յարձակումի ծրագիրները և կերպերը․ յետոյ հրամայեց որ ջահերը մարեն, և ամէնն ալ սկսան դէպ ի տաճար առաջանալ արագ քայլերով մթութեան քօղին ներքև։

Շատ առաջացած չէին երբ վահաններու շառաչիւնը իրենց ականջին հասաւ, և բարձր ձայն մը լսեցին որ անցաբառը կը հարցնէր։

«Մահ և շփոթութիւն,» քրթմնջեց Գայիոս, որ Տիտոսի հետ բազմութեան մէջ առաջ կ'երթար ճիշտ Բարաբբայի ետևէն։ «Հռովմայեցիներուն պահակազօրքն է։»

«Յառաջ, մարդիկ։ Հռովմայեցիներուն վրայ յարձակեցէք, միայն քանի մը հատ են,» գոչեց Բարաբբա։

Մեծ աղաղակով մը խուժանը առաջ խոյացաւ․ և վայրկեանէ մը կատաղի պայքարի մը աղմուկը կը լսուէր․ սուրերու շառաչիւնը, վահաններու կռնչիւնը, վայրագ ճիչեր։ Ոմանք կը կոխկռտուէին։ Բարաբբա կռիւին գէշ տեղն էր, ուր խօլաբար կը մարտնչէր․ բայց շատ չանցած յայտնի եղաւ թէ ամբոխը տեղի կու տար։

«Մատնուեցանք,» ըսաւ Թիւմարըս Գայիոսի ականջին ի վար։ Շուտով փախչինք․ աս գիշեր բան մը չենք կրնար ընել։ Հռովմայեցիները մեղուներու պէս լեցած են։» Եւ ա-

ւանց պատասխանի սպասելու ամբոխին մէջէն արագութեամբ սրացաւ գնաց։

Գրեթէ անմիջապէս մեծ աղաղակ մը լսուեցաւ առաջակողմէն․ «Միջնաբերդին Հռովմայեցիները վրանիս կու գան կոր․ Բարաբբան բռնուեցաւ․ փախէք, ազատեցէք։»

Խուժանը հիմա կատաղի շփոթութեան մը մատնուած էր․ իւրաքանչիւրը միայն իր ապահովութեանը վրայ կը խորհէր։ Տիտոս միւսներուն հետ քշուելով կ'երթար, և առանց գիտնալու թէ ի՛նչ կ'ընէր, դէպ ի նեղ փողոց մը վազեց մութին մէջ։ Իսկոյն երբ տեսաւ թէ զինք չէին հետապնդեր, վայրկեան մը կանգ առաւ շունչ առնելու համար, և ուշադրութեամբ մտիկ ընելով լսեց թէ խուժանին մոլեգին աղաղակը և հալածող զինուորներուն ձայնը հետզհետէ կը հեռանար։

Սիրտը յուսով կը բաբախէր։ «Հիմա ապահով եմ,» խորհեցաւ։ «Միայն պէտք է որ մինչև առտու մարդ զիս չտեսնայ․ ան ատենը դիւրութիւնով քաղաքէն դուրս կ'ելլեմ։ Պիտի երթամ ամէն բան խոստովանիմ Պենոնիի․ անիկա ինծի կը հաւատայ։»

Կափառնայումի հանդարտ տունին վրայ խորհիլ շատ քաղցր էր իրեն երբ առանձին և լքեալ կայնած էր խոր մթութեան մէջ։ Բայց ինչո՞ւ պատմուճանը տաք և թաց էր։ Եւ հիմա այրիչ ցաւ մը կը զգար գլուխը։ «Վիրաւորուած եմ,» խորհեցաւ․ և զգուշութեամբ շօշափելով իր խիտ գանգուր մազե-

րը, գտաւ խոր վէրք մը ուրկէ առատ արիւն կը հոսէր։

«Զարմանալի բան,» ըսաւ ինքնիրեն, «չեմ յիշեր որ կռիւին մէջ վիրաւորուեցայ։»

Իսկոյն զգաց թէ գլուխը կը դառնայ և նուաղելու պէս կ'ըլլայ։ «Օգնութեան պէտք ունիմ,» խորհեցաւ, «և շուտով, եթէ ոչ փողոցին մէջ պիտի մեռնիմ։»

Զգուշութեամբ փողոցն ի վար առաջացաւ պատերը բռնելով։ Հիմա լուսինը կ'ելլէր, և անոր աղօտ և նսեմ լոյսին մէջ տեսաւ թէ դէպ ի բաց հրապարակ մը կ'երթայ։ Քիչ մը անդին կրակի լոյսի նման բան մը կը նշմարուէր, և սև հագուստներով մարդիկ կը շարժէին անոր մօտ։

Տխուր ուրախութեան աղաղակ մը արձակեց, և դողդղալով առաջ գնաց. մոռցաւ իրեն սպառնացող վտանգը, և միայն օգնութիւն գտնելու վրայ կը խորհէր։ Յաջորդ վայրկեանին զգաց թէ նուաղած գետինը պիտի իյնայ, և սկսաւ տկար ձայնով օգնութիւն գոչել։

«Ի՞նչ էր այդ ձայնը,» ըսաւ մէկը հռոմայեցի զինուորներէն, որոնք կրակին բոլորտիքը հաւաքուած էին։

«Ես բան չլսեցի.» պատասխանեց ուրիշ մը։ «Ի՞նչ բանի կը նմանէր։»

«Աղաղակ մըն էր, և մօտէն կու գար։»

«Խռովայոյզներն են,» ըսաւ հարիւրապետը։ «Դեռ հետապնդեն զանոնք քաղաքին

վարի մասին մէջ։ Շատերը բռնուած են. ինչպէս նաև իրենց պարագլուխը Բարաբբան։ Աղուոր տեսարան մը պիտի ունենանք Զատկի շաբթուն։»

«Ի՞նչ ըսել կ'ուզես։»

«Խաչեալներու տեսարան մը անշուշտ։ Պիղատոս այդ միջոցը կը գործածէ սա աղմկայոյզ ժողովուրդը զսպելու համար։ Աղէկ խրատ մըն է տօնին քաղաք եկող բազմութեան, և յաւելուածական զօրագունդէ մը աւելի կը նպաստէ կարգապահութեան։»

«Լռէ, ձայնը նորէն լսեցի,» ըսաւ միւսը. և կրակէն ջահ մը բռնկցնելով սկսաւ փութով շրջակաները փնտռել։

«Ահա, ընկեր,» աղաղակեց։ «Վիրաւորուած մարդ մը կայ, ինծի օգնէ։»

Երկուքը մէկէն երիտասարդը կրակին քով բերին, և սկսան անոր լուսովը հարևանցի կերպով քննել զանիկա։

«Ասոր վրայով ի՞նչ կը խորհիս,» հարցուց մէկը։

«Հրեայ է. դիմագիծերէն յայտնի է. խռովարարներէն մէկն է։ Թող չտանք որ փախչի,» պատասխանեց հարիւրապետը։ «Պատմուճանէն կտոր մը պատռէ, և գլուխը կապէ. գէշ կերպով վիրաւորուած է։ Սա գինին ինծի տուր. քիչ մը խմցնեմ։»

«Իրաւ որ, Մարկոս, ձեռքերդ կնկան ձեռքերու պէս ամէն բանի կը վայլեն,» ըսաւ միւսներէն մէկը, որ կայնած կը դիտէր։

"Զատկի շաբթուան համար կը պահեմ զանիկա," ըսաւ Մարկոս վայրագ ծիծաղով մը։ "Գլխուն վրայ վէրքով մը մեռնիլ՝ շատ թեթեւ պատիժ մըն է սանկ մէկու մը համար։"

Տիտոս վերականգնած էր տաքութեան, գինիին եւ վէրքէն արեան հոսումին դադրելուն միացեալ ազդեցութեամբ։

"Ոտքի վրայ կրնա՞ս կայնիլ," հարցուց հարիւրապետը երբ տեսաւ թէ վիրաւորեալը աչքերը բացած է։

Տիտոս դողդոջելով ոտքի ելաւ, եւ այս կերպով պատասխանեց հարիւրապետին հարցումին.

"Դուն ալ աս կռուին մէ՞ջն էիր։"

"Այո," ըսաւ Տիտոս ցած ձայնով։

"Բայց . . .։"

"Բանտ տարէք զանիկա, Գայիոս եւ Բրուտոս," հրամայեց անմիջապէս։ Եւ առանց միջոց տալու որ Տիտոս բողոքէ, երկու զինուորները զանիկա տարին. եւ քիչ վերջը ինքզինք գտաւ ցուրտ եւ խոնաւ զնդանի մը մէջ։ Հոս մգլած յարդի դէզի մը վրայ ինկաւ մնաց. եւ հակառակ իր սոսկումին եւ գլխուն ցաւին՝ շուտով խորունկ քնացաւ։

ԳԼՈՒԽ ԻԱ

Տիտոս շաբաթէ մը աւելի մնացած էր զնդանին մէջ երբ առաւօտ մը անհանդիստ քունէն արթնցաւ Հռոմայեցի պահակազօրքին ներս մտնելու աղմուկէն։ Անոնք իրեն հրա-

մայեցին որ առաջ գայ, յետոյ արագօրէն լուիկ քալեցուցին զանիկա փողոցներուն մէջէն մինչեւ որ կուսակալին ապարանքը հասան։ Զգուշութեամբ պահպանուած մեծ դուռնէն ներս մտնելով ինքզինքնին գտան դատաստանի սրահին մէջ։

Տիտոս փութկոտ ակնարկ մը պտըտցուց չորս կողմը, յետոյ գլուխը կուրծքին վրայ ինկաւ։ Այդ կարճ զննութեամբ տեսաւ թէ մեծ սրահը բազմութիւնով խճողուած է, եւ թէ բարձր տեղ մը վեհ եւ ազդեցիկ դիրքով բազմած է մարդ մը որուն Հռոմայեցի կուսակալ՝ Պոնտացի Պիղատոս ըլլալը անմիջապէս կռահեց։

Վայրկեան մը գրեթէ մոռցաւ իր պարագաները՝ իր ուղեղին մէջ խռնուող խառնաշփոթ եւ սոսկալի խորհուրդներու լաբիւրինթոսին մէջ։ Նորէն ինքզինք գտաւ իր բոլորտիքը տեղի ունեցող իրարանցումին զապուածակայն վայրագ շշունջէն. վեր նայեցաւ եւ Բարաբբայի աչքառու հասակը տեսաւ։ Անիկա զգուշութեամբ ձեռնակապուած եւ չորս զինուորներու հսկողութեան տակ, ամենուն աչքին առջեւ կայնած էր, քիչ մը բարձր տեղի մը վրայ ճիշդ դատարանին առջեւ։

"Ամբաստանուած ես թէ տաճարին վրայ յարձակած ես՝ Ադար ամսուան քսանըեօթերորդ գիշերը, եւ թէ մարդասպանութիւն գործած ես. վասն զի այդ շփոթութեան միջոցին քու ձեռքերովդ չարութեամբ սպան-

ներ եւ Հռոմայեցի պահակազօրքերէն քանի մը հատը, որոնք օրինաւորապէս իրենց պարտականութիւնը կը կատարէին։ Ընելիք մը ունի՞ս ինքզինքդ արդարացնելու համար։"

"Ամբաստանիչներս ո՞վ են։ Թող առաջ գան," ըսաւ Բարաբբա յանդգնութեամբ եւ կուսակալին նայեցաւ անվեհեր աչքերով։

"Վկաները բերէք," ըսաւ Պիղատոս կըտրուկ կերպով։

Արդ՝ առաջ եկան քանի մը մարդիկ, որոնց մէջ Տիտոս զարմանքով ճանչցաւ նեսաթարը։ Վկայութիւնները համաձայն էին թէ բանտարկեալը վերոյիշեալ գիշերը չարութեամբ իրարանցումի պատճառ եղած էր եւ թէ ինք անձամբ պատասխանատու էր կռիւին մէջ սպաննուած քանի մը Հռոմայեցի զինուորներու մահուանը։

"Այս վկաներուն ըսածներուն դէմ ի՞նչ կ՚ըսես," հարցուց Պիղատոս։ "Պատճառ մը կա՞յ որ անմիջապէս չդատապարտեմ քեզ քու յանցանքներուդ արդար պատիժը կրելու։"

"Այս իմ ամբաստանիչներս ի՞նչ կ՚ընէին Ադարի քսանըեօթներորդ գիշերը," հարցուց Բարաբբա հեգնոտ ժպիտով մը։

"Ատիկա քեզի չվերաբերիր," պատասխանեց Պիղատոս խստութեամբ։ "Եթէ բան մը պիտի ըսես քու վրադ, ըսէ, եթէ ոչ լռէ, որ քու մահավճիռդ ծանուցանեմ։"

"Ըսելիքս այս է," ըսաւ Բարաբբա գիտ-

նալով որ իր դատը անյոյս է. "միայն կը ցաւիմ որ չկրցանք կատարել մեր նպատակը, որ էր ոսկեղէն արծիւը Եհովային տաճարին վրայէն վար առնել։ Ասկէ զատ երանի՜ թէ Երուսաղէմ Սուրբ քաղաքը պղծող բոլոր Հռոմայեցիները մի միակ վիզ մը ունենային եւ ես զանոնք մէկ հարուածով մը դաշոյնովս սպաննէի. եւ Սուրբ երկիրը ազատէի պղծութենէ մը որ մինչեւ երկինք կը հասնի։"

Հռոմայեցիները ատելութեան տարափով մը ընդունեցին այս խօսքերը, եւ հոն ներկայ գտնուող Հրեաները հաճութեան անզուսպ մրմունջ մը բարձրացուցին։ Պիղատոսի դէմքը աժգունեցաւ եւ ձայնը սրտմտութենէն դողդղալով ըսաւ,

"Քու բերանդ քեզ կը դատապարտէ. ինծի կը մնայ միայն մահավճիռդ արձակել։ Խաչին վրայ պիտի գամուիս ուրբաթ օրը Նիսանին տասնըհինգին, եւ խաչին վրայ պիտի մնաս մինչեւ որ մեռնիս։ Իմ առջեւէս դուրս հանուած ատենդ պիտի ձաղկուիս, ինչպէս նաեւ խաչուելէդ առաջ։" Յետոյ պահակազօրքին դառնալով հրամայեց որ բանտարկեալը տանին։

Տիտոս ակար եւ նուաղեալ կը զգար երբ այս ահաւոր խօսքերը լսեց. բայց Բարաբբա կուսակալին առջեւէն անցաւ եւ դուրս ելաւ ըստ երեւոյթին անյողդողդ, սեգ ու անվեհեր կերպարանքով մը։

Յետոյ հարցաքննուեցան քանի մը վկաներ

որոնք խռովայոյզներէն քաղաքուն յիսուն հատին դէմ վկայութիւններ կու տային։ Զինուորները առնք բռնած էին՝ երբ անոնք կը փախչէին Բարաբբայի ձերբակալուելէն վերջ։ Պիղատոս ասոնց դատը անմիջապէս վճռեց. ամէնն ալ սաստիկ ծաղկուելու և գիշեր մը ոտնակապի մէջ մնալու դատապարտուեց։

Երբ ասոնք դուրս հանուեցան իրենց սահմանուած պատիժը կրելու համար, Պիղատոս քանի մը վայրկեան զինք շրջապատող դատաւորներուն հետ խորհրդակցեցաւ, յետոյ բարձրաձայն ըսաւ,

“Միւս բանտարկեալները բերէք։”

Հիմա Տիտոս կոշտ կերպով դատարանին առջև հրեցին. և երբ աչքերը վերցուց իր քով տեսաւ Թիւմաքըսի ծանօթ դէմքը։ Երկուքը իրարու նայեցան անքթիթ՝ փոխադարձ զարմանքով. յետոյ Թիւմաքըս ժպտեցաւ դիւական ժպիտով մը։

“Բանտարկեալներ,” ըսաւ Պիղատոս, “ամբաստանուած էք երեք ոճիրներով, աւազակութիւն, մարդասպանութիւն և խռովարարութիւն։ Թող ձեր ամբաստանիչները ձեզի դէմ վկայեն, եթէ դուք ալ ինքզինքնիդ պաշտպանելու համար պիտի խօսիք։”

Առաջին վկան այն Սամարացի գինեվաճառն էր որուն գինին Թիւմաքըս շատ գոված էր։ Սա վկայեց թէ Սամարիայէն Երուսաղէմ ճամբորդած միջոցին իր վրայ յարձակեցան գողեր, որոնք կողոպտեցին իր բոլոր ունեցածը,

այսինքն ընտիր գինիի քանի մը տիկերը զորս Երուսաղէմի շուկան կը տանէր, և մինչև անգամ հանդերձները։ Եւ թէ զինքը ծեծելէ և տեսակ տեսակ թշնամանքներու ենթարկելէ վերջ, ճամբուն քովը կիսամեռ ձգեցին։ Յետոյ իր քաղաքացիներէն մէկը, որ այն կողմէն կը ճամբորդէր, օգնութեան հասաւ և իրեն հոգ տարաւ։ Յայտարարեց նաև թէ դատարանին առջև կեցող բանտարկեալները անդամներն էին այն խումբին որ չարութեամբ իր վրայ յարձակեցաւ։

Յաջորդ վկան երդում ըրաւ թէ բանտարկեալները տեսած էր Եղէոնպասին կապելան իրարանցումին գիշերը, և վերջն ալ Բարաբբայի խումբին մէջ, Հռոմայեցի պահակազօրքին հետ կռուած ատենին։

Յետոյ հարիւրապետը որ Տիտոսը բռնած էր, անոր ձերբակալման պարագաները պատմեց. նաև յայտարարեց թէ բանտարկեալը խոստովանած էր թէ կռիւին մասնակցած է։

Վերջին վկան Կեսթաս էր։ Զգուշութեամբ խոյս տուաւ Թիւմաքըսի ակնարկէն, երբ առաջ եկաւ, և անքթիթ նայեցաւ չքեղ փղոսկրեայ գահին վրայ բազմող կուսակալին.

“Ի՞նչ կ'ըսես բանտարկեալներուն վրայով.” հարցուց Պիղատոս.

Կեսթաս գետինը նայեցաւ, յետոյ աչքերը անհանգիստ կերպով դարձուց բանտարկեալներուն քով կայնող պահակազօրքին վրայ. կարծես կը զգար վայրագ նայուածքը

զոր Թիւմաքըս իր վրայ կը յառէր. վերջապէս ցած խղճուկ ձայնով մը սկսաւ խօսիլ.

"Ինծի խոստում եղաւ որ եթէ ամէն բան ըսեմ, ես ազատ պիտի արձակուիմ։ Այնպէ՞ս է, վսեմափայլ կուսակալ։"

"Ազատ պիտի արձակուիս, ինչպէս որ քեզի րուած է, խօսէ," ըսաւ Պիղատոս անհամբերութեամբ։

"Աղէկ անանկ է նէ," շարունակեց մարդը, "աս Թիւմաքըսը մեր խումբին պետն էր։ Ամէնս քսան հոգի էինք, բայց տասը տասներկու հատը կ'ընէին գործին մեծ մասը։ Մեր կեդրոնը Կափառնայում էր, բայց շատ գործ կը տեսնէինք Երուսաղէմ տանող ճամբուն վրայ, ուր միշտ առատ կողոպուտ կայ։ Շատ աւար կ'առնէինք, և մեր ձեռքը ինկող մարդոց ինչ որ յարմար սեպէինք անանկ կ'ընէինք. Շատերը թող կու տայինք որ երթան. բայց եթէ մէկը աղաղակէր կամ աղմուկ հանէր, մեր պետը կը հրամայէր որ կարելի եղածին չափ շուտ և լռիկ մեռցուի։"

"Քանի՞ հոգի այդպէս մեռցուցած էք," հարցուց Պիղատոս։

Մարդը խորհելով գլուխը քերեց, յետոյ պատասխանեց, "Շիտակը չեմ գիտեր, վսեմափայլ կուսակալ։ Բնաւ չէինք համրեր զանոնք։"

"Այս երիտասարդը ձեր խումբէ՞ն էր," հարցուց Պիղատոս ձեռքի շարժումով մը Տիտոսը ցոյց տալով.

"Մինչև մօտ ատեններս մեզի հետ էր, վսեմափայլ կուսակալ։ Անունը Տիտոս է, և երբ մեր պետին որդին ճանչցուած էր. բայց ամէնս ալ կը կարծէինք որ տղայութեանը գողցուած էր և Թիւմաքըսին մէ՛կ բանը չէր."

"Իբր խումբին մէկ անդամը կը մասնակցէ՞ր աւազակութեան և մարդասպանութեան՝ որոնց վրայով խօսեցար։"

Մարդը վայրկեան մը վարանեցաւ, յետոյ ըսաւ,

"Բարեսիրտ տղայ մըն էր, և պարկեշտ մէկը պիտի ըլլար եթէ իրեն թոյլ տրուէր. բայց քաջասիրտ էր, և կռուի պատրաստ ձեռք մը ունէր։"

"Ըսել կ'ուզես որ ձեր աւազակութիւններուն կը մասնակցէ՞ր։"

"Իրաւ է որ Եթովպացի մը մեռցուց," պատասխանեց մարդը, "բայց արդար կռուի մը մէջ. եթէ ոչ Եթովպացին զինքը պիտի մեռցնէր։"

"Կը լսէ՞ք ասոնք ի՛նչ կը վկայեն ձեզի դէմ," ըսաւ Պիղատոս խօսքը բանտարկեալներուն ուղղելով։ "Աւազակապետ, առաջ դուն խօսէ։"

Թիւմաքըս իր մազոտ գլուխը վերցուց և սկսաւ արագօրէն և աղաչական ձայնով մը խօսիլ։ "Մարդուն ըսածը սուտ, սոսկալի սուտ մըն է։ Ես արհեստով ձկնորս եմ, և պարկեշտ մարդ մը։ Աս երիտասարդը որդիս է։ Անառակ տղայ մըն է, և ինծի շատ ցաւ

պատճառած է։ Անշուշտ շատ գէշ բաներ ը-
րած է։ Երուսաղէմ եկայ զանիկա իր չար
ընկերներէն բաժնելու համար։ Ատոր համար
Կղէոփասին կապելան գացեր էի։ Իմ հայ-
րական սիրտս կտոր կտոր կ՚ըլլայ երբ աս
բաները կը վկայեմ իմ մէկ հատիկ զաւկիս
դէմ. բայց...։"

"Բաւական է," ըսաւ Պիղատոս, զանիկա
ընդմիջելով։ "Անտարակոյս պատուական հպա-
տակ մը և վշտահար հայր մըն ես, ատիկա
դէմքիդ վրայ գրուած է։ Բայց պէտք է որ
քեզ ալ պահենք մեր Զատկի այցելուներուն
ցուցադրելու համար։ Ուրբաթ օր, Նիսանին
տասնըհինգին Բարաբբայի հետ, և միևնոյն
կերպով պիտի խաչուիս։ Պահակազօրք, բան-
տարկեալը տար." ըսաւ երբ Թիւմոքըս սկսաւ
գազանի պէս մռնչել։

"Եւ դուն, արդար հօրդ անառակ որդին,
ըսելիք մը ունի՞ս։"

Տիտոս նայեցաւ դատաստանի աթոռին
վրայ նստող մարդուն հեգնոտ երեսին, յե-
տոյ զինք շրջապատող թշնամական դէմքերուն.
վիրաւորուած գլուխը սաստիկ կը ցաւէր։

"Ո՜հ, Ստեփանոս," աղաղակեց բարձրա-
ձայն. "ո՜հ, մայր։"

Պիղատոս բոլորովին յոգնած էր։ Ասկէ
զատ գրեթէ կէսօրուան ճաշի ժամանակ էր,
և հիւրեր կ՚ակնկալէր. ուստի ալ աւելի կա-
րևոր էր իրեն ինքզինք հանդարտեցնելու ժա-
մանակ ունենալ առաւօտեան ցաւալի տեսա-

րաններէն վերջ։ Զզուանքի շարժումով մը
ոտքի ելաւ և խստիւ ըսաւ,

"Բաւական է, բաւական է։ Հոս լալու
ողբալու տեղ չէ։ Դուն ալ միւսներուն հետ
պատիժդ պիտի կրես. աշխարհ թող ազատ
քեզմէ։ Պահակազօրքեր, տարէք ասիկա. և
դատաստանի սրահը թող պարպուի։"

Տիտոս նորէն պառկեցաւ զնդանին մգլած
յարդին վրայ։ Հիմա հանդարտ էր. առա-
ւօտեան տեսարաններուն վրայ չէր խորհեր,
ոչ ալ իրեն սպասող ահաւոր դատապարտու-
թեան վրայ կը խորհէր, այլ Ստեփանոսի հետ
ծովակին վրայ անցուցած հին, քաղցր օրե-
րուն վրայ, Գրիսկիլլայի, իր տեսած միակ
մօրը վրայ, փոքրիկ Հռութի վարդերես ժպ-
տուն դէմքին վրայ և բարի Պեննիի վրայ կը
խորհէր։ Եւ երբ բոլոր ասոնց վրայ կը մտա-
ծէր, ուրիշ դէմք մը իր առջև պատկերա-
ցաւ։ Յիսուս Նազովրեցիին դէմքն էր, պատ-
ուական, խորհրդաւոր, գորովալի, աշխարհի
սէրերէն աւելի գերազանց սիրով մը զեղուն,
և երևակայեց թէ նորէն կը լսէր այն խօս-
քերը, որոնց այնքան ուշադրութիւն տուած
չէր երբ զուարթ ու երջանիկ էր։ "Եկէք ին-
ծի, բոլոր յոգնած ու բեռնաւորուածներ, և
ես ձեզ պիտի հանգչեցնեմ" (Մատ. ԺԱ. 28)։
Նորէն և նորէն բարձրաձայն կրկնեց այս բա-
ռերը. և այդ բառերուն հնչիւնը կարծես կը
հանդարտեցնէր իր չարչարուող ուղեղը. Քիչ
մը վերջ աչքերը գոցուեցան, և այս սփոփիչ

խօսքերը երբ դեռ իր բերանն էին խորունկ քնացաւ։

Եւ երբ կը քնանար երազեց։ Կը կարծէր թէ Ստեփանոսի հետ էր, և թէ երկուքը կը պտըտէին մեծ և լայն մարգագետնի մը վրայ։ Հաճելի վայր մըն էր, վասն զի ամէն տեսակ և ամէն գոյն ծաղիկներ առատօրէն աճած էին իրենց բոլորտիքը. մինչ մթնոլորտը լեցուած էր բարձրերը թռչտող արտոյտին երկնային գեղգեղովը։

Ստեփանոս իր սովորութեան համեմատ կը խօսէր իր քաղցր, արծաթանման ձայնովը. "Կը յիշե՞ս վարդապետին ըսածը, 'Նայեցէք շուշաններուն, ի՛նչպէս կ՚աճին. ոչ կ՚աշխատին և ոչ կը մանեն. բայց ձեզի կ՚ըսեմ որ Սողոմոն ալ իր բոլոր փառաւորութեանը մէջ անոնցմէ մէկո՛ւն պէս չհագուեցաւ' (Ղուկ. ԺԲ. 27)։ Եւ մեր երկնաւոր Հայրը մեզ շուշաններէն աւելի կը սիրէ, վասն զի մենք իր զաւակներն ենք։ Վարդապետը զայս ըսաւ, ոչ թէ մէկ անգամ, այլ շատ անգամներ։"

"Դուն անոր զաւակն ես," պատասխանեց Տիտոս սիրտը բուռն իղձով մը լեցուն։ "Բայց ես, ես չեմ գիտեր թէ որո՛ւն զաւակն եմ։"

Ցետոյ աչքերը վերցուց և տեսաւ թէ դէպ իրեն կու գար մարդ մը որ փայլուն ճերմակ հանդերձներ հագած էր.

"Ո՞վ է," ըսաւ Ստեփանոսի, սակայն ինք լաւ գիտէր թէ ո՛վ էր։

"Վարդապետն է," աղաղակեց Ստեփա-

նոս բերկրութեամբ և վազեց զանիկա դիմաւորելու։

Բայց Տիտոս անշարժ կեցաւ իր տեղը. կ՚անձկար, սակայն կը վախնար, վասն զի գիտէր թէ մեղանչած էր։ Երբ նայեցաւ, տեսաւ թէ Ստեփանոս վարդապետին ոտքը ինկաւ ցնծումով յափշտակուած։ Ցետոյ Յիսուս ձեռքը երկնցուց, և զանիկա վեր առաւ. և երկուքը իրարու հետ խօսելով սիրալիր՝ դէպ իրեն եկան շուշաններուն մէջէն։ Եւ ինք գլուխը վար կախած՝ չէր համարձակեր նորէն նայելու, վասն զի իր մեղքը ծանր կը ճնշէր իր վրայ։

"Զաւա՛կս։"

Աչքերը կամաց կամաց վեր առաւ Տիտոս երբ այդ ձայնը լսեց և երբ նայեցաւ, ահա սրտին դառնութիւնը և մեղքը անհետացան և հոգին հզօր սիրով մը լեցուեցաւ։ Ցետոյ վարդապետը ծռեցաւ, իր ճակտին դպաւ, և ըսաւ,

"Դուն ալ իմս ես։"

Եւ Տիտոս արթնցաւ. երազ էր։ Բայց աչքերը ընդանին մթութեանը մէջ կը փայլէին և շրթունքները կը ժպտէին։

"Ահա իմ աչքերս տեսան թագաւորը իր վայելչութիւնովը," (Եսայ. ԼԳ. 17) մրմնջեց։ "Եւ ես անորն եմ։"

ԳԼՈՒԽ ԻԲ

Հինգ ամիսէ մը աւելի անցած էր այն օ-

րէն ի վեր երբ Ստեփանոս և իր մայրը Նազարէթ տանող ապառաժուտ ճամբէն վեր մագլցած էին, և դեռ կը բնակէին Յիսուսի մօրը Մարիամի տունը։ Պրիսկիղա բնաւ չելաւ այն անկողինէն որուն վրայ այնքան շնորհակալութեամբ պառկած էր իրենց հոն հասած գիշերը. և Մարիամի փորձառու աչքերը հետզհետէ աւելի որոշ կը տեսնէին թէ անոր օրերը համրուած էին։ Անգամ մը երբ հիւանդին վրայ հակած էր թեթև ծառայութիւն մը մատուցանելու՝ մեղմով ըսաւ,

“Երանի՜ թէ որդւոյս լուր ղրկէինք. անիկա կրնար քեզ բժշկել։”

Բայց հիւանդ կինը անոր ձեռքը բռնեց։ “Չէ, չէ,” աղաղակեց թախանձանօք, “Ես պիտի մեռնիմ, և ուրախ եմ ատոր համար։ Կեանքս այնչափ երջանիկ եղած չէ որ ուզէի աւելի երկար ապրիլ։ Թող մեռնիմ հոս, ուր այնչափ հանդարտ ու խաղաղ է։”

Եւ արդարև խաղաղ նաւահանգիստ մըն էր այն որ հասած էր, իր կեանքին յուղեալ ճամբորդութենէն վերջ։ Երբ պառկած էր անշուք անկողինին վրայ՝ անբիծ մաքուր կտաւներուն անուշահոտութեան մէջ, առանց ցաւ կրելու բայց օր ըստ օրէ աւելի տկար զգալով, երկար տարիներու շրջանին մէջ գրեթէ առաջին անգամն էր որ երջանիկ էր։

Մարիամ պզտիկ տանը գործերը կատարելէ վերջ, յաճախ իր մանոցը կը բերէր հիւանդին պառկած սենեակը և անոր անկողինին

քով նստած լուիկ կը մանէր մինչ անիկա կը քնանար։ Երբեմն իրարու հետ կը խօսէին։ Անգամ մը Պրիսկիղայի պատմեց Բեթլեհէմի զարմանալի պատմութիւնը, աստղին, հրեշտակներուն երգին և մոգերուն այցելութեանը վրայով։ Ուրիշ անգամ մը երբ Ստեփանոս մօրը քով նստած էր, խօսեցաւ անոնց հրեշտակային ազդարարութեան և իրենց փութով Եգիպտոս ճամբորդելուն վրայով. այդ հեռաւոր երկրին տարօրինակ բնակիչներուն և սովորութիւններուն վրայով. և իրենց վերադարձին վրայով, ոչ թէ Հրէաստանի իրենց հին տունը և բարեկամներուն, այլ Նազարէթի այս պզտիկ լեռնային քաղաքը։

Ստեփանոս երբեք մտիկ ընելէ չէր ձանձրանար երբ Յիսուսի մանկութեան, տղայութեան և երիտասարդութեան օրերուն վրայով կը խօսէր Մարիամ։

“Թզենիին հովանիին տակ եղող սա նըստարանին վրայ նստած դասերը կը սորվէր, երբ տղայ էր,” ըսաւ օր մը, “և ես հոս կը մանէի՝ երկար ցորեկները։ Միշտ կը սիրէր ինծի հետ գտնուիլ. մինչ գիւղին միւս տղաքները կ՚ուզէին աղբիւրին գլուխը խաղալ կամ թռչուններու բոյներ փնտռել կամ փողոցներուն մէջ աղմուկ հանել. Սակայն անիկա աշխարհի մէջ էն երջանիկ տղեկն էր. միշտ երգելով և արևու ճառագայթի նման ժպիտով մը կ՚աշխատէր։ Բոլոր տղաքը զինքը շատ կը սիրէին։ Մէկը չէր կրնար անոր պատմա-

ցին պէս գեղեցիկ պատմութիւններ պատմել. և բոլոր քաղաքին մէջ ուրիշ մը չկար այնքան յօժար հիւանդ մանկիկ մը հանդարտեցնելու, լացող տղեկ մը մխիթարելու, կամ կտրած մատ մը կապելու։ Այնպէս որ որովհետև իմ քովս կենալէ կ'ախորժէր, ինչպէս ըսի, և ժամանակին մեծ մասը տանը և պարտէզին գործերուն մէջ ինծի օգնելով կ'անցընէր, դրացի տղաքները անոր բոլորտիքը կը խռնուէին, վարդի մը բոլորտիքը հաւաքուող մեղուներու պէս հոծ բազմութիւնով։ Կը յիշեմ թէ ի՛նչպէս սա նստարանին վրայ սովոր էր նստիլ թևերուն մէջ մէկ երկու մանկիկներով, և տասը տասներկու ուրիշ պզտիկներ բոլորտիքը դիզուած, ոմանք ոտքերուն քով նստած և ծունկերուն կռթնած, և ամէնն ալ իրենց աչքերը և ականջները բացած մտիկ կ'ընէին՝ երբ անոնց կը խօսէր Թռչուններուն վրայով, թէ ի՛նչպէս անոնք իրենց բոյները համբերութեամբ և սիրով կը շինեն, և երկար պայծառ օրերն ի բուն անդադար կ'աշխատին իրենց ձագերը սնուցանելու. ծաղիկներուն վրայով որոնք գեղեցիկ ու անոյշ կ'աճին ամայի հովիտներու մէջ, ուր ոչ մէկը բայց միայն Աստուած կրնայ տեսնել զանոնք. ձիւնին վրայով որ ձմեռը ճերմակ ու լռիկ վար կը տեղայ ամպերէն, սակայն անոր ամէն մէկ հատիկը գեղեցիկ է։ Երբեմն շաբաթ օրերը Սաղմոսներ կ'ըսէր անոնց և Սուրբ Գիրքերէն երկար պատմութիւններ կը

պատմէր, ինչպէս պզտիկ պրտուեղէն տապանակին մէջ գտնուող Մովսէսի և գեղեցիկ իշխանուհիին, Գողիաթի և քաջասիրտ Դաւիթ պատանիին, և անխելք զօրաւոր Սամսոնի պատմութիւնները և շատ ուրիշներ։"

"Ո՜հ," ըսաւ Ստեփանոս, շողշողուն աչքերով և ուշադիր, յուզիչ նայուածքով մը, "ո՜րչափ կը փափաքիմ որ այն ատենը Նազարէթ գտնուած ըլլայի։"

Մարիամ իր սիրուն քաղցր ժպիտովը ժպտեցաւ, և քնքուշ ձեռքը գգուանքով անոր խիտ խոպոպիքներուն վրայ դրաւ։ "Գիտե՞ս," ըսաւ քիչ մը կենալէ վերջ, "քանի մը բաներու մէջ անոր կը նմանիս։ Երբ փութով պարտէզը կ'աշխատիս, ինքնիրենդ կամաց կամաց երգելով կամ ոտքերուս քով կը նըստիս, միշտ անոր քու տարիքդ եղած ատենին վրայ կը խորհիմ։ Անոր համար յաճախ կը խօսիմ քեզի անոր վրայով։"

"Աւելի կը փափաքիմ անոր պէս ըլլալ," գոչեց Ստեփանոս խանդագին, "քան թէ կեսարը ըլլալ։"

"Ըսածդ խելացի խօսք է," ըսաւ Մարիամ և անոր խորունկ աչքերը խորհրդաւոր լուսով մը փայլեցան։ "Կեսարը մեղաւոր մարդ մըն է, մինչդեռ Յիսուս...։"

"Անիկա Աստուծոյ Սուրբն է," ըսաւ Ստեփանոս ակնածութեամբ։

Յետոյ քիչ մը ատեն լռութիւն տիրեց։ Բայց անկէ վերջ Յիսուսի մայրը միշտ կը

նշմարէր թէ Ստեփանոս ինչպէս խոնարհութեամբ և առանց ձանձրանալու համատարմաբար կ՚աշխատէր տանը մէջ այդ դատարկ տեղը լեցնելու։ Եւ սրտին խորերէն կը սիրէր զանիկա այդ բանին համար։

Պրիսկիղայի նկատմամբ գորովալի գթութիւն մը կը տածէր. վասն զի կռահած էր թէ այդ կնոջ պատմութեան մէջ տեղ մը սև էջ մը կար։ Օր մը երբ լռիկ հիւանդին անկողինին քով նստած էր մանելու զբաղած՝ մերթ ընդ մերթ ակնարկներ սևեռելով բարձին վրայի տժգոյն հալած մաշած դէմքին վրայ, տեսաւ թէ արցունքի կայլակներ վար կը հոսէին գոց կոպերուն տակէն։ Տեղէն ելլելով անկողինին վրայ ծռեցաւ և հիւանդին մոխիր պաղ ձեռքը իր երկու ձեռքերուն մէջ առաւ և մեղմով ըսաւ, "Վիշտդ ինչո՞ւ ինծի չես ըսեր։"

Իսկոյն սև աչքերը բացուեցան և երկար ատեն նայեցան իր վերև գտնուող քաղցր դէմքին վրայ։ "Այո," ըսաւ կամաց մը, "ամէն բան պիտի ըսեմ քեզի։ Մեծ սխալ մը գործեցի տարիներ առաջ և անկէ ի վեր բոլոր կեանքիս մէջ խղճիս վրայ ծանրացած է այն։ Բայց սխալս ուղղելու քաջութիւնը երբեք ունեցած չեմ։"

Յետոյ պատմեց Տիտոսի պատմութիւնը և թէ ինչպէս գիշեր ատեն փախած էր իր սիրահարը գտնելու համար, տղեկը հետը տանելով։

"Ինչո՞ւ տղեկը հետդ տարիր," հարցուց Մարիամ։

"Թիւմաքըս այնպէս ուզեց," պատասխանեց կինը։ "Եւ ես ալ կը սիրէի պզտիկը, և չէի կրնար անկէ բաժնուիլ. անոր համար հնազանդեցայ։ Շարունակ կ՚ուզէի զանիկա իր մօրը վերադարձնել, բայց երբեք չհամարձակեցայ։ Անգամ մը երբ ըսի որ պէտք է վերադարձնեմ, ամուսինս կատաղութիւնով զիս գետինը զարկաւ և, ինչ որ աւելի գէշ էր, իմ մանկիկս Ստեփանոսը վնասեց, անյոյս հաշմանդամ մը ընելով զանիկա։ Խղճալի վիճակ մը ունէր և շարունակ կը տառապէր մինչև որ քու որդիդ շնորհիւ բժշկուեցաւ։ Ո՜հ, ամէն բան ձեզի կը պարտինք։ Հիմա ինծմէ պիտի զզուիս։ Աս յարկին տակ գտնուելու արժանի չեմ ես։"

Մարիամ վայրկեան մը լուռ կեցաւ. բայց գորովանօք հիւանդին ճակատը համբուրեց. յետոյ հաստատ կերպով ըսաւ, "Հիմա անմիջապէս այդ սխալդ ուղղելու ես։ Թող քու որդիդ Ստեփանոս Կափառնայում երթայ և երիտասարդ Դաւիթը հոս բերէ։ Ամէն բան անոր պիտի ըսես, և ըսածներուդ ճշմարիտ ըլլալուն նշանները անոր ձեռքը պիտի տաս։ Հոս քո՞վդ են։"

"Այո," ըսաւ Պրիսկիղա, և բարձին տակէն զգուշութեամբ լաթի մէջ փաթթուած և մետաքսեայ թելով կապուած պզտիկ ծրար մը հանեց։ Աս բնաւ ձեռքէս հանած չեմ.

փախցուցած առենս անոր հագած պզտիկ պատմուճանն է։ Մայրը իր ձեռքերովը շինած էր. պիտի ճանչնայ։ Հետը արծաթէ շղթայ մըն ալ կայ, որ ինծի տուաւ երբ իր բոլոր աղախիններուն մէջէն զիս զատեց պզտիկ Դաւիթին հոգ տանելու։ Եւ ինչպէս անոնց վստահութիւնը չարաչար գործածեցի։ Ի՞նչ պիտի ըլլայ իմ վերջս։”

“Իրաւ ծանրապէս մեղանչած ես,” ըսաւ Մարիամ։ “Բայց Աստուած քեզի պիտի ներէ, ինչպէս ներեց Դաւիթ Թագաւորին, որ մարդասպանութեամբ մեղանչած էր, եթէ միայն սիրտդ անոր առջև խոնարհեցնես։”

“Աստուած գիտէ որ սիրտս մինչև գետինը խոնարհած է, բայց ա՜ռ, խաղաղութիւն չունիմ։”

Մարիամ յուզուած էր։ Աղաւնիի նման աչքերը վեր վերցուց։ “Ո՜հ, Որդի Աստուծոյ,” շշնջեց, կարծես ինքնիրեն, “երանի՜ թէ հոս ըլլայիր այս մեղքով բեռնաւորուած հոգիին խաղաղութիւն շնորհելու։ Ես չեմ գիտեր թէ ի՛նչ ըսեմ իրեն։” Յետոյ նորէն հիւանդ կնոջ հետ խօսեցաւ։ “Իմ որդիս, Յիսուսը կը ճանչնա՞ս։”

“Զանիկա տեսած եմ,” պատասխանեց Պրիսկիղա։ “Եւ միշտ փափաքած եմ անոր հետ խօսիլ, որպէս զի իմ Ստեփանոսս բժշկելուն համար շնորհակալ ըլլամ։ Բայց չէի համարձակեր. սրտիս վրայի մեղքը շատ մեծ էր։ Մեղքս գրեթէ մոռցած էի, մինչև

այն օրը երբ զանիկա Կափառնայումի մէջ տեսայ։”

“Մի միակ անմեղը անիկա է,” ըսաւ Մարիամ վսեմ կերպով մը։ “Բայց երբեք չլսեցի՞ր անոր ըսելը թէ երկինքէն այս աշխարհը եկած է, մեղաւորները փրկելու համար։”

“Ատա՞նկ ըսած է,” աղաղակեց Պրիսկիղա եռանդով։ “Եւ ի՞նչպէս կը փրկէ։”

“Ոչ թէ մէկ անգամ՝ այլ շատ անգամներ ըսած է թէ, Ամէն ով որ իրեն հաւատայ չկորսուիր, հապա յաւիտենական կեանք կ՚ունենայ” (Յովհ. Գ. 15), ըսաւ Մարիամ պարզապէս։

“Վստա՞հ ես որ ‘Ամէն ով որ’ ըսած է։”

“Ոչ թէ մէկ անգամ, այլ շատ անգամներ ըսած է,” պատասխանեց Յիսուսի մայրը։

“Եւ ի՞նչ բանի պէտք է հաւատամ,” հարցուց Պրիսկիղա յուզումէն դողդղալով։

“Թէ Աստուծմէ ղրկուած է, կորսուածը փնտռելու և փրկելու. և թէ կարող է կատարելու այն գործը որուն համար եկած է,” պատասխանեց Մարիամ։

“Ատոր չեմ կրնար չհաւատալ. իմ Ստեփանոսս մահուանէ գէշ վիճակէ մը չազատե՞ց։” Ու վտիտ ձեռքերը իրարու քով բերելով բերկրութեամբ աղաղակեց, “Կը հաւատամ որ կարող է։” Յետոյ աչքերը գոցեց. և այնչափ հանդարտ պառկած էր որ Մարիամ կարծեց թէ կը քնանայ։ Իսկոյն Ստեփանոս սենեակէն կամաց մը ներս մտաւ,

և անկողինին քով կայնեցաւ, և մօրը վրայ նայեցաւ։

“Ի՞նչ կը կարծես,” հարցուց Մարիամի ցած ձայնով, “պիտի աղէկնա՞յ։”

Երբ անոր ձայնը լսեց, հիւանդ կինը աչքերը բացաւ։ “Շատ մեծ մեղաւոր մը եղած եմ,” ըսաւ նուաղեալ ձայնով մը։ “Բայց անիկա եկաւ զիս փրկելու, և խաղաղութիւն ունիմ. Տիտոսը գտիր և աս անոր տուր։ Յիսուսի մայրը ամէն բան պիտի ըսէ քեզի։”

Յետոյ սև աչքերը նորէն փակուեցան, վերջին անգամը ըլլալով։ Երկուքը անկողինին քով նստան և հանդարտօրէն քնացող մահամերձը կը հսկէին գիշերուան երկար ժամերուն մէջ։ Ճիշդ արշալոյսին՝ անոր տժգոյն շրթունքները շարժեցան, և Ստեփանոս ծռեցաւ, և իր ականջին հասան երկու բառեր, “Ստեփանոս, Յիսուս։” Յետոյ տկար շունչը բոլորովին դադրեցաւ։ Յաւիտենական կեանքը մտած էր։

Դարձ յուղարկաւորութենէն վերջ, որ Արևելեան սովորութեան համեմատ նոյն օրուան իրիկունը տեղի ունեցաւ, Ստեփանոս Մարիամէ լսեց Տիտոսի պատմութիւնը։

Խորապէս ազդուեցաւ։ “Խե՜ղճ մայր,” ըսաւ։ “Չեմ զարմանար որ կուլար երբ սրտին վրայ այսպիսի բեռ մը կը ծանրանայ եղեր։ Վախկոտ էր և չարունակ սարսափի մէջ կ՚ապրէր։”

Յետոյ Յիսուսի մօր պատմեց իր հօրը գէշ

կեանքին վրայով բոլոր դիտածը։ “Հիմա անկէ զատ մէկը չունիմ,” ըսաւ դառնապէս երբ խօսքը լմնցուց։

“Այդպէ՞ս է,” ըսաւ Մարիամ։

“Ոչ, հազար անգամ ոչ,” աղաղակեց Ստեփանոս բուռն կերպով երբ անոր ըսածին նշանակութիւնը հասկցաւ։

“Մօրս վերջին խօսքերը լսեցի՞ր։ Այն վայրկեանին երբ իր մահամերձ փռճակին մէջ իմ անունս անոր անունին հետ կցեց, այն րոպէին հասկցայ թէ ի՛նչ պէտք է ընեմ։ Իմ բոլոր կեանքս անոր պիտի նուիրեմ։”

“Պէտք է որ այդպէս ընես,” ըսաւ Մարիամ և խորազնին աչքերովը բլուրներէն անդին վսեմ նայուածք մը արձակեց։ “Բայց չեմ՝ գիտեր թէ ապագային մէջ ի՛նչ պահուած է անոր համար։ Ոխերիմ թշնամիներ ունի. երբեմն անոր կեանքին համար կը վախնամ։” Եւ Ստեփանոսի դարձաւ, և իր քաղցր ու անդորրով բերանը կը դողդղար։

“Հօրը Սիրելին չէ՞,” ըսաւ Ստեփանոս պարզօրէն։ “Եւ Հայրը կարող չէ՞ զանիկա իր թշնամիներուն ձեռքէն ազատելու։”

“Անոր թշնամիները ոտքերուն պատուանդան պիտի ընէ,” (Սաղ. ճժ. 1) ինչպէս որ գրուած է,” պատասխանեց Մարիամ վըստահ կերպով մը։ “Եւ փառքով պիտի յաղթանակէ։”

Ստեփանոս անոր նայեցաւ ակնածութեամբ։ Քիչ մը լռութենէ վերջ Մարիամ ըսաւ,

"Վանը պիտի երթաս մօրդ պատուիրածին պէս, որպէս զի Դաւիթ երիտասարդը գտնես, և բոլոր պատահածը անոր տեղեկացնես։ Ես ալ Երուսաղէմ պիտի երթամ։ Բան մը ինծի կ'ըսէ թէ անիկա ինծի պէտք պիտի ունենայ։"

Եւ այսպէս առաւօտուն կանուխ Ստեփաննոս առանձին ճամբայ ելաւ, և իր հետը կը տանէր Տիտոսի մօրը չինած պզտիկ պատմուճանը և իր մեռած մօրը արծաթեայ չղթան։ Եւ երբ կը բաժնուէր, Մարիամ օրհնեց և համբուրեց զանիկա. և Ստեփաննոս լացաւ երբ անկէ հրաժեշտ առաւ. վասն զի վերջապէս դեռ պատանի մըն էր և այս ընդարձակ աշխարհին մէջ միայնակ կը մնար։

ԳԼՈՒԽ ԻԴ

Կայիափա մեծաքայլ կը պտըտէր իր առանձնասենեակին մէջ, ձեռքերը ետին կապած և գլուխը կուրծքին վրայ հակած։ Աչքերը բարկացայտ լոյսով մը կը բոցավառէին յօնքերուն տակէն և մերթ ընդ մերթ ինքնիրեն կատաղութեամբ կը քրթմնջէր, "Հայհոյիչը. պիտի ջախջախեմ զանիկա, ես, Կայիափա, քահանայապետս, ուխտած չե՞մ։ Այլևս ինծի ապարէզ չպիտի կրնայ կարդալ։"

Երբ թեթև ձայն մը լսեց դուռը՝ արագ քայլերով դէպ ի սենեակին դուռը գնաց, և բացաւ զայն։

"Ո՛վ Մաղքոս, դո՞ւն ես։ Ներս մտիր. աղէկ, ի՞նչ լուր ունիս։"

Մարդը յարգանօք գլուխը վար ծռեց։ "Ամենապատուական տէր, ինծի հրամայուածին պէս Բեթանիա գացի։ Երբ հոն հասայ բնաւ դժուարութիւն չկրեցի Ղազարոսի բնակարանը գտնելու. փողոցները խռնուած էին մարդոցմով, որոնք անոր տունը կ'երթային կամ անկէ կու գային. տեսայ որ գիւղին խոնարհ, սակայն հանգստաւէտ ու կոկիկ տուներէն մէկուն մէջ կը բնակի։"

"Ինծի չվերաբերիր ի՛նչ տեսակ տուն ըլլալը," ըսաւ Կայիափա զայրացած անոր խօսքը ընդհատելով։ "Մարդը, մարդը տեսա՞ր։"

"Ղազարոս անուն մարդը տեսայ ողջ առողջ," շարունակեց Մաղքոս։ "Իր տանը պարտէզին մէջ ժողովուրդին կը խօսէր։"

"Ժողովուրդին կը խօսէ՞ր," ըսաւ քահանայապետը հեգնութեամբ։ "Այս օրերս երկիրը ճարտարախօսներով լեցուն է։ Եւ ի՞նչ կ'ըսէր։"

"Իր յարութիւն առնելուն պատմութիւնը կ'ընէր։ Ըսաւ թէ գերեզմանին մէջ անցուցած չորս օրերուն մէջ քնացածի պէս էր։ Դեռ աղօտ կերպով կը յիշէր զարմանալի երազներ, բայց որոշ չէր կրնար ըսել թէ ի՛նչ էին։ Նաև զԱստուած կը փառաւորէր և կ'օրհնէր, և հաւասար փառք կը վերագրէր Նազովրեցիին, զոր Աստուծոյ Որդին և Իսրայէլի Մխիթարութիւնը կը կոչէր։"

Կայիափա ակռաները կրճտեց։ «Եւ ժողովո՞ւրդը։»

«Ժողովուրդը ամէնն ալ բարձրաձայն աղաղակեցին. ‹Ալէլուիա,› և ‹Ովսաննա Որդւոյ Դաւթի։› Բոլոր Բեթանիա այս բանին խենդը եղած է. ասանկ սքանչելիք մը երբեք լսուած չէր։»

«Յայտնի սուտ մըն է, և զայն այս մարդը և իրեն հետևողները հնարած են տօնի ատեն աղմուկ հանելու համար։ Ուրիշները հարցուփորձ ըրի՞ր այս բանին նկատմամբ՝ ինչպէս որ քեզի հրամայեցի։»

Մարդը լուրջ կերպով մը իր տէրոջը նայեցաւ։ «Իբր ճշմարիտ հրաշք նկատուած է Բեթանիոյ մէջ,» ըսաւ։ «Շատ զգուշութեամբ քննեցի, քու հրամայածիդ պէս, շատ իմաստուն և խոհեմ անձերու հարցուցի այս մասին։ Նաև անոր պառկած գերեզմանը զննեցի։ Մարդը անտարակոյս մեռած էր, և չորս օր ալ թաղուած մնացած. բայց թէ ինչպէս Նազովրեցին կրնար զանիկա վերակենդանացնել առանց Աստուծոյ զօրութեան, չեմ գիտեր. ոչ ալ մէկը կրնար ինծի ըսել։»

«Խելքդ գլուխդ ժողվէ, մարդ։ Սատանան թող քու վրադ չտիրէ,» ըսաւ քահանայապետը, նայելով խոժոռադէմ իր սիրելի ծառային։ «Հայհոյիչին աշակերտ եղողը չկրնար իմ տանս մէջ ծառայել։»

«Ես անոր աշակերտը չեմ,» պատասխա-

նեց Մաղքոս գետինը նայելով։ «Բայց բանը իմ հասկցողութենէս վեր է։»

«Բաւական է,» ըսաւ Կայիափա անհամբեր շարժումով մը։ «Գնա. և ժողովարանը պատրաստէ։ ժամէ մը պատրաստ ըլլայ։»

«Արդէն շատ երկար ատենէ ի վեր թոյլ վարուեցանք այս մասին. մարդը պէտք է մէջտեղէն վերցուի, և շուտով։»

Խօսողը պատկառելի Աննան էր, որ քահանայապետին տանը ժողովարանին մէջ՝ գրգռուած խումբի մը մէջտեղ նստած էր։ «Եթէ այսպէս թող տանք, ինչպէս հիմա գրեթէ երեք տարիէ ի վեր թող տուած ենք, ամէն մարդ անոր պիտի հաւատայ, և Հռոմայեցիները պիտի գան և մեր տեղը և ազգը վերցնեն, և իրաւունքով։ Տասոնց այս ընթացքը բռնած ըլլալու էինք. այն ատենը իմ խրատս այս էր, և նոր սկսած ժամանակը դիւրաւ կրնայինք գործադրել. բայց խնդիրը հիմա այնպիսի երևոյթ մը ստացած է որ խիստ դժուար պիտի ըլլայ անոր մահուան դատապարտութիւնը ի գլուխ հանել։»

«Ես մարդը մահուան դատապարտելու հաւանութիւն չեմ տար,» ըսաւ Նիկոդեմոս մեղմ շեշտով մը։ «Վասն զի իմ գաղափարովս մահուան արժանի բան մը ըրած չէ։»

«Դուն բնաւ բան մը չես գիտեր,» ընդմիջեց Կայիափա, «ոչ ալ նկատողութեան կ'առնես թէ աղէկ է որ մէկ մարդ մը

մեռնի ժողովուրդին համար, քան թէ բոլոր ազգը կորսուի։” Յովհ. ԺԱ. 50։

Նիկոդեմոս վայրկեան մը լռիկ անոր նայեցաւ։ “Դուն քահանայապետն ես,” ըսաւ վսեմ կերպով մը։ “Եհովան քու բերանովդ կը խօսի. բայց Աստուած չընէ որ անմեղ մէկը մահուան դատապարտենք։ Իմ մասիս ես այս բանին մէջ բաժին չունիմ։”

“Երկար ատենէ ի վեր կը կասկածէինք որ դուն անոր աշակերտներէն մէկն ես,” ըսաւ Աննա հեգնելով։ “Ուստի Սենեդրիոնի ժողովին մէջ գտնուիլդ յարմար չէ։ Ասկէ գնա, և միացիր քու մեծանուն վարդապետիդ, հիւսնին, և աշխարհին անարգներէն անոր ժողված աշակերտներուն հետ։”

Նիկոդեմոս չպատասխանեց. բայց տեղէն ելաւ և ժողովարանէն մեկնեցաւ վեհ լռութիւնով մը։

“Թող երթայ,” ըսաւ Եօխան։ Յարմար չէ որ ժամանակ կորսնցնենք վիճելով այնպիսի նիւթի մը վրայ որ ըստ բաւականին պարզ է ամէնուս համար բաց ի Նիկոդեմոսէ։” Երբ կը խօսէր, ժողովին ամէն մէկ անդամին վրայ ակնարկ մը պտըտցուց, և հաւանութեան շշունջ մը բարձրացաւ։

Բայց կար մէկը որ այս ընդհանուր հաւանութեան չմասնակցեցաւ։ Անքթիթ գետինը կը նայէր, և մատներովը իր երկայն մօրուքը կը խառնէր սրտնեղութեամբ։ Այս մարդուն անունը Յովսէփ էր, և Արիմաթացի էր։

“Հիմա այս Ղազարոս կոչուած մարդուն նկատմամբ որ բաւական աղմուկ կը հանէ,” շարունակեց Եօխան, “ի՞նչ կը խորհիք։ Ինծի կ՚երևի թէ աղէկ կ՚ըլլայ որ իր ելած գերեզմանը մանէ նորէն։ Եթէ իրաւ մեռած էր, ուրեմն Աստուծոյ կամքն էր և այնպէս մնալու էր։ Ապօրինաւոր բան մը ըրած չպիտի ըլլանք եթէ Եհովային սահմանած մահավճիռը ի գլուխ հանենք։”

“Իմաստութիւնով կը խօսիս,” ըսաւ Աննա։ “Մարդը յայտնապէս իր օրերուն պատշաճ սահմանին հասած էր. գրեթէ տարակոյս չկայ որ անոր անձին տիրած է դև մը որ այսպէս հայհոյական խօսքեր կը խօսի անոր մարմնին միջոցաւ։ Պէտք է որ անիկա մէջտեղէն վերցնենք, և շուտով։ Այս բանին ուշադիր եղէք, վասն զի շատեր կինան անոր յարիլ։”

“Ասկէ զատ մեռած մարմին մը ըլլալուն համար այլևս իրաւունք չունի երկրի վրայ ապրելու. հետը հաղորդակցութիւն ընող ամէն մարդ կը պղծուի,” ըսաւ ուրիշ մը երկիւղածօրէն։

“Ղազարոս անուն մարդը ձգեցէք,” ըսաւ Յովսէփ Արիմաթացի, ինքզինք այլևս չկրնալով զսպել։ “Ես զանիկա աղէկ կը ճանչնամ. պարկեշտ և արդար մարդ մըն է։ Նաև զանիկա տեսած եմ մեռելներէն յարութիւն առնելէն վերջ։ Դև չկայ անոր մէջ և իր հաւատքին համեմատ իրաւամբ զԱստուած

կ՚օրհնէ իր փրկութեան համար, և կը փառաւորէ զինք գերեզմանէն ազատողը։"

"Այդ խնդրոյն վրայ ետքը կը խորհինք," ըսաւ Աննա մեղմիւ։ "Ներկաներէն մէկը կրնա՞յ տեղեկութիւն տալ ինծի թէ ո՛ւր կը գտնուի Նազովրեցին։"

"Այսօր Բեթանիա եկած է ուր Ղազարոսի հետ կը բնակի," ըսաւ Կայիափա։ "Ժողովարանէն ներս մտած պահուս լսեցի զայս։ Անտարակոյս տօնին Երուսաղէմ գտնուիլ մտադրած է։ Պէտք է գաղտնի կերպով բռնուի որպէս զի ժողովուրդին մէջ աղմուկ չելլէ։ Նաև պէտք է անոր դէմ ձեռք բերենք փաստեր որոնց միջոցաւ զանիկա Հռոմայեցւոց իրաւասութեան տակ ձգենք։ Վասն զի, ինչպէս գիտէք, այս ատեանը ո՛և է մէկը մահուան դատապարտելու իշխանութիւն չունի։"

Բայց Աննա փութաց քաղցրութեամբ ըսել, "Հռոմայեցիները բարեկամաբար վարուած են կենդանի Աստուծոյ եկեղեցիին հետ. մեր տաճարը այս իրողութեան ապացոյցն է, այս բանը պէտք չէ մոռնանք, ոչ ալ կուրաբար ինքզինքնիս Հռոմի երկաթէ ձեռքովը ճնշուելու վտանգին ենթարկենք։ Ցաւէտ պէտք է ջանանք անոնց հետ համաձայնիլ ամէն կարելի միջոցներով։ Եթէ այս Յիսուս կոչուած անձը կարող ըլլանք ամբաստանել իբր քաղաքական յանցաւոր՝ մեր գործը յաջողած կ՚ըլլայ։ Այն ատեն կրնանք զանիկա Պիղատոսի ձեռքը յանձնել, վստահ ըլլալով թէ

անիկա արժան եղածը պիտի տնօրինէ. Վաղը, մանաւանդ, թող զգուշութեամբ զանիկա դիտեն այսպիսի փաստ մը ձեռք բերելու համար. շաբաթի պահպանութեան օրէնքները կրնան մեղմացուիլ, որպէս զի կարենանք կատարել այս հարկեցուցիչ գործը։"

Այս վայրկեանին մէկը ժողովարանին դուռը ուժգին զարկաւ։ Կայիափա զարմացած էր։ "Ո՞վ կը յանդգնի ընդմիջել մեզ մեր խորհրդակցութիւններուն միջոցին," ըսաւ բարձրաձայն. "Բայց կեցէք, կարևոր բան մը ըլլալու է։" Եւ իր աներորդիներէն մէկուն նշան ըրաւ որ դուռը բանայ։

Մարդը իսկոյն վերադարձաւ, և ցած ձայնով ըսաւ, "Նազովրեցիին հետևողներէն մէկն է։ Քահանայապետին հետ խօսիլ կ՚ուզէ։"

Կայիափա տատամսեցաւ։

"Չե՞ս հրամայեր որ մեր առջև բերուի," թելադրեց Աննա։ "Կրնայ ըլլալ որ զղջացած է մարդուն ընկերակցելու յիմարութեանը վրայ. այդ պարագային տրամադիր կը գտնուի մեզի պէտք եղած ատենը օգնելու։"

"Թող ներս բերուի," ըսաւ Կայիափա։

Ժողովարանին մէջ կը տիրէր լռութիւն մը զոր ներս մտնող մարդուն ոտնաձայնը միայն կը խզէր։ Երբ մարդը կայնեցաւ և պատկառելի ժողովը տեսնելով վարանեցաւ, երևան եկաւ կարճ հասակ մը և եզականօրէն չարաշուք դէմք մը։

Աննայի դէմքին վրայ հաճելի ժպիտ մը

փայլեցաւ երբ Նորեկին նայեցաւ ։

"Առաջ եկուր, և փափաքդ մեզի յայտնէ," ըսաւ մեղրանոյշ լեզուով մը ։

Մարդը անոր նայեցաւ ։ "Քահանայապետը դո՞ւն ես," հարցուց խղճուկ ձայնով մը ։

"Ես եմ՝ քահանայապետը, մարդ. ի՞նչ կ՚ուզես ինծմէ," հարցուց Կայիափա անհամբերութեամբ ։

Բայց Աննա ազդարար ձեռով մը Կայիափայի թևին դպաւ ։ "Զաւակս, հոս եկած ես, մեզի Նազովրեցիին վրայով խօսելու, այնպէս չէ՞," հարցուց ։

Մարդուն դէմքը զուարթացաւ և դիւական ժպիտ մը փայլեցաւ աչքերուն մէջ ։ "Այո," ըսաւ բարձրաձայն, "այո, ա՛լ անոր քով չեմ կրնար կենալ ։ Իմացայ որ դուն անոր թշնամին ես, անոր համար եկայ ։"

"Ո՜հ," ըսաւ Աննա մեղմով, "ուրեմն կ՚ուզես վերադառնալ քու հայրենի եկեղեցիդ և դադրիլ մոլար ճամբաներու մէջ թափառելէ. չիտակ չէ՞ ըսածս ։"

"Եկեղեցիին համար հոգս չէ," պատասխանեց մարդը յանդգնութեամբ, "ոչ ալ եկեղեցին ինծի համար հոգ ունի ։ Բայց ես ստակ կ՚ուզեմ, ի՞նչ պիտի տաս ինծի թէ որ զանիկա ձեռքդ մատնեմ ։"

Կայիափա ոտքի ելաւ, մինչ ուրախութիւն կը բոցավառէր աչքերուն մէջ ։ "Քեզի ի՞նչ տամ պիտի," բացագանչեց ։ "Ո՜հ, մարդ ։"

Բայց Աննա արգիլեց զանիկա, և ցած

ձայնով ըսաւ, "Թող տուր գործը ես կարգադրեմ մարդուն հետ, որդիս. ես այս տեսակ մարդոց խօսք կրնամ հասկնել, մինչդեռ դուն չես կրնար ։" Յետոյ օրինական ձևով մը յարեց, "Մեծ գումար մը չարժեր անշուշտ, բարի մարդ, քանի որ արդէն գիտենք թէ ո՛ւր կը գտնուի ։ Սակայն մեզի օգտակար կրնաս ըլլալ, և մենք առատաձեռն ըլլալու հակամէտ ենք ։ Ի՞նչ կ՚ըսես, քսան կտոր արծաթը աղէկ չէ՞ ։"

Մարդը վար նայեցաւ ։ "Շատ քիչ է," ըսաւ երեսը կախած ։ "Դուք անոր գացած տեղերը ինծի չափ չէք գիտեր ։"

"Ճշմարիտ է" ըսաւ Աննա անուշութիւնով, "առաջարկած գումարիս վրայ անոր կէսն ալ կ՚աւելցնեմ ։ Մեր ձեռքը յանձնէ զանիկա ապահով կերպով և այնպիսի ժամանակ մը որ ժողովուրդին մէջ աղմուկ չելլէ, և քեզի երեսուն կտոր արծաթ պիտի տանք . աղուոր գումար մըն է և արհամարհելու բան չէ ։"

Մարդը անհանգիստ կերպով երերալով և գաղտագողի բոլորտիքը նայեցաւ ամէն կողմ երևցող հարստութեան և ճոխութեան վրայ ։ Բայց չպատասխանեց ։

Կայիափա անհամբերութենէն կատղած, պոռթկալու վրայ էր, երբ Աննա նորէն խօսեցաւ և այս անգամ իր պաղ և անյողդողդ շեշտը խիստ գոյն մը ստացած էր ։

"Պէտք է շուտով որոշես, վասն զի մենք ուրիշ ծրագիրներու վրայ պիտի մտածենք ։

Երեսուն կտոր արծաթը պիտի ընդունի՞ս թէ չէ։ Քու վարդապետդ ամէն պարագայի մէջ դատապարտուած է։”

Մարդը վայրկեան մը ևս լուռ կեցաւ, յետոյ կամաց կամաց ըսաւ,

“Աղէկ. պիտի ընեմ. պզտիկ գումար մըն է, բայց աղքատ մարդ մըն եմ. ես իմ գործս կը նայիմ։ Շատ ամիսներ վատնեցի այս Յիսուսին ետեւէն երթալով։ Կը կարծէի որ անիկա Մեսիան է. բայց չէ, չէ, չէ։” Եւ ձայնը անորոշ մրմունջով մը վերջացաւ։

“Շիտակ և խելացի բան մը ըրիր թէ՛ քեզի և թէ՛ մեզի համար.” ըսաւ Աննա եռանդեամբ, և տեղէն ելլելով մօտ գնաց ողորմելի թշուառականին, որ կը դողդղար։ “Կերակուր և գինի թող տան քեզի ապարանքէն մեկնելէդ առաջ։ Բայց անունդ ի՞նչ է, և դուն Նազովրեցիին հետ ի՞նչ յարաբերութիւն ունիս։”

“Անունս Յուդա Իսկարիովտացի է։ Շարունակ իրեն հետ գտնուող տասներկուքէն մէկն եմ,” պատասխանեց մարդը այնպիսի ցած ձայնով մը որ Աննա հազիւ կրնար լսել բառերը։

“Մօտէն իրեն հետեւողներէն մէկը,” ըսաւ Աննա ձեռքերը շփելով, և ուշադիր ունկնդիրներուն նայեցաւ յաղթական ժպիտով մը։ “Ո՜հ, ասիկա իմ խորհածէս աւելի աղէկ է. իրաւ աղէկ է։ Հիմա, բարի մարդ, պէտք է որ Նազովրեցին այս բաներէն բնաւ չկասկածի, անշուշտ կը հասկնաս, վասն զի խորա-

գէտ մարդ մըն է. ուստի ըսելիքներուս աղէկ ուշադրութիւն ըրէ։ Անոր քովը գնա և սովորականին պէս իրեն հետեւէ, մինչև այն ատենը երբ ապահովապէս, ուշադրութիւն ըրէ, ապահովապէս կ’ըսեմ, առանց շփոթութեան և ժողովուրդին մէջ առանց աղմուկ հանելու կարող ըլլաս զանիկա մեր ձեռքը յանձնել։ Անկէ վերջը մենք պէտք եղածը կ’ընենք։ Եւ արծաթը անմիջապէս քեզի պիտի վճարուի։ Այս դրամը քեզի տրուելիք աւելի մեծ գումարին գրաւն է։” Եւ դրամ մը սահեցուց մարդուն ափին մէջ։

Ագահօրէն դրամը խլեց մարդը և անհասկնալի բան մը մրմնջեց։

Բայց Աննա գոհ էր։ “Մաղքոս,” ըսաւ զուարթօրէն սենեակին դուռը բանալով, “այս բարի մարդը առ, և հոգ տար որ առատ կերակուր և գինի տրուի իրեն։”

Ասոր վրայ մարդը դարձաւ և վայրագօրէն անոր նայեցաւ։ “Ոչ, ես մուրացիկ չեմ. միայն իմ արդար իրաւունքս կ’ուզեմ։” Յետոյ Աննային աչքերուն մէջ նայեցաւ և հեգնութեամբ ըսաւ, “Ձեռքդ պիտի անցնի անիկա, տարակոյս մի ունենար. ինչու որ ես ալ կ’ատեմ զանիկա, ինչպէս դուն կ’ատես։”

Յետոյ դարձաւ և արագ քայլերով ժողովարանէն դուրս ելաւ առանց ետին նայելու։

ԳԼՈՒԽ ԻԴ

"Տուն երթալ կ՚ուզեմ, մայր։ Ինչո՞ւ աս-չափ ատենէ ի վեր հոս կեցեր ենք։" Եւ տղեկը անհամբերութեամբ մօրը հանդերձը կը քաշէր։

"Չէ, զաւակս, համբերէ։ Հիմա ա՛լ շատ չպիտի սպասենք։ Նայէ, քեզի բլիթ մը տամ․ աս կերած ատենդ քեզի նորէն պիտի ըսեմ թէ ինչո՛ւ հոս ենք, վասն զի այս օրը յիշելու ես մինչև վերջին շունչդ։"

"Ըսէ նայիմ," յարեց տղեկը պատառները կերած միջոցին մօրը երեսը նայելով։

"Երբ մանկիկ մըն էիր, կօկօս, մեռնե-լուդ մազ մնացեր էր․ և աս Յիսուսը քեզ բժշկեց։"

"Անիկա շատ անգամներ ըսած ես։ Ո՛ւրիշ բլիթ մըն ալ տուր․ անօթի եմ։"

"Այո, զաւակս, շատ անգամ ըսած եմ, ինչու որ եթէ աս Յիսուսը չըլլար, հիմա գե-րեզմանը պառկած պիտի ըլլայիր, և ես ան-զաւակ պիտի մնայի։ Զաւա՛կս, հոգի՛ս։" Եւ մայրը կուրծքին վրայ սեղմեց պզտիկը կա-թոգին սիրով մը։

"Ինչո՞ւ ատանկ ամուր բռներ ես զիս, մայր," հարցուց տղեկը խոպոպիքները աչ-քերուն վրայէն անդին թօթուելով։ "Սա ա-նուշիկ թռչունին նայէ։"

"Թռչունը հոգ չէ հիմա, տղաս, բայց մտիկ ըրէ։ Այս Յիսուսը արքայ մըն է․ Մե-

սիան է։ Այսօր աս ճամբէն պիտի անցնի, և զանիկա պիտի տեսնես։"

"Արքա՞յ․ թա՞գ պիտի կրէ։"

"Չեմ գիտեր, կարելի է․ պիտի տեսնենք։ Բայց ժողովուրդին նայէ, հազարներով դիզ-ուած են։ Մեր տեղը աղէկ է։ Անոր մօտ պիտի ըլլանք։"

"Չէ, չեմ ուզեր․ արքան ինծի ի՞նչ։ Ես խաղալ կ՚ուզեմ։ Տուն երթանք։"

"Մտիկ ըրէ․ կը լսե՞ս," գոչեց մօտը կայ-նող ուրիշ կին մը։ "Կու գան կոր․ ի՛նչ կ՚ըսեն․ ‹Ովսաննա, Ովսաննա Որդւոյ Դաւթի, օրհնեալ է ան որ Տէրոջը անունովը կու գայ․ Ովսաննա ի բարձունս՚ (Մատ. ԻԱ. 9)։ Ո՜հ, օրհնեալ օր մըն է։ Ո՞վ կը կարծէր որ այս օրը տեսնելու չափ պիտի ապրէինք։ Բայց ժողովուրդը կը վազէ․ Արմաւենիի ոստեր կը փրցնեն։"

"Ինչո՞ւ ատանկ կ՚ընեն կոր, մայր," հար-ցուց նորէն պզտիկը։

"Ուսիս վրայ նստէ և նայէ։ Հիմա մեծ մարդու չափ հասակ ունիս և ինծմէ աւելի հեռուն կրնաս տեսնել։ Ի՞նչ կը տեսնես։"

"Շատ մարդիկ կու գան կոր․ և աւանակի վրայ հեծած մարդ մը կը տեսնեմ," պատաս-խանեց տղեկը։

"Այո, այո," ըսաւ միւս կինը․ "ես ալ կը տեսնեմ։ Արդեօք անիկա՞ է։ Ժողովուրդը կ՚աղաղակէ և արմաւենիի ճիւղեր կը նետէ

անոր առջև ։ Նայէ, իրենց հանդերձները կը հանեն և ճամբուն վրայ կը փռեն։"

Եւ հիմա Թափօրը շատ մօտեցած էր. և աշակերտներուն բոլոր բազմութիւնը սկսան ցնծալ և բարձրաձայն զԱստուած գովաբանել այն բոլոր հզօր գործերուն համար զորս տեսած էին, և կ'ըսէին,

"Ո՛վ Եհովա, յաղթանակ տուր Դաւիթի Որդւոյն. Օրհնեալ է մեր Դաւիթ հօրը թագաւորութիւնը, որ հիմա կը վերահաստատուի Եհովայի անունովը։ Օրհնեալ է ան որ կուգայ, Իսրայէլի Արքան. Եհովայի անունովը։ Մեր խաղաղութիւնը և փրկութիւնը Աստուծմէ է։ Օրհնեալ ըլլայ անիկա երկնից բարձրութեանը մէջ։ Երկնից բարձունքներէն հիմա փրկութիւն ղրկէ։"

"Անոր նայէ, տղայ։ Արքան է. Մեսիան է։ Ինծի հետ աղաղակէ Ովսաննա արքային։ Ովսաննա Որդւոյ Դաւթի։"

"Լռէ, կնիկ. խե՞նդ ես որ քու անմեղ մանկիկիդ հայհոյել կը սորվեցնես։"

Կինը այս կոշտ խօսքերէն յանկարծակիի գալով դարձաւ, և իր սոսկումէն խոշորցած աչքերը խօսողին վրայ յառեց։ Տեսաւ թէ փարիսեցի մըն էր, և պզտիկը սերտիւ կուրծքին վրայ սեղմելով ըսաւ,

"Ջեմ գիտեր ի՛նչ կ'ըսես։ Անիկա իմ զաւկիս փրկիչն է, ուստի կ'օրհնեմ զանիկա։"

Բայց մարդը անոր պատասխանին ուշադ-

րութիւն չըրաւ. այլ վարդապետը շրջապատող բազմութեան մէջ մտաւ։

"Կը լսե՞ս ատոնք ինչ կ'ըսեն," գոչեց զայրագին։ "Հրամայէ անոնց որ լռեն։"

Վարդապետը դարձաւ և անոր նայելով ըսաւ, "Ձեզի կ'ըսեմ, եթէ ատոնք լուռ կենան, քարերը պիտի աղաղակեն։" Ղուկ. ԺԹ. 40 ։

"Ու երբ մօտեցաւ, քաղաքը տեսնելով լացաւ անոր վրայ և ըսաւ, Գոնէ այս քու օրուանդ մէջ գիտնայիր քու խաղաղութիւնդ. բայց հիմա ծածկուեցաւ քու աչքերէդ։ վասն զի օրեր պիտի գան քու վրադ՝ որ թշնամիներդ քու բոլորտիքդ պատնէշ պիտի շինեն, ու քեզ պիտի պաշարեն, և ամէն կողմէ քեզ նեղը պիտի ձգեն. և հիմնայատակ պիտի ընեն քեզ ու քու մէջդ եղած զաւակներդ, և քար մը քարի վրայ ամենևին պիտի չթողուն քու մէջդ, անոր համար որ չճանչցար քու այցելութեանդ ժամանակը։" (Ղուկ. ԺԹ. 41—44)։ "Ու երբ անիկա Երուսաղէմ մտաւ, բոլոր քաղաքը շարժեցաւ ու ըսաւ, Ո՞վ է աս։ Եւ ժողովուրդները ըսին, Ասիկա Յիսուս մարգարէն է Գալիլեայի Նազարէթէն։" Մատթ. ԻԱ. 10, 11.

Երբ Թափօրը քաղաքին դուռներէն ներս մտաւ, և երգի ու ցնծութեան ձայնը մարեցաւ, օտար տարազ կրող խումբ մը մարդոցմէ մէկը, որոնք տեսարանին ուշադիր ականատեսներ եղած էին, իր ընկերներուն

դարձաւ և, “Ի՞նչ կ'ըսէք այս բանին, բարեկամներ,” հարցուց Եռանդով։

“Զարմանալի տեսարան է։ Եւ մարդը այնպիսի դէմք մը ունի որ երկրային չէ։ Բան մը գիտէ՞ք անոր վրայով։”

“Ապեղէս, լսեցի թէ անիկա ճշմարտապէս այն Իշխանն է, զոր Հրեաները երկար ատենէ ի վեր կ'ակնկալէին և որ իրենց Սուրբ Գիրքերուն՝ մէջ կանխաձայնուած է։ Նոյն իսկ հիմա կը յուսան թէ իր աթոռը Երուսաղէմի մէջ պիտի հաստատէ։ Շատ կը փափաքիմ զինքը տեսնել և անոր ներկայութեանը մէջ գտնուիլ։

“Ես ալ կ'ուզեմ, Անդրոնիկոս,” ըսաւ ուրիշ մը։ “Բայց ի՞նչպէս կրնայ ըլլալ ատիկա։ Մե՛նք Հրեայ չենք։ Թէև մեր հայրերուն կռապաշտութիւնը ձգած և միակ ու ճշմարիտ Աստուծոյ դարձած ենք։ Արդեօք այս Հրեաներուն Արքան պիտի թողու՞ որ իրեն մօտենանք։”

“Չեմ գիտեր,” պատասխանեց Ապեղէս։ “Բայց դեռ արքային վեհութիւնը իր և ժողովուրդին մէջտեղ անջրպետ մը եղած չէ։ Տեսա՞ր թէ ի՛նչպէս մինչև իսկ տղաքները և կիները աներկիւղ իրեն կը մօտենային։”

“Իրաւ է.” ըսաւ անոնցմէ մէկը որ մինչև հիմա լուռ կեցած էր։ “Եթէ արքայ մըն է, այս աշխարհին արքաներէն տարբեր արքայ մըն է։ Իրեն հետևողները խոնարհ դասակարգի մարդիկ են։ Անոնցմէ մէկը կը ճանչնամ։ Յունական անուն մը ունի Փիլիպպոս։

Զանիկա փնտռենք և այս մասին իրեն հարցնենք։” Եւ ուղղակի ամէնն ալ քաղաք մտան և դէպ ի տաճար գացին։ Վասն զի Փիլիպպոսը հոն գտնել կը յուսային։

Երբ օտարազգիներու դաւիթը մտան, Ռուփոսի սրատես աչքը նշմարեց թէ այն մարդը՝ որուն նկատմամբ խօսած էր, ներքնադաւիթը կ'երթար, ուր այս օտարազգիները չէին կրնար մտնել։ Փութով առաջ անցնելով Ռուփոս անոր ուսին դպաւ և ցած ձայնով ըսաւ, “Քեզի խօսք մը ունիմ, ազնիւ բարեկամ.”

Փիլիպպոս ետին դարձաւ և երբ իր աչքերը Յոյնին թուխ դէմքին հանդիպեցան, քիչ մը ետ քաշուեցաւ, և պաղ չեչտով մը ըսաւ,

“Ո՜հ, Ռուփոս, դո՞ւն ես, ի՞նչ կ'ուզես։”

“Վայրկեան մը քեզի հետ խօսիլ կ'ուզեմ,” պատասխանեց Ռուփոս։ “Ես և իմ երկրացիներէս քանի մը հոգիներ, ինծի պէս Հրեաներուն կրօնքին դարձած, Պասեքի տօնին եկած ենք, և այսօր տեսանք Նազարէթի մարգարէն կոչուած մարդը երբ քաղաքէն ներս կը մտնէր։ Մենք անոր վրայով տարօրինակ բաներ լսած ենք։ Տէր, այս Յիսուսը անձամբ տեսնել կ'ուզենք, որպէս զի մենք ալ անոր վրայով տեղեկութիւն ունենանք։”

Փիլիպպոս տատամսեցաւ։ “Բարեկամ, դուն Հրեայ չես. թէպէտև կռապաշտութենէ դարձած ես ճշմարիտ հաւատքին։ Եւ չեմ

գիտեր թէ ըսածդ կարելի՞ է։ Բայց, կեցիր։ Մեզմէ ուրիշ մէկուն խորհուրդ հարցնեմ։ Հոս սպասէ, շուտով կը վերադառնամ։" Զայս ըսելով հեռացաւ և շուտով աներեւութացաւ հոն խռնուած բազմութեան մէջ։

Ցոյնը իր ընկերներուն նշան ըրաւ։ "Ըսածդ շիտակ էր, Ապեղէս," ըսաւ դառնապէս. "այս Հրեաները չեն կրնար մոռնալ թէ մենք օտարականներ ենք հոս։"

"Ուրեմն մեզ չ՚պիտի ընդունի," ըսաւ Ապեղէս մեծ յուսախաբութեան շեշտով մը։ "Ասկէ երթանք, և հոգս չեմ ըներ եթէ մէյ մըն ալ չգանք հոս։"

"Ոչ, բարեկամ, շատ կ՚աճապարես," ըսաւ Ռուփոս փութկոտ երիտասարդին ժպտելով։ "Մեզի ըսուած է որ հոս սպասենք մինչև որ Նազովրեցիին հետեւողը խնդիրը որոշէ։ Սակայն և այնպէս յիշեցուց թէ ես օտարազգի եմ եղեր։ Կ՚ատեմ այդ անունը։ Բայց նայէ. կը վերադառնայ։"

"Ձեր վրայով վարդապետին խօսեցանք," ըսաւ Փիլիպպոս, և քանի որ ձեզի ապօրինաւոր է իրեն ներկայանալ տաճարին ներքնագաւիթին մէջ՝ ինք ձեր քովը պիտի գայ։ Միշտ ողորմած է և կը կարեկցի ամենուն," յարեց։

Ապեղէսի հպարտ և դիւրազգած դէմքը շառագունեցաւ երբ այս խօսքերը լսեց, բայց Անդրոնիկոս պատասխանեց,

"Քու վարդապետդ պատիւ կ՚ընէ մեզի։

կրնայ ըլլալ որ մինչև իսկ մենք, որ թէև օտարազգի ենք, իրեն ընդունելի ծառայութիւն մը մատուցանենք։"

Փիլիպպոս լռութեամբ գլուխը խոնարհեցուց. բայց չպատասխանեց։ Յետոյ աչքերը վերցուց և ըսաւ, "Ահա վարդապետը կու գայ։"

Եւ Ցոյները դէպ անոր մատնանշած կողմը նայեցան ակնկառոյց, և տեսան թէ իրենց տեսնել փափաքած Յիսուսը մօտերնին կու գայ։ Ամենախորին յարգանքով անոր առջև խոնարհութիւն ըրին, և Յիսուս երեսը դէպ ի երկինք բարձրացնելով ըսաւ,

"Ժամանակը հասաւ որ փառաւորուի Որդին մարդոյ։" Յովհ. ԺԲ. 23։

Յետոյ հետազօտիչ ակնարկ մը յառեց իր առջև գտնուող ակնկառոյց դէմքերուն, և շարունակեց ըսել, "Ճշմարիտ ճշմարիտ կ՚ըսեմ ձեզի, Եթէ ցորենին հատը հողին մէջ իյնալով չմեռնի, ինք մինակ կը մնայ. ապա եթէ մեռնի, շատ արդիւնք կը բերէ։ Ան որ իր անձը կը սիրէ, պիտի կորսնցնէ զանիկա. և ան որ իր անձը այս աշխարհին մէջ կ՚ատէ, յաւիտենական կեանքի համար պիտի պահէ զանիկա։ Եթէ մէկը ինծի կը ծառայէ. թող իմ ետևէս գայ. ու ես ուր որ եմ, իմ ծառաս ալ հոն պիտի ըլլայ. եթէ մէկը ինծի կը ծառայէ, Հայրը պիտի պատուէ զանիկա։" Հմր. 24—26։

Հոս վայրկեան մը կանգ առաւ. յայտնի

էր թէ խորհուրդներու մէջ խորասուզուած էր. յետոյ նորէն երեսը բարձրացուց դէպ ի գարնան անամպ երկինքը, և հոգեյոյզ համբերութեան շեշտով մը ըսաւ, "Հիմա իմ հոգիս խռոված է, և ի՞նչ ըսեմ. Հայր, զիս ազատէ այս ժամէն. բայց ես ասոր համար եկայ այս ժամին։ Հայր, փառաւորէ քու անունդ։" Հմր. 27, 28։

Յետոյ հնչեց մեծ և քաղցր ձայն մը, որ լեցուց իրենց վերև գտնուող երկինքին անհուն տարածութիւնը, որ կը լուսաւորուէր արևուն լուսովը,

"Փառաւորեցի ալ, ու նորէն պիտի փառաւորեմ։" Հմր. 28։

Յոյները ահարեկեցան այս աղօթքին և անոր զարմանալի պատասխանին համար։ Բնազդաբար իրենց ձեռքերովը դէմքերնին ծածկեցին և գետինը ինկան։

"Որոտում կ'ըլլայ." (Հմր. 29) ըսաւ հոն կայնող Հրեայ ռաբբիներէն մէկը երբ նախանձով կը դիտէր տեսարանը։

"Հրեշտակ խօսեցաւ իրեն հետ" (Հմր. 29), փսփսացին ուրիշներ։

Եւ վարդապետը պատասխանեց, "Այս ձայնը ինծի համար չեկաւ, հապա ձեզի համար։ Հիմա է այս աշխարհին դատաստանը. հիմա այս աշխարհին իշխանը դուրս պիտի ձգուի։ Ես ալ երբ երկրէ բարձրանամ, ամէնն ալ ինծի պիտի քաշեմ։" Հմր. 30—32։

"Մենք օրէնքէն լսեցինք որ Քրիստոս յաւիտեան կը մնայ" (Հմր. 34), ըսաւ ռաբբիներէն մէկը. "և դուն ի՞նչպէս կ'ըսես թէ պէտք է Որդին մարդոյ բարձրանալ. ո՞վ է այդ Որդին մարդոյ։"

Եւ Յիսուս պատասխանեց,

"Քիչ մը ատեն ալ լոյսը ձեր հետ է. քանի որ լոյսը ունիք, քալեցէք, որ չըլլայ թէ մութը ձեր վրայ հասնի. վասն զի խաւարի մէջ քալողը չգիտեր թէ ո՛ւր կ'երթայ։ Քանի որ լոյսը ունիք, հաւատացէք այն լոյսին որպէս զի լուսոյ որդիներ ըլլաք։" Յովհ. ԺԲ. 35, 36։

Յետոյ գնաց և այդ օրը բազմութեան այլևս չերևցաւ։

Եւ Յոյները տաճարէն դուրս ելան, և իրենց տեսածներուն ու լսածներուն վրայով իրարու հետ եռանդով կը խօսակցէին։

"Երուսաղէմ մնանք." ըսին, "որպէս զի նորէն անոր հետ խօսինք։"

Բայց Հրեաները չհաւատացին, վասն զի իրենց աչքերը կուրցած էին լոյսը տեսնելու, և իրենց հոգիները դառնութիւնով ու նախանձով լեցուն էին։

Սակայն երկինքէն եկած ձայնին համար մինչև իսկ իշխաններէն մէկ քանիներ հաւատացին. բայց չէին համարձակեր դաւանիլ, վասն զի փարիսեցիներէն կը վախնային։ Ստուգիւ մարդոց փառքը Աստուծոյ փառքէն աւելի կը սիրէին։

ԳԼՈՒԽ ԻԵ

“Սա մարդը ջուրի սափոր մը կը տանի։ կը տեսնե՞ս։ փողոցին անկիւնը դառնալու վրայ է։”

“Կը տեսնեմ,” ըսաւ Պետրոս, և փութով նայեցաւ Յովհաննէսի մատնանշած կողմը։ “Շուտով անոր ետեւէն երթանք, չըլլայ որ աչքերնուս առջնէն կորսնցնենք։”

Այսպէս երկուքը մարդուն հետեւեցան, որ իսկոյն կանգ առաւ ըստ երեւոյթին բարեկեցիկ ընտանիքի մը տանը դրան առջև։ Երկուքը առանց քաշուելու ներս մտան սափորը տանող մարդուն ետեւէն, որ դարձաւ և աչքերը ապշութեամբ անոնց վրայ յառեց։

“Այս տանը տէրը տեսնել կ'ուզենք.” ըսաւ Պետրոս համարձակօրէն։

Մարդը խոնարհութիւն ըրաւ։ “Վայրկեան մը հոս սպասեցէք, բարի տէրեր, և երթամ զանիկա կանչեմ,” ըսաւ հետաքրքրութեամբ երկուքին նայելով։

Իսկոյն վերադարձաւ, և անոր ետեւէն կու գար ծերունի մը։

“Եթէ տանը տէրը դուն ես,” ըսաւ Պետրոս, աչքերը անոր վրայ սեւեռելով, “քեզի ըսելիք մը ունիմ։”

Մարդը գլուխը խոնարհեցուց, “Խօսէ,” պատասխանեց, “և ես մտիկ պիտի ընեմ։”

“Այս է ըսելիքս,” շարունակեց Պետրոս,

“Վարդապետը կ'ըսէ քեզի, Ո՞ւր է օթեւանը ուր աշակերտներուս հետ մէկտեղ զատիկը ուտեմ։” Ղուկ. ԻԲ. 11։

“Անոր վրայ երազ տեսած էի,” ըսաւ մարդը կարծես ինքնիրեն։ “Ահա յարդարած եմ սենեակը, և պատրաստ է։ Ետեւէս եկէք։”

Անոր ետեւէն գացին, և անոնց ցուցուց մեծ վերնատուն մը, որ տօնին համար ամէն պէտք եղած բաներով յարդարուած էր։ Եւ զատիկը պատրաստեցին։

Եւ երբ իրիկուն եղաւ, Յիսուս իր աշակերտներուն հետ եկաւ, որպէս զի ընթրիքը ուտեն։ Եւ երբ սեղան բազմած էին, Յիսուս անոնց մէջտեղ նստած, տասներկուքին նայեցաւ և ըսաւ, “Փափաքելով փափաքեցայ որ այս զատիկը ձեզի հետ ուտեմ իմ չարչարուելէս առաջ։ Քանզի կ'ըսեմ ձեզի որ ալ բնաւ ասկէ պիտի չուտեմ՝ մինչև որ Աստուծոյ թագաւորութեանը մէջ կատարուի։” Ղուկ. ԻԲ. 15, 16։

Եւ երբ կ'ուտէին ըսաւ, “Ճշմարիտ կ'ըսեմ ձեզի որ ձեզմէ մէկը զիս պիտի մատնէ։” Մատթ. ԻԶ. 21։

Ամէնն ալ զարմացան և խիստ տրտմեցան, և անոնցմէ ամէն մէկը սկսաւ ըսել անոր, “Տէր, միթէ ե՞ս եմ։” Հմր. 22։

Արդ Յովհաննէս, որ Վարդապետին մասնաւորապէս սիրելի էր, ընթրիքի ատեն Յիսուսի քով նստած էր։ Պետրոս ուշադրութեամբ անոր նայեցաւ և աչք ըրաւ որ Յի-

տուսի հարցնէ թէ որո՛ւ համար կ՚ըսէր։

Եւ Յովհաննէս ցած ձայնով մը զոր միայն վարդապետը կրնար լսել ըսաւ, "Տէր, ո՞վ է ան։" Յովհ. ժԳ. 25։

Եւ Յիսուս նոյնպէս ցած ձայնով պատասխանեց, "Անիկա է՝ որու պատառը թըջելով կու տամ։" Հմր. 26։

Յետոյ իր առջեւի հացի բարակ չօթէն պատառ մը փրցուց, պլորեց, և պնակին մէջ թաթխելով Իսկարիովտացի Յուդային տուաւ։

Երբ Յուդա ընդունեց բարեկամութեան այս պզտիկ նշանը անոր ձեռքէն, զոր երբեմն սիրած էր, հոգիին բոլոր սոսկալի կիրքերուն կապերը խզուեցան։ Ոտքի ելաւ, աչքերը դիւական լոյսով մը կը բոցավառէին։ Յիսուս անոր նայեցաւ, և ցած ձայնով մը ըսաւ, "Ինչ որ պիտի ընես՝ շուտով ըրէ։" Հմր. 27։

Եւ Յուդա չկրնալով դիմանալ Յիսուսի աչքերուն նայուածքին, սենեակէն դուրս խուսափեցաւ և մթութեան մէջ աճապարելով գնաց, վայրագօրէն ինքնիրեն բաներ մը քրթմնջելով։

Երբ անիկա գնաց, Յիսուս տասնըմէկին ըսաւ,

"Հիմա փառաւորուեցաւ Որդին մարդոյ, ու Աստուած փառաւորուեցաւ անով։ Որդեակներ, քիչ մը ատեն ալ ձեզի հետ եմ. զիս պիտի փնտռէք. և ինչպէս Հրեաներուն ըսի թէ՝ Ուր ես կ՚երթամ՝ դուք չէք կրնար գալ, հիմա ձեզի ալ կ՚ըսեմ։ Նոր պատուիրան

մը կու տամ ձեզի, որ մէկզմէկ սիրէք, ինչպէս ես ձեզ սիրեցի, որ դուք ալ մէկզմէկ սիրէք։" Յովհ. ժԳ. 31, 33, 34։

Եւ հաց առաւ, օրհնեց, կտրելով աշակերտներուն տուաւ, և ըսաւ,

"Առէք կերէք, այս է իմ մարմինս, որ ձեզի համար տրուած է. ասիկա ըրէք զիս յիշելու համար։" Մար. ժԴ. 22, Ղուկ. ԻԲ. 19։

Եւ գաւաթը առաւ, գոհացաւ, և անոնց տուաւ ըսելով, "Ամէնդ ալ խմեցէք ասկէ. վասն զի ասիկա է իմ արիւնս նոր ուխտի, որ շատերու համար կը թափուի մեղքերու թողութեան համար։ Բայց կ՚ըսեմ ձեզի, Ասկէ ետև որթին բերքէն բնաւ պիտի չխմեմ մինչև այն օրը՝ երբ ձեր հետ զանիկա նոր խմեմ իմ Հօրս թագաւորութեանը մէջ։" Մատթ. ԻԶ. 27—29։

Յետոյ Պետրոս ըսաւ անոր, "Տէր, ո՞ւր կ՚երթաս։" (Յովհ. ժԳ. 36)։ վասն զի չփոթած և տրտմած էր, ինչպէս էին ամէնն ալ։

Յիսուս անոր պատասխան տուաւ, "Ուր ես կ՚երթամ, դուն հիմա չես կրնար իմ ետևէս գալ, բայց ետքը պիտի գաս իմ ետևէս։" Հմր. 36։

"Տէր, ինչո՞ւ հիմա չեմ կրնար քու ետևէդ գալ," պնդեց Պետրոս անձկութեամբ։ "Ես իմ կեանքս ալ քեզի համար պիտի դնեմ։" Հմր. 37։

Յիսուս տրտմութեամբ անոր նայեցաւ երբ պատասխանեց, "Դուք ամէնդ այս գիշեր

իմ վրայովս պիտի գայթակղիք. վասն զի գրուած է թէ Հովիւը պիտի զարնեմ, ու հօտին ոչխարները պիտի ցրուին։ Բայց յարութիւն առնելէս ետև ձեզմէ առաջ Գալիլեա պիտի երթամ։" Մատ. ԻԶ. 31, 32։

"Թէպէտ ամէնն ալ քու վրայովդ գայթակղին," յայտարարեց Պետրոս խանդագին, "բայց ես բնաւ պիտի չգայթակղիմ։" Հմր. 33։

"Սիմոն, Սիմոն," ըսաւ Տէրը ազդարար շեշտով մը. "ահա Սատանան ձեզ փնտռեց որ ցորենի պէս խարբալէ. բայց ես քեզի համար աղօթք ըրի որպէս զի քու հաւատքդ չպակսի. և դուն երբ դարձի գաս քու եղբայրներդ ալ հաստատէ։" Ղուկ. ԻԲ. 31, 32։

Բայց Պետրոս նորէն պատասխանեց, "Տէր, ես պատրաստ եմ քեզի հետ բանտը երթալու ալ, մեռնելու ալ։" Հմր. 33։

Յետոյ Յիսուս տխրագին ըսաւ, "Ճշմարիտ կ'ըսեմ քեզի, Այս գիշեր դեռ հաւը չխօսած՝ երեք անգամ զիս պիտի ուրանաս։" Մատ. ԻԶ. 34։

"Թէև քեզի հետ մեռնելու ալ ըլլամ," աղաղակեց Պետրոս եռանդով, "բնաւ քեզ պիտի չուրանամ։" Հմր. 35։

Եւ բոլոր միւսներն ալ նոյնպէս կ'ըսէին։

Յետոյ Յիսուս գթաց անոնց երբ խորհեցաւ բոլոր այն բաներուն վրայ զորս ապագային մէջ պիտի կրէին անոնք. և անոնց խօսեցաւ շատ քաղցր և սփոփիչ խօսքեր, սակայն քիչ ետքը տեղի ունեցող սարսափելին ու շփոթութեան

մէջ աշակերտները մոռցան զանոնք. բայց Յովհաննէս վերջը ամբողջովին յիշեց և գրեց այն խօսքերը, որոնք մեզի հասած են մինչև այսօր։ Նաև Յիսուս անոնց հետ աղօթեց։ Յետոյ վերջին երգ մը երգեցին միասին, և գիշերուան մթութեան մէջ դուրս ելան։ Յովհ. ԺԴ. ԺԵ. ԺԶ. ԺԷ. գլուխներ։

Արդ երբ Ձիթենեաց լեռը հասան, մտան Գեթսեմանի կոչուած պարտէզը, որ կը թարգմանուի մասարայ. վասն զի մեծ ձիթենիներ կ'աճէին անոր մէջ. և հոն նաև կար քարէ կուր մը, որուն մէջ, եղանակին, սովորութիւն էր ճմլելով իւղ հանել հասուն պտուղէն։

Հանդարտ և խաղաղիկ վայր մըն էր այս, և վարդապետին շատ սիրելի էր իբր աղօթքի և հանգիստի տեղ։ Վերը Պասեքի խոշոր լուսինը կը հեղուր քնքոյշ լոյսի հեղեղ մը, որ դալարագեղ տերևներուն մէջէն ցոլանալով արծաթանման պիսակներ կը ձևացնէր գետնի վրայ։

Երբ պարտէզէն ներս մտան, Յիսուս իր աշակերտներուն ըսաւ, "Հոս նստեցէք մինչև որ ես երթամ հոն աղօթք ընեմ։" Մատ. ԻԶ. 36։

Յետոյ Պետրոսը և Յակոբոսը ու Յովհաննէսը առնելով աւելի առաջ գնաց ձիթենիներուն ոստալից բուներուն մէջէն։

"Իմ անձս մեռնելու չափ տրտում է," ըսաւ վերջապէս աչքերը տառապանքէն աղօտացած. "Հոս կեցէք և ինծի հետ արթուն մնացէք" (Հմր. 38)։ Եւ երեքը կեցան, ինչ-

պէս իրենց պատուիրեց, և գարնան կակուղ խոտին վրայ նստած անոր սպասեցին։

Եւ անոնցմէ հեռացաւ քարընկէցի մը չափ, և ծունկի վրայ եկաւ· և լսեցին թէ այսպէս կ'աղօթէր,

“Աբբա, Հայր, ամէն բան քեզի հնարաւոր է, այս գաւաթը ինծմէ անցուր· բայց ոչ թէ ինչպէս ես կ'ուզեմ, հապա ինչպէս դուն կ'ուզես։” Մար· ԺԴ· 36։

Եւ երբ հոն նստած անոր կը սպասէին, հոգեկան թմրութիւն մը և ծանրութիւն մը եկաւ իրենց վրայ, այնպէս որ այլեւս որոշ կերպով ոչ կրնային տեսնել ոչ ալ լսել։ Կ'երեւակայէին թէ աղօտ կերպով կը նշմարէին շողշողուն հրեշտակ մը, որ երեսանկեալ Նակին վրայ հակած էր· կամ արդեօք լուսնի ճաճանչներուն արծաթափայլ լո՞յսն էր որ մերթ ընդ մերթ ճիւղերուն մէջէն կը ցոլանար։ Իրենց հոգիները ընկղմած էին վրանին ծանրացող այդ տարօրինակ մրափին մէջ· այնպէս որ չէին կրնար շարժիլ, թէև տարտամ կերպով տեղեակ էին անոր տագնապին։

Արդեօք յոգնած մարդոց քո՞ւնն էր այս պարզապէս, կամ թէ Ամենակարողը տեսարանը շատ սրբազան համարեց մահկանացու աչքերու համար․ Ինչ որ ալ էր՝ Յիսուս մարդը սաստիկ կ'անձկար մարդկային կարեկցութեան․ և երբ եկաւ, ճակատը հոգիին տառապանքէն բոսորագոյն՝ և տեսաւ թէ կը քնանային, դառն յուսախաբութիւնով մը աղա-

ղակեց, “Սիմոն, կը քնանա՞ս· չկրցա՞ր ժամ մը արթուն կենալ։ Արթուն կեցէք և աղօթք ըրէք, որպէս զի փորձութեան մէջ չմտնէք։” Յետոյ մեղմով ըսաւ, “Հոգին յօժար է, բայց մարմինը տկար։” Մար· ԺԴ· 37, 38։

Նորէն երկրորդ անգամ գնաց և աղօթեց ըսելով, “Ով Հայր իմ, եթէ անկարելի է որ այս գաւաթը ինծմէ անցնի առանց անկէ խմելու, թող քու կամքդ ըլլայ։” Մատ· ԻԶ· 42։

Եկաւ և զանոնք նորէն քնացած գտաւ, վասն զի աչքերնին ծանրացած էր· երբ զանոնք արթնցուց, իրենց մտքին աղօտ շփոթութեան մէջ չկրցան անոր պատասխան մը տալ։

Արդարև Քրիստոս Դաւիթի նման կրնար ըսած ըլլալ, “Նախատինքը սիրտս կոտրեց ու հիւանդ եղայ· վշտակից եղողի մը նայեցայ, բայց չկար, ու մխիթարութիւն տուողներուն՝ բայց չգտայ։” Սաղ· ԿԹ· 20։

Եւ թողուց զանոնք, նորէն գնաց, և երրորդ անգամ աղօթք ըրաւ, նոյն խօսքերը ըսելով։

Յետոյ աշակերտներուն գալով տեսաւ թէ դեռ կը քնանային։ Կարեկցաբար անոնց նայեցաւ, և ըսաւ, “Ասկէ ետև քնացէք ու հանգչեցէք· ահա ժամը հասաւ, և Որդին մարդոյ մեղաւորներուն ձեռքը կը մատնուի։” Մատ· ԻԶ· 45։

Յետոյ ոտքի վրայ ելաւ, և ուշի ուշով մտիկ ըրաւ։ Ժամը հիմա հասած էր· վասն զի ոտնաձայներ լսեց, և մթութեան մէջէն ջահերու

պլպլուն լոյսը նշմարեց։ Քննացողներուն դառնալով բարձրաձայն աղաղակեց, «Ելէք անկէ երթանք. ահա մօտեցաւ անիկա որ զիս պիտի մատնէ։» Հմր. 46։

«Ինչէ՞ն գիտես որ զանիկա հոն պիտի գտնենք,» հարցուց Եօխան անհամբերութեամբ՝ երբ սայթաքելով Յուդայի քովէն կ'երթար կէս մթութեան մէջ։

Մարդը վեր նայեցաւ, և ձեռքը բռնած ջահին անորոշ բոցին մէջ Եօխան անոր դէմքին երևոյթը նշմարեց։ Եւ իր բոլոր կարծրասրտութիւնովը հանդերձ ետ ընկրկեցաւ։

«Անիկա հոն պիտի ըլլայ։ Ես տեղը աղէկ գիտեմ։ Հոն կ'երթայ աղօթելու։»

«Գիտես որ ժամանակ կորսնցնելու չենք,» ըսաւ Եօխան ինքզինք արդարացնելու ձևով մը։ Տարօրինակ տոնկում մը կը զգար այս մարդէն։

«Ինչ որ պիտի ընես՝ շուտով ըրէ» (Յովհ. ԺԳ. 27)։ «Ասոնք էին ինծի ըսած խօսքերը,» ըսաւ Յուդա։

Եւ Եօխան նորէն զգաց այդ պաղ սարսուռը։ «Ո՛ւհ, հովը պաղ է,» ըսաւ, իր վերարկուին մէջ փաթթուելով։

Յուդա երկար և բարձր քրքիջ մը արձակեց, և ինքնիրեն բան մը քրթմնջեց։

«Բուն մարդը ի՞նչպէս պիտի ճանչնանք որպէս զի բռնենք. եթէ բարեբաղդաբար զանիկա գտնենք,» շարունակեց Եօխան։

Մարդը նորէն խնդաց տխուր և սարսա-

մեղի ձայնով մը։ «Պիտի համբուրեմ զանիկա,» պատասխանեց։

Եօխան նորէն վերարկուին մէջ փաթթուեցաւ։ «Սա մարդը սատանայ մըն է,» ըսաւ։ «Երանի՜ թէ Խաքարին ստիպէի որ հետ գար՝ թէև այսպիսի գործի մը համար շատ փափուկ է։»

Յետոյ այլևս չխօսեցաւ, բայց միայն իրենց ետևէն եկող տաճարի պահապաններուն և Հռոմայեցի զինուորներու քանի մը խիստ հրամաններ տուաւ։

«Հոս է,» ըսաւ Յուդա վերջապէս, և աղօտ կերպով երևցող քարէ դրան մը առջև կանգառաւ։ «Ետևէս եկէք։» Եւ մեծաքայլ առաջացաւ պարտէզին տարտամ մթութեանը մէջ։

«Այս մարդը խենդ է,» ըսաւ Եօխան Մաղքոսի անհամբերութեամբ։ «Անկարելի է մարդը այսպիսի տեղի մը մէջ բռնել։ Փախչելու հազար միջոց կայ։»

Բայց նոյն իսկ խօսած միջոցին քահանայապետին ծառային թևը բռնեց. «Ո՞վ է սա։»

Մաղքոս նայեցաւ և կէս մթութեան մէջ մարդ մը տեսաւ։ Արդեօք երևակայութի՞ւններ. կամ թէ խորհրդաւոր պայծառութի՞ւն մը կար. աղօտ փա՜յլ մը։ Ահա ձայն մը կու գար։

«Ո՞վ կը փնտռէք։» Յովհ. ԺԸ. 5։

Վայրկեան մը ամէնն ալ լռեցին. միայն անհարեկութեան հծծանք մը կը լսուէր սնապաշտ Հռոմայեցի զինուորներուն մէջ։ Յե-

տոյ Ցօխան իր բոլոր արիութիւնը ամփոփելով յանդգնութեամբ ըսաւ,

«Նազովրեցի Յիսուսը կը փնտռենք։»

Եւ պատասխանը եկաւ խաղաղ ու յստակ. «Ես եմ։» Հմր. 6։

Բան մը կար այդ ձայնին մէջ որ խուժանին վատ սիրտերը ահաբեկեց. ընդհանուր սարսափով մը ամէնն ալ ետ ետ գացին, շփոթած իրարու վրայ գլորեցան. անէծքներ քրթմնջեցին, և սոսկումի աղաղակներ բարձրացուցին։

Նորէն եկաւ ձայնը և հարցումը, «Ո՞վ կը փնտռէք։» Հմր. 7։

Եւ նորէն պատասխանեցին, «Նազովրեցի Յիսուսը։» Հմր. 7։

«Ձեզի ըսի թէ ես եմ. ուստի եթէ զիս կը փնտռէք, թող տուէք ասոնք որ երթան։ Որպէս զի կատարուի այն խօսքը զոր ինք ըսեր էր թէ Զանոնք որ ինծի տուիր, անոնցմէ մէկն ալ չկորսնցուցի։» Հմր. 8, 9։

Եւ Յուդա կիսխուփ աչքերով նայելով մթութեան մէջ տեսաւ թէ միւս աշակերտներն ալ հոն էին, թէև սոսկումով ետ քաշուած։ Ցետոյ հին, երկար ատենէ ի վեր զսպուած ատելութիւնը և նախանձը դուրս պոռթկացին։ Կատաղի գազանի մը ոստումով առաջ խոյացաւ և Յիսուսի թևը բռնելով բարձրաձայն աղաղակեց, «Ողջոյն քեզ, վարդապետ.» և համբուրեց զանիկա։

Միւսները անոր կը նայէին սպասելով որ

չանթահար գետինը իյնայ. բայց վարդապետը միայն ըսաւ տխրագին, «Յուդա, համբուրելո՞վ կը մատնես Որդին մարդոյ։» Ղուկ. իբ. 48։

Ասոր վրայ Պետրոս չկրնալով ինքզինք զսպել, առաջ վազեց ըսելով «Տէր, թուրով զարնե՞նք» (Հմր. 49)։ Եւ առանց պատասխանի սպասելու սուրը քաշեց, և մոլեգին բայց սխալ նշան առնուած հարուածով մը զարկաւ կտրեց Յիսուսը բռնելու համար առաջ եկող քահանայապետին ծառային ականջը։

«Պետրոս, սուրդ իր պատեանը դիր,» (Յովհ. ժը. 11) ըսաւ վարդապետը հանդարտ և հրամայական ձայնով։ «Այն գաւաթը զոր Հայրը ինծի տուաւ՝ պիտի չխմե՞մ զանիկա» (Հմր. 11)։ «Կը կարծես թէ չե՞մ կրնար հիմա իմ Հօրս աղաչել, և ինծի հասցընէ տասներկու գունդէն աւելի հրեշտակներ։ Բայց ի՞նչպէս պիտի կատարուին գիրքերը, թէ պէտք է այսպէս ըլլալ։» Մատ. իզ. 53, 54։

Ցետոյ դարձաւ զինուորներուն՝ որոնք անոր թևերէն ամուր բռնած էին, և ըսաւ, «Թող տուէք մինչև այդ տեղը» (Ղուկ. իբ. 51)։ Եւ ձեռքը երկնցնելով մարդուն ականջին դպաւ, և բժշկեց զանիկա։

Ցօխան և տաճարին պաշտօնեաները մնացան իրենց երկիւղը և հիմա անոր բոլորտիքը կը խռնուէին նախատական հետաքրքրութիւնով մը։ Եւ անիկա անոնց ըսաւ,

"Իբր թէ աւազակի՞ վրայ ելաք սուրերով ու բիրերով։ Ամէն օր ձեզի հետ էի տաճարին մէջ, և ինծի ձեռք չզարկիք. բայց այս է ձեր ժամանակը ու խաւարին իշխանութիւնը։" Հմր. 52, 53։

Երբ աշակերտները լսեցին այս չարագուշակ խօսքերը երկիւղով համակուեցան։ վերջին սարսափահար ակնարկ մը յառեցին իրենց Վարդապետին և Տէրոջը վրայ, որ յայտնապէս լքեալ էր վայրագ խուժանին ձեռքին մէջ. և ամէնն ալ ձգեցին զանիկա և փախան։

Արդ պատահեցաւ որ խեղճ պատանի մը, ամբողջ օրը թափառելէ վերջ, պատին քով ապաստանած կը քնանար։ Վերարկուն հանած էր, և իբր ծածկոց կը գործածէր զայն գիշերուան պաղ ցօղէն պաշտպանուելու համար, և միւս հանդերձները փաթթելով գլխուն տակ բարձ շինած էր։

Տրտմութեան և առանձնութեան խոր քունի մէջ ընկղմած՝ առաջ աղմուկը լսած չէր, բայց դուռնէն դուրս ելած ատեն խուժանին արձակած յաղթական աղաղակներէն արթնցաւ և դիպուածաւ անոնց մէկէն բառ մը լսելով վայրկենաբար ոտքի ելաւ։

"Նազովրեցին," կրնա՞ր ըլլալ։ Առանց վայրկեան մը խորհելու վերարկուն առաւ, ուսին վրայ նետեց, և վերադարձող խուժանին ետևէն վազեց։ Իսկոյն անոնց հասաւ, և երբ ջահի մը կարմիր լոյսը

անոր վրայ ցոլացաւ՝ վերջապահ զինուորները որոշ կերպով տեսան զանիկա։ Զինուորներէն մէկը առաջ եկաւ և անոր վերարկուէն բռնեց և աղաղակեց,

"Ահա անոնցմէ մէկը, ասոր ալ բռնենք։"

Բայց անիկա փախաւ գնաց, և կտաւը ձգեց Հռոմայեցի զինուորին ձեռքը, որ ոլխմար կերպով բերանաբաց անոր ետևէն կը նայէր, երբ անիկա մութին մէջ կիսամերկ կ'անհետանար։

ԳԼՈՒԽ ԻԶ

"Հոս կեցէք," հրամայեց Եօխան, և խօսած միջոցին մեծ դրան զանգակը ուժգին և ստիպողաբար զարկաւ։

Քիչ մը ետքը դռնապանը զգուշութեամբ բացաւ դուռը, վասն զի հիմա գիշեր էր և բաւական ուշ, և կիսախուփ աչքով դուրս նայեցաւ։

"Տէրոջդ ըսէ որ շուտ վար գայ," գոչեց Եօխան անհամբերութեամբ, վասն զի յոգնած էր։

"Ո՞հ, դո՞ւն ես, արժանայարգ տէր," ըսաւ մարդը։ "Ձեզ ներս ընդունիլ հրամայուած է ինծի։" Եւ դուռը կռնակի վրայ բացաւ։

Տաճարին պաշտօնեաները, Մաղքոս և Եօխան, երկու զինուորները, որոնք կալանաւորը իրենց մէջտեղ բռնած էին, և վերջապէս մատնիչը, Յուդան, դուռնէն ներս խուժեցին։ Միւսները, Եօխանի հրամանին համաձայն դուրսը սպասեցին։

Հազիւ մեծ բակէն ներս մտած էին, աՀա Աննա փութով եկաւ։ «Մարդը բռնած էք,» բացագանչեց ուրախութեամբ, երբ աչքը Յիսուսի վրայ յառեց։ «Շատ աղէկ։»

Յետոյ Յուդայի դարձաւ, «Իրաւ ճարպիկ մարդ ես եղեր. շատ գովելի ես այն զգուշաւոր ընթացքին համար որով այս գործը գլուխ հանեցիր։ Երեսուն կտոր արծաթը քուկդ է. առ և գնա։ Ալ քու ծառայութիւններուդ պէտք չունինք։» Եւ անտարբերութիւնով պզտիկ քսակ մը նետեց մարդուն, և կալանաւորին աւելի մօտ գնաց, որպէս զի ուրախութիւնով դիտէ իրեն հաճելի այս տեսարանը։

Յուդա ծռեցաւ, քսակը գետնէն յափշտակեց, և մթութեան մէջ անտեսանելի եղաւ։ Ակնարկ մը իսկ ուղղած չէր Յիսուսի. բայց կը զգար թէ անոր աչքերը իր վրայ են։ Այն աչքերը զինք կը հետապնդէին։ Քսակը ծոցին մէջ՝ բռնկած ածուխի մը նման կը տոչորէր զինքը։ «Աստուա՜ծ,» գոչեց բարձրաձայն։ Եւ նորէն նորէն ճիչեր արձակեց երբ խելակորոյս կը վազէր մութ գիշերուան մէջ։ Իր տանջանքը սկսած էր։

«Մարդը շատ անզգուշութիւնով կապեր էք,» ըսաւ Աննա վերջապէս, և խօսած պահուն ետ քաշուեցաւ։

Մտադրած էր նախնական քննութիւն մը կատարել կալանաւորին վրայ. բայց հիմա յանկարծ որոշեց թէ աւելի աղէկ կ'ըլլայ սպասել։ (Տե՛ս. Յովհ. ԺԸ. 13 և 19—24 համարներուն

նայելով նշանաւոր շատ մեկնիչներ կ'ընդունին թէ Յիսուս Կայիափայի առջև տարուելէն առաջ ոչ պաշտօնական կերպով հարցաքննուեցաւ պատկառելի և ծեր Աննայի առջև, որ տակաւին կը կրէր քահանայապետի տիտղոսը։) Տարօրինակ կերպով ցնցուած և տկար կը զգար։ «Ծեր մարդ եմ,» խորհեցաւ, «և խիստ յոգնած. պէտք է ինքզինքս խնայեմ։ Ասկէ զատ այս մարդուն երևոյթը շատ անհաճոյ բան մը ունի ինծի համար. թէև շատ հանդարտ է։»

Այնուհետև բարձրաձայն ըսաւ, «Կապերուն հոգ տարէք. ամուր կապեցէք. յետոյ Կայիափայի տունը տարէք զանիկա։ Ես քիչ մը բան պիտի ուտեմ և անմիջապէս հոն պիտի գամ։»

«Դո՞ւն ես, Պետրոս,» ըսաւ ձայն մը։

«Այո, ես եմ։ Մտիկ ըրէ։ Գացա՞ծ են։ Միւսները ո՞ւր են։»

«Չեմ գիտեր,» ըսաւ Յովհաննէս տխրադին։ «Ըսածին պէս եղաւ, 'Հովիւը պիտի զարնեմ, ու ոչխարները պիտի ցրուին' (Մար. ԺԴ. 27)։ Չեմ գիտեր ինչու փախայ. վատութիւն էր ըրածս։ Պիտի երթամ փնտռեմ զանիկա. կարելի է առտուն թող կու տան զանիկա։»

«Առտուն զանիկա թող չպիտի տան. ոչ ալ երբեք,» ըսաւ Պետրոս դառնապէս։

«Բայց կարելի է անոնց ձեռքէն կը փախչի։

Ատանկ բան մը ընելու կարողութիւն ունի," ըսաւ Յովհաննէս յուսալից։

"Այդ կարողութիւնը ունէր, բայց եթէ ասկէ վերջը ալ չունենա՞յ," պատասխանեց Պետրոս։ "Վերջերս դժուարահասկնալի շատ բաներ ըսաւ։ Մինչև իսկ կապած ատեննին չըսա՞ւ, 'Այս է ձեր ժամանակը ու խաւարին իշխանութիւնը՛։" Ղուկ. իբ. 53։

Յովհաննէս վայրկեան մը լուռ կեցաւ։ Ետքը հաստատ ձայնով մը ըսաւ, "Պիտի գտնեմ զանիկա. դուն ալ պիտի գա՞ս։"

"Այո, պիտի գամ," պատասխանեց Պետրոս տխուր շեշտով մը։ "Բայց մինակ ինչ կրնանք ընել. և ո՞ւր պիտի փնտռես զանիկա"

"Քահանայապետին ապարանքը։ Լսեցի որ այս հրամանը տուին, երբ մութին մէջ քովէս կ'անցնէին։

Երկու մարդիկը լուռ և արագ կը քալէին դէպ ի քաղաք։ Խօսելու ժամանակ չէր, և իրաքանչիւրը ընկղմած էր իր տխուր խորհուրդներուն մէջ։

"Հոս է տեղը," ըսաւ Յովհաննէս վերջապէս։ "Ներս երթանք," և խօսած միջոցին դուռը զարկաւ։

Դուռը գրեթէ անմիջապէս բացուեցաւ։ Պետրոս ետ քաշուեցաւ մթութեան մէջ։

"Դուն ներս գնա," փսփսաց, "ես հոս պիտի սպասեմ. կարելի է հոն չէ։"

Յովհաննէս առանց պատասխանելու ներս մտաւ. և շուտով Պետրոս լսեց թէ դռնա-

պանուհին անունը տալով ողջունեց զանիկա երբ ահագին դուռը կը գոցէր։

Պետրոս քարէ պատին կռթնեցաւ. և վայրկեանները յամրաքայլ կը յառաջանային։ Յոգնած և պաղ կը զգար։ Մէյ մը փափաքեցաւ թէ Յովհաննէսի հետ ներս գացած ըլլար։ "Ասկէ երթամ," խորհեցաւ։ Ետքը երջանիկ օրուան մը մէջ իր խօսած սա խօսքերը մտքին մէջ փայլատակեցան. "Տէր, ո՞ւր պիտի երթանք, դուն յաւիտենական կեանքի խօսքեր ունիս" (Յովհ. Զ. 69)։ Արդարև ո՞ւր պիտի երթար հիմա։ Ամէն բան գացած էր, ամէն բան կորսուած։

Այս վայրկեանին դուռը բացուեցաւ և Յովհաննէս դուրս ելաւ։ Պետրոս բաց դուռնէն դուրս փայլող լոյսին մէջ տեսաւ անոր դէմքը. տժգոյն և տխուր էր։

"Հոն է," ըսաւ։ "Հիմա կը հարցաքննեն կոր զանիկա քահանայապետին առջև։ Ներս պիտի գա՞ս։"

"Այո," պատասխանեց Պետրոս, "ներս պիտի գամ։"

Յովհաննէս քիչ մը խօսեցաւ դռնապանուհիին հետ, որ երկուքն ալ ներս ընդունեց. աղջիկը հետաքրքրութիւնով Պետրոսի նայեցաւ երբ անիկա կ'անցնէր։ "Հոդ գացէք," ըսաւ մատովը ցուցնելով։

"Ո՛հ, հոն կրակ մը կայ," ըսաւ Պետրոս։ "Կը մսիմ." Եւ առանց Յովհաննէսի սպասելու արագ քալեց դէպ ի բոցավառող

կրակը, որուն բոլորտիքը քանի մը հոգիներ կայնած էին։

Ծառայ երբ ձեռքերը կրակին երկնցուց, և դաղտագողի չորս կողմը նայեցաւ։ Յիսուսը չտեսաւ. իսկոյն աւելի հանգիստ զգաց, և ուրիշներու պէս նստաւ։

Ամէնն ալ իրարու հետ կը խօսէին։ "Մաղքոսը տեսա՞ր," ըսաւ մէկը։

"Այո, տեսայ։"

"Գիտե՞ս որ Նազովրեցիին աշակերտներէն մէկը ականջը կտրեց հանեց։"

"Չէ. անա՞նկ է," յարեց ուրիշ մը։

"Իր սուրին մէկ հարուածովը կտրեց հանեց," շարունակեց խօսողը։ "Եւ Նազովրեցին վէրքին դպաւ և բժշկուեցաւ։"

"Ի՞նչ ըսել կ'ուզես. ակա՞նջը։"

"Իրաւ որ, հարուածէն առաջ ինչպէս որ էր անանկ եղաւ։"

"Իրաւ սքանչելիք է. բայց անոր վրայ պատմուած միւս պատմութիւններէն աւելի զարմանալի չէ։"

"Ինչո՞ւ մարդը բռնեցին և հոս բերին։ Ի՞նչ գէշ բան ըրած է։"

"Քահանաներուն դէմ խօսած է. ես ականջովս լսեցի որ զանոնք ծեփած գերեզմաններու նմանցուց. դուրսէն գեղեցիկ, բայց ներսէն պղծութիւնով լեցուն։" Մատ. իգ. 27։

"Ուրեմն չեմ զարմանար որ անոնք իրեն թշնամիներն են. աւելի զգուշաւոր ըլլալու էր։"

"Այո, բայց խօսքերուն մէջ ճշմարտու-

թիւն կայ," ըսաւ առաջին խօսողը, ձայնը մեղմելով։ "Ես շատ բաներ գիտեմ, որոնք եթէ ըսեմ, աղուոր գայթակղութիւն մը առաջ կու գայ։"

"Միշտ ճշմարտութիւնը խօսելու չէ," պատասխանեց միւսը։ "Երբեմն սուտ մը անդամ օգտակար է"։ Եւ մարդը բարձրաձայն խնդաց, և աչքին ծայրովը ընկերոջը նայեցաւ։

"Սուրը ձեռքը պատրաստ կայնող մարդը բռնեցի՞ն," ըսաւ ուրիշ մը։

Պետրոս լոյսէն քիչ մը ետ քաշուեցաւ, և ապահով դուրս ելլել փափաքեցաւ։ Մէկը այս հարցումին դեռ չպատասխանած դռնապանուհին կրակին մօտը եկաւ։ Աչքերը անմիջապէս Պետրոսի հանդիպեցան, և բարձրաձայն ըսաւ, "Դուն ալ աս Յիսուսին աշակերտներէն մէկը չե՞ս։"

Ամէնը փութով անոր դարձան։ Պետրոս ցատկեց ոտքի ելաւ վախէն դողդղալով։ "Կնիկ," ըսաւ կակազելով. "ես զանիկա չեմ ճանչնար. չեմ գիտեր ի՛նչ կ'ըսես։"

Յետոյ անտարբեր երևոյթ մը առաւ, և հանդարտ քայլերով առաջացաւ դէպ ի փողոց տանող անցքը, և միտքը դրաւ որ առաջին պատեհութեամբ փախչի երթայ։ Երբ հոն գտնուող նստարաններէն մէկուն վրայ նստաւ, իր ցիրուցան խորհուրդները ամփոփելու համար, հեռուէն հաւուն խօսիլը լսեց։

"Առտուն մօտ է," խորհեցաւ ինքնիրեն։

Իսկոյն ձայն մը լսեց և յանկարծակիի ե-

կաւ։ “Աս մարդն ալ Յիսուս Նազովրեցիին հետն էր։ Մարթա ըսաւ ինծի որ միւս մարդուն հետ ներս մտաւ. և ամէնս ալ գիտենք թէ անիկա աշակերտ է։”

Պետրոս տեղէն ցատկեց և երդումի հաւասար շեշտով մը ըսաւ, “Ի՛նչ կ'ըսես կնիկ, ես ան մարդը չեմ ճանչնար։”

Յետոյ անհանգիստ կերպով նորէն բակին մէջ դեգերեցաւ. թէև չէր գիտեր թէ ինչո՛ւ։ “Աւելի աղէկ կ'ըլլայ որ Կափառնայում վերադառնամ,” ըսաւ ինքնիրեն երեսը կախած։ “Երազը վերջացաւ։”

Երբ սիւներէն մէկուն կռթնեցաւ և ինքնիրեն թախծագին կը խորհէր, մարդ մը իր առջև եկաւ և իր բռնած ջահին լոյսը անոր դէմքին մօտ բերաւ։

“Ո՞վ ես դուն,” հարցուց հետաքրքրութեամբ. և երբ հարցումին պատասխանը չստացաւ, յիշեց թէ այդ դէմքը վերջերս անգամ մը տեսած էր։ “Պարտէզը Նազովրեցիին հետ չտեսա՞յ քեզ.” շարունակեց մարդը։

“Չտեսայ,” պատասխանեց Պետրոս անվեհեր կերպով։

“Ապահովաբար դուն ալ անոնցմէ մէկն ես,” պնդեց մարդը որ Մաղքոսի ազգականն էր, “վասն զի Գալիլեացի ես. քու խօսուածքդ քեզ կը մատնէ։”

Այս խօսքերէն, ինչպէս նաև իր խոստումը դրժելուն քստմնելի ներքին գիտակցութենէն խելացնոր՝ թշուառ մարդը երդումներու և

անէծքներու հեղեղ մը դուրս պոռթկաց։ “Ձեզի կ'ըսեմ որ ատ ձեր ըսած մարդը չեմ ճանչնար։” Եւ երկրորդ անգամ լսեց հաւին խօսիլը։

Խելակորոյս բոլորտիքը նայեցաւ որպէս զի զինք տանջողներուն ձեռքէն ազատի. յանկարծ տեսաւ թէ բակը կը բերէին իր Վարդապետը, կապուած և լքեալ. իր Վարդապետը, զոր ուխտած էր սիրել, և ուխտած էր անոր հետևիլ մինչև բանտ և մինչև մահ։

Եւ Յիսուս դարձաւ և անոր նայեցաւ. այդ նայուածքը Պետրոսի հոգիին խորերը թափանցեց։ Յիշեց Տէրոջը խօսքը թէ, “Դեռ հաւը երկու անգամ չխօսած՝ դուն երեք անգամ պիտի ուրանաս զիս։” (Մար. ԺԴ. 72)։ Եւ դուրս ելաւ և դառնապէս լացաւ։

ԳԼՈՒԽ ԻԷ

“Քու աշակերտներուդ և ժողովուրդին սորվեցուցած վարդապետութիւններուդ վրայ խօսէ մեզի հիմա։ Աղէկ կ'ըլլայ որ ամէն բան խոստովանիս. եթէ հիմա մեզմէ բան մը պահես ապահովաբար դատդ կը վտանգես։”

Սենեդրիոնը արդէն հանդիսաւորապէս գումարուած էր՝ թէև արշալոյսը հազիւ ծագած էր։ Կիսաբոլորակին մէջտեղը նստած էր Կայիափա քահանայապետական զգեստներու կատարեալ շքեղութիւնովը։ Անոր աջ կողմը նստած էր Աննա, ձախ կողմը Եօխան, և միւսները իրենց պաշտօնական աստիճանին

կարգովը նստած էին։ Անոնց առջև ձեռքերը ետին կապուած և երկու կողմէն տաճարին ոստիկաններուն խիստ հսկողութեան տակ՝ կայնած էր Յիսուս։

"Պատասխանէ, մարդ," ըսաւ Կայիափա խստութեամբ։

Կալանաւորը աչքերը վերցուց և անքթիթ նայեցաւ քահանայապետին։

"Ես աշխարհի յայտնի խօսեցայ," ըսաւ հանդարտօրէն։ "Ես ամէն ատեն ժողովարաններուն մէջ ու տաճարին մէջ սորվեցուցի, ուր բոլոր Հրեաները կը ժողվուին, ու ծածկաբար բա՛ն մը չխօսեցայ։ Ինչո՞ւ ինծի կը հարցնես. լսողներուն հարցուր թէ ի՛նչ խօսեցայ իրենց. ահա ինչ որ խօսեցայ՝ գիտեն իրենք։" Յովհ. ԺԸ. 20, 21։

"Ա՞յդպէս պատասխան կու տաս քահանայապետին" (համ. 22), ըսաւ անոր քով կայնող մարդոցմէ մէկը։ Եւ երբ այս բառերը ըսաւ անոր բերնին զարկաւ։

Վայրկեան մը կալանաւորը լուռ կեցաւ։ Յետոյ հանդարտօրէն ըսաւ, առաջուան պէս, առանց կիրքի նշան մը արտայայտելու այս գարշելի նախատինքին փոխարէն։ "Եթէ չար խօսեցայ, վկայէ չարին համար. իսկ եթէ բարի խօսեցայ, ինչո՞ւ կը զարնես ինծի." Համ. 23։

"Վկաներ կ՚ուզէ," ըսաւ Աննա հեգնելով. "Թող բերուին։"

Պզտիկ շփոթութիւն մը առաջ եկաւ երբ

ներս մտաւ տաճարին պաշտօնեաներէն մէկը, որուն ետևէն կու գար կարճահասակ, վտիտ մարմինով ծեր մարդ մը։

"Կալանաւորը կը ճանչնա՞ս," հարցուց Կայիափա։

"Կը ճանչնամ, գերապատիւ տէր," պատասխանեց մարդը սուր թրթռացող ձայնով մը։ "Գալիլեացի հիւսն մըն է, անունը Յիսուս է։ Նորասէր մէկն է, և շարունակ բազմութիւն կայ բոլորտիքը։"

"Անոր սորվեցուցածներուն մասին ի՞նչ գիտես," ըսաւ Աննա գոհունակ ժպիտով մը։

"Վնասակար բաներ կ՚ըսէ, տէր իմ. ես ականջովս լսեցի որ ժողովուրդին կ՚ըսէր՝ 'Զգուշացէք դպիրներէն և մանաւանդ քահանայապետներէն, ինչու որ բանի մը համար այնչափ հոգ չեն ըներ որչափ երկայն պատմուճաններով պտըտելու, և ամէն բանին էն աղէկ մասը կ՚առնեն։ Երկայն աղօթքներ կ՚ընեն մարդոց երևնալու համար և նոյն ատենը որբևարիներուն և որբերուն իրաւունքը կը յափշտակեն։ Կեղծաւորներ և յիմարներ են, և դժոխք պիտի նետուին. և անոնց խօսքերուն հետևողներն ալ իրենց հետ։' Ի՞նչ կ՚ըսէք ասոր, պատկառելի տէրեր. Ասոնք են իր սորվեցուցածները։"

Վայրագ մրմունջ մը լսուեցաւ ժողովականներուն մէջ։

"Իրաւ է, ես ալ ասոր պէս բան մը լսեցի," կ՚ըսէին մէկը միւսը։

Ծեր մարդը իր առաջ բերած ազդեցութենէն փքացած էր։ Իր ջրոտ աչքերը կալանաւորին դարձուց և վտիտ ու դողդղացող մատը անոր վրայ ուղղեց։ “Ո՞հ, մարդ, երեք տարի առաջ ոտքերս չորցնող անդամալուծութենէն զիս բժշկեցիր. և ատանկ ընելովդ ապրուստս ձեռքէս առիր. ինչու որ ա՛լ մուրալով չեմ կրնար ստակ շահիլ։ Ինծի կ'ըսեն որ երթամ աշխատիմ։ Այո, աշխատիմ, ինծի պէս ծեր մարդ մը։ Հիմա ատիկա ամօթ չէ՞, պատկառելի տէրեր։ Աղուոր կեանք մը կ'անցընէի հանգիստ անկողինիս վրայ պառկած. բայց հիմա պէտք է որ աշխատիմ. եթէ ոչ անօթութենէ կը մեռնիմ. ինչու որ դուն ինծի պէս ծեր մարդը զօրաւոր մէկը ըրիր։”

“Դուրս հանեցէք սա մարդը,” հրամայեց Կայիափա։ Եւ դուրս տարին երբ դեռ այլ և այլ շարժուածքներ կ'ընէր, և բարձր և սուր ձայնով կը խօսէր։

Ասոր յաջորդեցին արագ արագ իրարու ետևէ քանի մը ուրիշ վկաներ, զորս Կայիափա բաւական երկար ատեն հարցաքննեց, առանց կարևորութիւն ունեցող բան մը ի լոյս հանելու։

Վերջապէս երբ Աննա և միւսները կը սկսէին յուսահատիլ կալանաւորը մահուան դատապարտելու համար ընդունելի պատրուակ մը յերիւրելէ՝ երկու վկաներ ներս բերուեցան։

“Մենք մէկտեղ էինք երբ աս մարդը տա-

ճարին մէջ խօսեցաւ,” ըսաւ անոնցմէ մէկը, և լսեցինք որ կ'ըսէր, “Ես այդ ձեռագործ տաճարը պիտի քակեմ, և երեք օրուան մէջ ուրիշ մը պիտի շինեմ առանց ձեռագործի։” Մար. ԺԴ. 58։

“Չէ,” ըսաւ միւսը, “սխալ ես։ Ըսաւ որ ‹եթէ աս տաճարը, որ քառասունուվեց տարուան մէջ շինուած է, քակէք, երեք օրուան մէջ նորէն պիտի շինեմ'։”

“Աղէկ, այդ նոյն բանը ըսել չէ՞,” բացագանչեց առաջինը արհամարհանօք։

“Վիճաբանելու տեղերնիդ չէ հոս,” ըսաւ Կայիափա զայրագին։ “Ոստիկան, այս վկաները դուրս հանէ։”

Յետոյ ոտքի ելաւ, աչքերը յառեց Յիսուսի վրայ, որ դեռ խաղաղ ու լուիկ իր տեղը կայնած էր, և խստութեամբ ըսաւ, “Պատասխան մը չե՞ս տար. ի՞նչ կը վկայեն ասոնք քեզի դէմ։” Մար. ԺԴ. 60։

Բայց կարծես Յիսուս չլսեց հարցումը։ Աչքերէն դուրս կը շողար տարօրինակ պայծառութիւն մը, սրբազան խաղաղութիւն մը։ Արդեօք կը խորհէր թէ իր խօսքերուն կատարուելու ժամը հասա՞ծ է։

Քահանայապետը անքթիթ անոր նայեցաւ և բարձր ու վեհ ձայնով մը ըսաւ, “Կենդանի Աստուծով քեզ կ'երդմնցնեմ որ մեզի ըսես, թէ դո՞ւն ես Քրիստոս Որդին Աստուծոյ։” Մատ. ԻԶ. 63։

Յետոյ կալանաւորը, անարգուած Նազով-

րեցին, ձեռքերը կապուած, հանդերձները պատռուած և բանութեամբ աղտոտուած, նախատական հարուածին նշանը դեռ յայտնապէս երևնալով իր անարատ դէմքին վրայ, պատասխանեց, “Ես եմ. ու պիտի տեսնէք Որդին մարդոյ Զօրութեան աջ կողմը նստած, ու երկինքի ամպերովը եկած:” Մար. ԺԴ. 62:

Այն ատեն քահանայապետը հանդերձները պատռեց և բարձրաձայն գոչեց, “Հայհոյութիւն ըրաւ. ալ ի՞նչ պէտք են մեզի վկաներ. ահա հիմա լսեցիք անոր հայհոյութիւնը: Ձեզի ի՞նչպէս կ'երևնայ:” Մատ. ԻԶ. 65, 66:

Եւ ամէնը միաբերան պատասխանեցին, “Մահապարտ է, թող մեռնի:”

Յետոյ ապարանքին վարի սենեակներէն մէկը տարին զանիկա. և հոն ծառաները և տաճարին սպասաւորները հաւաքուեցան, որպէս զի նային անոր, որ մահուան դատապարտուած էր: Ապտակներ զարկին անոր, և թքին անոր վրայ ըսելով, “Ասիկա է ան որ երկինքի ամպերուն վրայ պիտի նստի. ահա Քրիստոսը, Մեսիան:”

Յետոյ անոնցմէ մէկը անոր գլխուն վրայ վերարկու մը ձգեց, այնպէս որ երեսը ծածկուեցաւ. և սկսան կուփահարել զանիկա, և գոչել,

“Մարգարէացիր մեզի, ով Գալիլեայի մարգարէն. քեզի զարնողը ո՞վ է:”

Եւ այս բաները ըրին մինչև որ յոգնեցան:

Արդ երբ Կայիափա ժողովարանէն դուրս

ելաւ և ապարանքին ներքին սենեակներէն մէկը գնաց, որպէս զի բան ուտէ և կազդուրուի՝ կալանաւորին հետ Պիղատոսի երթալէ առաջ, հոն Աննա, Կայիափայի կինը, գտաւ զանիկա:

“Ի՞նչ ըրիր Նազովրեցիին,” հարցուց. և դէմքը գունատ էր և աչքերէն տարօրինակ հուր մը կը ցայտէր:

“Ցանցաւոր գտանք զանիկա ինչպէս որ ես գիտէի: Քիչ ետքը կուսակալին ձեռքը պիտի յանձնուի,” ըսաւ Կայիափա: “Յոգնած եմ,” շարունակեց զայրագին, “և քեզի հետ այս բանին վրայ խօսիլ չեմ ուզեր: Դուն կին ես, և քաղաքական գործերու մասին բան չես գիտեր: Զիս առանձին ձգէ:”

“Չէ, քեզ չպիտի ձգեմ մինչև որ ըսելիքս չըսեմ,” պատասխանեց Աննա: “Այն մարդը մարգարէ մըն է. և անէծքներ պիտի գան այս տանը վրայ եթէ յամառիս զանիկա հալածել:” “Կնիկ,” գոչեց Կայիափա ոտքի ելլելով, “մարդը հայհոյիչ է: Դեռ հիմա իմ առջևս հանդիսաւորապէս պնդեց թէ ինք Քրիստոսն է, Աստուծոյ Որդին, և ասկէ ետև զօրութեան աջ կողմը պիտի նստի:”

“Ո՛հ, Յովսէփ, ամուսինս,” աղաղակեց Աննա սարսռալով, “եթէ իրաւ այնպէ՛ս է: Արձակէ զանիկա, կ'աղաչեմ, և թող իր երկիրը երթայ:”

“Դուն կնիկ ես և խելք չունիս,” ըսաւ

Կայիափա դառն շեշտով մը։ “Նորէն կ'ըսեմ, զիս առանձին ձգէ։”

“Այդպէ՞ս կը խօսիս Աննայի աղջկան հետ,” գոչեց կինը փայլատակող աչքերով։ “Քեզ առանձին պիտի ձգեմ։ Բայց իմ արդարութիւնս պիտի յիշես, և աղի արցունքներ պիտի թափես զայն ոտնակոխ ընելուդ համար։” Եւ դարձաւ ու սենեակէն դուրս ելաւ։

Առաւօտուն շատ կանուխ ազդեցիկ անձերէ բաղկացեալ պատուիրակութիւն մը, Յիսուսը իրենց մէջտեղ ունենալով կապուած և կրկին հսկողութեան տակ, Պիղատոս կուսակալին կը սպասէին։

“Մեզի օրինաւոր չէ ապարանքը մտնել, որպէս զի չըլլայ թէ պղծուինք,” ըսաւ Կայիափա․ “ուստի ըսէ որ Պիղատոս դուրս գայ մեզի։”

Եւ Պիղատոս իրեն սպասող մարդոց բնաւորութիւնը շատ աղէկ գիտնալուն համար անմիջապէս հաւանեցաւ։ Ասկէ զատ Հռոմէական օրէնքին համաձայն էր բացօթեայ դատարաններ ունենալ․ այնպէս որ ապարանքին առջև այս նպատակին համար կար գետնէն քիչ մը բարձր ատեան մը, որ Քարայատակ կը կոչուէր, և գոյնզգոյն մարմարինէ մոզաիկ մըն էր այն։ Հոս ուրեմն Պիղատոս հրամայեց որ դնեն իր ատենակալի փղոսկրեայ պաշտօնական աթոռը, և անոր վրայ նստաւ։

Եւ Յիսուսը բերին և կուսակալին առջև կայնեցուցին, և ամբաստանիչները անոր երկու

քովերը շարուեցան․ մինչ հոծ բազմութիւն մը որ ամէն վայրկեան կ'աւելնար երբ Յիսուսի ձերբակալման լուրը կը տարածուէր բերնէ բերան, կը խռնուէր մինչև ատեանին եզերքները՝ ուր Հռոմայեցի զինուորներու ջոկատ մը կ'արգիլէր զանոնք անկէ անդին անցնիլ։

Արդ Պիղատոս բոլորովին անտեղեակ չէր Յիսուսի նկատմամբ։ Տարունակ կը վախնար թէ ժողովուրդին մէջ իրարանցում մը կը պատահի, ուստի լրտեսներու միջոցաւ անոր շարժումներուն զգուշութեամբ հսկած էր։ Գիտէր թէ անոր սորվեցուցածները քաղաքական նշանակութիւն չունէին, և թէ անիկա զգուշութեամբ կը խուսափէր ժողովուրդը գրգռելէ։ Ուստի հակամէտ էր բարեկամութիւն ցուցնելու կալանաւորին, մանաւանդ որ Հրէից բարձրաստիճան անձնաւորութիւններուն անհիմն պատրուակներուն մէջէն կը նշմարէր այս մարդուն նկատմամբ անոնց ունեցած ատելութեան բուն շարժառիթը։ Ուստի քիչ մը կծու կերպով էր որ իր առաջին հարցումը ուղղեց քահանայապետին որ Սենդրիոնի պատուիրակութեան առաջնորդն էր։

“Ի՞նչ ամբաստանութիւն կը ներկայացնէք այս մարդուն դէմ։” Յովհ. ԺԸ. 29։

“Եթէ ատիկա չարագործ մը չըլլար,” պատասխանեց Կայիափա դոռոզաբար, “քեզի չէինք մատներ զանիկա,” Համ. 30։

“Ես այս Յիսուսին վրայով տեղեկութիւն

ունիմ, և կրնամ հասկնալ զանիկա ձեր ինծի բերելուն շարժառիթները," ըսաւ Պիղատոս գաղտնի հեգնութիւնով մը։ "Բայց իմ միջամտութեանս հարկ չկայ։ Դուք առէք զանիկա ու ձեր օրէնքին համեմատ անոր դատաստանը տեսէք։" Հմր. 31։

"Մեր այս մարդուն դէմ բերած ամբաստանութիւնը քու կարծածիդ չափ թեթև չէ," պատասխանեց Կայիափա։ "Ցանցաւոր է, և մահուան արժանի է։ Մենք գտանք թէ այնպէս է։ Բայց մեզի օրինաւոր չէ ո՛և է մէկը մահուան դատապարտել։"

"Ուրեմն ի՞նչ ըրած է," հարցուց Պիղատոս համբերութեան բարեկիրթ շեշտով մը։

"Ժողովուրդը մոլորցնելու կը ջանայ և կայսրին հարկ վճարելէ կ'արգիլէ, և կը յայտարարէ թէ ինք Քրիստոսն է, օրինաւոր արքան," ըսաւ Կայիափա։

Այս ամբաստանութեան Հրէից բո՛լո՛ր գըլխաւորները հաւանութիւն տուին բարձրաձայն աղաղակներով։ Կ'ակնկալէին որ Պիղատոս իր անտարբերութենէն շարժի այս ամբաստանութեան վրայ, որ էին դատապարտելի բաներ Հռոմայեցի կուսակալի մը ականջներուն. և պատրաստ ըլլայ ատելի Նազովրեցիին գործը շուտով լմնցնելու։ Բայց յուսախաբ եղան։ Դէմքին վրայ առանց ո՛և է նշմարելի փոփոխութեան՝ հանդարտօրէն աթոռին վրայէն ելաւ ան, և պահակագօրքին հրամայեց որ

կալանաւորը բերէ, և մեծաքայլ ներսի դատարանը գնաց։

Երբ նստաւ՝ Յիսուսի ըսաւ, "Դո՞ւն ես Հրէից թագաւորը։" Հմր. 33։

"Ատիկա դուն քեզմէ՞ կ'ըսես," պատասխանեց կալանաւորը, "թէ ինծի համար ուրիշները քեզի ըսին։" Հմր. 34։

"Միթէ ես Հրեա՞յ եմ," ըսաւ Պիղատոս խրոխտաբար. "Քու ազգդ և քահանայապետները քեզ ինծի մատնեցին. ի՞նչ ըրած ես դուն." Հմր. 35։

Եւ Յիսուս ուղղակի անոր երեսը նայեցաւ, և պատասխանեց, "Իմ թագաւորութիւնս այս աշխարհէն չէ. եթէ այս աշխարհէն ըլլար իմ թագաւորութիւնս, իմ սպասաւորներս կը կռուէին՝ որպէս զի ես Հրէից ձեռքը չմատնուիմ, բայց հիմա իմ թագաւորութիւնս ասկէ չէ։" Հմր. 36։

"Ուրեմն դուն թագաւո՞ր մըն ես" (Հմր. 37), ըսաւ Պիղատոս հետաքրքրութեամբ անքթիթ անոր նայելով։

"Դուն կ'ըսես, քանզի թագաւոր եմ," պատասխանեց. "Ես այս բանին համար ծնած եմ, և ասոր համար աշխարհ եկած, որ ճշմարտութեան համար վկայեմ. ան ամէնը որ ճշմարտութենէն է՝ իմ ձայնիս ականջ կը դնէ։" Հմր. 37։

"Ճշմարտութի՜ւն," ըսաւ Պիղատոս, թեթև հեգնոտ ծիծաղով մը. "Ի՞նչ է ճշմարտութիւնը," Հմր. 38։

Ճշմարտութիւնը սոսկ բառ մըն էր, դատարկ ձայն մը, այս Հռոմայեցի հեշտասէրին համար։

Յետոյ աթոռէն ելաւ առանց ուրիշ հարցում մը կամ դիտողութիւն մը ընելու․ և նորէն դուրս ատեանը գնաց ուր Հրէից բարձրաստիճան անձնաւորութիւնները իրեն կը սպասէին այնպիսի զայրոյթով մը որ մոլեգնութեան կը մօտենար․

Պիղատոս խրոխտաբար անոնց նայեցաւ․ բոլորովին կ'արհամարհէր զանոնք․ բայց չէր ուզեր որ այս բանը անոնք պարզօրէն տեսնէին։ Նստաւ, և վայրկեան մը սպասեց որպէս զի վայրագ մրմունջները դադրին, յետոյ բարձր ու զօրաւոր ձայնով մը յայտարարեց,

“Ես յանցանք մը չեմ գտներ անոր վրայ։” Հմր․ 38։

Անպարտ արձակում մըն էր այս։ Միթէ իրենց այնքան զգուշութեամբ պատրաստած բոլոր ծրագիրները ջո՞ւրը պիտի իյնային․ Միթէ մարդը իրենց ձեռքէն պիտի ազատէ՞ր․ Երբեք։ Մոլեգին կատաղութեան առաջին կոհակին փրշրուելէն վերջ քահանայապետները և ծերերը իրարու ետևէ խօսելու սկսան, և դիւրաւ կը գերազանցէին ամբաստանութիւններու բազմազանութեան և ժպրհութեան մասին, զորս կը դիզէին կալանաւորին վրայ, որ ներսի դատարանէն ետ բերուած էր, և նորէն անոնց մէջտեղ կայնած։

“Կը լսե՞ս թէ որչափ բաներ կը վկայեն

անոնք քեզի դէմ,” ըսաւ Պիղատոս խօսքը անոր ուղղելով։ “Ինչո՞ւ ինքզինքդ չես պաշտպաներ․ Հրաման քեզի․”

Բայց Յիսուս լուռ կը կենար․

Պիղատոս գլուխը շարժեց։ “Տարօրինակ մարդ մըն է,” ըսաւ ինքնիրեն։ “Հիմա է ժամանակը և տեղը իր պերճախօսութեան, որուն վրայով այնչափ լսած եմ։ Յիմարութիւն է այս մարդիկը չլսեցնելը։ Շիտակը ես իրեն ուրախութեամբ պիտի օգնէի։”

Եօխան կը խօսէր թէև Պիղատոս անոր խօսքերուն կարևորութիւն չէր տար։ Բայց հիմա խօսք մը հասաւ ականջին։

“Ժողովուրդը իրար կ'անցնէ, ու բոլոր Հրէաստանի մէջ կը սորվեցնէ՝ Գալիլեայէ սկսած մինչև այս տեղը։” Ղու․ ԻԳ․ 5։

“Գալիլեա՞,” բացագանչեց Պիղատոս։ Գաղափար մը յղացած էր։ “Ըսիր թէ Գալիլեացի՞ է։”

“Այո, վսեմաշուք տէր,” պատասխանեց Եօխան։

“Շատ աղէկ ուրեմն։ Հերովդէսի պիտի ղրկեմ զանիկա։ Հիմա այս քաղաքը կը գտնուի, և շատ պատշաճ է որ իր գաւառէն եղող մէկը ան դատէ։”

Աթոռէն ելաւ, և պէտք եղած հրամանները տուաւ, յետոյ իր ապարանքը առանձնացաւ, ուրախութիւն զգալով իր դիւանագիտական այս ճարտար դարձուածքին համար։ “Այս միջոցով,” խորհեցաւ գոհունակ կեր-

պով մը, “Ինքզինքս պիտի ազատեմ այս մասին աւելի նեղուելէ։ Ասկէ զատ Հերովդէսը շոյած պիտի ըլլամ, և կարող պիտի ըլլամ՝ անոր զայրոյթը մեղմել տաճարին պզտիկ դէպքին համար։” Եւ դերիններուն հրամայեց որ իրեն կերակուր բերեն։

“Ըսիր որ Պիղատոս՝ նազովրեցին ինծի՞ ղրկեր է դատելու համար,” հարցուց Հերովդէս և ելաւ ծիրանի բարձերուն վրայէն՝ որոնց մէջ ձանձրոյթէն ընկողմանած էր Ասմոնեան ապարանքին մէջ։ “Բայց աղէկ լուր է այդ։ Ես միշտ փափաքած եմ այն մարդը տեսնել։ Առջիս հրաշք մը պիտի գործէ լսածներուս պէս։ Ջուրէն ինծի ընտիր գինի պիտի շինէ, ոտքիս ցաւը պիտի բժշկէ. լաւ, վերջը ուրիշ բաներ ալ կը խորհիմ։ Անմիջապէս մեր առջև բեր զանիկա։ Եւ կեցիր. պաշտօնականները հաւաքէ. աղէկ կ'ըլլայ քիչ մը զուարճութիւն հայթայթել այս տեղին անհանդուրժելի տաղտուկը փարատելու համար։ Ուստի այս է մարդը։” Երբ Յիսուսը բերին և իր առջև կայնեցուցին, քահանայապետները ու ծերերը հիմա առանց վախնալու թէ կը պղծուին՝ անոր ետևէն ներս խուժեցան։ “Եւ ասոնք ո՞վ են։”

“Հրէից իշխանները,” պատասխանեց մէկը։

“Թող մէկդի կայնին. ես անձամբ խօսիլ կ'ուզեմ մարդուն հետ,” ըսաւ Հերովդէս անհամբերութեամբ։

Հարցաքննելու նպատակ չունէր ան. այլ

միայն կ'ուզէր ինքզինք և իր բոլորտիքը հաւաքուած շփացող և հեգնող պաշտօնականները զբօսցնել։ Ուստի սկսաւ կալանաւորին վրայով հարցումներ ընել։ “Ի՞նչ էր անունը,” թէև ինք շատ աղէկ գիտէր։ “Իրօք հրաշքներ կրնա՞յ գործել, ինչպէս ժողովուրդը կ'ըսէ. և եթէ կրնայ, հիմա մէկ հրաշք մը չի՞ պիտի գործէ։”

Բայց կալանաւորը լուռ կը կենար։

Հերովդէս ի սկզբան հպարտութիւն զգաց այս բանին համար։ “Մեզմէ կը վախնայ,” ըսաւ քաջալերիչ եղանակով մը. “Զէ, մարդ, քեզի վնաս չպիտի հասցնեմ. միայն հրաշք մը կատարելդ տեսնել կ'ուզեմ։ Մի վախնար, խօսէ։ Եթէ կ'ուզես քեզի գինի տանք։ Քիչ մը գինի բերէք։”

Բայց անիկա ձեռքի շարժումով մը մերժեց իրեն մատուցուած բաժակը, և առաջուան պէս լուռ կեցաւ։

Յետոյ իր ամբաստանիչները իրարու ետևէ կատաղի չարախօսութիւններ դուրս պոռթկացին։

“Կ'ըսէ թէ արքա՞յ մըն է, այնպէ՞ս է,” ըսաւ Հերովդէս մեղկօրէն, զանոնք ընդմիջելով։ “Լաւ, արքայի երևոյթ չունի։ Եթէ հրաշք մը չգործէ մեզի, մինչև անգամ ծաղր պիտի ընենք զանիկա։ Ուրեմն վերարկու մը բերէք և անոր հագցուցէք։ Վայելուչ չէ որ արքայ մը այսպէս խեղճ հագուստներ հագնի։”

Յետոյ գացին վերարկու մը բերին, և ա-

նոր Հրէական պարզ հագուստներուն վրայէն հագցուցին։

«Հիմա, ազնիւ տէրեր,» ըսաւ Հերովդէս շարաճճի նայուածք մը ուղղելով Սենեդրիոնի անդամներուն, «փառահեղ երեւոյթ մը չունի՞։ Արդարեւ արքայ մը։ Թող ամէնը անոր պատիւ ընեն։»

Եւ պաշտօնականները ու զինուորները առաջ խռնուեցան և հեգնական շողոքորթութիւններ կ'ընէին անոր։

Բայց Հերովդէս՝ որ իր պաշտօնական աթոռին վրայէն կը դիտէր, կալանաւորին երեւոյթին վրայ նշմարեց բան մը, որ զինքը անհանգիստ ըրաւ։ «Երեւոյթ մը ունի որ չեմ սիրեր,» ըսաւ ինքնիրեն, «ոչ ալ այս լռութենէն կ'ախորժիմ. անբնական է։ Ենթադրենք թէ անհարկու բան մը ընէ հիմա. կ'ըսեն թէ անսահման կարողութիւններ ունի։»

Հրամայական շարժումով մը իր պաշտօնականներէն մէկը կանչեց։ «Մարդը դուրս հանեցէք,» ըսաւ։ «Նորէն Պիղատոսի տարէք։»

«Վերարկուն հանե՞նք, տէր արքայ,» հարցուց պաշտօնեան։

«Չէ, չէ,» պատասխանեց Հերովդէս փութով։ «Ճիշտ եղածին պէս տարէք, և շուտով։ Ասոնք ալ սենեակէն դուրս հանեցէք,» ըսաւ Հրեաները ցուցնելով ձեռքի շարժումով մը։

Եւ ահա այսպէս էր որ Պիղատոս անգամ մը ևս դատարան կանչուեցաւ և Յիսուսի հետ դէմ առ դէմ գտնուեցաւ։

ԳԼՈՒԽ ԻԸ

Կուսակալը յօնքերը պռստելով նորէն նստաւ իր պաշտօնական փղոսկրեայ աթոռին վրայ։ «Այս մարդը առջևս բերիք,» ըսաւ, «ժողովուրդը մոլորեցնողի մը պէս, և ահա ես ձեր առջև քննութիւն ընելով՝ ատոր համար ձեր ըրած ամբաստանութիւններէն յանցանք մը չգտայ այդ մարդուն վրայ, ոչ ալ Հերովդէս, վասն զի ձեզ անոր ղրկեցի, և ահա ատիկա մահու արժանի գործ մը ըրած չէ» (Ղուկ. ԻԳ. 14, 15)։ «Ուրեմն ծաղկել տամ զանիկա և արձակեմ։»

Զայս ըսաւ, յուսալով որ ծաղկանքը ինքնին սոսկալի պատիժ մը, Հրեաներուն զայրոյթը պիտի մեղմէր։

Ամբոխը որ հիմա հազարներու հասած էր, և ինչպէս Պիղատոս կը տեսնէր՝ ժողովուրդին էն ստորին ու էն նուաստ դասակարգէն կը բաղկանար, վայրագ ու խառնիճաղանճ աղաղակ մը բարձրացուց, կատաղի գազանի մը աղաղակին նման։

«Ի՞նչ կ'ըսեն,» հարցուց Պիղատոս իր քով կայնող Հռոմայեցի պաշտօնեային։

«Արձակէ. մեզի բանտարկեալ մը արձակէ, կ'ըսեն,» պատասխանեց մարդը։

«Շիտակ է ըսածնին,» յարեց Պիղատոս ուրախութեամբ՝ յիշելով տօնի ատեն ժողովուրդին բանտարկեալ մը արձակելու երկար տարիներէ ի վեր գոյութիւն ունեցող սովորու-

թիւնը։ Եւ ոտքի ելաւ, և բարձրաձայն աղաղակեց, “Կ՚ուզէ՞ք որ Հրէից Թագաւորը արձակեմ ձեզի։” Մար. ԺԵ. 9։

Արդ քահանայապետները գիտէին Բարաբբայի դատապարտութիւնը և թէ ի՛նչպէս Անդոնիայի զնդաններուն մէջ կապուած կը սպասէր խաչուելու վճռուած՝ այդ նոյն օրը որ Նիսանի տասնըհինգն էր։

Ուստի Եօխան և անոնց մէջէն ուրիշ խելացի մարդիկ բազմութեան մէջ խառնուեցան և խորամանկութեամբ անոնց յիշեցուցին թէ ի՛նչպէս Բարաբբա պիտի պատժուէր իր հայրենիքին հաւատարիմ գտնուելուն համար։ Եւ երբ ամբոխը անոնց խօսքերը լսեց, սկսան ամէնը միաբերան գոչել, “Բարաբբա՛ն, Բարաբբա՛ն.” մինչև որ բոլոր քաղաքը իրար անցաւ, և հազարաւոր մարդիկ վազելով ապարանքը եկան տեսնելու համար թէ ի՛նչ տեղի կ՚ունենար։ Եւ ամէնը իրենց ձայները միացուցին այս աղաղակին։

Յետոյ Պիղատոս ըսաւ անոնց, “Ի՞նչ ընեմ ուրեմն Յիսուսը, որ Քրիստոս կը կոչուի։”

Քահանայապետները պատասխանեցին, “Խաչը հանէ զանիկա։” Հ.Մր. 13։

Եւ ամբոխը յուզումէն կատղած արձագանգ տուաւ աղաղակով մը, որ այնքան դարերէ ի վեր կը հնչէ. “Խաչը հանէ զանիկա, խաչը հանէ զանիկա, վերցուր զանիկա։”

Այս վայրկեանին պաշտօնեաներէն մէկը Պիղատոսի մատոյց փղոսկրեայ պնակիտ մը,

որուն վրայ բան մը գրուած էր։ Եւ հետևեալ ազդարարագիրը կարդաց իր կնոջմէն.

“Դուն այն արդարին հետ բան մը չունենաս, վասն զի այսօր երազիս մէջ շատ դիպուածներ անցան գլխէս անոր համար։ Մատ. ԻԷ. 19։ ԿՂՕԴԻԱ”

Յետոյ զանիկա ազատելու համար առաջուընէ աւելի անձկալից, երրորդ անգամ ըսաւ անոնց, “Բայց ի՛նչ չար գործ ըրած է զանիկա. ես ատոր վրայ մահու արժանի յանցանք մը չգտայ. ուրեմն պատիժ մը տամ ատոր ու արձակեմ։” Ղու. ԻԳ. 22։

Բայց քահանայապետները տեսան թէ անիկա ժողովուրդէն կը վախնայ, և նորէն բարձրացուցին իրենց աղաղակը, “Խաչը հանէ զանիկա. խաչը հանէ զանիկա։” Եւ նորէն ամբոխը անոնց աղաղակին արձագանգ տուաւ։

Պիղատոս իր աթոռէն այդ սպառնացող խուժանին վրայ նայեցաւ, և սիրտը մահի պէս կը հալէր։ “Չեմ կրնար ազատել մարդը,” ըսաւ ինքնիրեն։ “Շատ ուշ է։ Եւ ի՛նչ կ՚ըլլայ, թող Հրեայ մը պակաս ըլլայ Երուսաղէմի մէջէն։”

“Կոնքով ջուր բերէք ինծի,” հրամայեց։

Եւ երբ բերին, կայնեցաւ և ձեռքերը լուաց անոնց ամէնուն աչքին առջև, և հանդիսաւորապէս ըսաւ, “Ես այդ արդարին արիւնէն անպարտ եմ, դուք մտածեցէք։” Մատ. ԻԷ. 24։

Եւ բոլոր ժողովուրդը պատասխանեց անոր

սա անհարկու բառերով, “Անոր արիւնը մեր վրայ ու մեր որդիներուն վրայ ըլլայ·” Հմր. 25։

Յետոյ Բարաբբան արձակեց անոնց, և հրամայեց որ Յիսուս ձաղկուի և վերջը խաչուի։

Բարաբբա բանտէն դուրս ելաւ· և երբ պատասխանը լսեց, խրոխտաբար իր ընկերներուն ըսաւ, “Չըսի՞ ձեզի որ մարդը վախկոտ է։”

Արդ Պիղատոս դատէն լմնալէն վերջ, իր ապարանքը գնաց դառն սրտով մը։ Եւ երբ կը ջանար ներքին սենեակ մը առանձնանալ, իր կինը, Կղօդիա դէմը ելաւ։ “Ղրկած աղաչարարութիւնս ստացա՞ր,” հարցուց։

“Ստացայ, բայց շատ ուշ էր,” ըսաւ Պիղատոս տատամսելով։

“Շատ ո՞ւշ,” ըսաւ Կղօդիա, “ի՞նչ ըսել կ'ուզես։ Մարդը մեռա՞ծ է։”

“Ոչ, դեռ ողջ է, բայց ... ես ... ես խաչուելու դատապարտեցի զանիկա· Նոյն իսկ հիմա կը ձաղկեն զանիկա։ Չէի կրնար բան մը ընել։ Ամբոխը տեսնելու էիր· սոսկալի էր։ Եւ այդ աղաղակները դեռ ականջիս մէջ կը խօսին։” Եւ թշուառ մարդը ձեռքերովը գլուխը սեղմեց ապշութեամբ։

Կղօդիա անոր նայեցաւ խոշոր և փայլուն աչքերովը։ “Զանիկա դատապարտեցի՞ր,” հըծծեց խղդուկ ձայնով մը, “և խաչուելու։ Ուրեմն աստուածները մեզի ողորմին։ Կործանած ենք։” Եւ խելայեղ փախաւ, Պիղատոսը առանձին ձգելով։

Յետոյ զինուորները Յիսուսը առին· և երբ անոր վրայէն հանդերձները հանեցին, ցած սիւնի մը կապեցին զանիկա, այնպէս որ կռնակը ծռեցաւ։ Եւ առին կաշիի հաստ փոկերէ շինուած խարազաններ, որոնց ծայրերը երկաթի սրածայր կտորներ հաստատուած էին, և անոր մերկ կռնակը ձաղկեցին, մինչև որ յոգնեցան։ Յետոյ զանիկա վերցուցին, և նորէն անոր հագցուցին վերարկուն, որով Հերովդէս ծաղրած էր զանիկա, և քաշկռտելով դատարան տարին։ Եւ բոլոր գունդը հաւաքուեցաւ հոն անոր վրայ նայելու։

“Երկրպագութիւն ընենք անոր,” աղաղակեց մէկը, “ինչպէս Հերովդէս ըրաւ։”

Այս խօսքը հաճելի թուեցաւ իրենց։ Անոր վրայէն հանեցին Հերովդէսի հագցուցած վերարկուն, որ իր արիւնովը ներկուած էր, և իրենցմէ մէկուն հին կարմիր վերարկուն հագցուցին անոր։ Յետոյ մէկը փշենիի ճիւղեր բերաւ, և ճիւղերէն պսակ մը հիւսեցին, գլուխը դրին, և մինչև քունքերը իջեցուցին· և ձեռքը եղէգ մը տուին իբր արքայական գաւազան։ Յետոյ բարձրաձայն կը խնդային երբ անոր կը նայէին, մինչև որ սրահը արձագանգ տուաւ նողկալի աղմուկին· և ծունկի վրայ գալով կը գոչէին, “Ողջոյն քեզ· Հրէից թագաւոր·” Հմր. 29։

Անոր կապուած ձեռքերէն գաւազանը յափշտակեցին, և եղէգով անոր գլխուն կը զարնէին, և անոր երեսը կը թքնէին։

Իրենց այս վայրագ ծաղրին միջոցին Պիղատոս վրայ եկաւ։

«Հոս բերէք զանիկա,» հրամայեց զայրոյթով։ Եւ նորէն դատարան գնաց. դեռ մարդը ազատելու միտեալ՝ իր կնոջ կցորդիայի սիրոյն համար, և ինքն ալ զարհուրելուն համար՝ թէև չէր գիտեր թէ ինչո՛ւ։

Նայնեցաւ բազմութեան առջև որ այնքան չարացած էր որ ոչինչ կը տեսնէր բայց միայն դէմքերու միթխարի ովկիան մը։ Եւ իր քով կայնող Յիսուսը մատնանշեց, որ կարմիր վերարկուն և փշեղէն պսակը կը կրէր, դէմքը արիւնով բծաւորուած, և նախատինքով լեցուն, աչքերը տագնապէն աղօտացած, սակայն այնպիսի Աստուածային երևոյթ մը ստացած էր որ Պիղատոս զուտ գթութեան և յարգանքի չեշտով մը աղաղակեց, «Ահա այն մարդը։» Յովհ. ԺԹ. 5։

Կարծես կ՚ուզէր ըսել, «Տեսէք զանիկա այնքան տագնապած և սակայն այնքան անմեղ։ Բաւական չարչարուած չէ՞ր։ Անոր վրայ չէ՞ք գթար և ազատեր զանիկա։»

Բայց քահանայապետները և տաճարին պաշտօնեաները անոր արեան ծարաւի էին. երեք ժամէ աւելի սպասած էին կիզիչ արևուն տակ, որպէս զի անիկա իրենց բերուի։ Պիղատոսի կոչումը և կալանաւորին հեզ երևոյթը միայն նոր վառելանիւթ աւելցուցած էին այն բոցին վրայ որ կը սպառէր զիրենք։

«Խաչը հանէ անիկա,» գոչեցին խռպոտ

ձայներով։ Նորէն և նորէն, «Խաչը հանէ անիկա։»

Յետոյ Պիղատոս սրտմտութիւնով ըսաւ, «Դո՛ւք առէք անիկա ու խաչը հանեցէք. վասն զի ես անոր վրայ յանցանք մը չեմ գտներ։» Հմր. 6։

Բայց Հրեաները ինքզինքնին արդարացնել ուզելով բազմութեան աչքին առջև, պատասխանեցին, «Մենք օրէնք ունինք, և մեր օրէնքին համեմատ պէտք է որ մեռնի, վասն զի ինքզինք Աստուծոյ Որդի ըրաւ։» Հմր. 7։

Երբ Պիղատոս այս խօսքը լսեց, խիստ զարհուրեցաւ. և նորէն յիշեց կցորդիայի մեռելատիպ դէմքը երբ կ՚ըսէր, «Կործանած ենք։» Ելաւ և անգամ մը ևս մեծաքայլ դատարան գնաց, պահակազօրքին հրամայելով որ կալանաւորը բերէ։

«Ուրկէ՞ ես դուն» (Հմր. 9), հարցուց Յիսուսի։

Բայց կալանաւորը չպատասխանեց։ Ինչ օգուտ պատասխանել այն մարդուն՝ որ շատ երկչոտ արարած մըն էր ազատելու այնպիսի յայ- անձ մը՝ զոր երեք անգամ անպարտ յայտարարած էր։

«Ինծի հետ չե՞ս խօսիր,» ըսաւ Պիղատոս կատաղաբար՝ բարկանալու պատրուակ մը գտնելուն համար ուրախանալով։ «Չե՞ս գիտեր որ ես իշխանութիւն ունիմ քեզ խաչը հանելու, ու իշխանութիւն ունիմ քեզ արձակելու։» Հմր. 10։

Եւ Յիսուս անոր սրտին մէջ խաւար մրդովումը տեսնելով խղճաց անոր վրայ։ “Դուն իմ վրաս մէկ իշխանութիւն ալ չէիր ունենար,” ըսաւ երկար դառն ժամերու լռութիւնը խզելով։ “Անոր համար՝ ան որ զիս քեզի մատնեց, անոր մեղքը աւելի մեծ է։” Հմր. 11։

Եւ Պիղատոս դողաց անոր առջեւ։

Յետոյ նորէն դուրս ելաւ ժողովուրդին, և կրցածին չափ լաւ կերպով խօսեցաւ արձակելու համար այն մարդը՝ զոր երեք անգամ անպարտ յայտարարած և երկու անգամ դատապարտած էր։

Եւ անոնք արհամարհեցին զանիկա և անոր խօսքերը, և աղաղակեցին, “Եթէ ատիկա արձակես, կայսրին բարեկամը չես։” Հմր. 12։

Երբ Պիղատոս կայսր անունը լսեց, հոգին ցնցուեցաւ. վասն զի շատ բաներ յիշեց սոսկումով։ Եւ հրամայեց որ Յիսուսը առեան բերեն և ըսաւ անոնց, “Ահա ձեր Թագաւորը։” Հմր. 14։

Բայց անոնք աղաղակեցին. “Վերցուր, վերցուր. խաչը հանէ ատիկա։” Հմր. 15։

“Ի՞նչ,” գոչեց Պիղատոս, “ձեր Թագաւորը խա՞չը հանեմ։” Հմր. 15։

Քահանայապետները պատասխանեցին, “Մենք կայսրէն զատ Թագաւոր չունինք։” Հմր. 15։

Եւ այդ ազդու խօսքով անոր կամքին վերջին տկար պատուարը քանդեցին։

“Առէք զանիկա,” աղաղակեց խղդուկ ձայնով մը. “Առէք զանիկա և խաչեցէք։ Անոր արիւնը ձեր վրայ ըլլայ։”

Եւ անոնք Յիսուսը առին ու տարին։

Երբ խուժանը տեսաւ թէ անիկա խաչուելու դատապարտուած է, հզօր և վայրագ աղաղակ մը արձակեց։ Եւ այդ աղաղակը ամբողջ քաղաքը թնդացուց, և կիներ ու տղաքներ սոսկումով դողացին երբ զայն լսեցին. աղետալի անդրադարձութիւններով արձագանգեց շողշողուն տաճարին գաւիթներուն մէջ, և գոռաց հեռուն, հեռուն, դէպ ի վեր, մինչև որ հասաւ բուն իսկ Աստուծոյ աթոռը, և հրեշտակները, որոնք շարունակ աթոռին առջև կը կայնին, իրենց երեսները ծածկեցին։

Արդ մարդ մը՝ որ կատաղի գաղանի մը երևոյթը ունէր ժամերէ ի վեր կը թափառէր ամբոխին շուրջը։ Անդադար կը բզքտէր մազերը և հագուստները, որոնք ծուէն ծուէն կախուած էին իր վրայէն, և կը զառանցէր ու կ՚անիծէր, և իր մարմինը քարերով կը ճեղքռտէր։ Բայց ժողովուրդը անոր ուշադրութիւն չէր ըներ։ “Դեւ ունի,” ըսին։ “Նազովրեցին կը փնտռէ կարելի է. բայց անիկա հիմա ինքզինքին ճար թող ընէ։”

Եւ երբ մարդը այդ խօսքը լսեց, թնճուքած մազերը աչքերուն վրայէն թօթուեց։

“Ի՞նչ պիտի ընեն անոր,” կը հարցնէին։

"Հիմա խաչուելու կը տանին զանիկա," պատասխանեցին։

Անոր վրայ մարդը մեծ աղաղակ մը արձակեց, մատերը ականջներուն մէջ խոթեց, և շուտով վազելով գնաց։ Եւ երբ տաճարը հասաւ, ներս մտաւ դեռ վազելով, և մէկը չէր կրնար կայնեցնել զանիկա. այնպէս որ մինչև իսկ գնաց հոն ուր քահանայապետներէն ու ծերերէն ոմանք հաւաքուած էին իրենց կատարած մարդասպանութեան վրայ ուրախանալու։

Եւ մարդը անոնց առջև նետեց երեսուն կտոր արծաթը և խղճալի ձայնով մը աղաղակեց, "Մեղայ, որ անմեղ արիւն մատնեցի։" Մատ. ԻԷ. 4։

Եւ քահանայապետները և ծերերը սոսկացին երբ մարդուն վրայ նայեցան։ Բայց Աննա պատասխանեց, "Մեզի ի՞նչ, դուն նայէ։" Հմր. 4։

Եւ տաճարէն դուրս փախաւ, և քաղաքէն դուրս ելլելով Գեթսեմանի կոչուած պարտէզը գնաց, և հոն ինքզինք կախեց, որպէս զի մեռնի այն տեղը ուր Աստուծոյ Որդին մատնած էր համբոյրով մը։

"Քահանայապետներն ալ արծաթը առնելով՝ ըսին, Արժան չէ ատիկա կորբանին մէջ դնել, վասն զի արեան գին է։ Ուստի խորհուրդ ըրին, և անով բրուտին արտը ծախու առին՝ օտարներու գերեզմանատուն

ըլլալու համար։ Այս պատճառաւ այն արտը Արեան արտ ըսուեցաւ մինչև այսօր։" Հմր. 6—8։

ԳԼՈՒԽ ԻԹ

Տիտոս Նիսանի տասնըհինգերորդ առաւօտը մօտալուտ սարսափին տխրագին գիտակցութիւնովը արթնցաւ։ Այս էր օրը։

Զնդանին պատերուն վրայ անքթիթ յառեց իր խոշոր աչքերը՝ որոնք սակայն բան մը չէին տեսներ և ինքնիրեն կրկին և կրկին ըսաւ, "Այս է օրը, այս է օրը, այս է օրը։"

Իսկոյն ձայն մը լսեց։ Արդեօք հիմա զինք տանելո՞ւ կու գային։ Ոտքի ելաւ և սարսռալով զնդանին էն հեռու անկիւնը կծկեցաւ։ Ոչ. միայն հացը և ջուրն էր որ բանտապահին կոշտ ձեռքը ներս կը հրէր։ Ջուրը անյագաբար խմեց. բայց կերակուրին տեսքն անգամ զզուանք կ'ազդէր իրեն։

Յետոյ սկսաւ տագնապով մտիկ ընել։ Գլխուն անխնամ ձգուած վէրքը թարխոտած էր, և երակները տենդէն կը տոչորէին։ Կէս մը մոռցաւ թէ ի՛նչ բանի մտիկ կ'ընէր. մինչ ժամերը յամրաբար կը յառաջանային. և երբ վերջապէս խոշոր ծղխնիները դարձան իրենց խոռոչներուն մէջ, և դուռը բացուեցաւ, վեր ցատկեց բոսորագոյն այտերով և արիւն չորցնող թեթև ծիծաղով մը։

"Վերջապէս եկա՞ք," ըսաւ թեթևօրէն։

Հարիւրապետը անքթիթ անոր նայեցաւ։

"Շուտով դուրս բերէք," հրամայեց, "և խաչափայտը վրան կապեցէք։"

"Ինչ," ըսաւ զինուորներէն մէկը։ "Առաջ չե՞ պիտի ձաղկենք։"

"Ոչ," ըսաւ հրամանատարը։ "Այդպէս հրամայուած չէ։ Ատկէ զատ արտօրալու ենք. արևը մարը մտած ատենը պէտք է որ ամէնն ալ մեռած ըլլան. և արդէն գրեթէ վեցերորդ ժամն է։"

Իսկոյն անոր կռնակը կապեցին խաչին խոտորնակ կտորները, և փութով բանտին դուռնէն դուրս հանեցին զանիկա։ Երբ թարմ օդը անոր երեսին զարկաւ, խանգարուած միտքը քիչ մը պարզուեցաւ։ Տեսաւ թէ Թիւմաքըս ևս փայտի չարաչուք կտորները կռնակը, և նմանապէս չորս զինուորներու հսկողութեան տակ բակին մէջ կը սպասէր։ Ձաղկուած էր, ինչպէս իր արիւնով արատաւորուած հագուստները կը վկայէին. և ինքնիրեն կը պոռչտար և կը հայհոյէր։

"Ո՜հ, Հրեայ," գոչեց խռպոտ ձայնով մը, երբ Տիտոսը նշմարեց։ "Հիմա, իրաւ որ քահանայապետի տղու երևոյթ ունիս։"

Բայց հարիւրապետը անոր բերնին զարկաւ, և հրամայեց որ լռէ։

Ուժով զօրագունդի մը հսկողութեան տակ երկու խաչակիրները շուտով կը յառաջանային։ Բանտէն քիչ մը հեռու տեղ մը կանգ առին։

"Ինչո՞ւ Անտոնիա չբերին զանիկա," ըսաւ զինուորներէն մէկը ցած ձայնով։

"Նոր դատապարտուած էր. ժամանակ չկար։ Հոս Ռեգի պիտի մեռնան," ըսաւ ուրիշ մը։ "Մտիկ ըրէ, հիմա կու գան կոր։ Ամբոխին գոչիւնը կը լսե՞ս։"

Յետոյ զինուորներուն յամր և միօրինակ քայլերը լսուեցան. քանի մը խիստ, կտրուկ հրամաններ. և նորէն ճամբայ ելան։

Քաղաքին դուռը հասած էին, և դուրս ելլելու կը պատրաստուէին երբ նորէն կանգ առնելու հրամանը տրուեցաւ։

"Ի՞նչ կայ," հարցուց զինուորներէն մէկը որ Տիտոսի վրայ կը հսկէր։

"Մարդը խաչին տակ ինկեր է," պատասխանեց մէկը որ բարձր տեղ մը ելած էր նայելու համար։ "Հիմա ներս մտնելու վրայ եղող զօրաւոր գիւղացի մը բռներ և անոր վրայ կապեր են։ Երեսը տեսնելու էիր։" Եւ արձր քրքիջ մը արձակեց։

Դուռնէն դուրս մարդկութեան եռացող ամբոխ մը խռնուած էր։ Ճամբուն երկու կողմը ժողովուրդը խճողուած էր. հոծ խումբերով դիզուած էին տանիքներու, պատերու և ծառերու վրայ։ Տիտոս նայեցաւ, և գլուխը դարձաւ։ Միթէ ասոնք ամէնը եկած էին երեք թշուառ գողերու տանջա՞նքը տեսնելու. վասն զի իր կուրծքին վրայ խոշոր գիրերով գրուած ամբաստանութիւնը այս էր։

Ամբոխին վայրագ և անվերջ գոռումին մէջէն կը լսէր կիներու աղեկտուր ողբը։ Եւ հիմա ուրիշ ձայն մը ականջին հասաւ. ձայն

մը զոր այլեւս երբեք չպիտի լսէ, կը խորհէր․ «Հայրը, Տիտոսը, Յիսուսը,» աղաղակեց ձայնը։ Նշմարեց ճերմակ դէմք մը, որ բազմութեան մէջ անհետացաւ։

Առաջին անգամը ըլլալով մոլեգնութեամբ պայքարեցաւ իր կապանքներուն դէմ։ «Թող տուէք երթամ,» գոչեց։

«Լռէ, գող,» ըսաւ հարիւրապետը խստութեամբ։ «Աղաղակներդ խաչին պահէ։» Եւ սուրին տափակ կողմովը անոր գլխուն զարկաւ։

Ստեփանոս շաբաթներով ապարդիւն փընտըռտուքներ կատարելէ եւ անոք ու անօգնական թափառելէ վերջ Երուսաղէմ հասած էր։ Որոշած էր Կայիափայի երթալ ասղնագործուած պատմուճանը անոր ձեռքը տալ, եւ Տիտոսի վրայով բոլոր գիտցածը հաղորդել։ Պատռտուած հագուստներով, անօթի եւ ոտքերը վիրաւորուած՝ ապարանքին խոշոր դուռը զարկած էր, եւ դռնապանուհին զանիկա ներս չէր ընդունած։

«Քահանայապե՛տը տեսնել կ՚ուզես, իրա՞ւ,» ըսած էր արհամարհելով։ «Գնա բանդ, մուրացիկ։»

«Բայց սա,» պնդեց Ստեփանոս, «պէտք է որ զանիկա տեսնեմ։ Ստիպողական բանի մը համար է։»

«Աղէկ, ատ բոլոր բաներուն համար ալ ներս չպիտի գաս։ Քու ստիպողական գործդ թող քիչ մը սպասէ։» Եւ հեգնոտ բարձր ծիծաղով մը խոշոր դուռը ուժգին անոր երեսին դէմ գոցած էր։

Յետոյ թափառելով տաճար գացած էր, փնտռած մարդը հոն գտնելու տարտամ յուսով։

«Ո՞ւր է քահանայապետը,» հարցուց միամտօրէն տաճարի ոստիկաններէն մէկուն։

«Քահանայապե՛տը, մուրացիկ։ Ի՞նչ կ՚ուզես անկէ,» ըսաւ մարդը։

«Պէտք է որ հետը խօսիմ․ եւ տունէն ներս չեն ընդունիր զիս։»

«Քեզ չեն ընդունի՜ր,» ըսաւ մարդը հեգնոտ չեշտով մը։ «Զարմանալի բան։ Պէտք էր որ քեզ ստիպէին ներս տանէին, եւ էն աղէկ սենեակը հրամցնէին քեզի։»

Ստեփանոս անքթիթ մարդուն նայեցաւ, մինչ թեթեւ կարմրութիւն մը երեւցաւ այտերուն վրայ։ «Ես մուրացիկ չեմ,» ըսաւ, «թէեւ կարելի է մուրացիկի երեւոյթ ունիմ։ Բայց պէտք է որ քահանայապետը տեսնեմ․ իր որդիին վրայով ըսելիք ունիմ անոր։»

«Իր որդի՞ն,» պատասխանեց մարդը։ «Դուն խենդ ես։ Անիկա որդի չունի։ Գնա բանդ։ Քահանայապետը չես կրնար տեսնել։ Այսօր նշանաւոր օր մըն է Կայիափայի եւ մեր ամենուն համար․ ինչու որ աս գիշեր Զատիկը պիտի ուտենք, եւ այսօր մեծ տեսարան մը պիտի տեսնենք։ Նազովրեցին պիտի խաչուի։»

«Նազովրեցի՞ն,» ըսաւ Ստեփանոս խելացնոր․ «Պիտի խաչուի՞, ո՛հ, չկրնար, չկրնար ըլլալ։»

"Բայց կրնայ ըլլալ, իմ աներես պզտիկ մուրացիկս։ Բոլոր քաղաքը հոն պիտի ըլլայ տեսնելու համար։ Ես ալ պիտի երթամ։"

Բայց Ստեփանոս գացած էր։ Խելացնոր կը վազէր, թէեւ չէր գիտեր թէ ինչո՛ւ կամ ո՛ւր։ Իսկոյն ինքզինք գտաւ հոծ ամբոխի մը մէջ, որոնք ամէնն ալ իրեն պէս կ՚աճապարէին։

"Հոս կենանք," գոչեց մարդ մը իր ընկերներուն։ "Ասկէ շատ աղուոր կը տեսնենք ամէն բան։"

Ստեփանոս պաղատագին անոր նայեցաւ։ "Իրա՞ւ է," ըսաւ հեւալով։

Բայց մարդը չպատասխանեց։ "Ես հոս պիտի մագլցիմ," գոչեց նորէն եւ խօսած ատենը ճամբուն քով գտնուող դաշ ծառի մը վրայ շուլլուեցաւ։ Ամբոխը դեռ քաղաքին դուռնէն դուրս կը խուժէր անթիւ անհամար, եւ Ստեփանոս, որ այս անդիմադրելի հոսանքէն առաջ կը մղուէր, ինքզինք գտաւ բլրակի մը ծայրը ճամբէն ոչ հեռու։ Հոս ժողովուրդին առաջնալը կ՚արգիլէր զինուորներու երրեակ շղթայ մը։

"Ըսէ," յարեց Ստեփանոս նորէն, այս անգամ տխրադէմ կնոջ մը, որ իր քով կայնած էր ամբոխին մէջ. "ի՞նչ է աս, իրա՞ւ է..." եւ հեծկլտուք մը խեղդեց իր ձայնը, "որ Նազովրեցին պիտի սպաննեն։"

"Աւա՜ղ, այո," պատասխանեց ան, "իրաւ է։ Ո՜հ, ի՜նչ ցաւալի բան. ի՜նչ ամօթ։ Քահանայապետները ըրին. անոնք միշտ կ՚ատէին

զանիկա։ Գեթսեմանի պարտէզին մէջ բռնեցին զանիկա։ Աս առտու կանուխ Պիղատոսի յանձնեցին, եւ հիմա...։" Եւ կինը երեսը երկայն լաչակովը ծածկեց։

"Գեթսեմանի՜ մէջ," ըսաւ Ստեփանոս անձկալից։ "Սա ձիթենիի պարտէզը չէ՞։"

"Այո," պատասխանեց կինը, կոկորդը դողալով։ "Շատ անգամ հոն կ՚երթար առանձնանալու եւ աղօթելու համար։" Եւ նորէն կանգ առաւ արցունքներուն դէմ պայքարելով։

"Հոն էր որ," ըսաւ Ստեփանոս, "աղմուկ լսեցի. բայց չէի գիտեր թէ ի՛նչ էր։ Կը քնանայի կոր։"

"Մտիկ ըրէ," ըսաւ կինը։ "Կու գան կոր։"

Ամբոխին գռռում գոչումէն աւելի կը բարձրանար զինուորներուն կանոնաւոր քալուածքին ձայնը. եւ իսկոյն տեսնուեցաւ Հռոմայեցի զինուորներու ջոկատ մը, որ Թափորին առաջապահն էր։ Յամրաքայլ կը յառաջանային, եւ իրենց վահանները պայծառ արեւու լոյսին մէջ կը փայլփլէին։ Յետոյ կու գային երեք խաչակիրները, իւրաքանչիւրը չորս զինուորի հսկողութեան տակ, եւ իրենց կուրծքերուն վրայ կրելով ճերմակ տախտակ մը, որուն վրայ խոշոր սեւ գիրերով գրուած էր անոնց յանցանքը։ Նազովրեցիինը սա տարօրինակ բառերը կը կրէր, "Յիսուս Նազովրեցի Թագաւոր Հրէից։" Յովհ. ԺԹ. 19։

Ստեփանոս նայուածք մը ուղղեց, եւ խե-

լայնեղ ճիչ մը բարձրացաւ շրթունքներէն, “Հայրը, Տիտոս, Յիսուս։” Յետոյ մեռելի պէս ինկաւ։

Կինը իր ցած ձայնով լալը դադրեցուց և անոր քով ծունկի վրայ եկաւ։ “Քիչ մը անդին գացէք, բարի մարդիկ,” գոչեց։ “Տղան նուաղեցաւ. օդի պէտք ունի։”

“Մուրացիկին մէկն է,” ըսաւ մարդ մը անարգանօք և խօսած միջոցին ոտքովը զանիկա հրեց։ “Թող նուաղի. ամէն բան աչքէդ պիտի փախցնես։ Առաջ Նազովրեցին պիտի առնեն։”

Կինը փութով քիչ մը ջուր սրսկեց անգիտակից տղուն երեսը պզտիկ փարչէ մը որ գօտիին մէջ պահած էր։ Յետոյ, կարծես անդիմադրելի զօրութենէ մը մղուած կայնեցաւ և աչքերը յառեց իր առջև պարզուող ահաւոր տեսարանին վրայ։

Զինուորները արագութեամբ կը գործէին։ Նազովրեցիին հանդերձները արդէն վրայէն հանած, և գետինը դրուած խաչին վրայ պառկեցուցած էին զանիկա։ Հիմա թակի քանի մը խուլ, ծանր հարուածներ և ահա խոշոր բևեռները մխուեցան իր տարածուած ափերուն մէջ։ Յետոյ երկու ոտքերուն վրայէն, որոնք թեթև կերպով վեր քաշուած էին և մէկը միւսին վրայ դրուած էր, խոշոր գամ մը զարնուեցաւ։

Եւ հիմա խաչը վեր կ՚առնէին վրայի չարչարուող բեռովը. բրտօրէն քաշկռտեցին, և

տասը տասներկու զօրաւոր բազուկներ վեր վերցուցին և գոչիւնով մը կանգնեցին զայն կանխաւ փորուած փոսի մը մէջ։

Յիսուսի մարմինը տեղաւորուեցաւ տառապագին ցնցումով մը։ Ի՞նչ էր որ կ՚ըսէր ան. “Հայր, թողութիւն տուր անոնց, վասն զի չեն գիտեր ի՛նչ կ՚ընեն։” Ղու. ԻԳ. 34։

Հիմա կարգը աւազակներուն եկաւ։ Նազովրեցիին մերժած թմրեցուցիչ գինիէն ասոնք առատօրէն խմած էին. Տարիքոտ մարդը զինուորներուն հետ վայրագօրէն կռուեցաւ. բայց շուտով զսպեցին զանիկա և գետինը նետեցին, և անոր սոսկալի հայհոյութիւններուն և աղաղակներուն մէջ իր խաչը վեր առին և Նազովրեցիին ձախ կողմը կանգնեցին։

Յետոյ երիտասարդը։ “Դեռ տղայ է,” ըսաւ կինը շրթունքները սոսկումէն կապուտցած։ Անիկա հանդարտ էր, Նազովրեցիին նման, միայն թէ խղճալի հառաչներ կ՚արձակէր.

Սակայն հիմա կնոջ ոտքին քով ինկած տղան կը շարժէր։ Կինը վար նայեցաւ, յետոյ ծռեցաւ, տղուն գլուխը վեր առաւ, և իր փարչէն անոր ջուր խմցուց։

“Աստուա՛ծ իմ,” ըսաւ տղան հառաչելով երբ երեք խաչերը տեսաւ։ “Յիսո՛ւս, եղբա՛յրս, հա՛յրս։”

Կարծես նորէն գետինը պիտի իյնար. բայց յանկարծ ցատկեց, աչքերուն մէջ տարօրինակ լոյս մը կը բոցավառէր։ “Ո՞ւր է քահանայապետը,” ըսաւ խելայեղ։ “Երիտասարդը

անոր որդին է․ դեռ կրնայ ազատուիլ։"

"Լռէ," ըսաւ կինը կարեկցաբար։ "Միտքդ շփոթեր ես։ Հիմա բան մը զանիկա չկրնար ազատել։"

Պատանին նորէն տկարութեամբ ընկրկեցաւ։ Ժամերէ ի վեր բան կերած չէր․ գլուխը կը դառնար, և իրերը աչքին աղօտ ու տարօրինակ կ'երևէին։

"Պիտի խենդենամ," ըսաւ բարձրաձայն։ Յետոյ լռեց։ Անորոշ կերպով կը լսէր ամբոխին ձայները, երբ մէջտեղի խաչին վրայի մարդը կը նախատէին, "Դուն որ տաճարը կը քակէիր և երեք օրուան մէջ կը շինէիր, ինքզինքդ ազատէ․ եթէ Աստուծոյ Որդին ես, իջիր այդ խաչէն։" Մատ․ իէ․ 40։

Եւ տեսաւ շքեղօրէն հագուած խումբ մը մարդիկ, որոնք խաչին մօտ կայնած էին, և իրենց բազուկները կը տարածէին հեգնոտ շարժումներով։ "Ուրիշները ազատեց, ինքզինք չկրնար ազատել․ եթէ Իսրայէլի թագաւոր է, թող հիմա իջնէ խաչէն, և իրեն հաւատանք։ Աստուծոյ յուսացեր է, հիմա թող փրկէ անիկա՝ եթէ կ'ուզէ զանիկա․ վասն զի ըսաւ թէ Ես Որդի Աստուծոյ եմ։" Հմր․ 42, 43։

"Ասոնք են քահանայապետները," ըսաւ կինը Ստեփանոսի։

Բայց անիկա չպատասխանեց։

Արևը գրեթէ բարձրացած էր հիմա, և կէսօրուան կիզիչ տաքութիւնը կը տարածուէր ամէն կողմ․ բայց շողշողուն լոյսը տակաւ ա-

ղօտացաւ․ տարօրինակ հանդարտութիւն մը կը տիրէր մթնոլորտին մէջ։ Ժողովուրդը յուզումէն մոլեգին, առաջ փոփոխութիւնը չնշմարեց, յետոյ մէկը և միւսը սկսան անհանգիստ կերպով վեր նայիլ։ Ամպ չկար, ոչ ալ փոթորիկի նշան, բայց ամէն վայրկեան լոյսը կը նսեմանար։ Հիմա մթնոլորտը սոսկալի դեղին գոյն մը առացած էր․ և յետոյ մռայլ վերջալոյսի մը փոխուեցաւ։

Ժողովուրդը դունատ դէմքերով իրարու նայեցան։ "Ի՞նչ է աս," փսփսացին։ Յետոյ սոսկմամբ իրենց աչքերը յառեցին մէջտեղի խաչին վրայի մարդուն։ Անշարժ կախուած էր, գլուխը կուրծքին վրայ ինկած։

Ձախ կողմի խաչին վրայի մարդը սոսկալի կերպով կը հառաչէր և կը հայհոյէր․ անհաբեկեալ լռութեան մէջ անոր բառերը որոշ կերպով կը լսուէին։ Իր քովի մարդը կ'անիծէր։ "Եթէ դուն Քրիստոս ես," գոչեց ահռելի հայհոյութիւնով մը, "ազատէ քու անձդ ու մեզ ալ։" Ղու․ Իգ․ 39։

Նազովրեցիին միւս կողմը կախուողը մինչև հիմա լուռ կեցած էր, միայն խղճալի կերպով կը հեծէր, բայց հիմա խօսեցաւ․ սոսկալի տագնապին մէջ վերջապէս ինքզինք քիչ մը գտած էր։

"Լռէ," աղաղակեց իր յստակ երիտասարդական ձայնովը, և Ստեփանոս անշուշտ մտիկ կ'ընէր։ "Դուն Աստուծմէ չե՞ս վախնար, որ նոյն դատապարտութեան մէջ ես։

Ու մենք իրաւունքով, քանզի ահա մեր ըրածներուն արժանաւոր հատուցումը կ՚առնենք. բայց ասիկա դէշ բան մը չըրաւ։" Համր. 40, 41։

Յետոյ իր մահամերձ աչքերը Յիսուսի վրայ սեւեռեց, և դողդոջուն և պաղատագին ձայնով մը ըսաւ, "Տէր, յիշէ զիս, երբ քու թագաւորութիւնովդ գաս։" Համր. 42։

Եւ Յիսուսի արիւնով ներկուած, անարգուած, և մօտալուտ մահուան դալուկովը տժգունած դէմքին վրայ այնպիսի երկնային ցնծութեան նայուածք մը փայլատակեց որ Ստեփանոսի սիրտը հրճուանքով լեցաւ։

"Ճշմարիտ կ՚ըսեմ քեզի," և իր ձայնը յստակ և գեղեցիկ էր, և հեռուները կը հասնէր, ինչպէս առաջ, "դուն այսօր իմ հետս դրախտին մէջ պիտի ըլլաս։" Համր. 43։

Տիտոսի դէմքին վրայ փայլուն ժպիտ մը երեցաւ։ Այլեւս ի՛նչ փոյթ ցաւը, ամօթը և մահը։ "Այսօր իրեն հետ դրախտին մէջ։"

Ստեփանոս առաջ նետուեցաւ անձկալի բարձր աղաղակով մը, "Ո՜հ, զիս ալ առ։"

Յանկարծ նշմարեց թէ իրմէ քիչ մը հեռուն կայնած էր Մարիամ, Յիսուսի մայրը, և իր հետ ուրիշ երկու կիներ և Յովհաննէս, սիրելի աշակերտը։ Անոնց ամէնն ալ բաւական պարզօրէն կրնար տեսնել տմոյն կէս խաւարին մէջ, վասն զի ամբոխը արհաւիրքով խաչերուն բոլորտիքէն մէկդի քաշուած էր, զանոնք գրեթէ առանձին ձգելով բայց ի Հռոմայեցի պահակազօրքերէն։ Երկչոտութեամբ

անոնց մօտ սողոսկեցաւ, այնպէս որ Մարիամի հանդերձին քղանցքին կրնար դպչիլ. բայց անոր հետ չխօսեցաւ։ Չէր համարձակեր։

"Որդի՜ս, որդի՜ս," կ՚ողբար Մարիամ. և նորէն մահամերձ Յիսուսի աղօտ աչքերը փայլեցան։

Իր մօրը նայեցաւ անհուն գորովով մը։ "Ով կին," ըսաւ նուաղեալ ձայնով մը, "ահա քու որդիդ։ (Յովհ. ԺԹ. 26)։ Յետոյ աչքերը սեւեռեց Յովհաննէսի վրայ որ կ՚օգնէր Մարիամի անոր նուաղումներուն մէջ, և ըսաւ, "Ահա քու մայրդ։" Համր. 27։

Ժամերը տխրօրէն կը սահէին։ Հիմա խաւարը գիշերուան կը նմանէր, առանց լուսաւորի գիշեր մը։ Հազարաւոր մարդիկ որոնք տօնի զգեստներով եկած էին, ժպիրհ յաղթանակով մը ականատես ըլլալու խաչելութեան տագնապին, սարսափով համակուած կը սպասէին վախճանը տեսնելու։ Չէին համարձակեր չարժիլ այդ սոսկալի խաւարին մէջ։ Մահամերձին հառաչներէն զատ ոչինչ կը խզէր լռութիւնը։

Իններորդ ժամուն առենները Յիսուս հոգեվարքի ձայնով մը աղաղակեց, "Էլի, Էլի, լա՞մա սաբաքթանի։" Մատ. ԻԷ. 46։

Գալիլեայի իր մանկութեան պարզ բարբառն էր, և կը նշանակէր սա էն տխուր խօսքը, "Աստուած իմ, Աստուած իմ, ինչո՞ւ զիս թողուցիր։" Համր. 46։

Բայց դիտողներէն մէկը, միայն առաջին

բառերը լսեց և առանց հասկնալու ըսաւ, «Ահիկա Եղիան կը կանչէ։» Հմր. 47։

Յետոյ Յիսուս նորէն խօսեցաւ, այս անգամ նուաղեալ ձայնով մը, «Ծարաւ եմ։» Յովհ. ԺԹ. 28։

Որդ սովորական քացխած գինիով լեցուն աման մը կար հոն, զոր զինուորները իրենք խմելու համար բերած էին. և անոնցմէ մէկը խղճի խայթով փութաց գինիով սպունգ մը լեցնել, և հոն բուսած մշտիկի ճիւղի մը վրայ փաթթեց, և չարչարուողին չորցած շրթունքներուն դպցուց։

«Թող տուր,» գոչեց ուրիշ մը։ «Տեսնենք թէ Եղիա կու գա՞յ ատիկա ազատելու։» Մատ. ԻԷ. 49։

Լռութիւն մը ևս, որ կը խզուէր խաչեալին հեւքոտ շունչովը միայն. և ահա վայրկեան մը ամէն բան պիտի վերջանար։ Գերագոյն ցնծութեան և յաղթութեան երևոյթով մը լուսաւորուեցաւ մահամերձին դէմքը։ «Ամէն բան կատարուեցաւ» (Յովհ. ԺԹ. 30) աղաղակեց։ Մեղմիկ վերջին աղօթք մը, «Հայր, քու ձեռքդ կ'աւանդեմ իմ հոգիս» (Ղու. ԻԳ. 46) և մարդկային տագնապի աղաղակով մը գլուխը կուրծքին վրայ ինկաւ։ Մեռած էր։

Ասոր յաջորդեց ժայռերու շառաչիւնին և փշրուելուն ձայնը, մինչ երկիրը երկրաշարժի ցնցումներով կը դղրդէր։

Ժողովուրդը բարձրաձայն կ'աղաղակէր, և խելայեղ կ'աղօթէին արհաւիրքով մոլեգնած։

«Կործանա՜ծ ենք,» կ'ողբային և իրենց հանդերձները կը պատռէին, և կուրծքերնուն կը զարնէին։

Նաև Հռոմայեցի հարիւրապետը, և անոր հետ գտնուող զինուորները իրենց երկիւղէն կը դողային։ «Յիրաւի,» ըսին, «ասիկա Որդի Աստուծոյ էր։» Մատ. ԻԷ. 54։

Յետոյ խաւարը անմիջապէս փարատեցաւ այնպէս ինչպէս եկած էր. արևը պանծանօք փայլեցաւ, և բազմութիւնը քաղաք վերադարձաւ դեռ ողբալով և իրենց կուրծքերը ծեծելով։ Յիշեցին իրենց ըսած խօսքը, «Անոր արիւնը մեր վրայ ու մեր որդիներուն վրայ ըլլայ։» Հմր. 25։

ԳԼՈՒԽ Լ

Թէև մէջտեղի խաչին վրայ կախուողը մեռած էր, միւսները որոնք անոր հետ խաչուած էին, դեռ ողջ էին։ Երիտասարդը ըստ երևոյթին անգիտակից էր, վասն զի գլուխը կուրծքին վրայ ինկած էր. և ոչ նշան ոչ ալ շարժում կ'ընէր։ Բայց միւսը իր խոշոր գլուխը մէկ կողմէն միւսը կը դարձնէր և կատաղօրէն կը խօսէր։

«Հիմա քահանայապետը ինծի ղրկեցէք,» գոչեց։ «Ես մեռնող մարդ մըն եմ. իրեն բան մը պէտք է ըսեմ ասկէ երթալէս առաջ։»

Այս խօսքերը հասան ականջին Մաղքոսի, քահանայապետին ծառային, որ առտուընէ

ի վեր խաչերուն մօտ կայնած էր։ “Քահանայապետէն ի՞նչ կ'ուզես,” հարցուց։

“Ինծի խմելիք տուր,” ըսաւ մարդը տքալով. ինչու որ ծարաւէս կը տանջուիմ կոր։”

Մաղքոս սպունգը գինիին մէջ թաթխեց և ողորմելի թշուառականին տուաւ նորէն և նորէն։

“Ո՞ւր է քահանայապետը,” կրկնեց մարդը, խղդուկ ձայնով մը։

“Քաղաք վերադարձաւ,” պատասխանեց Մաղքոս. “Ինծի՛ ըսէ անոր ըսելիքդ։ Ես անոր վստահելի ծառան եմ. ես կ'ըսեմ իրեն։”

“Քեզի պիտի ըսեմ, քանի որ անոր չեմ կրնար ըսել, և ժամանակը կարճ է։” Հոս կանգ առաւ հառաչելու համար, յետոյ շարունակեց ակներև ճիգով մը։ “Անդիի խաչին վրայի երիտասարդը Կայիափա քահանայապետին որդին է։”

“Գող, սուտ կ'ըսես,” գոչեց Մաղքոս յայտնի սոսկումով մը ետ ետ երթալով։

“Սուտ չեմ,” պատասխանեց Թիւմաքըս։ “Մեռնելու վրայ եղող մարդ մըն եմ։ Իր դայեակին, Պրիսկիղայի, հետ գողցայ զանիկա։ Աղջիկը կը սիրէի. տղան գողցայ վրէժս լուծելու նպատակաւ Կայիափայի զիս ծեծել տալուն համար, յանցանք չունեցած տեղս, և որ իմ սանկ սատանայ մը ըլլալուս պատճառ եղաւ։”

Երբ Մաղքոս Պրիսկիղա անունը լսեց երկիւղէն ցնցուեցաւ։ “Ո՞ւր է կինը,” հարցուց։

“Չեմ գիտեր,” պատասխանեց աւազակը

դժուարութեամբ խօսելով։ “Կափառնայում էր։ Ես տղայ մըն ալ ունիմ. անունը Ստեփանոս է. չեմ գիտեր ուր ըլլալը։ Բայց երդում ըրէ որ Կայիափայի պիտի ըսես։ Զիս ծեծել տալը և տղան պիտի յիշէ։” Եւ մարդը ակռաները կրճտեց։

Մաղքոս հիմա միւս խաչին քով վազեց, և անոր վրայ կախուողին երեսը զօրաւոր կերպով դիտեց. և երբ կը նայէր, համոզուեցաւ թէ մարդը ճշմարտութիւնը ըսած էր։

Երկնցաւ և ձեռքը պատանիին սրտին վրայ դրաւ. դեռ կը բաբախէր, բայց այնքան տկար կերպով որ հազիւ կրնար զգալ տրոփը։ “Գրեթէ մեռած է, բայց երջանիկ մահով,” խորհեցաւ։ Յետոյ Նազովրեցիին ըսած խօսքերը իր մտքին մէջ փայլատակեցան։ “Անիկա դրախտին մօտ է, ուր որ ալ ըլլայ այդ,” ըսաւ ինքնիրեն սրտաբեկ հառաչով մը, երբ անդին դարձաւ։

Պահակ զինուորներէն մէկը կանչեց, և ոսկի մը սահեցուց ձեռքը։ “Պէտք է այս երիտասարդին մարմինը ինծի տաս, երբ ամէն բան լմննայ,” ըսաւ փսփսալով։ “Ինծի համար այս բանը կարգադրէ, և ասոր երեք անգամն ալ պիտի տամ քեզի։” Մարդը գլուխը ծռեց։ “Ո՞ւր կ'ուզես,” ըսաւ։

“Հոս։ Ես պիտի գամ առնեմ։ Թող մի տար որ վար առնեն մինչև որ ես չվերադառնամ։”

“Ես հոդ կը տանիմ,” ըսաւ մարդը, ձեռքին մէջի դրամին նայելով։

Յետոյ Մաղքոս փութով հեռացաւ։ Երբ ապարանք հասաւ ուղղակի իր տէրոջը առանձնասենեակը գնաց։

Կայիափա մինակ էր։ Անշարժ նստած էր իր մեծ աթոռին մէջ, աչքերը անքթիթ յառած։

«Տէր իմ,» ըսաւ Մաղքոս դողդղալով այդ ահարկու, խիստ դէմքին առջև, «քեզի ըսելիք բան մը ունիմ, բան մը որ քու որդւոյդ վրայով է։» Եւ ի զուր իր ահաւոր լուրը հաղորդելու մեղմ ձև մը փնտռեց։

Բայց Կայիափա չպատասխանեց, կարծես լսած չէր։

«Քու որդիդ գտած եմ,» գոչեց Մաղքոս, և աւելի մօտ գնաց և աթոռին վրայ ծռեցաւ։ «Քու որդիդ գտած եմ. մեռնելու վրայ է, կամ հիմա մեռած է։»

Կայիափա շարժեցաւ, և իր աչքերը կամաց կամաց դարձուց մինչև որ այդ սոսկալի անքթիթ ակնարկը հանգչեցաւ իր ծառային դէմքին վրայ։ «Իմ որդիս գտա՞ծ ես։ Որդիս մեռա՞ծ է։ Ի՞նչ է այդ ըսածդ։»

Յետոյ Մաղքոս իր յուսահատութեան մէջ ահռելի պատմութիւնը ամբողջովին պատմեց։

Կայիափա տեղէն չշարժեցաւ։ «Խաչուա՞ծ է կ'ըսես,» յարեց դեռ նոյն ապուշ չեշտումը, «Նազովրեցիի՞ն հետ։ Իմ որդիս և Աստուծոյ Որդին մէկտե՞ղ խաչուած։»

Յետոյ ահաւոր փոփոխութիւն մը առաջ

եկաւ իր երևոյթին մէջ։ Տեղէն ցատկեց, աչքերը կը փայլէին։ «Սուտ կ'ըսես.» գոչեց։ «Ըրածիս համար զիս վախցնելու կ'աշխատիս։ Բայց ես չեմ վախնար։ Ուրախ եմ, ուրախ։ Կը լսե՞ս։ Հիմա աչքիս առջևէն կորսուէ գնա՛, և ալ երբեք մի համարձակիր հոսկէ ներս մտնել։ Գնա՛, եթէ ոչ քեզ կը սպաննեմ։» Եւ գիւահարի աղաղակով մը առաջ խոյացաւ։

Բայց Մաղքոս գացած էր։ Երբ փողոց հասաւ, վայրկեան մը քարերուն վրայ ծընրադրեց և իր դողդոջուն ձեռքերը իրարու քով բերելով, հառաչեց, «Աստուած իմ, Տէր իմ, օգնէ իրեն, կը պաղատիմ։ Եւ ներէ, եթէ կարելի է։»

Յետոյ ոտքի ելաւ, և արագ արագ դէպի Գողգոթա գնաց, և ընտիր կտաւ և համեմներ գնելու համար միայն կանգ կ'առնէր։

Երբ փողոցի մը անկիւնը դարձաւ երկու մարդոց հանդիպեցաւ. անոնցմէ մէկը զինքը անունով կանչեց։ Վայրկեան մը կանգ առաւ նայելու համար, և տեսաւ թէ Յովհաննէսն է, Նազովրեցիին հետևողը։

«Հետս պատանի մը կայ,» ըսաւ Յովհաննէս փսփսալով, «որ քու տէրոջդ հաղորդելիք աղէտալի լուր մը ունի։ Անոր շատոնց կորսուած որդւոյն ուր գտնուիլը գիտէ։ Ապարանք պիտի տանէի զանիկա. առանձին ներս չեն ընդունիր։»

«Ասկէ առաջ փորձե՞ր է,» հարցուց Մաղքոս փութով։

"Այո," ըսաւ պատանին, ինք խօսելով, "երէկ շատ անգամներ փորձեցի։"

Մաղքոս բարձրաձայն հառաչեց։ "Գիտեմ՝ իմ տէրոջս ըսելիքդ," յարեց։ "Բայց օգուտ չունի հիմա զանիկա տեսնելդ։ Եւ գալով մօրը, թող քիչ մը ատեն այս բանը չգիտնայ։ Արդէն իր վիշտը իրեն կ'օգտէ։" Եւ համառօտիւ պատմեց իր և Կայիափայի միջև անցած դարձածը։

"Իմ երիտասարդ տէրոջս թաղմանը հոգ տանելու կ'երթամ," ըսաւ վերջապէս։ "Հիմա անոր համար ասկէ ուրիշ բան չեմ կրնար ընել, անոր՝ որուն համար կեանքս զոհելու պատրաստ էի։"

"Ես ալ կը սիրեմ զանիկա," ըսաւ Ստեփանոս պարզապէս։ "Բայց ուրախ եմ անոր համար, վասն զի ասկէ աւելի աղէկ տեղ մը գնաց. վարդապետին հետը ըլլալու։"

Յետոյ երեքը մէկտեղ տրտում տխուր գացին, մինչև որ խաչերուն եղած տեղը հասան։

Յիսուսի մարմինը ակնածութեամբ խաչէն վար կ'առնուէր. երբ օգնող քանի մը անձերու մօտեցան, անոնց մէջէն Մաղքոս ճանչցաւ Սենեդրիոնի երկու անդամները, Յովսէփ Արիմաթացին և Նիկոդեմոսը։

"Վերջապէս անոր կը հաւատան," ըսաւ Յովհաննէս տխրօրէն։

"Երկար ատենէ ի վեր անոր կը հաւատային, բայց չէին համարձակեր յայտնապէս

դաւանիլ," պատասխանեց Մաղքոս. "ինչպէս՝ ես," յարեց խոնարհաբար։

Զինուորը որու տուած էր դրամը, հիմա իրեն մօտ եկաւ։ "Պատանին մեռած է," ըսաւ ցած ձայնով, "և միւսն ալ։ Քեզի օգնե՞նք։ Ամէն պարագայի մէջ պէտք է մարմինները տանինք, և շուտով, ինչու որ արևը մարը մտնելու մօտ է։"

"Այո, ինծի օգնեցէք։ Ահա ոսկի," ըսաւ Մաղքոս խղդուկ ձայնով մը։

Եւ այսպէս էր որ երբ արևը հորիզոնին ետևը մարը մտաւ, երեքն ալ կը հանգչէին մահուան խաղաղութիւնովը. Յիսուս Յովսէփ Արիմաթացիին նոր գերեզմանը, որ կը գտնուէր գեղեցիկ պարտէզի մը մէջ, այն տեղին մօտ՝ ուր մեռած էր, և միւսները անկէ ոչ հեռու։ Վասն զի Ստեփանոս արցունքներով պաղատած էր Մաղքոսի որ իր հօրը մարմինը Հռոմայեցի զինուորներուն վայրագ ձեռքերուն չթողու։

Երբ վերջալոյսին կ'երթային՝ Մաղքոս ըսաւ Ստեփանոսի, "Հիմա ո՞ւր պիտի երթաս։"

"Չեմ գիտեր," պատասխանեց տղան շուարած։ "Հիմա մէկը չունիմ երթալու, ոչ ալ տեղ ունիմ." ըսաւ և բարձրաձայն հեկեկաց։

"Ինծի հետ պիտի բնակիս," ըսաւ Մաղքոս կաթոգին։

Բայց Յովհաննէս, որ անոնց միացած էր, պատանին իր քով քաշեց։ "Ինծի հետ կուգա՛ս," ըսաւ։ "Անոր մայրը հիմա իմ մայրս

է, և քուկդ ալ պիտի ըլլայ․ և դուն իմ եղբայրս պիտի ըլլաս։"

Ստեփանոս Յիսուսի սիրած աշակերտին երեսը նայեցաւ, և իր սիրտը անոր յարեցաւ․ և իր վիշտին մէջ սփոփանք գտաւ։

Յետոյ Բեթանիա գացին սպասելու մինչև որ շաբաթը անցնէր։

ԳԼՈՒԽ ԼԱ

Արշալոյսին նախընթաց վսեմ ժամն էր․ նուաղկոտ լուսնին մռայլ և տարտամ լոյսին մէջ միայնակ կին մը արտորնօք կ'երթար այն ճամբէն որ կը տանէր պարտէզը ուր խաչեալը թաղուած էր։ Մարիամ Մագդաղենացին էր որ համեմներ կը տանէր սիրելի Ննջեցեալին համար։

Երկչոտօրէն ցանկէն ներս մտաւ և դողդղալով շատ անգամ կանգ կ'առնէր․ այսպէս առաջացաւ թաւ թփաստանին մէջէն։ Շատ մութ էր, և օդը այնքան հանդարտ՝ որ գրեթէ կրնար լսել իր սրտին բաբախիւնը։ Իսկոյն բոլորովին կեցաւ մտիկ ընելու համար․ յետոյ լռութիւնը խզուեցաւ մեղմ խորհրդաւոր սօսափիւնի ձայնով մը։ Առաւօտեան սիւքն էր որ ճիւղերուն մէջէն կը փչէր․ բայց անիկա երևակայեց թէ հրեշտակային թևերու շարժելուն ձայնն էր։ Շուշաններու բոյրը քաղցրութեամբ կը լեցնէր այս վայրը, երկինքի սրբազան մթնոլորտին նման։ Երկար ժամանակ անշարժ կեցաւ․ հազիւ շունչ առ-

նելու կը համարձակէր․ դեռ մտիկ կ'ընէր, մտիկ կ'ընէր։

Յանկարծ մարգագոյն լոյսի նուաղկոտ ճառագայթ մը թափանցեց մթութեան մէջ, և բարձրերէն լսուեցաւ արտոյտին քաղցրանուագ գոհաբանութիւնը։

Պզտիկ աղաղակ մը արձակեց և դէպ առաջ վազեց։ Ահա քարը գերեզմանին դուռնէն գլորուած էր։ Զարհուրած ակնարկ մը ուղղեց ներս․ յետոյ դարձաւ և դէպ ի Բեթանիա փութաց։

Գերեզմանը պարապ էր։

“Քարը ո՞վ պիտի գլորէ մեզի գերեզմանին դռնէն։" Մար․ ԺԶ․ 3։

Կիները կայնեցան և իրարու նայեցան սարսափով։ Չորս հատ էին․ Յակոբոսի մայրը Մարիամ, Կղէոփասի կինը, և Յովհաննա և Սողոմէ։ Ասոնք եւ նուիրական պարտէզը կ'երթային արշալոյսէն վերջը աղօտ լուսով։ "Յայտնի է որ մենք մեզի չպիտի կրնանք տեղէն շարժել քարը, ինչու որ շատ մեծ է," շարունակեց Սողոմէ։

"Բայց աշակերտներն ալ գերեզմանը չի՞պիտի ըլլան։ Մեր խորհուրդը գիտէին," ըսաւ Յովհաննա։ "Երթանք," յարեց։ "Ես շատ զօրաւոր եմ։"

Արշալոյսը հիմա ամէն վայրկեան կը պայծառանար։ Ձիւնաթոյր մշուշի փայլուն պսակներ, որոնք բոլոր գիշերը յուշիկ սփռուած էին դաշտերուն դոգը, կը սրանային կ'երթա-

յին, և շողշողուն գոհարներու ցօղ մը կը ձգէին իրենց ետևը։ Նշենիները որոնք նոր կը ծաղկէին՝ ճերմակ և վարդագոյն կ՚երևնային դեռաբողբոջ տերևներու գողտրիկ կանաչին քով։ Թռչունները զմայլելի գեղգեղներով ուրախութեամբ կը թռչտէին ծաղկած ոստերուն վրայ կամ կը սլանային փայլուն երկինքին երեսը։ Համայն բնութիւն երկինքի մեծ գաղտնիքին տեղեակ էր այդ յաւերժ յիշատակելի առաւօտը։

Բայց նոր օրուան յաղթական ցնծութենէն ոչինչ կը զգային կիները։ Մարիամ արտասուելէն ծանրացած աչքերը վեր առաւ, և կէս մը դառնապէս ըսաւ,

“Ի՞նչպէս կրնան թռչունները, զորս ան կը սիրէր՝ երգել, և ծաղիկները ծաղկիլ, երբ ինք. . . .։” Եւ հեծկլտուք մը խեղդեց ձայնը։

Միւսները լուռ կը կենային։ Իրենց գլուխները ծռած դէպ առաջ կը փութային, արցունքներով կուրցած։

Եւ հիմա պարտէզ հասած էին։ Ներս մտան. արագութեամբ կ՚անցնէին շուշաններու և ծաղկած ծառերու խիտ շարքին մէջէն։ Եւ երբ գերեզմանին մօտ գացին, տեսան թէ մեծ քարը գլորուած, և բաց դրանը մէկ կողմը դրուած էր։

Երկիւղով գերեզմանէն ներս մտան. յետոյ տխրագին ապշութիւնով իրարու նայեցան։ Թատուցը՝ ուր դրուած էր Յիսուսի մարմինը՝ պարապ էր։ Յանկարծ նշմարեցին աջ կողմը

նստած երիտասարդ մը, որուն հանդերձներէն կը հոսէր խորհրդաւոր պայծառութիւն մը և կը լուսաւորէր իրենց կայնած թախծալից վայրը։ Եւ հրեշտակը ըսաւ անոնց,

“Դուք մի վախնաք, քանզի գիտեմ որ կը փնտռէք Յիսուսը, որ խաչուեցաւ” (Մատ. ԻԸ. 5). “Ինչո՞ւ համար ողջը մեռելներուն հետ կը փնտռէք” (Ղու. ԻԴ. 5). “Անիկա յարութիւն առաւ հոս չէ. ահա այն տեղը ուր դրին զանիկա։ Բայց գացէք, ըսէք անոր աշակերտներուն և Պետրոսի, թէ ահա ձեզմէ առաջ Գալիլեա կ՚երթայ, հոն պիտի տեսնէք զանիկա՝ ինչպէս ձեզի ըսաւ։” Մար. ԺԶ. 7։

“Միտքերնիդ բերէք ինչպէս խօսեցաւ ձեզի՝ երբ դեռ Գալիլեայի մէջ էր, ըսելով թէ՝ Որդին մարդոյ պէտք է որ մեղաւոր մարդոց ձեռքը մատնուի ու խաչը ելլէ, ու երրորդ օրը յարութիւն առնէ։” Ղու. ԻԴ. 6, 7։

Եւ դուրս ելան և գերեզմանէն փախան դողդղալով։ Եւ քիչ մը ժամանակ մէկու մը բան չըսին. վասն զի վախցան։

“Ի՞նչ են այս տարօրինակ լուրերը. Ի՞նչ կը կարծես։ Ո՞վ կրնար անոր մարմինը վերցնել։ Կարելի է անոր թշնամիները՝ որոնք սպաննեցին զանիկա։ Ըրածնին բաւական չէ՞ր որ անոր վերջին քունն ալ վրդովել ուզեն։”

“Արտորանք։ կինը սխալած կրնայ ըլլալ,” պատասխանեց Յովհաննէս։ “Վիշտէն շփոթած է։”

Յետոյ տարօրինակ խորհուրդ մը, երկար

ժամանակ առաջ խօսուած և շատ անգամներ կրկնուած խօսքերու յիշատակը, մտքին մէջ փայլատակեց. "Երրորդ օրը," ըսաւ ինքնիրեն։

Յետոյ սկսաւ վազել. Պետրոս ալ անոր ետեւէն. և հասաւ պարտէզը, ուր էր գերեզմանը։ Քարը մէկդի գլորուած էր, ինչպէս կինը ըսած էր. և ծռելով ներս նայեցաւ և տեսաւ կտաւները որոնց մէջ մարմինը փաթթուած էր։ Երբ ապշութեամբ կը նայէր անոնց ներս մտնել համարձակելու, Պետրոս ալ մօտեցաւ և դուռը բաց տեսնելով գերեզմանը գնաց և տեսաւ կտաւէ պատանքը և մեռելին երեսը ծածկող վարշամակը ծալլուած մէկ կողմ դրուած։

Յետոյ Յովհաննէս ալ գերեզմանը եկաւ և հոն մեծ ճշմարտութիւնը իր առջև պարզուեցաւ։

"Հոս չէ. յարութիւն առած է," ըսաւ բարձրաձայն ճիշտ հրեշտակին բառերովը։

Բայց Պետրոս տրտմութեամբ լուռ կը կենար։ Յետոյ երկուքը նորէն իրենց տունը գացին։

Արդ Մարիամ Մագդաղենացին հեռուէն անոնց կը հետևէր լալով։ Եւ երբ աշակերտները գացին, ինք առանձին գերեզմանը եկաւ և դրան առջև կայնեցաւ։ "Ու երբ կու լար՝ դէպ ի գերեզմանը ծռեցաւ նայելու, և տեսաւ երկու հրեշտակներ ճերմակ հանդերձներով, որ նստեր էին ուր Յիսուսի մարմինը դրուած էր, մէկը գլխուն կողմէն ու միւսը

ոտքին կողմէն։ Եւ անոնք իրեն ըսին, Ով կին, ինչո՞ւ կու լաս. ըսաւ անոնց, Անոր համար որ իմ Տէրս գերեզմանէն վերցուցին, ու չեմ գիտեր ո՛ւր դրին զանիկա։" Յովհ. ի. 11—13։

Յետոյ ետին դարձաւ և իր արցունքներուն կուրցնող մշուշին մէջէն տեսաւ իրեն մօտ կայնած մարդ մը։ Եւ անիկա իրեն հետ խօսեցաւ. և իր խօսքերը գերեզմանը գտնուող հրեշտակներուն խօսքերն էին,

"Ով կին, ինչո՞ւ կու լաս, ո՞վ կը փնտռես" Հմր. 15։

Եւ կինը ինքնիրեն խորհեցաւ, "Այս մարդը պարտիզպանն է։ Անշուշտ ինծի կրնայ ըսել։" Ձեռքերը իրարու քով բերաւ և պաղատագին ըսաւ,

"Տէր, եթէ դուն վերցուցիր զանիկա, ըսէ ինծի, ո՞ւր դրիր զայն. որպէս զի ես զանիկա առնեմ։" Հմր. 15։

Յիսուս, վասն զի ինք էր խօսողը, ըսաւ անոր,

"Մարիամ։" Հմր. 16։

Եւ կինը ճանչցաւ անոր ձայնը։ Ցնծութեամբ յափշտակուած աղաղակեց, "Ռաբբունի" (հմր. 16), և անոր պիտի դպչէր, կարծես վստահ ըլլալու համար թէ կսկիծէն խանգարուած միտքը զինք չէր խաբեր։

Բայց անիկա ըսաւ, "Ինծի մի դպչիր, վասն զի Հօրս քովը ելած չեմ. հապա գնա եղբայրներուս և ըսէ անոնց, Ես կ'ել-

լեմ իմ Հօրս քով ու ձեր Հօրը քով, և իմ Աստուծոյս քով ու ձեր Աստուծոյն քով։" (Հմր. 17)։ Եւ անոր աչքերուն առջևէն աներևոյթ եղաւ։

Եւ մեծ փութով ու ցնծութիւնով եկաւ, և այս բաները աշակերտներուն պատմեց, և ըսաւ, "Ես Տէրը տեսայ։"

"Եւ ահա անոնցմէ երկուքը նոյն օրը գեղ մը կ'երթային, որ Երուսաղէմէ վաթսուն ասպարէզ հեռու էր, և անոր անունը Էմմաուս էր։ Եւ անոնք կը խօսէին իրարու հետ այս բոլոր եղած անցքերուն վրայով։ Ու եղաւ որ երբ անոնք կը խօսակցէին ու խորհրդածութիւն կ'ընէին, Յիսուս ինք ալ մօտենալով հետերնին կ'երթար։ Բայց անոնց աչքերը բռնուած էին, որպէս զի զինք չճանչնան։

"Եւ ըսաւ անոնց, Ի՞նչ է այդ խօսքերը՝ որ քալելով իրարու հետ կը խօսակցիք, ու տրտմած ալ էք։

"Պատասխան տուաւ անոնցմէ մէկը, որուն անունը Կղէովպաս էր, ու ըսաւ անոր, Դո՞ւն միայն Երուսաղէմի մէջ կը կենաս, ու չես գիտեր թէ ինչե՛ր եղան հոն այս օրերս։

"Եւ ինք ըսաւ անոնց, Ի՞նչ։

"Անոնք ալ ըսին իրեն. Նազովրեցի Յիսուսի համար, ան որ Աստուծոյ և բոլոր ժողովուրդին առջև գործով ու խօսքով զօրաւոր մարգարէ մը եղաւ. ինչպէս քահանայապետները ու մեր իշխանները մահուան դատաստանի մատնեցին զանիկա և խաչը հանեցին։

Իսկ մենք կը յուսայինք թէ անիկա էր որ Իսրայէլը պիտի ազատէր. և այս ամէնուն վրայ այս երրորդ օրն է որ այս բաները եղան։ Նաև մեր մէջէն մէկ քանի կիներ ալ մեզ զարմացուցին, որոնք առաւօտանց կանուխ գերեզմանը գացին, ու անոր մարմինը չգտնելով՝ եկան ու ըսին թէ հրեշտակներու տեսիլք ալ տեսան, որոնք ըսեր են թէ անիկա ողջ է։ Եւ մերիններէն մէկ քանիներն ալ գերեզմանը գացին ու այնպէս գտան, ինչպէս այն կիները զրուցեցին, միայն թէ զինք չտեսան։

"Ան ալ ըսաւ անոնց, Ով անմիտներ ու թուլասիրտներ, հաւատալու այն բոլոր բաներուն, զորոնք մարգարէները խօսեցան. չէ՞ որ Քրիստոսի պէտք էր այս չարչարանքները կրել, և իր փառքը մտնել։

"Ու սկսելով Մովսէսէ և բոլոր մարգարէներէն, կը մեկնէր անոնց, ինչ որ իրեն համար բոլոր գիրքերուն մէջ գրուած էր։

"Երբ մօտեցան այն գեղին՝ ուր կ'երթային, ինք ալ կը ցուցնէր որպէս թէ աւելի հեռու տեղ մը պիտի երթար։ Բայց ստիպեցին զինք ու ըսին, Մեր քով կեցիր, վասն զի իրիկունը մօտ է և օրը իջած է։

"Եւ մտաւ անոնց հետ կենալու։ Ու եղաւ որ երբ ինք անոնց հետ սեղան նստաւ, հաց առաւ, օրհնեց, ու կտրելով տուաւ անոնց։ Ա.յն ատեն անոնց աչքերը բացուեցան ու զինք ճանչցան, և ինք անոնցմէ աներևոյթ եղաւ։

"Ու իրարու կ'ըսէին, Չէ՞ որ սիրտերնիս

մեր ներսիդին կը բորբոքէր, երբ ինք մեր հետ կը խօսէր ճամբուն մէջ, և գիրքերը կը մեկնէր մեզի։

«Ու ելան նոյն ժամուն Երուսաղէմ դարձան, ու մէկտեղ ժողվուած գտան տասնըմէկը ու անոնց հետ եղողները, որոնք կ՚ըսէին թէ Իրաւցընէ Տէրը յարութիւն առաւ, ու Սիմոնի երեցաւ։

«Ու իրենք պատմեցին ինչ որ ճամբուն վրայ եղաւ, և թէ ի՛նչպէս ինքզինք իրենց ճանչցուց հացը կտրած ատենը։» Ղու. ԻԴ. 13—35։

Եւ երբ իրարու հետ այս պատահած բաներուն վրայ կը խօսէին, ոմանք դեռ հազիւ կը համարձակէին հաւատալ, վասն զի շատ մեծ էր իրենց ուրախութիւնը և զարմանքը, Յիսուս անոնց մէջտեղ կայնեցաւ և ըսաւ, «Խաղաղութիւն ձեզի։» Հմր. 36։

Բայց անոնք զարհուրեցան. վասն զի գիտէին թէ դուները գոց են, և կը կարծէին թէ ոգի մը կը տեսնեն։

Եւ ըսաւ անոնց, «Ինչո՞ւ խռոված էք, և ինչո՞ւ սրտերնուդ մէջ խորհուրդներ կ՚ելլեն։ Տեսէք ձեռքերս ու ոտքերս, որ ես ինքս եմ. շօշափեցէք զիս ու տեսէք, վասն զի ոգին մարմին ու ոսկորներ չունենար, ինչպէս զիս կը տեսնէք որ ունիմ։» Հմր. 38, 39։

Եւ տեսաւ թէ անոնց երեսները թէև մեծ ուրախութեամբ լեցուն էին, սակայն երկիւղով խառն։ Գիտէր անոնց սրտերը թէ կը

սիրէին զինք, սակայն, մարմինի մէջ ըլլալուն համար իր յարութեան խորհրդաւոր գաղտնիքը չէին կրնար ըմբռնել։

Անոնց նայեցաւ, և անպատմելի սիրով մը մեղմիւ ըսաւ, «Ուտելիք մը ունի՞ք հոս» (Հմր. 41). և ուզեց անոնց ցուցնել թէ դեռ իրենցն էր, անհուն և անանցանելի անջրպետէ մը անդին փոխադրուած չէր տակաւին, այլ բուն իսկ այն Յիսուսն էր որ սիրած էր զիրենք և հոգ տարած էր իրենց և մեռած էր իրենց համար։

Եւ դողդղալով ու մեծ ցնծութեամբ բերին խորոված ձուկ և կտոր մը մեղրախորիսխ, այն պարզ և սովորական կերակուրը, զոր յաճախ իրենց հետ կերած էր։

Յետոյ անոր բոլորտիքը խռնուեցան, անոր ոտքերը ինկան և իրենց ուրախութենէն լացին։ Եւ երկար ժամանակ անոնց հետ խօսեցաւ, և ամէն բաները պարզեց անոնց այնչափ որչափ որ իրենց մարդկային հասողութիւնը կրնար ըմբռնել։

Եւ ըսաւ անոնց, «Այսպէս գրուած է, և այսպէս պէտք էր Քրիստոսի չարչարուիլ, ու երրորդ օրը մեռելներէն յարութիւն առնել. և անոր անունովը ապաշխարութիւն ու մեղքերու թողութիւն քարոզուիլ բոլոր ազգերու մէջ՝ Երուսաղէմէ սկսած։ Ու դուք էք այս բաներուն վկաները։» Հմր. 46—48։

ԳԼՈՒԽ ԼԲ

Մարիամ, Յիսուսի մայրը, անշարժ նստած էր իր սենեակին պատուհանին առջեւ, եւ աչքերը յառած հեռաւոր հորիզոնին վրայ։ Դէմքը ունէր երեւոյթը այնպիսի մէկու մը, որ տառապած է մարդկային կարողութենէն վեր, եւ որուն վրայ իջած է երկնային դեղթափ մը։ Անոր խաղաղութիւնը երկինքի խաղաղութիւնն էր։

Երբ նստած այսպէս կը մտածէր, մէկը կամացուկ մը սենեակէն ներս մտաւ, եւ անոր մօտեցաւ։ Ստեփանոսն էր։ Մեղմիւ անոր քով ծնրադրեց եւ անոր մեղրամոմի նման մատերը զորս հանդարտօրէն իր գոգը դրած էր, վերցուց եւ իր շրթունքներուն վրայ սեղմեց։

“Ո՛վ իմ Յիսուսիս մայրը,” ըսաւ, “գիտես թէ ի՛նչպէս Երուսաղէմ եկայ որպէս զի Տէրոջը փնտռեմ, եւ թէ ի՛նչպէս անիկա դրախտ մտած է, ուր յաւիտեան պիտի մնայ Անոր քովը զոր մենք կը սիրենք։ Սակայն անոր մայրը զաւկին ուր ըլլալը չգիտեր։”

Յետոյ անոր պատմեց բոլոր պատահածը եւ թէ ի՛նչպէս Մաղքոս ըսած էր, ‘‘Թող մայրը քիչ մը ատեն այս բանը չգիտնայ։ Արդէն իր վիշտը իրեն կ’օգտէ։”

Եւ Մարիամ իր վեհ, փայլուն աչքերը անոր վրայ սեւեռեց, մինչ անիկա իրեն քով ծնրադրած պատասխանին կը սպասէր։

“Այլեւս աղէկ չէ որ անկէ պահուի,” ըսաւ վերջապէս։ ‘‘Պէտք է որ դուն երթաս անոր ըսես, եւ ոչ թէ ուրիշ մէկը։ Գնա, զաւակս։” Եւ վայրկեան մը ձեռքը Ստեփանոսի խոնարհեցուցած գլխուն վրայ դրաւ լուռ օրհնութիւնով մը։

Կայիափայի տունը, դարատափին վրայ նայող սենեակի մը մէջ, արեւուն լոյսը կը փայլէր այնչափ զուարթօրէն ինչպէս էր ատենօք· Աղբիւրը կը հոսէր, թռչունները ուրախ զուարթ կը ճռուողէին, եւ ամէն փչող սիւք ներս կը բերէր շուշաններու բուրումը։ Սակայն տանը տիրուհիին դէմքը տխուր էր· ձեռագործը իր թոյլ ձեռքերէն սահած էր· աչքերը զսպուած արցունքներէն ծանրացած էին։ Վեր նայեցաւ երբ իր աղախիններէն մէկը ներս մտաւ եւ խոնարհութիւն ըրաւ։

“Ի՞նչ կ’ուզես, Ռեբեկա,” ըսաւ խոնջած երեւոյթով մը։

“Ազնուազարմ տիկին,” պատասխանեց աղջիկը, ‘‘պատանի մը եկաւ եւ տանը բակը կը սպասէ։ Քեզ տեսնել եւ քեզի հետ խօսիլ կ’ուզէ։ Ըսի որ չկրնար ըլլալ· բայց թախանձեց եւ չպիտի երթայ մինչեւ որ քեզ չտեսնէ։”

“Ըսելու չէիր որ չկրնար ըլլալ, առանց իմ հաճութիւնս առնելու,” ըսաւ Աննա։ ‘‘Պատանին հոս բեր։”

Աղջիկը ակնածութեամբ խոնարհութիւն ըրաւ եւ գնաց։ Իսկոյն վերադարձաւ։

“Ահա պատանին, ազնուազարմ տիկին,” ըսաւ· յետոյ իր տիրուհիին ձեռքի մէկ շար-

ժումին հնազանդելով հեռացաւ, և երկուքը առանձին մնացին ։

Ստեփանոս տիկնոջ նայեցաւ պատկա-ռանօք ։ Իր Տիտոսին մայրը ։ Ի՞նչպէս ըսէր, ի՞նչպէս սկսէր ։

Աննա տեսաւ անոր շփոթութիւնը. պա-տանին սիրեց ։ Անոր աչքերուն կաթոգին և քաղցր ակնարկը տարօրինակ կերպով յուզեց զինք ։

“Ի՞նչ կ'ուզես,” ըսաւ շատ մեղմիւ, իր հազուագիւտ մէկ ժպիտովը ։

Ստեփանոս ճանչցաւ այդ ժպիտը. Տիտոսի ժպիտն էր ։ Անոր մօտեցաւ և ցած ձայնով մը որ իր զգացումին խորութենէն կը դող-դըղար, ըսաւ,

“Դուն իմ Տիտոսիս մայրն ես ։ Ես անոր վրայով խօսելու եկած եմ ։ Անիկա այլեւս երկրի վրայ չէ ։ Դրախտին մէջն է ։”

“Ըսածդ չեմ հասկնար,” յարեց Աննա. սակայն ի՛նք ևս կը դողդղար ։ ‘‘Ո՞վ է քու Տիտոսդ ։”

“Քու որդիդ է ։ Անունը Դաւիթ էր ։”

Երբ մայրը լսեց այս անունը, սուր աղա-ղակ մը արձակեց ։

“Ըսէ,” յարեց հեւալով ։ ‘‘Ամէն բան ըսէ ։”

Եւ Ստեփանոս իր պարզ ձեւով պատմեց Տիտոսի կարճ և տխուր պատմութիւնը ։

“Զէ, իմ Տիտոսիս մայրը, մի լար,” ը-սաւ պաղատագին երբ լմնցուց ։ “Վասն զի աղէկ վիճակի մէջ չէ՞. Վարդապետին խօս-

տումը չունի՞, որ երբեք չվրիպիր ։ Ապահով չէ՞ ։ Երանելի չէ՞ դրախտին մէջ ։”

“Դրախտին մէջ, այո,” հեծեց մայրը ։ “Բայց ես, ես երկրի վրայ եմ ։ Եւ չեմ գի-տեր թէ երբեք անոր հետ պիտի ըլլա՞մ ։”

“Օր մը անոր հետ պիտի ըլլաս եթէ կը հաւատաս Յիսուսի, որ մեռաւ և մեռելնե-րէն յարութիւն առած է,” ըսաւ Ստեփանոս վստահօրէն ։

Երբ զայս լսեց Աննա գլուխը վեր առաւ ։ “Ի՞նչ ըսել կ'ուզես,” փսփսաց ։

“Թէ Յիսուս ելած է գերեզմանէն, ուր դրին զանիկա պաղ և մեռած՝ խաչուելէն վերջը,” ըսաւ Ստեփանոս բերկրալի յաղթա-նակով մը ։ ‘‘Թէ ողջ է ։ Աչքերովս տեսայ զանիկա և ձայնը լսեցի ։ Եւ եթէ անիկա կ'ապրի, մենք ալ պիտի ապրինք. ատկէ զատ ըսած է թէ իր կամքն է որ իրեն հետ ըլ-լանք ուր որ ինք ըլլայ ։ Քու որդիդ նորէն պիտի տեսնես. Հայրը գթած է ։”

Աննա չպատասխանեց ։ Ոտքի ելաւ, և աճապարանօք փաթթուեցաւ բազմոցին վրայ դրուած վերարկուի մը և լաչակի մը մէջ, և դողդոջելով ըսաւ,

“Յիսուսի մայրը պէտք է տեսնեմ ։ Զիս անոր տար ։”

Եւ երկուքը փողոց ելան. այդ ազնուական տիկինը խոնարհաբար Ստեփանոսի ետևէն կ'երթար բոլոր ճամբան՝ մինչև որ հասան Մարիամի բնակած տեղը ։

Ցետոյ եկան հոն, ուր էր Մարիամ. և երբ Տիտոսի մայրը տեսաւ զանիկա, մեծ և դառն աղաղակ մը արձակեց և լալով անոր պարանոցին վրայ ինկաւ։

Ստեփանոս կամաց մը հեռացաւ և երկու կիները առանձին ձգեց։

Քիչ մը վերջը զանիկա կանչեցին և անդողդղալով անոնց քով եկաւ։ Տեսաւ Աննայի դէմքը որ իր արցունքներուն մէջէն ցնծութեամբ կը փայլէր, ինչպէս արև իր ճառագայթները կ՚արձակէ փոթորիկէն խտացած ամպերուն մէջէն. և սիրտը ուրախացաւ։

“Հոս եկուր, որդիս,” ըսաւ Մարիամ մեղմով։

Եւ անիկա մօտեցաւ, և Տիտոսի մայրը երկար ատեն աչքերը կաթոգին անոր վրայ յառեց։

“Դուն անոր էն մօտը և էն սիրելին էիր երբ երկրի վրայ էր,” ըսաւ վերջապէս։ “Կ՚ուզէի որ միշտ ինծի հետ ըլլայիր։ Սակայն այդ չկրնար ըլլալ։” Եւ Մարիամի դարձաւ քաղցր ժպիտով մը։ “Քեզ անոր քովէն առնել չեմ ուզեր. սակայն իմ ալ որդիս պիտի ըլլաս. վասն զի անոր եղբայրն էիր։” Եւ ոտքի ելաւ և պատանին իր քով քաշեց և գուրգուրանքով անոր ճակատը համբուրեց։

Եւ այնպէս պատահեցաւ որ Ստեփանոս գտաւ ուրիշ բարեկամ մը ևս. մէկը որ սիրեց զինք իր կենաց բոլոր օրերուն մէջ։ Սակայն երկրի վրայ յաղթանակով, ցնծութիւնով

և օգտակարութիւնով լեցուն այդ կեանքը երկար չտևեց։ Աշխարհը անոր արժանի չէր. և Աստուած զանիկա իր քով առաւ իր փառքը անոր յայտնելէ վերջ երբ անիկա դեռ մարմինի մէջ էր։ Գործ. Է. 59, 60։

ԳԼՈՒԽ ԼԴ

“Երանի՜ թէ անգամ մըն ալ կարենայի տեսնել զինքը ինչպէս առաջ,” ըսաւ Պետրոս անձկանօք։

Յովհաննէսի հետ կը պտըտէր իր Կափառնայումի տանը պարտէզին մէջ, և աշակերտներէն ուրիշներ ջուրին եզերքի պատին վրայ նստած ցած ձայնով կը խօսէին։ Տէրոջը խօսքին համեմատ Գալիլեա եկած, և աշակերտները բազմութիւն մը հաւաքած և անոնց պատմած էին թէ ի՛նչպէս Տէրը մեռելներէն յարութիւն առած էր։ Եւ գարնան վերջերը խաղաղ իրիկուն մը կը խօսէին անոր խորհրդաւոր երևման նկատմամբ լերանը վրայ, ուր անոր աշակերտներէն հինգ հարիւրէն աւելի մարդիկ տեսան զանիկա։

“Դուն տարակուսողներէն մէկը չէի՞ր,” հարցուց Յովհաննէս լրջօրէն։

“Ոչ, չտարակուսեցայ։ Բոլոր մարդոցմէ աւելի ինծի չէր վայլեր անոր ողորմութեանը վրայ տարակուսիլ։ Բայց,” և ձայնը ցածցուց, “գիտես որ երկինքէն եկած տեսիլքի մը պէս էր։ Եւ շատեր հոն եկած էին տեսնելու։ Երանի՜ թէ անգամ մըն ալ անոր հետ խօսէի

երես առ երես և գիտնայի թէ ներած է իմ անիծեալ երկչոտութիւնս։" Եւ արցունքի վճիտ կայլակները աչքերէն սրբեց։

Յանկարծ դարձաւ և նայեցաւ ծովակին հանդարտ ջուրերուն վրայ, որոնք հիմա կը փայլէին արևամուտին յարափոփոխ հազարաւոր գոյներովը, և եռանդագին գոչեց, "Կ'ուզեմ այս գիշեր ձուկ բռնելու երթալ։"

Յովհաննէս քիչ մը զարմացած կ'երևէր, բայց միայն ըսաւ, "Կ'ուզե՞ս որ միւսներն ալ գան։"

"Անշուշտ." պատասխանեց Պետրոս։ "Դուն ըսէ անոնց։ Ես նաւը պիտի շիտկեմ և ուռկանները բերեմ։"

Ուստի իսկոյն ամէնն ալ ճամբայ ելան իրիկուան թանձրացող խաւարին մէջ, ճիշտ ինչպէս սովոր էին ընել։ Եւ երբ նաւը մեղմով կը սահէր կ'երթար երկու տարածութիւններու մէջտեղ տարուբերուելով, Յովհաննէս նայեցաւ ջուրին խորհրդաւոր փառքին վրայ՝ որ իր ծոցին մէջ կը ցոլացնէր չողչողուն երկինքը, և ըսաւ, "Ապակեղէն ծով մը կրակով խառնուած։"

Բոլոր գիշերը աշխատեցան, սակայն բան մը չբռնեցին։ Երբ առաւօտ եղաւ, իրենց նաւը դէպ ի ցամաք ուղղեցին, յոգնած և վհատեալ։

Եւ երբ ծովեզրին կը մօտենային, ջուրին եզերքը կայնած մարդ մը տեսան, որ աղօտ

կերպով կը նշմարուէր առաւօտեան մշուշին մէջէն։

Եւ անոնց ձայնեց և ըսաւ, "Տղաք, ուտելու բան մը ունի՞ք։" Յովհ. ԻԱ. 5։

Եւ անոնք իրեն պատասխանեցին, "Ոչ։" Հմր. 5։

Եւ անիկա ըսաւ, "Ուռկանը նաւին աջ կողմը ձգեցէք ու պիտի գտնէք։" Հմր. 6։

Եւ իրենց հրամայուածին պէս ըրին. վասն զի խորհեցան թէ անիկա տեսած ըլլալու է ջուրին մակերեսին այն երևոյթը որմէ այսպիսի բաներու տեղեակ մէկը կը հասկնայ թէ հոն ձուկ կը գտնուի։ Եւ երբ ուռկանը ձգեցին, ձուկերու շատութենէն չէին կրնար զայն քաշել։

Յետոյ Յովհաննէս, այն աշակերտը զոր Յիսուս կը սիրէր, նաւին առաջքը կայնեցաւ, և երկար ատեն աչքերը կաթոգին յառեց ծովեզրը կայնող մարդուն վրայ. ճանչցաւ զանիկա, և ուրախութեամբ աղաղակեց,

"Անիկա Տէրն է։" Հմր. 7։

Եւ երբ Պետրոս լսեց թէ Տէրն է, իր ձկնորսի վերարկուն վրան առաւ, ջուրը նետուելով դէպ ի ծովեզր լողաց, և ինկաւ ոտքը վարդապետին զոր ուրացած էր։

Արդ միւս աշակերտները ձուկերով լեցուն ուռկանը քաշելով ծովեզր հասան. և հոն տեսան վառած կրակ որուն վրայ ձուկ կը խորովէր, և հաց, ճիշտ ինչպէս առաջ։

Եւ իրենց սրտերը ուրախութեամբ լեցուե-

ցան երբ յարուցեալ Տէրոջը նայեցան, և խորհեցան թէ մինչև իսկ իր փառքին մէջ կը յիշէր թէ անօթի են և պէտք է որ բան ուտեն։

“Յիսուս ըսաւ անոնց, Բերէք այդ ձուկերէն՝ զորոնք դուք հիմա բռնեցիք։” Հմր. 10։

“Պետրոս նաւը մտաւ, և ուռկանը ցամաքը քաշեց հարիւր յիսունուերեք խոշոր ձուկերով լեցուն· և այնչափ բան կար ու չպատռեցաւ ուռկանը։” Հմր. 11։

Յետոյ Յիսուս ըսաւ անոնց, “Եկէք ճաշ ըրէք։” Հմր. 12։

Եւ ինք առաւ ձուկերը և անոնց տուաւ· ինչպէս նաև հացը։ Եւ կերան ու կշտացան։

Իրենց ուտելէն վերջ, Յիսուս աչքերը Պետրոսի վրայ յառեց, և ըսաւ, “Սիմոն, Յովնանի որդի, զիս ասոնցմէ աւելի կը սիրե՞ս։” Հմր. 15։

Եւ Պետրոս եռանդով պատասխանեց, “Այո, Տէր, դուն գիտես որ քեզ կը սիրեմ։” Հմր. 15։

“Արածէ իմ գառնուկներս,” (Հմր. 15) ըսաւ Վարդապետը հանդիսաւոր կերպով։

Յետոյ երկրորդ անգամ հարցուց, “Սիմոն, Յովնանի որդի, զիս կը սիրե՞ս։” Հմր. 16։

Եւ նորէն Պետրոս պատասխանեց, “Այո, Տէր, դուն գիտես որ քեզ կը սիրեմ։” Հմր. 16։

Եւ Յիսուս ըսաւ անոր վսեմ շեշտով մը, ինչպէս առաջ, “Արածէ իմ ոչխարներս։” Հմր. 16։

Յետոյ երրորդ անգամ ըսաւ, “Սիմոն,

Յովնանի որդի, զիս կը սիրե՞ս։” Հմր. 17։

Պետրոս տրտմեցաւ երբ երրորդ անգամ ըսաւ, “Զիս կը սիրե՞ս” (Հմր. 17)։ Սակայն իր սրտին մէջ այս ամէնուն նշանակութիւնը կը հասկնար· երեք անգամ ուրացած չէ՞ր, և յարմար չէ՞ր որ երեք անգամ դաւանէր։

Յիսուսի առջև ծնրադրեց և արցունքներով աղաղակեց, “Տէր, դուն ամէն բան գիտես, դուն գիտես որ ես քեզ կը սիրեմ։” Հմր. 17։

Յիսուս անոր նայեցաւ սիրալիր աչքերով, այնպէս որ Պետրոսի սիրտը գոհունակութիւն զգաց։ Գիտէր թէ ներման արժանացած էր։

Եւ նորէն ըսաւ անոր, “Արածէ իմ ոչխարներս։” Հմր. 17։

Յետոյ կարճ լռութենէ մը վերջ յարեց, “Ճշմարիտ ճշմարիտ կ՚ըսեմ քեզի, որ երբ դուն պատանի էիր, ինքիրմէդ գօտի կը կապէիր ու կ՚երթայիր ուր որ ուզէիր· բայց երբ ծերանաս, ձեռքերդ վեր պիտի բռնես, և ուրիշը քեզի գօտի պիտի կապէ ու պիտի տանի ուր չես ուզեր։” Հմր. 18։

Եւ շատ տարիներ վերջը երբ Յիսուսի թշնամիները Պետրոսը կապեցին և տարին զանիկա նահատակուելու, այս խօսքերը կատարուեցան։ Սակայն անիկա յաղթող եղաւ մինչև վերջը իր Տէրոջը և Վարդապետին սիրովը։

Ասկէ քիչ օրեր վերջը աշակերտները Երուսաղէմ վերադարձան Յիսուսի խօսքին համեմատ, որպէս զի հոն սպասեն մինչև որ

Հօրը խոստումը կատարուի։ Եւ Յիսուս հօն անոնց երևցաւ, և նորէն անոնց հետ խօսեցաւ, և անոնք իրեն հարցուցին, “Տէր, Իսրայէլի թագաւորութիւնը այս ժամանակի՞ն մէջ նորէն պիտի հաստատես։” Գործ. Ա. 6։

Եւ ըսաւ անոնց, “Ձեզի չվերաբերիր ժամերը և ժամանակները գիտնալը, զոր Հայրը իր իշխանութեանը մէջ դրաւ. բայց Հոգւոյն Սրբոյ ձեր վրայ եկած ատենը զօրութիւն պիտի առնէք, ու ինծի համար վկաներ պիտի ըլլաք Երուսաղէմի մէջ և բոլոր Հրէաստանի ու Սամարիայի մէջ ու մինչև երկրի ծայրերը” (Գործ. Ա. 7, 8)։ “Ուրեմն գացէք բոլոր ազգերը աշակերտեցէք, մկրտեցէք զանոնք յանուն Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ. սորվեցուցէք անոնց որ այն ամէն բաները պահեն՝ ինչ որ ես ձեզի պատուիրեցի. և ահա ամէն օր ես ձեզի հետ եմ մինչև աշխարհիս վերջը։” Մատ. ԻԸ. 19, 20։

“Եւ զանոնք մինչև Բեթանիա հանեց, ու իր ձեռքերը վեր վերցնելով օրհնեց զանոնք։ Եւ եղաւ որ երբ զանոնք կ'օրհնէր, զատուեցաւ անոնցմէ” (Ղուկ. ԻԴ. 50, 51) “և ամպ մը զանիկա անոնց աչքէն առաւ։ Ու քանի որ աչքերնին տնկած դէպ ի երկինք կը նայէին անոր երթալուն վրայ, ահա երկու մարդիկ իրենց քով կայնեցան ճերմակ հանդերձներով, որոնք նաև ըսին, Ով Գալիլեացի մարդիկ, ինչո՞ւ կայներ դէպ ի երկինք կը նայիք. այս Յիսուսը որ ձեզմէ երկինք համբար-

ձաւ, այսպէս պիտի գայ՝ ինչպէս տեսաք անոր երկինք երթալը։” Գործ. Ա. 9—11։

Եւ անոնք Երուսաղէմ վերադարձան մեծ ուրախութիւնով, և շարունակ տաճարին մէջ էին, և զԱստուած կը փառաւորէին ու կ'օրհնէին։ Եւ ամէնէն աւելի իր խօսած սա խօսքին համար կ'ուրախանային, “Ահա ամէն օր ես ձեզի հետ եմ մինչև աշխարհիս վերջը։” Մատ. ԻԸ 20։

Եւ անիկա մեզի հետ է այսօր, վասն զի “յաւիտենականութեան մէջ կը բնակի” (Ես. ԾԷ. 15)։ “Անիկա նոյնն է երէկ ու այսօր և յաւիտեան” (Եբր. ԺԳ. 8). հեռուն գտնուող Յիսուս մը չէ՝ հեռաւոր և անմատչելի փառքի մը մէջ։

Այս վայրկեանին քու քովդ կայնած է. անոր ոտքը չե՞ս իյնար և աղաղակեր, “Տէր, դուն ամէն բան գիտես, դուն գիտես որ ես քեզ կը սիրեմ” (Յովհ. ԻԱ. 17)։ Յետոյ քեզ անմիջապէս վեր պիտի վերցնէ բոլոր քու տկարութեններդ և մեղքերդ. և փառքով պիտի յաղթանակես իր սիրոյն զօրութեանը միջոցաւ։

Եւ այսպէս մենք ալ օր մը անոր հետ դրախտին մէջ պիտի ըլլանք վերջապէս. և հոն “անոր պէս պիտի ըլլանք. վասն զի զանիկա պիտի տեսնենք՝ ինչպէս է։” ա Յովհ. Գ. 2։

Աստուած շնորհէ որ մեզմէ ամէն մէկը համրուի այն մեծ բազմութեան մէջ որոնք պիտի կայնին աթոռին առջև, և գառնուկին

առջև, և պիտի աղաղակեն, “Այդ մորթուած Գառնուկը արժանի է։” Յայտ. Ե. 12։

“Այսուհետեւ ոչ պիտի անօթենան ու ոչ ծարաւին. ոչ ալ արեւը կամ տաքութիւն մը անոնց վրայ պիտի իյնայ, վասն զի Գառնուկը որ աթոռին մէջ է, պիտի հովուէ զանոնք, ու կենդանի ջուրերու աղբիւրները պիտի առաջնորդէ զանոնք. և Աստուած բոլոր արցունքները պիտի սրբէ անոնց աչքերէն։” Յայտ. Է. 16, 17։

ՎԵՐՋ

ՊԵՏ ԿԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
Гос Библиотека
ՀՍՍՌ-Арм ССР
ИМ. А. Мяс
ՄՅԱՍ. ԱՆՎ.

ՀՀ Ազգային գրադարան
NL0169566